

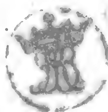
HIPPOCRATIS
MAGNI
ΟΡΚΟΣ,
SIVE
JUSJURANDUM.

Recensitum, & libro commentario illustratum,

A

JOANNE HENRICO MEIBOMIO.

LUGDUNI BATAVORUM,
Ex Officina IACOBI LAUWIICKII.

CIↃ IↃ C XLIII.

MAGNIFICIS, NOBILIBUS,
AMPLISSIMIS VIRIS,
D. CHRISTOPHORO GEHRDES/
I. V. D.
D. HENRICO VVEDEMHOVIO.
D. OTTONI BROKES/
D. ANTONIO COLERO, I. V. D.
CONSULIBUS;
TOTIQVE
ORDINI SENATORIO,
REIP. LVBECENSIS;
DOMINIS ET AMICIS MEIS HONORANDIS,
S. P. D.

ANNI hodie sunt septendecim, & quod excurrit, Consules Amplissimi, Senatores gravissimi, quum illustris Guelforum Academia Jubileum suum, sive diem natalem quinquagesimum auspicatura, metu

grassantis militis, hostiliumque direptionum, repente dissipari cœpit, coetusque Scholasticus, & Collegæ fere omnes in loca tuta se recipere, donec tempestas illa aut sedaret, aut Deus meliorque fortuna benigniore vultu communis patriæ res adspectarent. Mihi in trepidatione illa non licebat esse tam felici, ut cum cæteris statim fuga me periculo subducerem. Exspectandus erat nutus Serenissimi Principis, FRID-HULDERICI, cujus vices commodum sustinebam, magistratumque Scholasticum tempore turbatissimo, ut poteram, administrabam. Habita tamen licentia, ut me quoque cum meis in locum tutiorem reciperem, Suerinum diverti, ad socerum meum, V. CL. IOANNEM OBERBERGIUM, Consiliarium & Procancellarium Megapolitanum. Verum, quum & ibi mox omnia turbare viderentur, nec tempestas desævire, novus hospes Vestræ Reipublicæ accessi; certus animi fortunam in ea periclitari, & quid de me porro fata decernerent, præstolari. Vix pedem intra urbem posui, & undique mox clara mihi signa benivolentiæ & adfectûs singularis adfulsere, nec saltem à civium præcipuis, sed maxime à

me à

me à vobis,qui ad clavum ſedendo non niſi rectam ſtatuebatis Reip.navem. Nec vero amore tantum ac benivolentia venientem excepiſtis, hærentem foviſtis; ſed biennio nondum elapſo, nihil tale cogitantem, ad capeſſendum locum Medici Reip. Ordinarij, ultro invitaſtis, & luculentiori quidem ſtipendio, quam ante cuiquam alij obtuleratis. Neque nunc etiam ceſſat me fovere veſtra iſta benivolentia, non tam merito meo, quod ſentio quam ſit exiguum, quam benefico animi mihi bene cupientis impulſu. Igitur rationem mihi rerum mearum ineunti, & occaſionem quærenti,qua obſervantiam ergaVos meam poſſem conteſtari, Ælij Ariſtidis Sophiſtæ illud occurrit,quo dicebat: *Templa DIs eſſe conſecranda, Viros eximios librorum dedicatione honorandos*. Quod ſequuturus, quum nihil aliud eſſet ad manum, IUSJURANDUM HIPPOCRATIS, libro commentario illuſtratum, veſtro nomini, ô eximij virorum, inſcribere & dedicare animus impulit. Exiguum id ſcio eſſe munus, & nullam partem favoris demerendi, aut gratiæ exſolvendæ: pignus tamen erit, & debitæ in vos obſervantiæ ac cul-

tus, publicum & sincerum monumentum. Accipite igitur id Consules Senatoresque magni, & inprimis Tu, CHRISTOPHORE GEHRDESI, qui caput hodie es, & agmen ducis sanctioris Consilij, & fere unus ex primis favitoribus mihi superas, & ut diu supersis, precor. De tuis virtutibus non meæ est jurisdictionis, nec hujus loci, sententiam ferre. Gaudent omnes, & credunt, TE Superûm favore huic Reip. in id reservatum, ut novus Atlas fulcias ejus cælum, periculoso hoc tempore, quo fatalis calamitas, & vis major, toti Romano Imperio incumbit. DEUS OPT. MAX. Te, Collegas, Senatoresque ad unum omnes, Reip. bono salvos incolumesque servet, ut salutaribus ei consilijs in civilium bellorum his flammis præesse, & sartam tectam in posteros feliciter transferre possitis. LUBECÆ proprid. KAL. Martias. ANNO CIↃ IↃ C XLIII.

Magnif. Nobil. Amplit.

Vestræ

addictissimus

JOAN. HENRICUS MEIBOMIUS.

BENI-

BENIVOLO LECTORI S.

*S*Anctissimum Hippocratis Iusjurandum, benivole Lector, mihi quidem dignum semper visum fuit pleniori aliqua enarratione, è qua Medicinam facturus discere posset, quis in artis exercitio esse deberet. Prægnans siquidem est materiarum, & multa paucis includit, quæ à nemine hactenus pro rei necessitate fuerunt explicata. *Nam quæ* Theodorus Zuingerus, Ioannes Heurnius, Ioannes Obsopœus, Petrus Memmius, Franciscus Ranchinus, *Viri Clarissimi, in id notarunt, in universum pauca admodum sunt, & concisa. Quæ vero* Henricus Monantholius *in idem scripsisse, Præfat. in Mechanica Aristotel. commeminit, aut superiori seculo* Blasius Hollerius, *& non ita pridem* Franciscus de Franciscis *commentati sunt, nec videri huc usque à me, nec investigari potuere. Operæ igitur precium me facturum putavi, si laborem eum mihi sumerem, à quo &. fructus in plures manare, & mihi tædium leniri posset, quod ex continuis fere perambulationibus ægrotorum, in populosa urbe, animo obrepit. Nec tamen plane adcuratum quid, numerisque omnibus absolutum exspectaveris, sed tale, cui nihil aliud temporis à me potuit impendi, quam occupationibus, quas dixi, & quarum multitudine distringor, fas erat suffurari. Quod si cui prolixior fuisse fors videbor, quam res postulaverit, is sciat non* Notas *in Iusjurandum, me*

con-

conſcripſiſſe, ſed Commentarium, *aut potius* Diſcurſus. *Sciat nunquam nimis inculcari cuiquam id poſſe; quod in vita ſequi debeat. Si cui etiam nimius fuiſſe videar in Etymologiis, aut aliis minutiis, cum eo non magnopere contendam. Nec tamen id feci ſine exemplo ſummorum Scriptorum, Platonis, Ariſtotelis, Philoſophorum Principum; Varronis, Ciceronis, Romanorum illius doctiſsimi, hujus eloquentiſsimi: cum quibus hac equidem in re malim errare, quam cum eo, qui iſta reprehenderit, bene ſentire. Hoc vero ſemper cavi, ne quid à quoquam ſumerem, cujus non ſimul adſcriberem nomen; ne quem laude ſua videar intervertiſſe. Tu boni iſta, Lector, conſule, &, ſi faveris, alia propediem à me exſpecta, ubi vitam mihi prorogârit Deus. Vale.*

PROO-

ΙΠΠΟΚRΑΤΟΥC
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
Ο R Κ Ο C.

HIPPOCRATIS
MAGNI
JUSJURANDUM.

Ὄμνυμι Ἀπόλλωνα ἰητρὸν. καὶ Ἀσκληπιὸν. καὶ Ὑγείαν. καὶ Πανάκειαν. καὶ Θεοὺς πάντας, καὶ πάσας, ἵστορας ποιεύμενος, ἐπιτελέα ποιήσειν, κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμὴν, ὅρκον τόνδε, καὶ ξυγγραφὴν τήνδε. ἡγήσασθαί μὲν τὸν διδάξαντά με τὴν τέχνην ταύτην, ἴσα γενέτῃσιν ἐμοῖσιν, καὶ βίου κοινώσασθαι· καὶ χρεῶν χρηΐζοντι μετάδοσιν ποιήσασθαι· καὶ τὸ γένος τὸ ἐξ ἑωυτοῦ ἀδελφοῖς ἴσον ἐπικρινέειν ἄρρεσι· καὶ διδάξειν τὴν τέχνην ταύτην, ἢν χρηΐζωσι μανθάνειν, ἄνευ μισθοῦ

Per Apollinem Medicum, & Æsculapium, Hygeiamq; & Panaceam, & Deos Deasque omnes jurejurando adfirmo, in testimonium eos citans, me, quantum judicio & viribus valuero, jusjurandum hoc, atque hanc ex scripto sponsionem, plene observaturum. Præceptorem quidem, qui me hanc artem edocuit, Parentum loco habiturum, eique alimenta impertiturum; & ad usum necessaria subministraturum; ejusque posteros pro germanis fratribus reputaturum. Eosdem insuper, si hanc artem addiscere volent, absque mercede

& syngrapha edocturum. Præceptionum quoque, & auditionum, totiusque reliquæ disciplinæ, cum meos, & ejus, qui me edocuit, liberos participes facturum, quique præterea, nomen suum professi, in legem medicam jurarint: aliorum vero neminem. Victus quoque rationem, quantum viribus & judicio valuero, salutarem præscripturum: ab omni vero noxa & injuria vindicaturum. Neque precibus adductus, cuiquam medicamentum mortiferum propinabo; neque ejus rei auctor ero. Pariter neque mulieri pessum ad fœtus corruptionem subjiciam. Sed castam & ab omni scelere puram, tum artem, tum vitam meam præstabo. Neque vero calculo laborantes secabo, sed magistris, ejus rei peritis, id muneris permittam. In quascunque autem ædes ingressus fuero, ad ægrotantium ingrediar salutem, alienus ab omni injuria voluntaria, & corruptela, cum alia, tum præsertim rei veneriæ, in corporibus mulierum, aut virorum, sive liberorum, sive servorum. Quæ vero inter curandum, aut etiam medicinam minime faciens, in communi hominum vita, vel videro, vel audiero, quæ in vulgus efferri non decet, ea arcana esse ratus, silebo. Hoc igitur jusjurandum

καὶ ξυγγραφῆς. Παραγγελίης τε, καὶ ἀκροήσιος, καὶ τῆς λοιπῆς ἁπάσης μαθήσιος μετάδοσιν ποιήσασθαι, υἱοῖσί τε ἐμοῖσι, καὶ τοῖσι τοῦ ἐμὲ διδάξαντος, καὶ μαθηταῖσι συγγεγραμμένοις τε, καὶ ὡρκισμένοις νόμῳ ἰητρικῷ· ἄλλῳ δὲ οὐδενί. Διαιτήμασί τε χρήσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμήν· ἐπὶ δηλήσει δὲ καὶ ἀδικίῃ εἴρξειν. Οὐ δώσω δὲ οὐδὲ φάρμακον οὐδενὶ αἰτηθεὶς θανάσιμον. οὐδὲ ὑφηγήσομαι ξυμβουλίην τοιήνδε· Ὁμοίως δὲ οὐδὲ γυναικὶ πεσσὸν φθόριον δώσω. ἁγνῶς δὲ καὶ ὁσίως διατηρήσω βίον τὸν ἐμὸν, καὶ τέχνην τὴν ἐμήν. Οὐ τεμέω δὲ οὐδὲ μὴν λιθιῶντας· ἐκχωρήσω δὲ ἐργάτῃσιν ἀνδράσι πρήξιος τῆσδε. Εἰς οἰκίας δὲ ὁκόσας ἂν ἐσίω, ἐσελεύσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, ἐκτὸς ἐὼν πάσης ἀδικίης ἑκουσίης, καὶ φθορίης, τῆς δε ἄλλης, καὶ τῶν ἀφροδισίων ἔργων, ἐπί τε γυναικείων σωμάτων, καὶ ἀνδρῴων, ἐλευθέρων τε καὶ δούλων. Ἃ δ' ἂν ἐν θεραπείῃ ἢ ἴδω, ἢ ἀκούσω, ἢ καὶ ἄνευ θεραπείης κατὰ βίον ἀνθρώπων, ἃ μὴ χρὴ ποτε ἐκλαλέεσθαι ἔξω, σιγήσομαι, ἄρρητα ἡγεύμενος εἶναι τὰ τοιαῦτα. Ὅρκον οὖν μοι τόνδε ἐπι-

τελέα

τελέα ποιέοντι, καὶ μὴ ξυγχέοντι, εἴη ἐπαύρασθαι καὶ βίου, καὶ τέχνης, δοξαζομένῳ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον· παραβαίνοντι δὲ καὶ ἐπιορκοῦντι, τ᾽ἀναντία τουτέων.

ΤΕ´ΛΟΣ.

ſi religioſe obſervem, nec violem, proſpero ſucceſſu tam in arte, quam vita mea fruar, & gloriam immortalem ubivis gentium conſequar. Quod ſi idem transgrediar, & peierem, iſtis contraria mihi obveniant.

FINIS.

Idem

JUSJURANDUM,

Latinis versibus expressum,

SCÆVOLA SAMMARTHANO.

SILVARUM LIB. I.

E per ego hic, Phœbe ô, Medicæ pater artis & auctor,
Teque per hic juro, non inficiande parenti,
Asclepi, & geminas, dulcissima nomina, natas,
Hygeiam Panacenque, Deosque Deasque per omnes,
Quos testes appello, fore, ut, dum vita manebit,
Quæ nunc conceptis statuo promittere verbis,
Illa sequar vigil, & servem indefessus ad unguem,
Promissique fidem res ut jurata sequatur.

Qui me hanc instituit puerum præceptor ad artem,
Ille mihi patris instar erit: non segnius illum
Usque colam ac ipsos, qui me genuere, parentes.
Illum ego fortunas comitem complectar in omnes;
Illi, cum sors dura feret, miseratus, egeno
Succurram totis opibus, tota arte juvabo.
Nec minus & fratrum instar erunt, quos pectore toto
Certus amem, firmoque mihi quos fœdere jungam,
Tum nati illorum, tum qui nascentur ab illis.
Quorum si quis erit, pulchro qui incensus amore
Virtutis, nostras animum convertat ad artes,
Hunc ego gratuito, & nulla mercede docendum,
Suscipiam. quin & quovis genitore creati,

Omnia

Omnia me discent omnes precepta magistro ;
Omnibus unus ero ductor ; Phœbeia princeps
Castra sequar, duce me vestigia figere discent :
Si modo militiæ dederint sua nomina nostræ.
At Sacris, Thymbrae, tuis quicunque teneri
Abnuerint, procul hinc illos, procul esse jubebo .
Omnibus hoc unum studiis, operaque fideli
Curabo, ut victus ratio quæcunque salubris,
Nec producendæ fuerit male congrua vitæ,
Hanc ego præscribam bonus , & contraria damnem :
Ut, quantum potero, maneant me vindice tuti
Mortales, fatique furens injuria cedat .
Non ego, vel pretio, vel iniqua petentis amici
Adducar precibus, cuiquam ut lethale propinem
Pharmacon, aut alius quisquam me auctore propinet.
Nec vero mulier, temerati damna pudoris
Si qua sit , abjecto cupiat quæ extinguere fœtu,
Huic ego subjiciam pessos, animamque latentem ,
Conscius , & nondum viventia membra necabo .
Faxo mihi sceleris purissima vita nefandi
Semper eat, castique decus sine labe pudoris,
Nec mihi sanctum ullo vitietur crimine munus .
Vesica inclusus misere quos calculus angit,
Haud ego sustineam crudeli excidere ferro.
Ecquis enim furor est, qua sanas vulnera dextra,
Hac eadem miseris membris infligere vulnus,
Sævumque infando sanare dolore dolorem ,
Et lethum ut fugias, aliunde accersere lethum ?
Scilicet has verset cadens operarius artes,

Durum hominum genus, & pietate insigne cruenta.

Me quacunque domus venientem exceperit, omni
Viderit hoc cura satagentem, ut, quæ ægra jacebant
Membra, toro dulci arte levem, mentesque dolore
Oppressas recreem verbis solatus amicis.
Femina virve siet, nullo discrimine habebo,
An domini, an servi: neque amor me cæcus habendi
Interea, aut Veneris coget male-sana libido.

Sive vacem officio, seu quidvis moliar unquam,
In vita si forte hominum quid videro, quod sit
Celandum, celabo libens, linguamque fideli
Corripiam freno, nec grata silentia rumpam:
Nec secus, atque meæ fidei commissa, tenebo
Arcana, & tacito sub pectore clausa recondam.

Sic mihi divini faveat bona Numinis aura,
Sic fortuna meis accedat prospera rebus,
Quæque mihi merces suscepti optata laboris,
Laude vehar, vigeatque meum per secula nomen;
Ut me nulla dies violantem hæc viderit unquam:
Sin minus, & vano perjuria turpia mendax
Ore loquar, dubiique ferant hæc irrita venti,
Nulla mihi ex animo succedant vota, sed atrox
Me miserum sævis merset Fortuna procellis,
Tristiaque invisæ capiant me tædia vitæ.

VARIÆ

VARIÆ LECTIONES IN TEXTU Græco Jurisjurandi.

Ὑγείαν) al. Ὑγίαν.

Καὶ θεοὺς πάντας καὶ πάσας) al. καὶ θεοὺς πάντας τε καὶ πάσας. item, θεούς τε πάντας καὶ πάσας.

Ποιδώνος) al. ποιμένος.

Ἐπιτελέα) al. ἐπιτελές.

Ἡγήσασθαι) al. ἡγήσεσθαι.

Ἴσα) al. ἴσα καὶ.

κοινώσασθαι) al. κοινώσεσθαι.

ποιήσασθαι) al. ποιήσεσθαι.

ἐπικρίνειν) al. ἐπικρινέειν.

ἐῶ) al. ἐῶ.

Παραγγελίης) al. παραγγελήσιος.

Ποιήσασθαι) al. ποιήσεσθαι.

Χρήσομαι) al. Χρήσασθαι.

Εἴρξειν) al. εἴρξω.

Φθορίης) al. φθορῆς. item, πλάνης.

ἀνδρώων) al. ἀνδρείων. item, ἀνδρῶν.

ἐν θεραπείῃ) al. ἐν θεραπηΐῃ. item, ἐν θεραπίῃ.

θεραπείης) al. θεραπηΐης. item, θεραπίης.

ἐκκαλέεσθαι) al. ἐκλαλέεσθαι.

οὖν) al. μὲν οὖν.

βίου) al. βίον.

τέχνης) al. τέχνην.

ἀνθρώποις) al. ἀνθρώποισιν.

GLOS-

GLOSSÆ

Ab Illustrissimo

JOSEPHO SCALIGERO

in vetustissimis Reginæ Galliarum codicibus repertæ,

Et Cl.

JOANNI HEURNIO, communicatæ, quas Glossarum, aut Excerptorum Scaligeri nomine aliquotiens citamus.

Ἴστορας, μάρτυρας. ἐπιτελέα, ἐντελῆ, ἀψευδῆ. ξυγγραφέω, συμφωνίαν. μετάδοσιν, κοινωνίαν. εἷρξεν, ἐμπόδισεν. εἰσίω, εἰσέλθω. φθορίης, βλάβης. ξυγχέονται, παραβαίνονται. ἐπαυρέσθαι, ἐπαπολαῦσαι. ἴσαι καὶ γεννήτησιν, γεννεῦσιν, ἢ συγγενέσιν. οὕτως Ἀττικῶς λεγόντων· ὡς καὶ Φιλήμων ἐν Κόλακι φησίν· Ἀλλ' οὐδὲ γεννήτην δύναμαι εὑρεῖν, οὐδένα τῶν τοσούτων, καὶ ἀπείλημμαι μόνος. Καὶ Ῥίθος ἐν τῷ περὶ τῆς Ἀττικῆς συνηθείας φησίν· Οἱ μὲν οὖν ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς, φυλέται λέγονται· οἱ δὲ ἐκ τῆς αὐτῆς φρατρίας, φράτορες. οἱ δὲ ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, γεννῆται.

IN

IN HIPPOCRATIS MAGNI ΟΡΚΟΝ, SIVE JVSJVRANDVM, Commentarius.

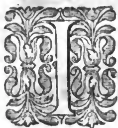
CAPVT PRIMVM.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ]

SVMMARIA.

1. *Auctoris intentio.* 2. *De auctore libri an querendum.* 3. *Hippocrates multi.* 4. *Cujus Hippocratis filij ut fatui traducantur.* 5. *Cardanus notatus.* 6. *Hippocrates professione medici.* 7. *Hippocrates Magnus.* 8. *Hujus Genealogia.* 9. *A Reineccio & Henningesio dissensum.* 10. *Hippocratis Magni laus.* 11. *An ejus sit Jusjurandum.* 12. *An idem Galeno notum.* 13. *Galeni commentarius in Jusjurandum supposititius.* 14. *Galenum videri agnovisse Jusjurandum.* 15. *Auctor Commentarii in Aphorismos Hippocratis, Oribasio adscripti.* 16. *Testimonium de Jurejurando*

Scribonii Largi. 17. *Sorani Ephesii.* 18. *Erotiani.* 19. *D. Hieronymi, & Greg. Nazianzeni.* 20. *Theod. Prisciani.* 21. *Suidæ.* 22. *Arabum.* 23. *Hippocrates Jurisjurandi auctor.* 24. *Quibus illud præscriptum?* 25. *& quam ob caussam.*

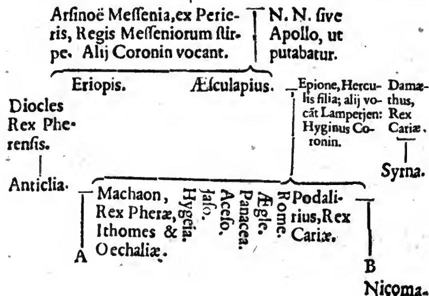
Nū. 1. IVSJVRANDVM, cui antiquitas Hippocratis nomen præscripsit, plenum succo & sanguine sinceræ integritatis, & pietatis, quæ in Ethnicum cadere queat, non fucatæ, in omnium versatur ore & manibus. Hoc enarraturus, ante quam circum ipsum ingrediar, paullum ad carceres subsistere, & de Auctore quædam præfari, ac quis fuerit, qui illud discipulis sectatoribusque præscripserit, adcuratius paullo inquirere,
2. operæ pretium esse duxi. Quanquam enim nescius non sim, Senecam Philosophum lib. de brevit. vitæ. cap. XIV. dicere, eorum esse de libri auctore agere, qui *litterarum inutilium studijs detinentur, & operose nihil agunt.* Tamen neque hoc sum nescius, è Stoicis ipsum fuisse, qui adfectus exsuisse videri volebant. Ego vel eam ob caussam de auctore quærendum censeo, quod valde hoc faciat ad Lectorum adfectus conciliandos, quos tam varie concitari experientia testis est, ut illorum sæpe, quibus minus favent, etiam recte dicta aut scripta fastidiant. *Et sunt non nulli*, inquit, Polybius lib. III. *qui non tam scripta ab auctore, quam ipsum amplectuntur auctorem*; ac sæpe, ut Seneca ipsus ait, Epist. XII. *non quid dicatur æstimant,*
3. *sed à quo.* Extitisse autem Hippocratis nomine plurimos, non ignorare poterit, qui veterum auctorum scripta vel obiter inspexerit. Nam & *Mathematicum* hoc nomine fuisse, & quadraturæ circuli inveniendæ impendisse operam, Aristoteles lib. VII. Eudemior. cap. XIV. & Elench. Sophist. lib. I. cap. X. & Plutarchus in Solone, sunt auctores: atque *alium* Atheniensium in bello Peloponnesiaco Ducem Thucydides Hist. lib. IV. &

IV. & Pausanias in Laconicis & Boeoticis: *alium*, Lacedæmoniorum in Chalcedone præfectum, Plutarchus in Alcibiade: *alium*, Xenodici filium, Capyos fratrem, ex Thebanorum Regum familia, Scholiastes Pindari: *alium*, Apollodori filium, Phasonis fratrem, Plato in Protagora: *alium*, Smyndiritis Sybaritæ patrem, Herodotus lib. VI. & Athenæus Dipnosoph. lib. XII. inculcant. Livius lib. XXXIV. *alium* meminit, qui Syracusis prætor, & Annibalis fuerit partium: *alium* in Stratonis Lampsaceni testamento fit mentio, apud Laërtium lib. V. *alius* qui Mindaro Lacedæmoniorum Duci fuerit ab epistolis, apud Xenophontem in Paralipom. lib. I. *Hippocratem Aramiteum*, cujus filius Atyanas in Olympijs periodo vicerit, memorat Phlegon Trallianus in Olympicis, apud Photium. Cod. XCVII. *Duos alios*, patrem & filium, quorum hic in Siciliæ urbe Gela tyrannidem occuparit, habent Herodotus lib. VII. Thucydides lib. VI. & Pindari Scholiastes in Pythijs: quibus accedat, quem *Pisistrati Atheniensis patrem* faciunt Herodotus lib. I. Demosthenes in Orat. contra Midiam, & Plutarchus in Solone. Adde *Megaclis filium*, Alcmæonidem, ex Herodoto lib. VI.
& Pindari Scholiaste: *atque illum* cujus filios, ut fatuos tra- 4
ducunt Eupolis, Comicus antiquus, apud Suidam in τοῖς Ἱπποκράτους, & Aristophanes in Nubibus act. III. sc. III. quorum Galenus quoque meminit lib. quod animi mores seq. temper. corp. & tres fuisse notat Scholiastes Aristophanis; Telesippum, Demophontem & Periclem. Unde fallitur Hier. 5
Cardanus, qui in procem. Comm. in Aph. Thessalum & Draconem, Hippoc. Magni filios, Medicos celeberrimos, & ἐπιφανεστάτους, ut vocat Soranus in Hipp. vita: seu πάνυ κομψοὺς ut nominat Plato lib. III. de Repub. eos fuisse sibi persuadet, quos Comici in scenis traduxerint. Præter autem Hippocrates jam memoratos, Hippocratem Jonicum, quem Medicum fuisse conjicio, nominat Erotianus Lexico, in τελεαιοφυεῖς: *& septem* alios, ejusdem professionis, uniusque & ejusdem fa-

6. miliæ, genere Coos, & scriptis editis celebres, recenset Sui-
7. das. Ex ultima hac Hippocratum Pleiade, qui secundo fuit loco, omnium clarissimus, reliquos longo intervallo post se reliquit, atque ut Lucretius de Epicuro, lib. III. loquitur,

——— *ingenio superavit, & omnes*
Præstrinxit; stellas exortus ut æthereus Sol:

ut *Divini* etiam, & *Magni* cognomen apud posteros invenerit. Ortus is fuit ex illustri & regia *Asclepiadarum* familia, si paternam respicias prosapiam; sin maternam, *Heraclidas* generis agnovit auctores; decimusque nonus fuit ab Æsculapio, ut Soranus in vita Hipp. ex Eratosthene, Pherecyde, Apollodoro & Ario Tharsensi computat; vel decimus octavus, si
8. Pæto in Epist. ad Artaxerx. Pers. Reg. fides arbitranda. Schema nobilissimæ familiæ, ex probatissimis auctoribus collectum, Cl. Reinerus Reineccius noster, Histor. Juliæ part. I. regno XXVI. & Hieron. Henningesius in Tabb. Genealog. exhibuerunt, quod non uno in loco auctum, demerendæ gratiæ eorum, qui antiquitatis sunt amantes, subjungo.

A

Nicomachus I. Rex Pheræsis, scripsit in Medicina. | Gorgasus, Rex Pherensis. | Alexanor, in Sicyonia divinos honores meritus. | Sphyrus Argis templum Æsculapio dedicavit. | Polemocrates; huic Argis honores habiti post mortem.

Ex Nicomachi Regis posteris, quorum series ignoratur, post Iↄcc. fere annos originem duxit Aristotelis pater, Nicomachus.

* * *

Hermias, Atarnensium Tyrannus. | Nicomachus II. Amyntæ II. Regis Macedoniæ Medicus. | Phæstias, ex Æsclepiadis orta.

Pythias. | Aristoteles, natus anno I. Olymp. xcix. | Herpylis. | Arimneste. Arimnestus.

N. N. vel Nicanor. | Pithyas. | Nicomachus III.

Erasistratus Iuliates, Seleuci Regis Medicus.

NB. Cl. Reineccius, & Henningesius, Aristoteli ex Pythiade filium adscribunt Nicanorem, & testem citant Laërtium in Arist. vita. Ex Laërtio tamen hujus nihil nobis constat. Meminit enim

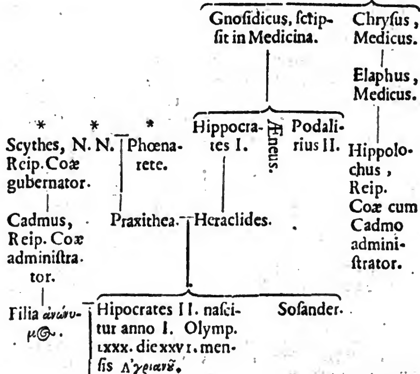
B

Hippolochus.
Sostratus I.
Dardanus.
Crisamis I.
Cleomyttades I.
Theodorus I.
Sostratus II.
Gisamis II. Rex.
Cleomyttades II.
Theodorus II.
9.

Aristoteles Nicanoris apud Laërtium, non ut filij, sed ut futuri generi, cui filiam Pythiadem destinarit. Hoc vero & Joan. Grammaticus testatur, Aristotelem cavisse testamento, ut filia Nicanori Acharnensi elocaretur. Ex Nicanore autem hoc, & Pythiade, ut puto, natus fuit Erasistratus. Alij tamen plures Pythiadem habuisse maritos scribunt, ut Metrodorum, ex quo natus sit Aristoteles II. & Proclem, ex Demarathi Regis Lacedæmoniorum familia, cui Proclem & Demarathum fuerit enixa.

Sostratus III.

Nebrus, ὁ διασημότατος τῶν Ἀσκληπιαδῶν, ut vocat Stephanus Cous.

Thessa-

*

Thessalus, Archelai Regis Medicus. — Draco I. — Filia ἀνώνυμος. —— Polybus, soceri sui in schola successor.

Draco I.
|
Hippocrates IV. Rhoxanes Alex. M. conjugis Medicus.

Thessalus
|
Gorgias. Hipporates III. Draco II.

Draco II.
|
Draco III. Rhoxanes Medicus.

Celebrantur præterea ex *Asclepiadarum* familia non pauci alii, quorum tamen cum superioribus connexionem in cognationis serie ignoramus; ex quibus subsequentes notavimus.

* Thymbræus.
|
Hippocrates V. Praxianax.

Praxianax.
|
Hippocrates VI.

* Anchitus.
|
Pausanias.

Neque excludendi sunt ab eadem familia, quos Dioscorides in præfat. libb. de re medica, & Epiphanius Cyprius Panarij, sive de Hæresib lib I. in pr. recensent, *Julius Bassus*, *Niceratus*, *Petronius*, *Niger*, *Diodotus:* neque *Xenophon Claudij* Imp. Medicus, cujus Tacitus lib. XII. Annal. meminit: aut *Praxagoras*, quem τὸν ἀπ' Ἀσκληπιοῦ Galenus, lib. I. Meth. Med. cap. III. Jo. Tzetzes vero in Chiliad. Coum vocat, & ab ipso Hippocrate, una cum filijs artem ait edoctum: vel *Critodemus* Alexandri M. Medicus castrensis, τὸ γένος τῶν Ἀσκληπιαδῶν, ut Arrianus lib. VI. testatur, de quibus omnibus & singulis in Vitis

10 Vitis Medicorum cum Deo pluribus acturi sumus. Ad Hippocratem revertamur, Magnum illum, sive etiam Secundum, ut avi respectu vocari solet. Hic quum felicissimo & divinissimo esset ingenio, medicinam rudem, quæque id temporis instar fœtus recens concepti habebat, primis fere lineamentis tantum adumbrata, felicius omnibus excoluit, primusque in artis formam redegit, sive, ut Pœtus in Epist. ad Regem Artaxerx. ait, *ex parvis ac vulgaribus initiis in magnam artem provexit.* Medendi insuper præcepta, scriptis accuratis comprehensa, posteris reliquit; *quod multos cuperet esse medicos, qui servare possent*, ut SC. Atheniense de ipso loquitur. Fuitq; Scriptorum ejus tanta ab omni ævo auctoritas, ut fidem ipsorum, perpetua experientiæ comprobatione firmatam, etiamnum oraculi instar omnes καταπαζώμεθα (ut Suidæ verbis utar, in voce Ιπποκρ.) ὡς θεῦ φωνὰς, ἢ οὐκ ἀνθρωπίνυ προελθύσας ἐκ σόματ@-
11 *veneremur ut Dei voces, neque ex humano ore progressas.* Interea itaque Hippocratis scripta, præsens etiam jusjurandum, sive ὅρκ@, communiter hactenus referri consuevit. A Jacobo tamen Segarra, Comm. in lib. II. Gal. de natur. facult. cap. III. Io. Baptista Silvatico, Controvers. Med. LXXXII. Garsia Carrero, Comm. in libb. Gal. de loc. adf. disp. LXXVI. cap. IIX. Hieron. Mercuriali, in princ. prælect. Patavin. nonnullisque aliis, natalium eidem controversia movetur. Legitimum enim Hippocratis Magni fœtum negant, ea potissimum de caussa, quod nec à Galeno, nec alio quopiam veterum scriptorum, hoc nomine citetur, aut mentio ejus fiat. Ego vero à communi opinione nullus discedo, tum λέξεως ratione, quæ ab Hippocratica non abit, tum argumentis non parvi momenti aliis, quæ me moveant, inductus. Primo enim, jusjurandum hoc, si Hippocratis Magni non sit, antiquissimi tamen esse scriptoris, nec ipsi negant, qui vulgatæ opinioni adversantur. Et Mercurialis quidem, etsi ab Hippocrate editum non credit; vero simile tamen esse concedit, ab Hippocrate

ore

ore vel scripto auditoribus propositum, & ab his exceptum, alijs per manus deinde traditum, atque ea ratione, ut pleraque alia rara, ad nos pervenisse, & pro germano nunc fœtu passim censeri. Hippocratis vero Magni esse, an Galenus meminerit, 12
non certo liquet, quum ex scriptis ejus plura perierint, nec ad nostram ætatem pervenerint. Extat quidem *Galeno* adscriptus 13
Commentarius in Iusjurandum Hippocratis, quem *Ioannitius*, sive *Hunein*, Medicus Syrus, ex Græco Arabicè vertisse dicitur, & Notis illustrasse, cujus etiam fragmentum nobis nuper dedit vir longiore vita dignissimus, Ioan. Elichmannus, in Resp. de vitæ termino, ad Orientalium Doctorum mentem. Verum Commentatorem istum, quantum quidem ex fragmento ipso colligi datur, Galenum non esse, vel juramento contendere paratus sum. Quæ enim ibi adferuntur de Æsculapij sublatione ad Angelos in columna ignea, ac parte ejus mortali à Deo τρισμεγίστῳ igne perdita, partisque immortalis adsumptione, animæque elevatione in cœlum, minime Galeni doctrinam aut λέξιν sapiunt. Neque enim tam religiose is loqui amat de Deo, nec Angelos ullibi nominat, de animæ vero substantia maxime est dubius, ut & eam se interdum ajat ignorare, interdum temperamentum esse, aut temperamento inservire adfirmet, interdum temperamentum esse neget. Si quis tamen,
misso pseudo-Galenico hoc Commentario, exactius perpen- 14
derit locum illum, qui est lib. x. de simpl. med. facult. in princ. facile in eam mecum deveniet suspicionem, Galenum in Hippocratis Jusjurandum quasi digito ibi intendisse. Ut enim nihil religiosius in ὅρκῳ suo ejurat Hippocrates, quam veneni exhibitionem, & abortus procurationem, tanquam ea, quæ artem vitamque sanctam contaminent: ita Galenus medicamenta ἀγώγιμα & πυθοποιά seu θανάσιμα, hoc est, *abortum mortemque conciliantia*, exhibere aut alios docere, summum scelus, injuriam & impietatem esse censet, ut ex Hippocratis Iurejurando etiam verba quædam mutuasse videri queat. Locum in-

15 tegrum inſpicere & conſiderare Lector poterit. Eſto tamen, Galenus jurisjurandi Hippocratici non meminerit, meminere tamen alij, inter quos forte agmen ducere poſſet *Auctor Commentariorum in Aphoriſmos Hippocratis*, quæ *Oribaſio* vulgo tribuuntur; qui ſtatim in veſtibulo ſui operis Hippocrati Aphoriſmorum Auctori, etiam τὸν ὅρκον adſcribit. Vetuſtiorem autem Commentatorem illum non Oribaſio tantum, ſed etiam Galeno, immo vetuſtiſſimum fuiſſe, ex eo conijcere quis poſſet, quod monente *Evergete*, ſe ſcripſiſſe notat. Qui quidem, ſi Ptolomæus eſſet Evergetes, Ptolomæi Philadelphi F. Rex Ægypti, floruiſſet ſane ante natum Salvatorem annis CCXLV. ante Galenum fere quattuor ſeculis. Verum quum in dubium hic multa vocari poſſe videam, nihil nunc quidem decerno; ad-

16 curatius de eo alibi acturus. Itaque ſuccenturiatum ipſi do *Scribonium Largum*, Galeno citra dubium antiquiorem. Verba ejus in hanc rem ſunt in Epiſtola præliminari ad C. Iulium Calliſtum. *Hippocrates*, inquit, *conditor noſtræ profeſſionis, initia diſciplinæ ab jurejurando tradidit: in quo ſanctum eſt, ne prægnanti quidem medicamentum, quo conceptum excutitur, aut detur, aut commonſtretur à quoquam Medico*. Ubi primum notari oportet, *Hippocratem* à Scribonio vocari *conditorem medicæ profeſſionis*, ne quis alium intelligi putet, quam Magnum illum, quem Medicinam in artis formam redegiſſe diximus. Quemadmodum alias quoque ubicunque ſimpliciter Hippocratis nomen apud rei medicæ ſcriptores uſurpatum legimus, non de alio quam Magno illo intelligi ſolet. Exprimuntur deinde ipſa jurisjurandi Hippocratici verba, ne de alio ὅρκῳ, quam præſenti, loquutus videri queat. Neque obſtat, quod Epiſtola illa Scribonij, in nonnullis libris Corn. Celſi nomen ſibi præſcribat. Neminem enim cum Marſilio Cagnato Variar. Lect. lib. III. cap. XIV. fore arbitror, qui vel unam tantum Celſi pagellam legerit, cui non Scribonij potius, quam Celſi epiſtola ea videatur. Accedit, quod in fine Scriboniani operis Calliſti iterum

fiat

fiat mentio, cui epistola ipsa inscribitur. Argumento enim hoc est, unum eundemq; esse & operis, & præfixæ epistolæ auctorem, & uni eidemq; & librum & epistolam esse inscriptam. Sit tamen Celsi epistola, & erit tanto antiquior. Celsus enim D. Augusti ævo vixit, quod vel ex Columella liquet, qui sub Tiberio floruit, & Celsi, ut superioris non semel meminit. At Scribonius, ut pluribus docet Cagnatus, vixit sub Claudio Imp. circa annum à nato Salvatore quinquagesimum, integro fere seculo ante Galenum, qui sub Trajano & Hadriano primum effloruit, & Scribonium sæpe citat in libris de compos. medicam. κτ' τόπους, & alibi. Nam quod Caspar Barthius vir eruditissimus, & amicus olim noster, Advers. lib. xxxix. cap. xvi. ex Scribonio Siburium, aut Designatianum, paulloque superiorem Marcello tantum facit, qui circa annum cccc. vixit, in eo frustra est, & pluribus rem totam in Vitis Medicorum disputabimus. Scribonio accedat *Soranus Ephesius*, junior 17
ille, ut puto, qui, Suida attestante, vitas & sectas Medicorum conscripsit, senioris Sorani, quem Trajani & Adriani Impp. ætas florentem vidit, ni fallor, gentilis, & Galeno jam senectutem agente nobilis. Is in vita Hippocratis, quæ ex ejus de Vitis opere sola superat, *ἀφθόνως*, inquit, *τοὺς ἐπιτηδείους ἐδίδασκε τὴν τέχνην μετὰ προσήκοντος* ὍΡΚΟΥ. hoc est: *Candide & liberaliter Hippocrates studiosos artem docuit, debito interveniente* Iurejurando. Quod quidem jusjurandum nemo aliud fuisse, quam præsens hoc nostrum, credo adfirmabit. *Erotianum* præterea adde, quem nonnulli Neronis ævo vixisse vo- 18
lunt, Marsilius vero Cagnatus, operis laudati lib. ii. cap. xxiix. Galeno recentiorem facit; qui in proœm. Lexici Hippocratici, ubi catalogum recenset librorum, quos vere Hippocratis dici adseverat, *τοῦ ὅρκου* expresse meminit, & cum Lege, libro de Arte, & de Veteri Medicina, ad artis præcepta pertinere ait. Non dicam nunc, *Divum* quoque *Hieronymum*, Ga- 19
leno ducentis tantum annis posteriorem (ut qui imperante

Constante, Imp. Constantini M. filio, anno CCCXLII. in lucem prodijt) & D. Gregorium Nazianzenum, Hieronymo σύγχρονον, Iusjurandum Hippocrati tribuere. *Hippocrates*, inquit Hieronymus, Epist. III. ad Heliodorum, *adjurat discipulos suos, antequam doceat, & in verba jurare compellit; extorquetque sacramento silentium; sermonem, incessum, habitum, moresque praescribit*. Nazianzenus vero eandem ob caussam Hippocratem
20 tem *Adjuratorem* vocat, Orat. funebri Cæsarij fratris. Neque aliter sensit Medicus ille, ex Methodicorum Secta, sive *Octavius* est *Horatianus*, seu potius *Theodorus Priscianus*, quem sub Theodosio, aut Gratiano Impp. floruisse, inde liquet, quod præceptorem laudet Vindicianum, Valentiniani Imp. ἀρχιατρὸν, qui circa annum CCCLX. in vivis fuit. Verba, quæ huc faciunt, sunt lib. IV. Gynæciorum ad Victoriam, cap. VI. *Abortivum nulli dare fas est: Vt enim Hippocratis attestatur oratio, tam diri reatus conscientia Medicorum innocens officium non decet maculari.* Quæ verba quidem nisi ad præsens Iusjurandum referas, haud scio, quo in loco alio in eam sententiam ab Hippocrate
21 simile quid fuerit prolatum. Quibus omnibus accedat *Suidas*, qui sub Friderico II. Imp. circa annum CIↃ. CCL. floruit, &
22 inter Hippocratis libros τὸν ὅρκον primo loco recensuit. Consimilis demum & *Arabum* fuit opinio, ex Græcis hausta, Iusjurandum nempe non alius quam Hippocratis esse fœtum, quod vel ex *Avenzoare* ostendo, qui seculo integro Suida superior, sub Friderico I. seu Barbarossa vixit. Is lib. II. Theisir. tract. I. cap. V. *quilibet*, inquit, *Medicus tenetur observare præcepta Hippocratis: quæ sunt, quod Medicus non debet discipulum docere, nisi prius jurare ipsum faciat, ne utatur medicinis mortiferis, vel venenosis ullo modo.* Nec recentior forte fuerit Avenzoare Arabs ille, quem, mentito Galeni nomine, in præsens Iusjurandum commentatum, paullo ante dixi: sed videantur in hanc rem quædam etiam apud Ioan. Obsopœum. in præf. opusc. quorund. Hipp. quæ separatim edidit; Ioh Heurnium, in princ. Comm.

Comm. in ὅρκον Ioh. Raphaëlem Moxium, lib. II. meth. med. morb. ac gravid. per venæ sect. cap. xv. & Franc. Ranchinum. Comm. ad Jusjurandum Hipp. Itaque apud me quidem cer- 23
tum est, ὅρκον non alterius esse auctoris, quam Hippocratis Magni, qui præ cæteris, ut dixi, Medicinam excoluit, & princeps in artis formam redegit: quique vere est magnus ille hujus disciplinæ Oceanus, ut Homeri versibus ex Iliad. φ, utar,

> Ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ, καὶ πᾶσα θάλασσα,
> Καὶ πᾶσαι κρῆναι, καὶ φρείατα μακρὰ νάουσι.
>
> *Ex quo sane omnes primum fluvij, & mare totum,*
> *Fonticulique omnes surgunt, puteique profundi.*

Quibus autem, & cui fini Jusjurandum hoc auctor præscri- 24
pserit, haud difficile est conjectare. Norat sapientissimus senex medicinam rem sacram esse, quam non nisi initiatis tradi, nec ab alijs quam pietatem professis tractari oportebat. Quum vero duplex haberet discipulorum genus, aliud tironum, & qui primum arti animum adplicare gestiebant; aliud eorum, qui in eadem jam progressus fecerant, & vel exercere eam, vel profiteri, ac docere alios cogitabant. Illi nomina sua scribæ medico dare, & juramento se obstringere cogebantur; quod νόμον ἰητρικὸν Hippocrates vocat, ut infra cap. XII. docebimus. Ab his vero, artem jam exercituris, in qua multa occurrunt non aliis revelanda, quamque pie tractari par erat, silentium, pietatem, atque id genus alia stipulabatur. Faciebat au- 25
tem hoc, ut tanto arctius eos constringeret, interveniente Numinis attestatione, & invocatione in jurantis pœnam, si fallerent ac pejerarent. Nam ut Vlpianus Rhetor ait, in enarrat. Demosth. contra Midiam. πιστότεροι οἱ ὅρκοι τῶν ἁπλῶς λεγομένων· *Plus jurijurando fidei habetur, quam simplici adsertioni.* Vt propterea, dicente Cicerone lib. III. de Offic. *Nullum vinculum ad adstringendam fidem majores arctius esse voluerint:* quod

hoc nempe sit ὕςατόν τι ἐν ἀνθρώποις, ἐ ἰσχυρότατον τῆς εἰς ἀλλήλας πίςεως τι ἐ ἀληθείας ἐνέχυρον· *Vltimum inter homines, & firmissimum, & fidei mutuæ & veritatis pignus*, ut est apud Procopium, Persicor. lib. 11.

CAPVT SECUNDUM.

Ο'ΡΚΟϹ.]

SUMMARIA.

1. Ὅρκος, ὅρκιον. 2. Ὅρκου etymologia diversa. 3. *Iusjurandum, jurandum.* 4. *Iuppiter* ὅρκιος. 5. *Erynnies, perjurii vindices.* 6. *Iuppiter* ἐπώμοτος. 7. *Dius Fidius.* 8. *Sacramentum.* 9. *Sacramenti etymon.* 10. *Iuramen.* 12. *Valla notatus, & Panormitanus.* 12. *Dejurium.* 13. *Voculæ* De *significatio in compositione diversa* 14. *Iusjurandum quid?* 15. *Aristoteles explicatus.* 16. *Religio.* 17. *Obstringi & exsolvi religione.* 18. *Mynsingeri scrupulus.* 19. *Sub affirmatione negatio aliquando inclusa.* 20. *Aristoteles illustratus.* 21. *Franc. Philelphus laudatus.* 22. *Iuramentum* ἐπακτὸν, ἐπώμοτον, καλώμοτον, ἀπώμοτον. 23. *Iuramentum abnutivum, adnutivum.* 24. *Iuramentorum apud ICtos differentia.* 25. Ὅρκος *Hippocratis ad quam differentiam referendus?*

1. QUOD communiter Græci ὅρκον, Iones ὅρκιον dicunt, id Latini *Iusjurandum, jurandum, juramen, juramentum, sacramentum, dejurium* adpellant. Ὅρκον
2. quidem Eustathius refert veteres censuisse dictum ἀπὸ τοῦ ὅρου, seu *limite*, quod ὁρίζωσίν τι ὁμολογητικῶς ὀμνύοντες· *determinent aliquid qui definitive jurant.* Ipse vero ἀπὸ τοῦ εἴργειν, quod est *cogere*, derivat; aut quia is qui jurat, καθείργνυταί πως οἷς ὁμολογεῖ· *cohercetur quasi, aut compellitur ad ea præstanda, quæ jurando adfirmat.* Alij ἀπὸ τοῦ ἀρκεῖν deducunt, id est, *sufficere*, quod liti-

litibus finiendis sufficiat, *maximumque sit earum expediendarum*
remedium, ut Gajus I C. vocat, L. 1. D. de jurejur. & sit πάσης
ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν· *finis omnis controversiæ ad certitu-*
dinem, ut cum D. Paullo loquar, ex Epist. ad Hebræos cap.
VI. sive ἀπὸ τοῦ ἀρκεῖν, quod est βοηθεῖν, *juvare*, ut notat Au-
ctor Etymologici. ὥσπερ γὰρ βοηθήματι αὐτῷ χρῶνται οἱ ἀδικού-
μενοι, inquit: *Pro remedio eo utuntur, qui injuriosi sunt in alios.*
Jo. Guiliel. Stuckius lib de sacrific. Gentil. pag. XCI. ὅρκον di-
ci putat, quasi *orcum*, quod iurisjurandi violatores ad orcum
sint detrudendi, qua opinione ut abundet per nos licet. Lati- 3.
nis *jusjurandum* dictum alij volunt, quod *justum jurare* opor-
teat. At Apuleio lib. de Deo Socr. jusjurandum est quasi *Io-*
vis jurandum, cujus originationis testem laudat Ennium.
Exstat hujus versus in hanc rem apud Ciceronem lib. III. de
Officijs.

Fides alma, apta pennis, jurandum Jovis.

cui Turnebus Adversar. lib. VI. cap. XVII. & Lipsius lib. I.
Elector. cap. XIIX. addunt alium Nævij.

Ius sacratum, Iovis jurandum sagmine.

Nam simpliciter etiam *jurandum* pro jurejurando veteres dix-
isse, ex Tacito colligimus, qui eadem voce usus est Annal.
lib. IV. *Tanta contentione, ut & jurando obstringeret è Repub. id esse.*
Quemadmodum & Ammianus Marcellinus lib. XVI. *Id se nec*
sperare, nec adipisci velle, jurando affirmans. lib. XVII. *Iurandi ex-*
secratione restituere universos promisit. lib. XXIII. *Trajanus fertur*
aliquoties jurando dicta consuevisse firmare. Et Ælius Spartianus
in Ælio Vero. *Ut suæ satisfaceret & voluptati, & jurando.* Cæ-
ternm jusjurandum quasi Iovisjurandum dixerunt, quod per
attestationem summi numinis, quod Iovem suum esse gen-
tilitas credebat, jurandum censerent. Atque ex hoc Iovis de- 4.
fluxit epitheton, ut ὅρκιος seu *jurator*, diceretur, aut etiam
ἐφόρκιος, quod nominis habet Hesychius in Lexico. Per
eum Hippolytus jurat apud Euripidem:

Νῦν

Νεῦ δ' ὅρκιόν σοι Ζῆνα, & πέδον χθονὸς,
Ὄμνυμι·
Per Horcium tibi Iovem, & terræ solum,
Dejuro.

& Neoptolemus apud Sophoclem Philoctete.

—— Ζῆνα δ' ὅρκιον καλῶ.
—— *Jovem Horcium testem voco.*

Τοῖς ὅρκοις enim ipsum præsidere voluerunt, & perjuria vin-
5. dicare; quanquam horum vindictam Hesiodus, ἐν ἔργοις, Erynnibus transcribat, easque ὅρκου πινυμένας, seu *perjurij vindices* vocet: quæ Homero etiam Iliad. τ. sunt,

—— —— αἵθ' ὑπὸ γαῖαν
Ἀνθρώπους τίνυνται, ὅτις κ' ἐπίορκον ὀμόσσῃ·
—— —— *quæ tellure sub ima*
Castingant meritis hominum perjuria pœnis.

6. Sophocles non alio sensu in Trachinijs Jovem vocat ἐπώμοτον, seu ὅρκου ἐγγυητὴν, sive *sponsorem*, ut explicat Suidas, aut τοῦ ὅρκου ἔφορον, seu *præsidem*, ut habet Scholiastes Thucydidis Hist. lib.
7. I. videturque idem fuisse, quem Romani vocabant Δία Πίστιον, & *Dium Fidium*, cui easdem etiam partes resignabant. Erat olim Iovis Horcij signum in Olympiæ curia, specie maxime formidanda, utraque manu fulmen tenens, ante cujus pedes tabula visebatur ænea, cum incisis elegis, quibus à perjurio deterrebantur homines, ut auctor est Pausanias in Eliacis prior.
8. Iusjurandum vero alio etiam nomine *sacramentum* dici monuimus, & testis est Cicero lib. III. Offic. quo sensu Horatius *perfidum sacramentum* pro *perjurio* sumpsit, lib. II. Carm. Ode
9. XVII. Derivat autem sacramentum Varro lib. IV. de L. L. *à sacro*, quasi *sacræ rei*, ut ait, *arctissimum vinculum, non profanandum.* Et juxta Owenum Epigr. lib. II. Ep CXXX.

Sacramenta vocant sacra juramenta Latini.

10 Ex eodem vero fonte & *juramen*, qua voce usus est Guntherus in Ligurino, lib. III. & IIX. & *juramentum* suas derivationes sortiun-

sortiuntur. Ita enim Isidorus lib. different. quem Barthius citat Adversar. lib. XXXII. cap. I. & MS. penes se habuit: *Iura antiquitus ad res divinas pertinebant, unde juramentum est; velut sacramentum.* Ineptit enim Laur. Valla, dum lib. VI. Elegant. 11
cap. XXXVII. juramentum *à jure manente* deducit; nec minus ipso Panormitanus, in rubr. tit. de jurejur. qui *juris* quasi *astringimentũ* dici voluit. Demum vero jusjurandum etiam *dejurium* 12
vocabatur, à *dejero*, quod est, *valde juro*. Quanquam enim 13
τὸ de in quibusdam, quicum componitur, minuendi vim habeat, tamen in plurimis etiam significationem vocis intendit, ut pluribus ostendere possem, nisi facere id jam pridem occupassent viri doctissimi, Io. Bernartius Notis ad Statium lib. I. Thebaid. & Achilleid. Frid. Taubmanus Notis ad Plauti Epidic. act. I. sc. I. Christ. Becmanus in Origin. L. L. in voce pleo. & Sam. Dresemius Notis ad Iof. Iscani lib. I. de bello Troj. Ad nostram mentem hoc sensu loquitur Plautus Casina act. III. sc. IV.

Per omnes Deos & Deas dejuravit.

& Rudente act v. sc. II.

Dejurate mihi argentum dare.

Item Apuleius lib. IX. Metam. *Idque dejerans confirmat per omnia divina numina.* & lib. X. *Dejerant utrique, nullam se prorsus fraudem, nullam denique surreptionem factitasse.* Apud Agellium quoque Noct. Att. lib. VII. cap. XIIX. *Dejurio vinctum esse*, est, *jurejurando obligatum teneri.* Sed videamus quid sit jusju- 14
randum. Scio enim hoc varie disputari apud ICtos, & ab alijs *invocationem divinam* aut *obtestationem* dici, ab alijs etiam per *contractum*, ab alijs item aliter definiri. Nobis pro nostro instituto sufficere poterit ea jurisjurandi definitio, quæ est apud Aristotelem, lib. Rhetor. ad Alexand. cap. XIIX. & omnia complecti videtur, quæ ad naturam jurisjurandi pertinere putantur. Ait autem Philosophus, ὅρκον εἶναι μετὰ θείας παραλήψεως φάσιν ἀναπόδεικτον. *Iusjurandum esse cum veneratione divina adser-*

15 *adsertionem, quæ demonstratione non indigeat.* Paullo aliter eam effert, & quasi explicat, Clemens Alexandrinus Stromat. lib. VII. & juramentum ait esse ὁμολογίαν καθοριστικὴν μετὰ προσπαραλήψεως θείας. *adsertionem definitivam cum divina veneratione.* Nec aliud vult Ciceronis illa definitio, quæ est lib. III. de Offic. quod sit *adfirmatio religiosa, Deo adhibito teste.* Est nempe jusjurandum φάσις, sive ὁμολογία *adsertio* aut *adfirmatio* de re aliqua, eam videlicet ita habere, vel non habere, ita præstitum iri, vel non iri. Neque tamen simplex tantum est *adsertio*, sed ut recte addit Cicero, *religiosa*, aut ut Clemens & Aristoteles, μετὰ θείας προσπαραλήψεως, *cum divina veneratione*, ut quæ fiat interveniente numinis supremi, falsam contestationem vindicantis, invocatione. Unde Philo lib. de Decalogo, *jusjurandum* vocat *testimonium Dei de rebus dubiis:* & lib. de Special. leg. *in re ambigua Dei testis citationem.* Et Simplicius Comm. in Epicteti Enchirid. cap. XLIV. ait, jusjurandum μάρτυρα τὸν Θεὸν καλεῖν, καὶ μεσίτην αὐτὸν, καὶ ἐγγυητὴν ἐφ' οἷς λέγει, ποιεῖσθαι. *Deum citare testem & sequestrum, ac sponsorem*
16 *facere eorum quæ dicuntur.* Ea caussa etiam Paullus IC. jusjurandum *religionem* dixit L. XXIV. D. de juram. idque ut Lactantius quidem lib. IV. cap. XXIV. voluit, *quod jurejurando mens jurantis ligetur & religetur:* seu potius, *quod juramentum jurantem religione obstringat*, hoc est, *conscientiæ scrupulum moveat*, ob nu-
17 minis contestationem adhibitam. Erat enim *religione obstringi*, nihil aliud Romanis, quam *conscientiæ metu terreri:* quemadmodum vicissim *religione exsolvi* dicebatur is, *cui metus iste adimeretur*, ut pluribus docet Budæus in annotat. prior. in Pandect. Originationes alias aliorum, videre Lector poterit apud Stuckium, lib. de sacrific. Gentil. in pr. quas non transcribo. Sunt tamen qui definitiones laudatas sugillent, vel ea de caussa, quod generis loco sola adfirmatio sit posita, quum tamen tam super rei negatione, quam adfirmatione, juramentum exigi & præstari soleat, ex L. III. §. III. D. de Jur. &

L. V.

L. V. Cod. de jurejur. atque inde juramentum aliud *adfirmativum* aliud *negativum* ICtis dicatur. Sane hic scrupulus Cl. 18
Mynsingerum nostrum impulisse videtur, ut Comm. ad §. xt. Instit. de action. juramentum per adfirmationem & negationem simul definierit. Facile tamen fuerit litem hanc compo- 19
nere. Adfirmatio enim, ut in prolatis definitionibus sumitur, implicitam sibi habet negationem, eademque ratione hic usurpatur, qua in *pacti* definitione verba *dandi* & *faciendi*; quæ non ea tantum ibi notant, quæ dantur aut fiunt, sed & quæ non dantur, vel non fiunt, ut docet Wesembecius in paratitl. D. de pact. num. 11. De adfirmationis vocabulo rem ita habere, vel ex hac ipsa formula jurisjurandi Hippocratici, quam sub manibus habemus, liquere possit. In ejus namque exordio, jurans spondet vel adfirmat, se omnia observaturum & facturum, quæ sit promissurus; quæ sane adfirmatio est. Ast ubi ad specialiora devenitur, adfirmative primum adserit, sanctimoniam vitæ se velle servare, præceptores venerari, &c mox negative iterum promittit, non exhibiturum se medicamentum mortiferum aut abortionis, &c. nihilominus utrasque adsertiones, & per adfirmationem & negationem factas, ad eandem & primam illam adfirmationem generalem reducere oportet. Quare et- 20
jam Aristoteles, quasi istam dubitationem suborituram prævideri, ubi de adfirmatione proprie loquitur, & uti ea simpliciter negationi opponitur (ut in libris de interpretatione) semper vocabulo *καταφάσεως* ad *adfirmationem* significandam utitur, quemadmodum per *ἀπόφασιν negationem* intelligit. Iuramentum autem simpliciter *φάσιν*, sive *adsertionem* dicit, ac si sub una eademque voce, & *κατάφασιν* & *ἀπόφασιν* comprehensam, aut intellectam vellet. Quod forte & doctissimus in- 21
terpres advertit, Fr. Philelphus, atque idcirco *φάσιν* non *adfirmationem* dicere voluit, sed *dictionem*, ut & *negans* & *adfirmans* sub ea adsumi posset. Adi, si placet Setserum tract. de juram. quem, dum hæc commentaremur, nostræ sententiæ adstipulan-

tem invenimus, lib. 1. cap. 1. num. x. De differentiis vero juramentorum aliquid addere, vel eam ob caussam operæ pretium puto, ut constet ad quam speciem Hippocraticum referri
22 debeat. Invenio autem apud veteres, juramentorum tres potissimum differentias fuisse in usu, à Suida, in voce ἔπακτος notatas. Aliud nempe ipsis fuisse ἔπακτον, aliud ἐπώμοτον, aliud καλώμοτον, ubi tamen pro ἐπωμότῳ Auctor Etymologici, & Harpocration in Lexico, substituunt ἀπώμοτον. Quæ species ut inter se differant, non ita liquet. Juramentum ἔπακτον quidem ab Isocrate, in parænesi ad Demonic. exponi videtur *jusjurandum delatum, & ab alio impactum, non sponte susceptum.* Unde à Suida quasi ἀλλαχόθεν ἐπιφερόμενον, καὶ μὴ αὐθαίρετον, ἀλλ' ἐφ' ὃν ἕτερος ἄγει, *ab alio delatum, nec ultroneum, sed ad quod alius cogit*, vocatur. At mox ab alijs Suidas id dici ait: ὃν ἄν τις αὐτὸς ἑκὼν ἑαυτῷ ἐπάγηται, τουτέστιν αἱρεῖται· *Quod quis ipsemet sua sponte sibi offert, & ultro recipit.* Ἐπώμοτον vero ὅρκον, Æmylius Portus, Notis ad Suidam, ait esse, *quo quis se, vel alium jurejurando astringit:* Καλώμοτον, *quod quis contra se, vel alium jurat.* Ab omnibus his differt ὅρκος ἀπώμοτος, quem Hesychius vult esse, *quando accusatus juramento negat fieri posse, ut se judicio sistat, & adversarius contra jurat.* Suidas tamen (in τὴν ἱερὴν κεφαλήν) formulam ἀπωμότου ὅρκου esse putat, qua juratur, μὰ τὸν δί' οὔ· at
23 καλωμότου formulam, ναὶ μὰ τὸν δία. Quo sensu Ioan. Meursius, ex Glossis veteribus τὸ καλώμοτον Latine dicit *Adnutivum*, τὸ ἀπώμοτον *Abnutivum*. Quicquid sit; si omnes differentias excutias, nullam reperies ad quam rectius Iusjurandum Hippocratis referri queat, præter eam, quæ ἐπώμοτος appellatur. In eo enim Hippocrates Medicum futurum in verba jurisjurandi concepta adstringit, & jurans ipse sciens volensque & animo deliberato, eadem in se recipit, sancteque omnia sine dolo aut fraude ser-
24 vaturum promittit. Apud ICtos hodie aliter & varie juramentorum differentias constitui videmus, dum aliud *juramentum in lite* dicunt, aliud *extra litem*; quorum hoc quidem vel *confirma-*

firmatorium ipsis vicissim est, vel *promissorium*; ad quod rursus *fidelitatis* & *adsecurationis* juramenta referunt: illud vero esse ajunt vel *injiciendæ religionis* caussa; vel *controversiæ finiendæ*, & in varias vicissim differentias subdividunt. Quas, quia nostro instituto parum faciunt, pluribus non attingo. Hoc saltim mo- 25
nuisse sufficiat, Hippocraticum jusjurandum, si omnes differentiæ istæ excutiantur, ad nullum aliud quam id, quod *extra litem & promissorium* vocant, referri posse. Hoc enim ICtis est illud, *quod ad fidem sancte adstringendam præstatur, & in quo fides verbis conceptis in futurum tempus religiose promittitur*, cui fini Hippocraticus ὅρκος ab Auctore olim discipulis præscriptus.

CAPUT TERTIUM.

Ὄμνυμι Ἀπόλλωνα.]

SUMMARIA.

1. Jurisjurandi Hippocratici tres partes. 2. Τοῦ ὀμνύειν ἔτυμον. 3. ὅρκον διδόναι. 4. jusjurandum dare. 5. dicere. 6. facere. 7. patrare. 8. ὀμνύειν ὅρκον, pleonasmus. 9. ὁρκωμοσία, ὁρκωμοτεῖν. 10. Pleonasmi Græcis familiares. 11. Attestatio Numinum in jurejurando Hippocratico. 12. Caussa multitudinis Deorum apud Gentiles. 13. Caussa alia. 14 Macrobii sententia de DIS veterum plurimis. 15. Item Philippi Cluverii. 16. Sententia & propositum Auctoris.

PRælibatis hisce ad jusjurandum ipsum progredimur, quod tribus potissimum partibus absolvi pridem nos docuit Cl. Zuingerus, in Tabulis ad Hipp. 1.
In priori, tum forma, tum materia jurisjurandi proponitur. Etenim & DI Medici, & in universum simul omnes, in testimonium citantur, atque omnia subscripta κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν, seu *pro posse ac nosse*, sancte servanda promittuntur.

In altera, articuli ipsi plenius enarrantur, qui à Medico Asclepiadeo, sive origine & nativitate talis sit, sive adoptione & instituto, requiruntur, ipsumque servare convenit. Tertiam absolvit *κατάρα*, seu *imprecatio*, qua juraturi, si jusjurandum servent, felicia quævis, sin fallant, diras capiti suo, & contraria omnia imprecantur. In singulis partibus explicandis ductum Hippocratis & textum sequemur. Inquit igitur, Ὄμνυμι Ἀπόλλωνα, *Iuro Apollinem*. Ὅρκον Græcis esse id, quod *jusjurandum*, mo-
2. nuimus. Ὀμνύναι vero, ὀμνύειν, & ὀμνύσθαι, Latinis est, *juramentum præstare*, seu *jurare*. Voces Græcas ab Hebræo *Amen*, quod est *verum dixit*; *adfirmavit*, deducunt Io. Guil. Stuckius, de sacrif. Gentil. pag. XCII. & Paullus Cypræus de jure Connub. part. I, cap. XIV. §. XXV. summ. II. Auctor Etymologici ab ὁμοῦ & νεύειν, vel ἀπὸ τοῦ ὄμμα νεύειν derivat, quod jurantes iis, quæ jurant, oculis annuant. Sunt qui ἀπὸ τοῦ ὀμνύειν esse putent Latinum *omen*, & *ominari*; quod jurantes vel sibi,
3. vel aliis, bene maleve ominentur. Græci alias ἀντὶ τοῦ ὀμνύειν dixere ὅρκον διδόναι. Homerus Iliad. τ. ἔμπης δέ τοι ὅρκια δώσω. Xenophon Hellespont. lib. I. ὅρκους ἔλαβον καὶ ἔδοσαν.
4. & alij alibi. Nec alio modo Latinis dictum est, *jusjurandum dare*. Plautus Amphitr. act. III. sc. II.

Mane, tuo arbitratu jusjurandum dabo.

Mostellaria act. V. sc. I.

Quin jusjurandum pollicitus est dare, si vellem, mihi.

& Terentius Adelphis act. II. sc. II.

—— —— *Dabitur jusjurandum, esse te*
Indignum injuria.

5. Cæsari idem est, *sacramentum dicere*, lib. I. de bello civili. *Milites Domitianos sacramentum apud se dicere jubet.* qua loqu-
6 tione & Horatius utitur lib. II. Carm. Ode XVI. Seneca, si MSS. exemplaribus fides arbitranda, dixit *juramentum facere*, lib. II. de Clement. cap. I. *O vocem in concionem omnium mortalium mittendam! in cujus verba principes regesque juramentum faci-*

faciant. In fœdere Tulli Hostilij, cum Albanis percusso, apud 7.
Livium, lib. I. dicitur *jusjurandum patrari.* Vocabulo autem
ὀμνύειν Græci nunc solo utuntur, nunc cum vocula *ὅρκος*
conjuncto, & eleganti pleonasmo *ὀμνύειν ὅρκον* dicunt, seu *jurare* 8.
juramentum. Ita Homerus Iliad. *α*.

—— Καὶ ἐπὶ μέγαν ὅρκον ὀμοῦμαι.

& Odyss. *δ*.

—— ὤμοσα καρτερὸν ὅρκον.

& sæpe alibi. Hesiodus quoque *ἔργων α*.

—— ἐπὶ δ' ὅρκον ὀμεῖται.

quem loquendi modum passim deinde usurpant alij. Sunt 9.
vero qui utramque voculam in unam coalescere sinunt, &
ὁρκωμόσιον & *ὁρκωμοσίαν* *jusjurandum* dicunt, & *ὁρκωμοτεῖν*
jurejurando jurare. Exempla sunt apud Platonem in Phædro, D. Paullum in Epist. ad Hebr. cap. VII. Sophoclem in
Antigone, &c. Similes autem pleonasmo isti sunt alij, tam 10
apud Græcos quam Latinos, non minus elegantes. Nam eadem loquendi formula Euripides, Iphigenia in Aulide, ait
ὄνειδος ἐξονειδίζειν, *probrum exprobrare*: Homerus Iliad. *λ*.
χρεῖος ὀφείλειν, *debitum debere*; Antiphanes apud Athenæum
Dipnos. lib. IV. *ζῆν βίον*, *vitam vivere*; Isocrates alicubi *ἀσθενεῖν νόσον*, *ægrotare morbo*; Horatius lib. III. Ode XIX. & lib. I.
Epist. XVI. *pugnata bella*; & Epodon Ode I. *militari bellum*;
Seneca in consolat. ad Marciam. *agere opus.* Nec alio loquendi
modo Hippocrates in hoc ipso *ὅρκῳ* utitur, quando *χρεῶν*
χρηΐζοντα vocat eum, qui *rebus ad usum necessarijs indigeat.* Sed 11
pergamus ad alia. Nos qui veræ religioni nomen dedimus,
sacris litteris edocti, per unius veri viviqué Dei nomen atque
in eo uno soloque, si necessitas ferat, jurandum scimus. At
Hippocrates, Vir animi quidem devoti, & numinis, quod esse
noverat, colentissimus; quia tamen, quodnam id esset, ignorabat, pro ævi superstitione per Deos, quos plurimos gentilitas
agnoscebat, & novos sibi subinde fingebat, *ὅρκον* suum, cætera
sancti-

sanctissimum, concepit conscripsitque. Nominat in primis Apollinem & Æsculapium, atque hujus filias, præsides Medicinæ præstitesque habitos, quos non Deos nos scimus, sed homines fuisse. Quia vero arte medica atque ope, dum in vivis fuere, plurimis mortalium operam suam in morbis demulcendis aut averruncandis commodarunt, tractu temporis ob bene merita divinos honores, & crescente superstitione, numinis
12 cultum sunt consequuti. Non alia enim ex caussa Deorum illa gentilium multiformis multitudo maximam partem originem traxit, quam quod eos, qui rudi adhuc ævo, vel usum aliquem rerum prius ignotarum alijs commonstarent, aut artis alicujus jacerent primordia, aut meritis singularibus plurimos sibi devincirent, tanquam quibus supra alios aliquid deberetur, summis honoribus mactarent, & superstitiose colerent, tandem etiam, præsertim ab obitu, pro DIIS adorarent. Tangit id Plinius nat. hist. lib. II. cap. VII. verbis elegantibus, quæ adscribo: *Deus est mortali juvare mortalem, & hæc ad æternam gloriam via. hac proceres iere Romani: hac nunc cœlesti passu cum liberis suis vadit maximus omnis ævi Rector, Vespasianus Augustus, fessis rebus subveniens. Hic est vetustissimus referendi bene merentibus gratiam mos, ut tales numinibus adscribantur.* Et Cicero lib. I. de Nat. Deor. *Suscepit vita omnium, consuetudoque communis, ut beneficijs excellentes viros in cœlum fama ac voluntas tolleret. Hinc Hercules, hinc Castor, hinc Æsculapius, hinc Liber.* Et lib II. de Legg. *Divos*, ait, *& eos qui cœlestes semper habiti sunt, colunto, & illos, quos merita in cœlum vocaverint, Herculem, Liberum, Æsculapium, Castorem, Pollucem, Quirinum.* De quibus vere & Horatius Carm. lib. III. Ode III.

Hac arte Pollux, & vagus Hercules
Innixus, arces attigit igneas, &c.
Hac te merentem, Bacche Pater, tuæ
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes: hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit.

Nec

Nec dissimulat Chrysostomus ad cap. XII. Epist. II. ad Co-
rinth. *εἰδωλολατρεῖαι*, inquit, *τὴν ἀρχὴν ἐκράτησαν, τῶν ἀνθρώπων
ὑπὲρ τὴν ἀξίαν θαυμαζομένων· Idolorum cultus obtinuerunt, quum
homines supra meritum in admirationem venirent*. Adi etiam si pla-
cet Lactantium lib I. cap. IIX. Minucium Felicem in Octavio,
Cyprianum de Idol. vanit. Primæ huic occasioni tam multi- 13
formium Deorum, accedebat mox altera, qua credere vix po-
terant homines, artem aliquam, quæ mortalium usui esset ne-
cessaria, summaque utilitate & excellentia se commendaret, ab
hominibus potuisse investigari. Deorum potius munus esse
censebant, è cœlo demissum, eamq; ob caussam aut primos in-
ventores Deorum numero adscribere, aut cuilibet arti peculia-
rem, qui ei præesset, ejusve inventionem sibi vindicaret, Deum
effingere satagebant. Iste igitur bene merendi de mortalium
genere conatus; iste res præclaras DIIS inventoribus adscri-
bendi, Deosque artibus præstituendi mos; Apollinem quo-
que & Æsculapium, Hygeian & Panaceian cœlo olim sacra-
vit, & Deos Deasque fecit, ut Hippocrates eos omnes, tan-
quam medicæ artis inventores, patronos ac tutelares, in disci-
pulorum adjuratione voluerit invocari. Nec tamen sum ne- 14
scius Macrobium Saturn. lib I. cap. XVII & XX. hæc aliter ex-
plicare, & contendere, per Apollinem, Æsculapium, Hygeiam-
que nihil aliud voluisse veteres significare, quam Solem aut
Lunam. Rem totam uberius tractat. Phil. Cluverius German. 15
antiq lib. I. cap. XXV. & seqq. & prolixius demonstrat, priscos
omnes Deum unum summumque omnium conditorem, ex a-
vita majorum traditione non quidem ignorasse, ut Deum ta-
men non coluisse, atque ad creaturas, Solem Lunamque po-
tissimum, qui magis in oculos incurrebant, se convertisse, &
utrumque sidus, alijs subinde appellationibus nominantes, di-
vino cultu prosequutos. Cui sententiæ, ut non prorsus refra- 16
gor, ita heic tamen loci de Apolline Medico, cæterisque, quos
nominat Hippocrates, paullo plenius quæ de ipsis, qua tales

D habiti

habiti fuere, auctores scriptis consignarant, quæque in rem præsentem, ac jurijurando Hippocratis illustrando, facere aliquid posse videbantur, operæ pretium duxi adnotare.

CAPUT QVARTUM.

Ἀπόλλωνα ἰητρὸν.]

SUMMARIA.

1. *Apollines quattuor, vel sex.* 2. *Tertius inter eos, medicinæ inventor.* 3. *Ab eo medicina ars Apollinea.* 4. *& Phœbea.* 5. *Apollinis nomen unde?* 6. *item Phœbi.* 7. *Apollo Medicus.* 8. *Apollo Paan.* 9. *ars paonia.* 10. *Paan hymnus.* 11. *Apollo ἀλεξίκακος.* 12. *cognomina & epitheta varia alia.* 13. *ejus in morbis invocatio.* 14. *Apollini sacrum apud Athenienses Gymnasium.* 15. *Eidem sacer numerus septenarius.* 16. *Apollini divinandi munus tributum.* 17. *Prognosis medica.* 18. Ἀπολλώνια *templa Apollinis.* 19. *Apollinis medici simulachrum.* 20. *quur imberbi facie pingatur?* 21. *apud Syros vero barbata?* 22. *quid additi serpentes notent?* 23. *item arcus?* 24. *& lyra?* 24. *quur Gratiis comitatus?* 25. *medicus χαρίεις, seu gratiosus.*

1. *Pollines*, si Ciceroni credimus, lib. III. de Natura Deor. *quattuor* fuere. *Primus* Athenarum antiquus custos, Vulcano natus; *alter*, Corybantis filius, in Creta editus; *Tertius*, Jove & Latona prognatus; *Quartus*, Arcas, quem Arcades, quod leges ipsis dederit, *Nomium*, & *Nomionem* vocarunt. Hunc Clemens Alexandrinus in Protreptico, ex Aristotele Sileni filium facit; & ex eodem Aristotele addit *quinctum*, natione Lybin, Ammone genitum; & ex Didymo Grammatico *sextum*, Magnetis ἔκγονον.
2. Qui tamen tertius in his est, atque alio nomine *Phœbus* appellatur, is esse semper olim habitus fuit, qui primus omnium, aut

aut certe inter primos Musicen, Poësin, & Medicinam excoluerit. De Medicinæ inventione ipse apud Ovidium lib. I. Metam. fab. XIII. gloriatur:

Inventum medicina meum est, opiferque per orbem
Dicor, & herbarum est subjecta potentia nobis.

Hoc sensu Q. Serenus, cui Sammonici cognomen vulgus tribuit, lib. de re med. in rem præsentem ipsum invocat:

Phœbe salutiferum, quod pangimus, assere carmen,
Inventumque tuum prompto comitare favore.

Ovidius *medicæ opis repertorem* nominat, lib. I. de remed. Amor. Horatio in Carmine Seculari est,

Qui salutari levat arte fessos
Corporis artus.

Pindaro in Pythijs, Ode IV.

Ὁ βαρειᾶν νόσων
Ἀκέσματ᾽ ἄνδρεσσι &
Γυναιξὶ νέμει.
Qui gravium morborum
Remedia viris &
Mulieribus præstat.

Hunc *στρύχνον μανικὸν*, seu *δορύχνιον* herbam invenisse, & Æsculapio traditam, à se *Apollinarem* dixisse, auctor est Apuleius ille, cujus de virtutibus herbarũ exstat libellus, cap. XXII. 3.
Ab eodem Ovidius lib. III. Trist. El. III. medicinam *artem* vocat *Apollineam*:

Nullus, Apollinea qui levet arte malum, est. 4.

Et lib. III. Fastor. *Phœbeam*.

Vos quoque, Phœbea morbos qui pellitis arte.

quæ Nonno Dionys. lib. XXVII. XXIX. & sæpe alibi, est *φοιβὰς τέχνη*. Callimachus in Hymno Apoll. Apollinẽ ait esse, ex quo

ἰατροὶ δεδάασιν ἀνάβλησιν θανάτοιο.

Addiscunt medici properantem sistere mortem.

Ipse Hippocrates Epist. ad Philopoem. Apollinem artis me-

 dicæ

dicæ μητέρα vocat. Dictum autem Ἀπόλλωνα voluit Eusebius lib. III. de præp. Evang. cap. I. ὡς ἀπελαύνοντα, ἢ ἀπαλλάττοντα τὰς νόσους, *tanquam abigentem, aut pellentem morbos*. Auctor Etymologici ἀπὸ τοῦ ἀπολύειν τοὺς ἀνθρώπους τῶν κακῶν deducit, *quod homines à malis liberet*, sive *morbis*. Latinis dictus creditur ab *apellendo*, apud Macrobium Saturnal. lib. I. cap. XVII. quòd mala morbosque aspelleret. Ea etiam caussa peculiari epitheto Atheniensibus, ut auctor est Pausanias in Atticis, ἀλεξίκακος, seu *malorum depulsor*, salutabatur; qui Sophocli, in Oedipo Tyranno, est ἀλεξίμορος, Aristophani in Pluto, act. II. sc. III. & act. IV. sc. III. ἀποτρόπαιος, Euripidi in Hercule fur. ἀπότροπος: Latinè *Averruncum* dixeris. Huic Athenienses ab oraculo Dodonæo bovem immolare jussos, te-
6. stis est Demosthenes Orat. advers. Midiam. *Phœbi* nomen παρὰ τὸ φῶς & βίος sunt qui deducant: à *lumine* videlicet &
7. *vita*, ut φοῖβος sit, quasi φώβιος, seu *lux vitæ*. Hippocrates in præsenti jurejurando Apollinem ἰητρὸν, sive *medicum* invocat, de quo cognomine etiam est apud Livium, Lib. XL. ab arte, quam olim professus, cujusque postea patrocinium ipsi credebatur commissum. Eoque respectu in sacris Romanis Apollini acclamabatur à Vestalibus, *Apollo Medice, Apollo Pæan*,
8. ut est apud Macrobium laudato loco. *Pæan* vero idem, aut *Pæon*, ob eadem artis officia dicebatur, ἀπὸ τοῦ παύειν τὰς ἀνίας, sive â *sedandis doloribus*, quo sensu ab Orpheo in hymnis dici-
9. tur κακὰ παύων, *mala leniens*. Hinc medicina dicta *ars pæonia*; hinc inditum *Pæoniæ* herbæ ab inventore nomen, & *medicamenta pæonia* vocata, quæ essent *salutaria*. Nec dubitavit Clemens Alexandrinus lib. I. Pædag. cap. VI. salutarem baptismum, quo abluimur à peccatis, vocare φάρμακον παιώνιον· quemadmodum idem etiam paullo ante, cap. II. τὸν λόγον τοῦ πατρὸς vocarat μόνον ἀνθρωπίνων ἰατρὸν ἀῤῥωστημάτων παιώνιον· *unicum humanarum ægritudinum medicum pæonium*, seu *salutarem*.
10 Παιὰν vero dictus est etiam hymnus ἐπὶ παύσει λοιμοῦ, sive

pesti

pesti sedandæ cantari solitus, ut meninit Scholiastes Aristopha-
nis in Pluto. Qui vero Latinis erat *Apollo Medicus*, is Eleis 11
dicebatur ἀκέσιος ut in poster. Eliacis commeminit Pausanias:
Euripidi Andromacha, ἀκέστωρ· ἀπὸ τοῦ ἀκέσασθαι, quod est
ἰάσασθαι, *sanare*: unde ἄκεσις, ἴασις, *sanatio*; ἀκέσματα, ἰάματα,
medicamenta; ἀκέστης & ἀκέστωρ, ἰατρὸς, *Medicus*, apud Suidam
& Pollucem lib. IV. cap. XXV. Idem Apollo Nonno in 12
Dionysiacis, est ἀκεσίμβροτος, ἀπὸ τοῦ ἀκέσαι βροτοὺς, sive
ab hominum sanatione. Orpheo in hymnis, quemadmodum &
Sophocli in Oedipo Tyranno, ἰήϊος audit, seu *sanator*, ἀπὸ τοῦ
ἰᾶσθαι, & σωτὴρ, ἀπὸ τοῦ σώζειν, quasi *servator*; Euripidi in
Rheso σωτήριος: cui ex oraculo sacra ab Atheniensibus facta,
auctor est Demosthenes, Orat. advers. Macaratum. Plinius *So-
sianum* vocare videtur, lib. XXXVI. cap. V. Apud Homerum
Iliad. υ. λαοσσόος, à *populo servando* cluet; qui Arcadibus in
Lycæo & monte Cotylio, apud Pausaniam in Atticis ἐπικούριος
erat, sive *auxiliator*. Milesiis & Delijs idem erat οὔλιος, apud
Strabonem lib. XIV. qui id nominis deducit ab οὔλειν, quod
esse ait ὑγιαίνειν, unde & οὐλὴ, *cicatrix*. Et οὔλιον inter-
pretatur, ὑγιαστικὸν, παιωνικὸν, ἰαλικὸν, *salutiferum*, *medicum &
sanatorem*. Huic Theseum immolasse; quum in Cretam ad
Minoem duceretur, auctor est is, quem aliquotiens iam dixi-
mus, Macrobius, qui & Deum *Sospitalem* appellat, à *sospitando*,
sive sospitatis humanæ procuratione. In Epigrammatis Græcis
lib I. βιοδώτης, & *vitæ dator* indigitatur: item νηπενθὴς, ἠπιόχειρ
& ῥυσιπόνος, *à lentendis doloribus & laboribus in morbis*: Nonno
Dionys. XXIX. & XL. ὀδυνήφατος, atque ἰδμων τέχνης λυσιπόνου.
Apollinem porro hunc Medicum sanitatem sibi dari precantes 13
invocabant, cum acclamatione ἰὴ Παιὰν, ἰὴ Παιὰν, *sana Pæan*, *sana
Pæan*. Qua intentione apud Plautum, Mercat. act. IV. sc. I.
eidem supplicat Dorippa:

Apollo quæso te, ut des pacem propitius,

Salutem & Sanitatem nostræ familiæ,
Meoque ut parcas gnato: parce propitius.

Hoc frequens postmodum fuisse inscriptiones testantur antiquæ, cum solenni formula, pro *salute sua* aut *aliorum*. Talis illa, quæ Legiuni exstat, opido Insubrum.

SACRUM
NUMINI
APOLLINIS
L. NÆVIVS
SECUNDINUS
PRO. SALUTE. SVORUM
T. V. M. V.
V. S. L. M.

14 Eidem Apollini Medico Athenienses *Gymnasium* dedicarunt, quod ab eo, cui sanitatem acceptam ferebant, vires quoque ad certamina suppeditari persuasum habebant, ut est apud Plu-
15 tarchum in Sympos. lib. IIX. cap. IV. Eidem *numerus septenarius* sacer erat, non tantum, quod septima mensis die natus ferebatur; quod tradit Hesiodus in Theogon. Proclus in Timæum Platonis, lib. III. & Plutarchus loco dicto, cap. I sed quod, ut Censorinus lib. de die natali, cap. XIV. ait, morbos animi Musica & numeris lenire ac sanare consueverit; seu potius, quod septenarius numerus decretorius sit in Medicina, & tum secundum annorum septenarios ætas mutetur, tum dies septenarii morbos judicent, quod uti apud Medicos vulgatissimum est, ita vide præter eos, ipsisque adde, doctissimum Io.
16 Meursium, lib. de Denario Pythagor. cap. IX. *Divinationem* insuper Apollini tribuebant, qua non præsentia tantum sciret, sed & præterita in memoriam sibi revocaret, & futura prospiceret.

—— —— Novit namque omnia vates,
Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur,

Ut

Ut Virgilius ait lib. IV. Georg. sive, ut ante ipsum Homerus Iliad. α.

Ἠ'δή γὰρ τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα·

De hoc nempe gloriatur Apollo ipse, apud Ovidium Metam. lib. I. fab. XIII.

—— *Per me quod eritque, fuitque,*

Estque, patet.

Hinc epitheta *fatidici*, *veridici* apud Poëtas. Hoc monere vult Arabs ille Commentator in Jusiurandum, cuius ab initio meminimus, quando Æsculapium ait *fingi filium Apollinis, quod medicus opus habeat divinatione, nec deceat destitui eum cognitione rerum quæ contingunt in futuro:* hoc est, *præcognitione medica*, ut Arabem explicat Ioannitius Syrus in Notis Immo Hippocrates ipse, Epist. ad Philopoem. Ἰητρικὴ, inquit, καὶ μαντικὴ πάνυ ξυγγενέες εἰσὶν· ἐπειδὴ καὶ τῶν δύο τεχνέων πατὴρ εἷς Ἀπόλλων, ἐόντας καὶ ἐσομένας νούσους προαγορεύων, καὶ νοσέοντας, καὶ νοσήσοντας ἰώμενος. *Medicina & divinatio magnam inter se cognationem habent: quandoquidem duarum artium unus est Apollo, qui & præsentes & futuros morbos prædicebat, & ægrotantes atque ægrotaturos curabat.* Respexere enim veteres hoc ipso ad *prognosin medicam*, sive πρόνοιαν, ut vocat Hippocrates, in princ. Prognost. additque per eam, ex collatione omnis generis signorum ad invicem, τά τε παρέοντα, καὶ τὰ προγεγονότα, καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι, in morbis intelligi, morborumque eventus præsagiri posse. Prognosis nempe medica est, quæ doctum medicum secernit ab indocto, facitque ut res ægrotantium magis agnoscere credatur, majoreque cum fiducia homines sese ipsi suo'que committere audeant. Ea munitus medicus, dum futura ut præsentia intuetur, non plus quam præstare potis sit, promittet, & quod rei palmarium est, nunquam in agendo aberrabit, nec cum vulgo animum dejiciet, si instante crisi omnia in corpore perturbentur, nec ea die, qua crisin futuram prospicit, generoso utetur auxilio, aut aliud quid circa ægrotos aget, ob quod reprehendi quear.

queat. Itaque & vulgi calumnias evitabit, si omnia prædixerit, ac tum sibi, tum arti auctoritatem conciliabit, admirabilemque omnibus se reddet, quod non una vice Galenus se fecisse gloriatur, lib. de præcognit. ad Posthumum. Sed ad Apollinem.

18 Ejus templa vulgo dicebantur Ἀπολλώνια, quorum passim plurima habebat, novis subinde cognominibus, locorum ratione, in quibus erant erecta, honoratus, ut *Amazonius*, *Ægyptius*, *Lycius*, *Patareus*, *Parrhasius*, *Thymbræus*, *Delius*, vocaretur. Celebrarissimum tamen omnium fuit *Delphicum templum*, de quo inter alia prodidit Pausanias, in Phocicis, Hippocratem æneum hominis sceleton in ipso dedicasse: seu *μίμημα κατεῤῥυηκότος ἤδη τὰς σάρκας, καὶ τὰ ὀστᾶ ὑπολειπομένου μόνα· effigiem hominis, cui diuturniore morbo carne consumpta, sola superessent ossa.* De templo vero, quod in *Co* insula habuit, Dion meminit lib. I. quod in eo, ad aram ipsius, morbi morborumque medelæ ad sanitatis redintegrationem examinari consueverant, & morbi genus & symptomata describi. Fuit in eodem jus vetustum asyli, quod firmari sibi Coi à Tiberio Imp. rogarunt, ad annum Urbis DLXXVI, ut apud Tacitum est, Annal. lib. III. *Romæ* Apollini Medico grassante pestilentia pro valetudine populi Romani templum votum & ædem à M. Fulvio locatam, meminit Livius lib. IV. &, XL. Quin & à *Celtis*, quorum magna pars fuerunt Germani veteres, majoresque nostri, Apollinem cultum, similiterque opinionem de ipso habitam, quod mor-

19 bos depelleret, auctor est Cæsar, belli Gall. Comm. VI. Extat Apollinis Medici simulachrum marmoreum Romæ in hortis Pontificis secretis, loco quem *Belvedere* vocant; excellens arti-

20 ficis Græci opus. Visitur ibi *Apollo* facie juvenili & *imberbis*, sinistra fragmentum tenens arcus, clune altero ad saxum reclinis, ad cujus dextrum latus serpens ab imo sursum adrepit. Facies juvenilis est, & imberbis, quod Medicinæ beneficio perpetuam juventutem agere, & eandem hominibus quoque procurare, & floridam semper vigentemque corporis habitudinem

elargiri

elargiri creditus fuerit, ſive quod facies illa optimam ſanitatem, corporiſque robur denotet, Medicuſque id agere etiam in ſemetipſo moneatur, ut commoda ſit habitudine, & ex Hippocratis conſilio lib. de Medico. εὔχρως, ἢ εὔσαρκος, *boni coloris, bonæque habitudinis*, quod alios curare vix poſſe putetur, qui ipſe invalitudini ſit obnoxius, ſed ſubinde Menandri illud audire cogatur:

Ἄλλων ἰατρὸς, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων.
Aliis medens, & ipſus ulceribus ſcatens.

Lucianus tamen in dial. de Dea Syria, morem apud Sy- 21
ros fuiſſe tradit, ut *Apollo barbatus* pingeretur, quod illi
prudentiam reſpicerent, quæ in Medico requiritur, & fere
non niſi ætate adquiritur. Prudentiam eam & *ſerpens* ad- 22
ditus notat; niſi malis veteres cenſuiſſe, medicinæ beneficio quaſi revireſcere homines, atque in vigore conſervari, non ſecus ac ſerpentes ſolent, depoſita quotannis pelle, & ſenectutis veluti exuvijs. Ex ſerpentum vero genere, licet *Dracones* præcipue Æſculapio fuerint ſacri, tamen & Apollini eos dicatos, & in Epiro ſacros fuiſſe, auctor eſt Ælianus de animal. lib. XI. cap. II. & Draconis ſpecie Apollinem apparere ſolitum, ex Suetonio diſcimus, qui in Octavio, cap. XCIV. Auguſtum Imp. Apollinis filium ex eo creditum ſcribit, quod Atia mater ejus, quum in Apollinis templo obdormiviſſet, à Dracone irrepente compreſſa fuerit, & Draconis veluti depicti maculam corpori impreſſam, toto deinceps vitæ tempore geſtarit. Cauſſam, quur Dracones Apollini ſacri fuerint,
dicam mox in Æſculapio. *Arcum* ſiniſtra tenet, tum ob jacu- 23
landi peritiam, qua excelluiſſe fertur, & Pythonem ſerpentem interfeciſſe; tum vero quod puniturus homines, vi ſua, veluti ſagittis, peſtem noxiis immittat, unde apud Homerum Iliad. α.

Τόξ' ὤμοισιν ἔχων, ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην;
Arcum humeris geſtans, circumtectamque pharetram:

item ἀργυρότοξος, & ἑκηβόλος. & ἑκατηβελέτης, ab arcu, & jaculandi peritia adpelletur. Ita autem peſtem Græcis ad Trojam immiſiſſe, ob Chryſen ſacerdotem ſuum ab Agamemnone contumelia affectum, fabulatur idem Poëta. Lydij hanc ob cauſſam Apollinem λοίμιον, ſeu *peſtilentialem* coluerunt, ſublata peſtilentia ſic nuncupatum. Eundem Siculi ad Pachynum promontorium eximia religione venerabantur, & *Libyſſinum* vocabant, quod Lybes Siciliam invaſuros, peſte immiſſa, ad unum pene omnes necaſſet, ut Macrobius refert, loco ſæpius adducto. Hinc adclamationes invocantium ſolennes, ut hoſtes feriret, ἰὴ Παιάν, ἰὴ Παιάν, *feri Apollo*, *feri Paean*. Huc reſpicit Archilochus apud eundem Macrobium:

> Ἄναξ Ἄπολλον, καὶ σὺ τοὺς μὲν αἰτίους
> Σήμαινε, καὶ σφᾶς ὄλλυ' ὥσπερ ὀλλύεις.
> *Tu vero nunc, Rex ô Apollo, noxios*
> *Oſtende, eoſque perde, perdere ut ſoles.*

Vocabant autem ab Apolline percuſſos, aut morbis inuſtos, ἀπολλωνοβλήτους. Cæterum ſiniſtra arcum tenet, non dextra, quod promptior crederetur ad bonos juvandum, quam
24 malis nocendum, teſte eodem Macrobio. Alias & *Lyra* eidem adpingi ſolebat, ſive ob Muſices & carminis inventionem: aut forte, quia Muſica etiam ad morborum curationes facere poſſe videretur, quod Medicorum olim plurimi & præſtantiſſimi, Democritus, Pythagoras, Theophraſtus, Cælius Aurelianus, adfirmarunt, nec ſacris litteris adverſatur, ut docte oſtendit
25 Balduinus Ronſſeus Epiſt: Med. xv. In Delo vero ſimulachro ipſius additæ conſpiciebantur *Gratiæ*, quas Χάριτας Græci dicebant, citharam, tibias & fiſtulam manibus tenentes; ſive ad
26 eandem Muſices & carminis inventionem notandam; ſive quod Medicum oporteat eſſe *gratioſum*, quem Hippocrates lib. de elegant. Ariſtoteles lib 1. Eth. cap. ult. & Archidamus apud Plutarchum in Apophthegm. Lacon. χαρίεντα, & χάρισι διακεχυμένον, hoc eſt, *gratioſum & gratijs delibutum*; Theocritus

critus Idyl. XXIIX. Χαρίτων ἱμεροφώνων ἱερὸν φυτὸν, seu *Gratiarum suaveloquentium sacrum germen*, vocarunt. Verum, quos proprie medicos χαρίτωας veteres dixerint, alibi ex professo docuimus.

CAPVT QVINCTVM.

ϗ Ἀσκληπιὸν.]

SUMMARIA.

1. *Æsculapii Ciceroni tres.* 2. *Æsculapius Hippocratis.* 3. *Hujus mater Coronis, Phlegya F.* 4. *vel potius Arsinoë Messenia.* 5. *quæ primum Coronis dicta.* 6. *Pater incertus.* 7. *Sed Apollo creditus.* 8. *Sacerdotum Apollinis fraudes.* 9. *Medicina olim Regum Principumque propria.* 10. *Æsculapius recens natus expositus.* 11. *Ejus nominis etymon varium.* 12. *Præceptores.* 13. *In fulcitanda medicina solertia.* 14. *laudes & præconia.* 15. *uxor & liberi.* 16. *fulmine ictus creditus.* 17. *de quo dubitatur.* 18. *quando divinis honoribus coli cœptus.* 19. Ἀσκληπιεῖα. 20. *Templa Æsculapii plurima.* 21. *Templi Romæ condendi occasio.* 22. ἐγκοίμησις, *seu incubatio.* 23. *Æsculapius quur barbatus?* 24. *&* *apud Phliasios imberbis?* 25. *ejus baculus nodosus.* 26. *Draco illi quur additus?* 27. *& canis?* 28. *Æsculapio capra immolari solita.* 29. *& gallina nigris rostris & pedibus, digitisque imparibus.* 30. *& gallus.* 31. *Æsculapii simulachrum.* 32. *cur pectore nudum, corpore reliquo tecto.* 33. *Vestitus medicus apud antiquos.* 34. *Æsculapius palliatus.* 35. *Item coronatus, & pileatus.* 36. *In Æsculapium hymnus.* 37. *Quur per Pæonem, Deorum Medicum, jusjurandum non conceperit Hippocrates?*

Vem Ἀσκληπιὸν Græci dicunt, Latini *Æsculapium* vocant. Eo nomine tres olim fuisse Cicero est auctor, lib. III. de Nat. Deor. primum Apollinis filium; alterum secundi Mercurij fratrem; tertium Arsippo & Arsinoë prognatum. Quis vero horum is sit, quem testem hic 1 2

hic invocat Hippocrates, ut Medicinæ præſtitem & parentem
alterum, non ita facile fuerit determinare. Qui tamen Apol-
linis audit filius, communiter is eſſe putatur, quem Medicinæ
præeſſe fabuloſa voluit gentilitas. Itaque de ipſo, quæ pro-
3 dita invenimus, paucis delibabimus. Et ſunt primo, inter
quos Homerus Hymno in Æſculap. Pauſanias in Corinth.
Diod. Siculus lib. IV. cap. IX. Apollonius Argonaut. lib. IV.
Hyginus fab. XIV. XCVII. CCII. & CCLI. qui illum *Coronide*,
Phlegyæ bellatoris acerrimi filia, editum putant, & quidem
4 Epidauri, ut Pauſanias narrat. Alii matrem ipſi fuiſſe conten-
dunt *Arſinoen Meſſeniam*, ex regia Perieris, Regis Meſſenio-
rum, ſtirpe genus ducentem, adeoque Perieris ex Leucippo
filio neptem. In poſteriorem hanc opinionem potius, quam
in priorem inclino, cum Cl. Reinero Reineccio, Hiſtor. Iul.
part. I. regno XXVI. quod Auctores fere omnes Æſculapium
non *Epidaurium*, ſed *Meſſenium* fuiſſe teſtentur, inter quos
Tranquillus de Viris illuſt. Lactantius divinar. Inſtitut. lib. I.
cap. XX. Ariſtides apud Scholiaſten Pindari, Pythior. Ode III.
pluresque alij. Indicio maxime eſt, quod partem Meſſenes,
Ithomen & Oechaliam, Euryto olim regnatam, Homerus
Iliad. β. Æſculapij filijs paruiſſe tradat: Pauſanias etiam, in
Meſſeniacis, Meſſenes regnum penes Neſtorem totum fuiſſe
aiat, exceptis ijs populis quibus Æſculapij filij imperarint.
Non aliunde autem imperium illud ad ipſos devolutum credi-
mus quam ab Æſculapij ex materna ſtirpe progenitoribus,
præcipue quum ipſe non arma tractarit, ſed medicinam, pa-
5 trem vero, ut mox dicemus, habuerit incertum. Cui addi
poteſt, quod Scholiaſtes Pindari, loco adducto, ex Ariſtide
notat, Arſinoen, dum virgo eſſet, Coronidis nomine appel-
latam, quod procul dubio opinioni alterij de Coronide, Phle-
gyæ filia, anſam præbuit. Atque ita de Coronide Meſſenia
ſentire Aſclepiadem, Poëtam antiquum, idem Scholiaſtes
Græcus Pindari notat, qui ſequens ejus diſtichon recitat, in
quo

quo Æsculapio etiam soror tribuitur *Eriopis*:

Ἡ δ' ἔτικεν Μεγάροις Ἀσκληπιὸν, ὄρχαμον ἀνδρῶν,
Φοίβῳ ὑποδμηθεῖσα, ἐϋπλόκαμόν τ' Ἐριώπην.
Rex hominum Megaris fuit hac Æsclepius ortus,
(Dum Phœbo miscetur amore) & pulchra Eriopis.

Mater igitur Æsculapij Arsinoë fuerit Messenia; de patre vero res est incertissima. Nam stupro illam compressam scriptores ad unum quidem omnes testantur: at stupratoris mentionem non aliter faciunt, quam quod Apollini Deo flagitium fabulose adscribant. Ipsum tamen hominem vilem atque ignobilem fuisse, regium puellæ genus vix admittit. Itaque quod Apolline progenitus credebatur, Cyrillus lib. VI. contra Julian. sacerdotes Apollinis id facinus patrasse conjecit. Reineccius noster, loco laudato, cui iterum facile adsensero, à quopiam ex optimatibus compressam mavult, procurantibus tamen flagitium sacerdotibus, Apollinemque patrem, ut culpæ auctor esset honestior, adserentibus. Ea enim fraude olim complures, qua virgines, qua matronas illaqueatas, virginitatem & pudicitiam posuisse, exemplis aliquot Reineccius ibi probat. Quibus addi potest quod Æschines Epist. x. de Cymone refert, qui Callirhoën sub specie Scamandri fl. stupravit: & de Rhea à Marte compressa Prudentius ait, lib. I. contra Symmachum:

6
7
8

Crediderim generosæ aliquem stirpis, sed eundem,
Moribus infamem, compressa virgine per vim,
Se dixisse Deum, ne stuprum numinis ullus
Objicere auderet turpi miseræve puellæ.

Quam fraudem etiam Semele metuens, apud Ovidium Metam. lib. III. fab. VI. Jovi se sollicitanti non immerito reponit,

——— ——— *multos*
Nomine Divorum thalamos iniisse pudicos.

9 Fieri tamen etiam potuit, ut stupratori forte nomen Apollinis esset, atque iisdem ille studijs occuparetur, quorum Apollo præses fingebatur. Medicina enim illo ævo fere non nisi intra

Regum Principumque palatia colebatur, ut ex Æliano hist.
10 anim lib. XI. cap. XIIX. aliisque plurimis satis liquet. Cæterum Pausanias in Corinth. Æsculapium recens editum à matre expositum scribit, atque à cane custoditum, à capra enutritum: Aresthanam vero pastorem, quum & illum, & hanc, sæpius à grege abesse adverteret, atque eos quæsitum aliquando iret, puellum reperisse, à quo, quum propius accessisset, cœlestis flamma effulserit. Ut fabulæ fides constaret, non defuere, qui nomen Æsculapij à voculis Hebræis *Ez* & *Keleph*, sive *Esch* & *Keleph* derivarent: apud quos *Ez capram*, *Esch ignem*,
11 *Keleph canem* significat. Alij vero, ut est in Etymologico, & apud Eustathium, Homeri interpretem, & Tzetzen Chiliad. VII. cap. XCVII. nomen id Græcæ originis esse rati, Ἀσκληπιὸν dictum putarunt, quasi μὴ ἐῶντα τὰ σκέλη ἐσκληκέναι, *non sinentem ossa arescere, aut resiccari*; ἢ ὡς οὐ σκέλλεσθαι ἐῶντα καὶ θνήσκειν τοὺς ἀνθρώπους, non *sinentem interire homines ac mori*; aut, ut Phurnutus ait, ἀπὸ τοῦ ἐσλῆσθαι, καὶ ἀναβάλλεσθαι, τὴν κατὰ τὸν θάνατον γινομένην ἀπόκλησιν, *ab excindendo & repellendo factum per mortem interitum*; aut ἀπὸ τοῦ ἀσκελῆ φυλάσσειν τὰ σώματα, ut vult Suidas in Ἀσκληπιάδαι· *quod corpora integra servaret & salva*: aut denique παρὰ τὸ ἀσκεῖν ἠπίως τὰς νόσους, *quod leniter tractaret morbos*: sive, ut Mercurialis legit, lib. IV. de re Gymnast. cap. VII. παρὰ τὸ ἠπίως ἀσκεῖν τοὺς νοσοῦντας; *quod leniter exerceret ægrotos*. A *leniendo* certe Lycophroni in Cassandra ἤπιος, *mitis*, Orpheo in hymn. ἠπιοδώτης, *donans mitia*, seu *mitigator* audit. Atque ad hanc originationem respexit Cælius Aurelianus, in præf. lib. I. Tardar. passion. ubi ait: *Græci Asclepium nomen sumpsisse dixerunt, quod dura curando primus superaverit vitia*: hoc est, quod τὰ σκληρὰ vitia, seu *difficiles morbos*, primus superaverit, sive *mitigaverit*, atque ἤπια reddiderit. Male autem heic loci *τὸ nomen* Barthius Adversar. lib. XLI. cap. XXV. in *numen* convertendum censet. Neque enim Cælius agit de Æsculapij adsumptione in Deorum numerum, sed

ſed de nominis apud Græcos etymo: quod notaſſe etiam vidi Cl. Thomam Reineſium Var. Lect. lib. III. Auctor tamen Etymologici, prius *Apium*, ſive ἤπιον vocatum commemorat, poſtquam vero *Aſclen* quendam, Epidauri tyrannum, ὀφθαλμιῶντα ſanaſſet, dictum fuiſſe *Æſculapium*. Galenus 12
lib. 1. meth med. cap. 1. Auctor introduct. cap. 1. & communiter plerique, ſub Apolline patre Medicinam didiciſſe volunt. At Cyrillus ab Ægyptijs ſacerdotibus edoctum adſerit. Homerus Iliad. δ. Pindarus Nemeor. Ode. III. alijque, Chironem habuiſſe præceptorem notant. Et Pindarus quidem ait, ab Apolline traditum Chironi, *διδάξαι πολυπήμονας ἀνθρώποισιν ἰᾶσθαι νόσους*, ut ipſum *doceret multinocuos mortalium ſanare morbos*. Ex qua opinionum diverſitate hoc iterum colligo cum Reineccio, & proxime veritatem eſſe cenſeo, Æſculapium litteris primum, & Medicinæ rudimentis, apud Apollinis patris, ut credebatur, ſacerdotes imbutum; Chironem Centaurum deinde adjiſſe, præcipuorum Græciæ Principum, Herculis, Iaſonis, Achillis, in Medicina præceptorem, eiuſque ductu uberiorem artis cognitionem indeptum, in Aegyptum trajeciſſe, omnium artium primævam matrem, atque Api operam dediſſe, quem inter ſacerdotes illic principem, & naturalis Philoſophiæ maxime peritum fuiſſe, Cyrillus commemorat. Ex quo factum porro, ut in Græciam reverſus, artemque paſſim exercens, pro *Aegyptio*, aut *Memphitano*, ut Cyrillus ipſum vocat, haberetur: quod Scaligero patri etiam contra Pauſaniam placuiſſe video, Comm. in lib. II. Ariſt. de plantis. Argonauticæ inſuper expeditioni interfuiſſe, & cum Græcorum primoribus, qui ſimul omnes, ut alibi oſtendo, medicinam callebant, ad rapiendum *vellus aureum* profectum, auctor eſt ex Apollonio Rhodio Clemens Alexandrinus, Strom. lib. 1. Aureum enim vellus nihil aliud fuiſſe, ſi Poëtarum nugæ ſeponantur, quam librum in membrana ſcriptum, quo auri faciundi ars contineretur, Suidas (in δέρας τὸ χρυσόμαλλον) putavit, & rationibus non nul-

lius

lius momenti conatus est stabilire Sennertus noster, lib. de
13 conſ. & diſs. Chym. cum Ariſtot. & Gal. cap. III. Cæterum Æſculapius *natura*, ut inquit Diod. Siculus lib. IV. cap. IX. *ingenioque præclarus, medicinæ opera impensa, plurima hominum valitudini utilia invenit.* Adeoque peritia artis excelluit, ut quamplurimos ſanitatem deſperantes liberarit à morbo, ac ea cauſſa creditus ſit defunctorum nonnullis vitam reſtituiſſe.
14 Hinc Martiali lib IX. Ep. XIIX. ſalutatur,

Latonæ venerandū nepos; qui mitibus herbis
Parcarum exores pensa, brevesque colos.

Et à Q. Sereno in proœm. præcept. Medic.

—— potens artis, reduces qui tradere vitas
Norit, & in cœlum manes revocare sepultos.

Pindarus in Pyth. Ode III. vocat,

Τέκνον Ἀνωδυνίας
ἄμερον γυιαρκέος Ἀσκλαπιὸν
ἥρωα, παντοδαπῶν ἀλκτῆρα νόσων·
Filium suavem Incolumitatis
membri-vegetæ, Æsculapium
heroëm, omnigenum averruncum morborum.

Homerus in Hymnis

Χάρμα μέγ' ἀνθρώποισι, κακῶν θελκτῆρ' ὀδυνάων·
Delicias hominum, depulſoremque malorum.

Ovidio lib. XV. Metam. fab. L. & LI. *Deus opifer* eſt, & *ſalutifer*; Statio Papinio lib. III. Silvar. Carm. IV. *Deus mitis, & maximus ægris auxiliator, & festinantia ſistens fata.* Hippocrates Epiſt ad Philopoem. θεὸν ἰητρεύοντα vocarat: Ariſtophanes in Pluto, act. III. ſc. I. πρᾳῶνα δαίμονα, ἢ μέγα βροτοῖσι φέγγος. *Medicum benignum, & magnum mortalibus lumen.* Apud Arnobium lib. I. & VII. *custos* audit *ſanitatis & preſes*; *ſalutis dator, valetudinum peſſimarum propulſator, prohibitor & extinctor.* Inter eos vero, quos graviter decumbentes reſtituit, & à mortuis reſuſcitare creditus eſt, Plinius lib. XXIX. cap. I. Tyndaridem

ridem recenset: Pausanias, in Corinthiacis, Hippolytum, Thesei filium, quem

——— ad sidera rursus
Ætheria, & superas cœli venisse sub auras,
Paonijs revocatum herbis,

Virgilius quoque meminit, Æn. lib. VII. *Senem* quendam *pecuniosum* excitasse, Plato auctor est, lib. III. de Rep. De *Androgeone*, Minois filio (quem Hyginus tamen, in Ophiucho, *Glaucum* vocat) Propertius lib. II. Eleg. I. ait:

Et Deus exstinctum Cressis Epidaurius herbis
Restituit patrijs Androgeona focis.

Orpheus *Hymenæum*, Stesichorus *Capaneum* & *Lycurgum*, Epiphanius *Eurycleam*, alii alios resuscitatos meminere. Ob maximam vero illam in medendo felicitatem & experientiam, à Trismegisto apud Augustinum lib. IIX. de Civit. Dei cap. XXVI. *primus Medicinæ inventor* audit: & cui, ex oraculi testimonio apud Porphyrium lib. de Philos. respons.

——— tota medendi
Ars, cui sese omnis pariter sapientia debet.

Suidas *rei Medicæ auctæ* encomio celebrat; Plutarchus Sympos. lib IIX. quæst. XIV. *ἰατρῶν ἡγεμόνα* vocat; Lucianus in Tragopodagra *πολυμαθῆ*: Tertullianus Apolog. cap. XXIII. *medicinarum demonstratorem*; Arnobius lib. I. *medicaminum repertorem*. Corn. Celsus in procem. lib. I. ait, ipsum *rudem & vulgarem scientiam paullo subtilius excoluisse, atque ideo in Deorum numerum receptum*: unde, ut Trismegisti verbis ex Augustino utar, *omnibus hominibus infirmis adjumenta præstet numine nunc suo, quæ ante solebat medicinæ arte præbere*. Uxorem habuit *Epionem*, Herculis filiam, 15
ex qua filios suscepit duos, *Podalirium* & *Machaonem*, vel ex Homero satis notos; filias quinque, aut sex potius, *Hygeian, Panaceian, Iaso, Aceso, Aeglen & Romen*, de quibus mox quædam notamus. Fulmine ictum fere omnes notant, & quidem, ut Plato 16
voluit, loco adducto, quod divitem pecuniosum auro illectus

Salutem & Sanitatem nostræ familiæ,
Meoque ut parcas gnato: parce propitius.

Hoc frequens postmodum fuisse inscriptiones testantur antiquæ, cum solenni formula, pro *salute sua* aut *aliorum*. Talis illa, quæ Legiuni exstat, opido Insubrum.

SACRUM
NUMINI
APOLLINIS
L. NÆVIVS
SECUNDINUS
PRO. SALUTE. SVORUM
T. V. M. V.
V. S. L. M.

14 Eidem Apollini Medico Athenienses *Gymnasium* dedicarunt,
quod ab eo, cui sanitatem acceptam ferebant, vires quoque ad
certamina suppeditari persuasum habebant, ut est apud Plu-
15 tarchum in Sympos. lib. IIX. cap. IV. Eidem *numerus septena-*
rius sacer erat, non tantum, quod septima mensis die natus
ferebatur; quod tradit Hesiodus in Theogon. Proclus in Ti-
mæum Platonis, lib. III. & Plutarchus loco dicto, cap. I sed
quod, ut Censorinus lib. de die natali, cap. XIV. ait, morbos
animi Musica & numeris lenire ac sanare consueverit; seu
potius, quod septenarius numerus decretorius sit in Medicina,
& tum secundum annorum septenarios ætas mutetur, tum dies
septenarii morbos judicent, quod uti apud Medicos vulga-
tissimum est, ita vide præter eos, ipsisque adde, doctissimum Io.
16 Meursium, lib. de Denario Pythagor. cap. IX. *Divinationem*
insuper Apollini tribuebant, qua non præsentia tantum sciret,
sed & præterita in memoriam sibi revocaret, & futura pro-
spiceret.

——— *Novit namque omnia vates,*
Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur,

Ut Virgilius ait lib. IV. Georg. ſive, ut ante ipſum Homerus Iliad. *α*.

Ἤδη γὰρ τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα·

De hoc nempe gloriatur Apollo ipſe, apud Ovidium Metam. lib. I. fab. XIII.

——— *Per me quod eritque, fuitque,*
Eſtque, patet.

Hinc epitheta *fatidici*, *veridici* apud Poëtas. Hoc monere vult Arabs ille Commentator in Jusiurandum, cuius ab initio meminimus, quando Æſculapium ait *fingi filium Apollinis, quod medicus opus habeat divinatione, nec deceat deſtitui eum cognitione rerum quæ contingunt in futuro:* hoc eſt, *præcognitione medica*, ut Arabem explicat Ioannitius Syrus in Notis. Immo Hippocrates ipſe, Epiſt. ad Philopoem. *Ἰητρικὴ*, inquit, *καὶ μαντικὴ πάνυ ξυγγενεῖς εἰσιν· ἐπειδὴ καὶ τῶν δύο τεχνέων πατὴρ εἷς Ἀπόλλων, εὖ-σας καὶ ἐσομένας νούσους προαγορεύων, καὶ νοσέοντας, καὶ νοσήσοντας ἰώμενος.* *Medicina & divinatio magnam inter ſe cognationem habent: quandoquidem duarum artium unus eſt Apollo, qui & præſentes & futuros morbos prædicebat, & ægrotantes atque ægrotaturos curabat.* Reſpexere enim veteres hoc ipſo ad *prognoſin medicam*, ſive *πρόνοιαν*, ut vocat Hippocrates, in princ. Prognoſt. additque per eam, ex collatione omnis generis ſignorum ad invicem, *τάτε παρέοντα, καὶ τὰ προγεγονότα, καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι*, in morbis intelligi, morborumque eventus præſagiri poſſe. Prognoſis nempe medica eſt, quæ doctum medicum ſecernit ab indocto, facitque ut res ægrotantium magis agnoſcere credatur, majoreque cum fiducia homines ſeſe ipſi ſuoſque committere audeant. Ea munitus medicus, dum futura ut præſentia intuetur, non plus quam præſtare potis ſit, promittet, & quod rei palmarium eſt, nunquam in agendo aberrabit, nec cum vulgo animum dejiciet, ſi inſtante criſi omnia in corpore perturbentur, nec ea die, qua criſin futuram proſpicit, generoſo utetur auxilio, aut aliud quid circa ægrotos aget, ob quod reprehendi queat.

queat. Itaque & vulgi calumnias evitabit, si omnia prædixerit, ac tum sibi, tum arti auctoritatem conciliabit, admirabilemque omnibus se reddet, quod non una vice Galenus se fecisse gloriatur, lib. de præcognit. ad Posthumum. Sed ad Apollinem.
18 Ejus templa vulgo dicebantur Ἀπολλώνια, quorum passim plurima habebat, novis subinde cognominibus, locorum ratione, in quibus erant erecta, honoratus, ut *Amazonius*, *Ægyptius*, *Lycius*, *Patareus*, *Parrhasius*, *Thymbræus*, *Delius*, vocaretur. Celebratissimum tamen omnium fuit *Delphicum templum*, de quo inter alia prodidit Pausanias, in Phocicis, Hippocratem æneum hominis sceleton in ipso dedicasse; seu μίμημα κατεῤῥυηκότος ἤδη τὰς σάρκας, καὶ τὰ ὀστᾶ ὑπολελειμμένου μόνα· *effigiem hominis, cui diuturniore morbo carne consumpta, sola superessent ossa.* De templo vero, quod in *Co* insula habuit, Dion meminit lib. I. quod in eo, ad aram ipsius, morbi morborumque medelæ ad sanitatis redintegrationem examinari consueverant, & morbi genus & symptomata describi. Fuit in eodem jus vetustum asyli, quod firmari sibi Coi à Tiberio Imp. rogarunt, ad annum Urbis DLXXVI, ut apud Tacitum est, Annal. lib. III. *Romæ* Apollini Medico grassante pestilentia pro valetudine populi Romani templum votum & ædem à M. Fulvio locatam, meminit Livius lib. IV. &, XL. Quin & à *Celtis*, quorum magna pars fuerunt Germani veteres, majoresque nostri, Apollinem cultum, similiterque opinionem de ipso habitam, quod mor-
19 bos depelleret, auctor est Cæsar, belli Gall. Comm. VI. Extat Apollinis Medici simulachrum marmoreum Romæ in hortis Pontificis secretis, loco quem *Belvedere* vocant; excellens arti-
20 ficis Græci opus. Visitur ibi *Apollo* facie juvenili & *imberbis*, sinistra fragmentum tenens arcus, clune altero ad saxum reclinis, ad cujus dextrum latus serpens ab imo sursum adrepit. Facies juvenilis est, & imberbis, quod Medicinæ beneficio perpetuam juventutem agere, & eandem hominibus quoque procurare, & floridam semper vigentemque corporis habitudinem

clargiri

elargiri creditus fuerit, sive quod facies illa optimam sanitatem, corporisque robur denotet, Medicusque id agere etiam in semetipso moneatur, ut commoda sit habitudine, & ex Hippocratis consilio. lib. de Medico. εὔχρως, καὶ εὔσαρκος, *boni coloris, bonæque habitudinis*, quod alios curare vix posse putetur, qui ipse invalitudini sit obnoxius, sed subinde Menandri illud audire cogatur:

Ἄλλων ἰατρὸς, αὐτὸς ἕλκεσι βρύων.

Aliis medens, & ipsus ulceribus scatens.

Lucianus tamen in dial. de Dea Syria, morem apud Sy- 21
ros fuisse tradit, ut *Apollo barbatus* pingeretur, quod illi prudentiam respicerent, quæ in Medico requiritur, & fere non nisi ætate adquiritur. Prudentiam eam & *serpens* ad- 22
ditus notat; nisi malis veteres censuisse, medicinæ beneficio quasi revirescere homines, atque in vigore conservari, non secus ac serpentes solent, deposita quotannis pelle, & senectutis veluti exuvijs. Ex serpentum vero genere, licet *Dracones* præcipue Æsculapio fuerint sacri, tamen & Apollini eos dicatos, & in Epiro sacros fuisse, auctor est Ælianus de animal. lib. XI. cap. 11. & Draconis specie Apollinem apparere solitum, ex Suetonio discimus, qui in Octavio, cap. XCIV. Augustum Imp. Apollinis filium ex eo creditum scribit, quod Atia mater ejus, quum in Apollinis templo obdormivisset, à Dracone irrepente compressa fuerit, & Draconis veluti depicti maculam corpori impressam, toto deinceps vitæ tempore gestarit. Caussam, quur Dracones Apollini sacri fuerint, dicam mox in Æsculapio. *Arcum* sinistra tenet, tum ob jacu- 23
landi peritiam, qua excelluisse fertur, & Pythonem serpentem interfecisse; tum vero quod puniturus homines, vi sua, veluti sagittis, pestem noxiis immittat, unde apud Homerum Iliad. α.

Τόξ' ὤμοισιν ἔχων, ἀμφηρεφέα τε φαρέτρην;

Arcum humeris gestans, circumtectamque pharetram:

critus Idyl. XXIIX. χαρίτων ἱμεροφώνων ἱερὸν φυτὸν, seu *Gratiarum suaveloquentium sacrum germen*, vocarunt. Verum, quos proprie medicos χαρίεντας veteres dixerint, alibi ex professo docuimus.

CAPUT QUINCTUM.

ϗ Ἀσκληπιὸν.]

SUMMARIA.

1. *Æsculapii Ciceroni tres.* 2. *Æsculapius Hippocratis.* 3. *Hujus mater Coronis, Phlegyæ F.* 4. *vel potius Arsinoë Messenia.* 5. *quæ primum Coronis dicta.* 6. *Pater incertus.* 7. *Sed Apollo creditus.* 8. *Sacerdotum Apollinis fraudes.* 9. *Medicina olim Regum Principumque propria.* 10. *Æsculapius recens natus expositus.* 11. *Ejus nominis etymon varium.* 12. *Præceptores.* 13. *In factitanda medicina solertia.* 14. *laudes & præconia.* 15. *uxor & liberi.* 16. *fulmine ictus creditus.* 17. *de quo dubitatur.* 18. *quando divinis honoribus coli cœptus.* 19. Ἀσκλήπεια. 20. *Templa Æsculapii plurima.* 21. *Templi Romæ condendi occasio.* 22. ἐγκοίμησις, *seu incubatio.* 23. *Æsculapius quur barbatus?* 24. *& apud Phliasios imberbis?* 25. *ejus baculus nodosus.* 26. *Draco illi quur additus?* 27. *& canis?* 28. *Æsculapio capra immolari solita.* 29. *& gallina nigris rostris & pedibus, digitisque imparibus.* 30. *& gallus.* 31. *Æsculapii simulacbrum.* 32. *cur pectore nudum, corpore reliquo tecto.* 33. *Vestitus medicus apud antiquos.* 34. *Æsculapius palliatus.* 35. *Item coronatus, & pileatus.* 36. *In Æsculapium hymnus.* 37. *Quur per Pæonem, Deorum Medicum, jusjurandum non conceperit Hippocrates?*

Vem Ἀσκληπιὸν Græci dicunt, Latini *Æsculapium* 1
vocant. Eo nomine tres olim fuisse Cicero est auctor, lib. III. de Nat. Deor. primum Apollinis filium; alterum secundi Mercurij fratrem; tertium Arsippo & Arsinoë prognatum. Quis vero horum is sit, quem testem 2

 hic

hic invocat Hippocrates, ut Medicinæ præstitem & parentem alterum, non ita facile fuerit determinare. Qui tamen Apollinis audit filius, communiter is esse putatur, quem Medicinæ præesse fabu'osa voluit gentilitas. Itaque de ipso, quæ pro-
3 dita invenimus, paucis delibabimus. Et sunt primo, inter quos Homerus Hymno in Æsculap. Pausanias in Corinth. Diod. Siculus lib. IV. cap. IX. Apollonius Argonaut. lib IV. Hyginus fab. XIV. XCVII. CCII. & CCLI. qui illum *Coronide*, Phlegyæ bellatoris acerrimi filia, editum putant, & quidem
4 Epidauri, ut Pausanias narrat. Alii matrem ipsi fuisse contendunt *Arsinoen Messeniam*, ex regia Perieris, Regis Messeniorum, stirpe genus ducentem, adeoque Perieris ex Leucippo filio neptem. In posteriorem hanc opinionem potius, quam in priorem inclino, cum Cl. Reinero Reineccio, Histor. Iul. part. I. regno XXVI. quod Auctores fere omnes Æsculapium non *Epidaurium*, sed *Messenium* fuisse testentur, inter quos Tranquillus de Viris illust. Lactantius divinar. Institut. lib. I. cap. XX. Aristides apud Scholiasten Pindari, Pythior. Ode III. pluresque alij. Indicio maxime est, quod partem Messenes, Ithomen & Oechaliam, Euryto olim regnatam, Homerus Iliad. β. Æsculapij filijs paruisse tradat: Pausanias etiam, in Messeniacis, Messenes regnum penes Nestorem totum fuisse aiat, exceptis ijs populis quibus Æsculapij filij imperarint. Non aliunde autem imperium illud ad ipsos devolutum credimus quam ab Æsculapij ex materna stirpe progenitoribus, præcipue quum ipse non arma tractarit, sed medicinam, pa-
5 trem vero, ut mox dicemus, habuerit incertum. Cui addi potest, quod Scholiastes Pindari, loco adducto, ex Aristide notat, Arsinoen, dum virgo esset, Coronidis nomine appellatam, quod procul dubio opinioni alterij de Coronide, Phlegyæ filia, ansam præbuit. Atque ita de Coronide Messenia sentire Asclepiadem, Poëtam antiquum, idem Scholiastes Græcus Pindari notat, qui sequens ejus distichon recitat, in

quo

quo Æsculapio etiam soror tribuitur *Eriopis*:

Ἡ δ' ἔτικεν Μεγάροις Ἀσκληπιὸν, ὄρχαμον ἀνδρῶν,
Φοίβῳ ὑποδμηθεῖσα, ἐϋπλόκαμόν τ' Ἐριῶπιν.
Rex hominum Megaris fuit hac Æsclepius ortus,
(Dum Phœbo miscetur amore) & pulchra Eriopis.

Mater igitur Æsculapij Arsinoë fuerit Messenia; de patre vero res est incertissima. Nam stupro illam compressam scriptores ad unum quidem omnes testantur: at stupratoris mentionem non aliter faciunt, quam quod Apollini Deo flagitium 7
fabulose adscribant. Ipsum tamen hominem vilem atque ignobilem fuisse, regium puellæ genus vix admittit. Itaque quod Apolline progenitus credebatur, Cyrillus lib. VI. contra Julian. sacerdotes Apollinis id facinus patrasse conjecit. Reineccius 8
noster, loco laudato, cui iterum facile adsensero, à quopiam ex optimatibus compressam mavult, procurantibus tamen flagitium sacerdotibus, Apollinemque patrem, ut culpæ auctor esset honestior, adserentibus. Ea enim fraude olim complures, qua virgines, qua matronas illaqueatas, virginitatem & pudicitiam posuisse, exemplis aliquot Reineccius ibi probat. Quibus addi potest quod Æschines Epist. X. de Cymone refert, qui Callirhoën sub specie Scamandri fl. stupravit: & de Rhea à Marte compressa Prudentius ait, lib. I. contra Symmachum:

Crediderim generosæ aliquem stirpis, sed eundem
Moribus infamem, compressa virgine per vim,
Se dixisse Deum, ne stuprum numinis ullius
Objicere auderet turpi miserave puellæ.

Quam fraudem etiam Semele metuens, apud Ovidium Metam. lib. III. fab. VI. Jovi se sollicitanti non immerito reponit,

—— —— multos
Nomine Divorum thalamos iniisse pudicos.

Fieri tamen etiam potuit, ut stupratori forte nomen Apollinis esset, atque iisdem ille studijs occuparetur, quorum Apollo præses fingebatur. Medicina enim illo ævo fere non nisi intra 9

Regum Principumque palatia colebatur, ut ex Æliano hist.
10 anim lib. II. cap. XIIX. alijsque plurimis satis liquet. Cæterum Pausanias in Corinth. Æsculapium recens editum à matre expositum scribit, atque à cane custoditum, à capra enutritum: Aresthanam vero pastorem, quum & illum, & hanc, sæpius à grege abesse adverteret, atque eos quæsitum aliquando iret, puellum reperisse, à quo, quum propius accessisset, cœlestis flamma effulserit. Ut fabulæ fides constaret, non defuere, qui nomen Æsculapij à vocibus Hebræis *Ez* & *Keleph*, sive *Esch* & *Keleph* derivarent: apud quos *Ez capram*, *Esch ignem*,
11 *Keleph canem* significat. Alij vero, ut est in Etymologico, & apud Eustathium, Homeri interpretem, & Tzetzen Chiliad. VII. cap. XCVII. nomen id Græcæ originis esse rati, Ἀσκληπιὸν dictum putarunt, quasi μὴ ἐῶντα τὰ σκέλη ἐσκληκέναι, *non sinentem ossa arescere, aut resiccari*; ἢ ὡς οὐ σκέλλεσθαι ἐῶντα καὶ θνήσκειν τοὺς ἀνθρώπους, non *sinentem interire homines ac mori*; aut, ut Phurnutus ait, ἀπὸ τοῦ ἐσκλῆσθαι, καὶ ἀναβάλλεσθαι, τὴν κατὰ τὸν θάνατον γινομένην ἀπόκλησιν, *ab excindendo & repellendo factum per mortem interitum*; aut ἀπὸ τοῦ ἀσκελῆ φυλάσσειν τὰ νοσήματα, ut vult Suidas in Ἀσκληπιάδαι· *quod corpora integra servaret & salva*: aut denique παρὰ τὸ ἀσκεῖν ἠπίως τὰς νόσους, *quod leniter tractaret morbos*: sive, ut Mercurialis legit, lib. IV. de re Gymnast. cap. VII. παρὰ τὸ ἠπίως ἀσκεῖν τοὺς νοσοῦντας; *quod leniter exerceret ægrotos*. A *leniendo* certe Lycophroni in Cassandra ἤπιος, *mitis*, Orpheo in hymn. ἠπιοδώτης, *donans mitia*, seu *mitigator* audit. Atque ad hanc originationem respexit Cælius Aurelianus, in præf. lib. I. Tardar. passion. ubi ait: *Græci Asclepium nomen sumpsisse dixerunt, quod dura curando primus superaverit vitia*: hoc est, quod τὰ σκληρὰ vitia, seu *difficiles morbos*, primus superaverit, sive *mitigaverit*, atque ἤπια reddiderit. Male autem heic loci τὸ *nomen* Barthius Adversar. lib. XLI. cap. XXV. in *numen* convertendum censet. Neque enim Cælius agit de Æsculapij adsumptione in Deorum numerum, sed

ſed de nominis apud Græcos etymo: quod notaſſe etiam vidi Cl. Thomam Reineſium Var. Lect. lib. III. Auctor tamen Etymologici, prius *Apium*, ſive ἤπιον vocatum commemorat, poſtquam vero *Aſclen* quendam, Epidauri tyrannum, ὀφθαλμιῶντα ſanaſſet, dictum fuiſſe *Æſculapium*. Galenus 12
lib. I. meth med. cap. I. Auctor introduct. cap. I. & communiter plerique, ſub Apolline patre Medicinam didiciſſe volunt. At Cyrillus ab Ægyptijs ſacerdotibus edoctum adſerit. Homerus Iliad. δ. Pindarus Nemeor. Ode. III. alijque, Chironem habuiſſe præceptorem notant. Et Pindarus quidem ait, ab Apolline traditum Chironi, *διδάξαι πολυπάμονας ἀνθρώποισιν ἰᾶσθαι νόσους*, *ut* ipſum *doceret multinocuos mortalium ſanare morbos*. Ex qua opinionum diverſitate hoc iterum colligo cum Reineccio, & proxime veritatem eſſe cenſeo, Æſculapium litteris primum, & Medicinæ rudimentis, apud Apollinis patris, ut credebatur, ſacerdotes imbutum; Chironem Centaurum deinde adjiſſe, præcipuorum Græciæ Principum, Herculis, Iaſonis, Achillis, in Medicina præceptorem, eiuſque ductu uberiorem artis cognitionem indeptum, in Aegyptum trajeciſſe, omnium artium primævam matrem, atque Api operam dediſſe, quem inter ſacerdotes illic principem, & naturalis Philoſophiæ maxime peritum fuiſſe, Cyrillus commemorat. Ex quo factum porro, ut in Græciam reverſus, artemque paſſim exercens, pro *Aegyptio*, aut *Memphitano*, ut Cyrillus ipſum vocat, haberetur: quod Scaligero patri etiam contra Pauſaniam placuiſſe video, Comm. in lib. II. Ariſt. de plantis. Argonauticæ inſuper expeditioni interfuiſſe, & cum Græcorum primoribus, qui ſimul omnes, ut alibi oſtendo, medicinam callebant, ad rapiendum *vellus aureum* profectum, auctor eſt ex Apollonio Rhodio Clemens Alexandrinus, Strom. lib. I. Aureum enim vellus nihil aliud fuiſſe, ſi Poëtarum nugæ ſeponantur, quam librum in membrana ſcriptum, quo auri faciundi ars contineretur, Suidas (in δέρας τὸ χρυσόμαλλον) putavit, & rationibus non nul-

lius

lius momenti conatus eſt ſtabilire Sennertus noſter, lib. de
13 conſ. & diſs. Chym. cum Ariſtot. & Gal. cap. 111. Cæterum Æſculapius *natura*, ut inquit Diod. Siculus lib. IV. cap. IX. *ingenioque præclarus, medicinæ opera impenſa, plurima hominum valitudini utilia invenit.* Adeoque peritia artis excelluit, ut quamplurimos ſanitatem deſperantes liberarit à morbo, ac ea cauſſa creditus ſit defunctorum nonnullis vitam reſtituiſſe.
14 Hinc Martiali lib IX. Ep. XIIX. ſalutatur,

Latonæ venerande nepos; qui mitibus herbis
Parcarum exores penſa, breveſque colos.

Et à Q. Sereno in proœm. præcept. Medic.

—— potens artis, reduces qui tradere vitas
Norit, & in cœlum manes revocare ſepultos.

Pindarus in Pyth. Ode III. vocat,

Τέκνον Ἀνωδυνίας
ἅμερον γυιαρκέος Ἀσκλαπιὸν
ἥρωα, παντοδαπᾶν ἀλκτῆρα νόσων·
Filium ſuavem Incolumitatis
membri-vegetæ, Æſculapium
heroëm, omnigenum averruncum morborum.

Homerus in Hymnis

Χάρμα μέγ' ἀνθρώποισι, κακῶν θελκτῆρ' ὀδυνάων·
Delicias hominum, depulſoremque malorum.

Ovidio lib. XV. Metam. fab. L. & LI. *Deus opifer* eſt, & *ſalutifer*; Statio Papinio lib. III. Silvar. Carm. IV. *Deus mitis, & maximus ægris auxiliator, & feſtinantia ſiſtens fata.* Hippocrates Epiſt ad Philopoem. θεὸν ἰητροσῶτα vocarat: Ariſtophanes in Pluto, act. III. ſc. I. πραΰνα δώρη, ὦ μέγα βροτοῖσι φέγγος. *Medicum benignum, & magnum mortalibus lumen.* Apud Arnobium lib. I. & VII. *cuſtos* audit *ſanitatis & preſes*; *ſalutis dator, valetudinum peſſimarum propulſator, prohibitor & extinctor.* Inter eos vero, quos graviter decumbentes reſtituit, & à mortuis reſuſcitare creditus eſt, Plinius lib. XXIX. cap. I. Tyndaridem

ridem recenset: Pausanias, in Corinthiacis, Hippolytum, Thesei filium, quem

—— ad sidera rursus
Ætheria, & superas cœli venisse sub auras,
Pæonijs revocatum herbis,

Virgilius quoque meminit, Æn. lib. VII. *Senem* quendam *pecuniosum* excitasse, Plato auctor est, lib. III. de Rep. De *Androgeone*, Minois filio (quem Hyginus tamen, in Ophiucho, *Glaucum* vocat) Propertius lib. II. Eleg. I. ait:

Et Deus exstinctum Cressis Epidaurius herbis
Restituit patrijs Androgeona focis.

Orpheus *Hymenæum*, Stesichorus *Capaneum* & *Lycurgum*, Epiphanius *Eurycleam*, alii alios resuscitatos meminere. Ob maximam vero illam in medendo felicitatem & experientiam, à Trismegisto apud Augustinum lib. IIX. de Civit. Dei cap. XXVI. *primus Medicinæ inventor* audit: & cui, ex oraculi testimonio apud Porphyrium lib. de Philos. respons.

—— tota medendi
Ars, cui sese omnis pariter sapientia debet.

Suidas *rei Medicæ auctæ* encomio celebrat; Plutarchus Sympos. lib IIX. quæst. XIV. ἰατρῶν ἡγεμόνα vocat; Lucianus in Tragopodagra πολυμαθῆ: Tertullianus Apolog. cap XXIII. *medicinarum demonstratorem*; Arnobius lib. I. *medicaminum repertorem*. Corn. Celsus in procem. lib. I. ait, ipsum *rudem & vulgarem scientiam paullo subtilius excoluisse, atque ideo in Deorum numerum receptum*: unde, ut Trismegisti verbis ex Augustino utar, *omnibus hominibus infirmis adjumenta præstet numine nunc suo, quæ ante solebat medicina arte præbere*. Uxorem habuit *Epionem*, Herculis filiam, 15
ex qua filios suscepit duos, *Podalirium* & *Machaonem*, vel ex Homero satis notos; filias quinque, aut sex potius, *Hygeian, Panaceian, Iaso, Aceso, Aeglen & Romen*, de quibus mox quædam notamus. Fulmine ictum fere omnes notant, & quidem, ut Plato 16
voluit, loco adducto, quod divitem pecuniosum auro illectus

ex lethali morbo restituerit. Nec aliter sentit Pindarus in Py. thiis, Ode III. At Plinius lib. XXIX. cap. I. & Virgilius lib. VII. Æn. ob mortuos resuscitatos id contigisse ajunt:

Quod pater omnipotens, aliquem indignatus ab umbris
Mortalem infernis ad lumina surgere vitæ,
Ipse repertorem medicinæ talis & artis
Fulmine Phœbigenam ad Stygias detruserit undas.

Cyrillus ictum scribit, quod lucri cupidus fuerit, & consilijs turpibus obnoxius, omnem circumierit orbis regionem, studiumque omnibus venale prostituerit, ac tandem etiam Deum se nominarit, & mortuos resuscitari abs se posse credi voluerit. Ejusdem fuere sententiæ Eusebius lib. III. de præp. Evang. Tertullianus Apolog. cap. XIII. Septimius lib. XII. contra gentes: & Arnobius contra easdem, lib. IV. Homerus è contra, Iliad. δ. & λ. ἰητῆρα vocat ἀμύμονα, *medicum irreprehensi-*
17 *bilem*. Mihi suspectum etiam illud fit de fulminis ictu, ut facile credam rem totam ab ijs effictam, qui Æsculapium Deum credi quam maxime cupiebant. Fulmine enim icta, olim sacra erant omnia, ipsique fulguriti, DI censebantur. Docet id Artemidorus Daldianus Oneirocrit. lib. II. cap. IIX. οὐδεὶς γὰρ κεραυνωθεὶς ἄτιμός ἐστιν. ὅθεν γε καὶ ὡς Θεὸς τιμᾶται. *Nemo enim fulguritus infamis est: itaque ut Deus colitur*. Ita Zoroastrum, fulmine ictum, vulgus tanquam amicum Dei, fulminis ad coelum vehiculo sublevatum adoravit, teste Clemente Romano in libris Anagnoseωn. Semelen a Naxiis propterea ante Bacchi ortum fulmine ictum credi, ut non ex mortali, sed duobus Diis prognatus, statim à natali immortalis naturæ consors fieret, auctor est Diodorus Siculus lib. V. cap. III. & de Æsculapio Auctor Commentarii in Iusjurandum Hippocratis, Galeno adscripti, cuius ab initio meminimus, *vulgatum* ait *esse, quod sublatus sit ad Angelos in columna ignea: quodque partem ejus mortalem Deus fulmine icerit, partem vero mortis non capacem, ad se vocarit, animamque in cœlum elevarit*. Nec alio respiciunt Minucius

cius Felix in Octavio, & Cyprianus de Idolor. vanit. quando *Aesculapium, ut in Deum surgeret, fulminatum* ajunt. Cæterum di- 18
vinis honoribus post Trojanum demũ bellum coli cœpisse, ex eo colligit Theodoretus, serm. IIX. quod Hom. Iliad. ε. curatorem vulnerum Martis, nõ Aesculapium faciat, sed Pœonem. At triginta octo annis, postquam apud Argivos regnasset Hercules, divinitatis honore cultum, ex Apollodori Chronologia scribit Clemens Alexandr. Stromat. lib. II. Ex quo vero in 19
Deorum numerum receptus, sive ut de Claudio in Apocolocynth. ait Seneca, *Deus esse jussus est*, templa ipsi plurima exstrui cœpere, quæ Suidas in Ἀσκλήπιον, Plutarchus quæst. Rom. LXXXVI. Pausanias in Atticis, & passim alibi, Ἀσκληπεῖα, Ἀσκληπιεῖα, Ἀσληπίεια, & Ἀσκληπιεῖα vocant; qua formatione Græci recentiores dixere Ἀποστολεῖον templũ Apostolo cuidam sacrum, ut est in Menologio Græcorum: & Μιχαήλιον apud Niceph. Callistum lib. VII. cap. ult. Divi Michaelis Archangeli templum. Victruvius *Aesculapium* latine dixit, in præfat. lib. VII. quo sensu Latinis *Minervium* est, & *Dianium*, pro Minervæ Dianæve templis. Quanquam Ἀσκλήπεια etiam dicerentur certamina & festa in Æsculapii honorem instituta, ut est apud Pollucem Onomast. lib. I. sect. I. cap. XXXII. Talia fuerunt illa, quorum meminit Æschines in Orat. κατὰ Κτησιφῶντος, & illa quæ celebrabantur Smyrnæ & Epidauri, quæ aliquando Septimius Publius citharœdus vicit; ut patet ex Marmore, quod tertium est inter Arondeliana, quæ Cl. Io. Seldenus nuper publicavit. Inter templa vero Æsculapii, primum nobi- 20
lissimumq; fuit *Epidaurium*, ad Epidaurum Peloponnesi oppidum, à quo distabat $\overline{V}$. $\overline{M}$. passuum, *donis dives, quæ ægri remediorum salutarium mercedem sacraverant Deo*, ut de ipso loquitur Livius lib XLV. Alterum ab hoc fuit *Coum*, in Co insula, Hippocratis patria, ἔνδοξον, καὶ πολλῶν ἀναθημάτων μεστὸν, *clarum, & multũ donariis refertũ.* Celebratur & *Argivum*, quod Argis Sphyrus, Machaonis filius, Æsculapii nepos, dedicavit. Aliud Sphyri

frater, Alexanor, in Sicyoniam profectus, in Titane monte condidit. Nobile etiam ac dives *Siracusanum* fuit in Sicilia, Dionysii Tyranni direptionibus magis celebratum. Inter alia donaria in eo mensa erat aurea, quam cum auferre decrevisset Dionysius, morisque esset id temporis in convivijs sumpto cibo, *Boni Dæmonis*, sive *Genij* circumbibere *poculum*, & deinde mensas tollere; poculum Boni Dæmonis Æsculapio præbibit,& continuo auferri mensam iussit, referente Athenæo lib. xv. Memoratur præterea *Pergamenum*, in Pergamo, Asiæ opido, Galeni patria, quo religionem Archias, Aristhæchmi filius, convulsione membrorum sanatus, traduxit: *Ægeense*, quod temporibus Constantini M. funditus eversum, reditu omni Christianis adsignato, Cassiodorus refert in Hist. Tripart. & Historia Miscella lib. VII. *Carthaginense*, quod Appianus de bello Pun. ait, fuisse *μάλιστα τῶν ἄλλων ἐμφανές τι ϰ πλούσιον*, *præ cæteris nobile & dives*. Habuit vero & alia multa, de quibus videri, præter Pausaniam, possunt Strabo lib. IIX. Polybius Hist. lib. I. & in Eclogis lib. X. Plutarchus in Pompeio. Philostratus in Apollonio, Lucianus in Icaro Menippo, &c. De Ægæensi, Pergameno & Epidaurio etiam Q. Serenus meminit, quando Æsculapium compellans, ait;

Qui colis Aegeas, qui Pergama, quique Epidaurum:

statimque subdit;

Qui quondam, placidi tectus sub pelle draconis,
Tarpeias arces, atque Inclyta tecta petisti.

21 Nam Romani serius Aesculapium colere cæperunt. Quum enim gravi pestilentia urbs laboraret, Q. Fabio Gurgite, & D. Iunio Bruto Scæva Coss. Anno V. C. CCCCLXI. & S. P. Q. R. juberetur, consulto oraculo, librisque Sibyllinis, pesti expiandæ Æsculapium Epidauro accersere; triremem cum legatis, quorum princeps Q. Ogulnius, eo miserunt. Epidauriis, quod Deum suum inviti dimitterent, cunctantibus, draconem ferunt prodiisse, sive anguem ingentem, perq; mediam

mediam urbem ad Romanorum triremem perrexisse, atque in Ogulnii tabernaculo in gyrum circumvolutum se composuisse. Istum anguem Romani Æsculapium esse rati, cui dracones ac serpentes sacros sciebant, magna cum veneratione Romam advexerumt. Iamque triremis in Tiberi erat, prope insulam, quum anguis é navi in illam prosiluit,

—— & finem, specie cœleste resumpta,
Luctibus imposuit, venitque salutifer Vrbi;

ut Ovidii utar verbis, Metam. lib. xv. fab. LI. Id Romani conspicati, templum in insula novo Deo dedicarunt (hodie S. Johannis Colevitæ vocatur) ubi sub serpentis deinceps imagine coleretur. Meminere Livius lib. x. Cicero lib. III. de Nat. Deor. Florus Epit. Livii lib. XI. Valer. Maximus lib. I. cap. IIX. Orosius lib. III. cap. XXII. Aurel. Victor de Viris illustr. cap. XXII. plurimique alii. In Æsculapii hoc templo 22
Romæ quemadmodum & in cæteris, incubare solebant ægroti, responsum super valitudine, & remedium, sive per somnium, sive vigilantes à Deo accepturi, quam *incubationem* Latini, Græci dicebant ἐγκοίμησιν. In eodem remedia monstrata, aut somniata, in tabulis notare, gratias publice agere, & vota solvere solebant, de quibus omnibus ac singulis alibi plenius egimus. Pingebatur autem *Aesculapius* in delubris ac templis *barba-* 23
tus. Hinc Luciano, in Iove Tragœdo, βαθυπώγων dicitur, καὶ εὐγένειος, *ingenti promissaque barba præditus*, & in Carmine Libero Epigr XXXVI. est.

Intonsa semper Aesculapio barba.

Hæc quum Epidaurio Æsculapio esset aurea magni ponderis, & Philosophicæ densitatis, Dionysius Tyrannus, cuius paullo ante memini, auferri eam jussit; quod adfirmaret, non convenire filium barbatum conspici, cujus Apollo pater esset imberbis, ut est apud Ciceronem lib. III. de Nat. Deor. Val. Maximum lib. I. cap. I. Lactantium lib. II. cap. IV. & Arnobium. lib. VI. Barbæ autem illa prolixitate, sunt qui ve-

teres innuisse velint, requiri in Medico multarum rerum usum & experientiam. Πολλῶν γὰρ ἔμπειρον δεῖ εἶναι ἰατρὸν, *multarum rerum usum habere oportet*, dicebat Hippocrates lib. de artic. ἡ δὲ πεῖρα σφαλερὴ, *experientia autem difficilis* lib. 1. aph. 1. ideoque non nisi longo tempore adquiri videtur, nec facile nisi in senem aut provectioris ætatis hominem cadere: qualem Apuleius Metam. lib. v. vocat *senectutis prolixæ beneficio multis experimentis instructum*. Itaque huc respiciunt Poëtæ quando Ducibus suis Medicos adiungunt senes; ut quando Æneæ apud Virgilium Æn. xii. præsto est *longevus Iapis*, Hannibali
24 apud Silium Italicum lib. v. *Synalus senior*. Phliasii tamen, ut Pausanias auctor est in Corinth. Æsculapium *imberbem* coluere: eodem forte respicientes, quo illi, qui Apollinem im-
25 berbem venerabantur, ut supra diximus. Præter barbam Aesculapio adpingebatur *baculus nodosus*. Ovidius lib. xv. Metam. fab. 1. *agrestem* vocat, cui draco sive serpens circumvolvebatur. Apud Epidaurios vero, ut Pausanias refert, scipionem manu tenebat altera, altera caput draconis premens. Meminit utriusque, tum baculi, tum serpentis Apuleius Metam. lib. 1. *Diceres*, inquit, *Dei baculo, quod ramulis semiamputatis nodosum gerit, serpentem lubricis amplexibus inhærere*. Baculo nodoso Festus lib.
26 ix. artis difficultatem notari auctor est. Anguem vero, sive serpentem, aut draconem, alii alias ob caussas additum censent. Plinius lib. xxix. cap iv. id factum credit, quod multa serpenti remedia insint. Festus lib. iv. dracones Deo Medico sacros voluit, quod vigilantissimi ac perspicacissimi generis animalia existimentur; vigilantia autem maxime Medicum deceat. Ἀπὸ τοῦ δέρκειν enim dicti sunt dracones, hoc est, *à videndi acutate*: convenitque Medicos vigilantissimos & oculatissimos esse, ut mentis acie penitrare in morbis possint, & quasi oculis usurpare

—— ——. τά τε ὄντα,
Ὅσσα τε πρόσθεν ἔλω, ὅσα τ' ἔσσεται ὕστερον αὖθις,

ut

ut loquitur Orpheus, five Onomacritus, de Proteo, in Hymno, aut ut Empedocles apud Ariſtotelem lib. I I. Metaph. cap. I V.

——— πάνθ' ὅσα τ' ἦν, ὅσα τ' ἔσθ', ὅσα τ' ἔσσετ' ὀπίσσω :

Quæ fuerunt, quæ ſunt, & quæ ventura trahuntur :

qua de re etiam in Apolline diximus. Alia adhuc ſententia eſt Macrobii, Saturn. lib. I. cap. xx. & Scholiaſtis Ariſtoph. in Pluto, qui dracones ſimulachris Æſculapii & Salutis additos cenſuerunt, quod uterque Deus præſtare crederetur, ut hominum corpora infirmitatis pelle depoſita in priſtinum vigorem revireſcerent, non aliter ac draconum ſolent, ſingulis annis ſenectutis pelle exuta, quam nunc *ſenium*, nunc *ſenectutem* appellat Plinius, Græci *leberida*. Apud Epidaurios teſte 27
Pauſania in Corinth. ſimulachro Æſculapii etiam *canis ad pedes decumbens* adpingebatur, ſive itidem ad vigilantiam denotandam, huic animali peculiarem; ſive quod lingua canum ad ulcera ſananda plurimum valeat, ut nuper voluit doctiſs. M. Zuerius Boxhornius, Animadvers. ad Quæſt. Rom. Plutarchi; ſive quia infans à cane enutritus putabatur; quæ forte cauſ- 28
ſa etiam fuit, quur Pauſanias *capris* ipſi ſacra fieri voluerit. At Servius Comm. ad lib. I I. Georg. Virgilii, id ideo factum putavit, quod capra, Plinii teſtimonio, lib I I X. cap. L. nunquam ſine febri eſſe feratur. Phocenſes tamen prope Tithoream quibuſvis hoſtiis, præterquam capellis Æſculapio facere conſueviſſe, teſtatur Pauſanias in Phocicis. Alexander ab 29
Alexandro Genial. dier. lib. I I I. cap. X I I. incertum ex quo auctore, refert in ſacrificiis Aeſculapio *gallinas* etiam oblatas, eaſque *non luteis roſtris aut pedibus*, ut quæ Plinio lib. X cap. L V I. minus puræ videntur, *ſed nigris digitiſque imparibus*. Et gallinas quidem ipſi immolatas putat Ioan. Pierius Valerianus, Hieroglyph. lib. X X I V. *quod ſalubritatis illæ ſint indicium; carnemque habeant leviſſimæ digeſtionis, ac proinde languentibus commodam:* ſive, ut Henricus Smetius ait, Miſcellan. lib. I. in princ.

— in-

—— infirmo hæc volucris quia cocta cerebro
Conferat, & lapsas renovent ea prandia vires.

Nigras vero ad hoc seligi solitas, ideo crediderim, quod nigri coloris animantia saniora & puriora judicarent. Hanc enim ob caussam Aristoteles lib. III. hist. an. cap. XXI. fuscarum mulierum, Rhases lib. ult. Contin. tract. II. cap. CLXXII. & Mesue Tract. de simplic. cap. IX. caprarum nigrarum, Aëtius vero tetrab. I. serm. II. cap. LXXXIIX. universim brutorum animalium nigrorum lac quovis alio salubrius censuerunt. Digitos denique in iis impares maluisse putarem, quod *numero Deus impare gaudeat*, ut vult Virgilius in pharmaceutria: sive *ea superstitione*, ut inquit Censorinus lib. de die natali, cap. de annis Rom. *qua impar numerus, plenus & magis faustus habebatur:* sive, quod Plutarcho, in Numa, attestante, ex Pythagoræorum dogmate, DIs superis imparia, inferis paria jubebantur offerri.

30 Potissimum tamen *gallus* immolari Aesculapio solebat, sive ob huius etiam animalis vigilantiam; sive quod divinæ beneficentiæ, morborum omnium curatrici, diem, hoc est, vitæ lumen se debere veteres testarentur, quod Cælio Rhodiginio placet, Antiq. Lect. lib. XVI. cap. XII. Gallos vero gallinasque plurimas Æsculapio immolatas vel illud docet, quod Pierius Valerianus adfirmat, adhuc suo tempore magnam copiam pedum gallinaceorum Romæ fuisse effossam, juxta cippum, in quo Aesculapij statua steterat, loco qui hodie Vivarium, appellatur. Ex Æliano demum Histor. var. lib. V. cap. XVII. colligo *passeres* etiam Aesculapio sacrari solitos. *Athenienses* enim *Atarben*, ut ait, *quod Æsculapio sacrum passerem*

31 *usque ad necem verberasset, morti adiudicarunt.* Visitur Romæ hodieque in ædibus Farnesianis Aesculapij statua è marmore. Ei pectus nudum, corpus reliquum toga tectum, barba densa & fruticosa, baculus in sinistra nodosus, cui ima parte serpens flexuose implicatur. Simile fere simulachrum fuit, quod idem habuit in Titane monte, cuius etiam ut Pausanias in

Co-

Corinth. refert, sola se facies, manus atque imi pedes ostendebant: partes cæteræ lanea tunica alba & pallio velabantur. De serpente, baculo & barba, quid sibi velint, liquet. Deum 32
vero *pectore nudum* effictum arbitror, ut animi puritatem & morum sanctimoniam Medico colendam notaretur, corpus vero toga amictum, ut, castitatis idem admoneretur, & εὐσχημοσύνης, vestitusque decori, qui, ut Hippocrates lib. de Eleg. ant. monet, *non tam ad superfluam curiositatem, quam optimam existimationem, & animi moderationem sit comparatus; neque plus iusto sumptuosus, ut arrogantiam præ se ferat, neque nimium vilis, aut sordidus*, ut monet Galenus VI. Epid. sect. IV. comm. IX. Quali vestitu Medicum uti debere, idem etiam Hippocrates, lib. de Medico, præceperat. Ζητεῖται γὰρ, inquit, ὁ νοσέων οὐ καλλωπισμὸν, ἀλλὰ τὸ ξυμφέρον· *quærit enim æger, non quod visui arridet, sed quod prodest.* Peculiarem autem olim *habitum* 33
fuisse *Medicorum*, multa me docent. Albricus Philosophus lib. de Deor. imagin. ubi de Aesculapio agit, *Eius imago*, inquit, *erat homo quidam cum barba valde prolixa, indutus habitu Medici.* Eum Medici habitum Virgilius Aen. lib XII. & Statius Papinius Silvar.lib. I. vocant *Pæonium*, à Pœone Deorum Medico. Fuit autem pallium, quale in statua Aesculapii ex- 34
pressimus. Quod si Clementi Alexandrino credimus, Medici eam ob caussam Aegyptiis dicti fuerunt παστοφόροι, seu *palliolati*, aut *pallium gestantes*, Stromat. lib. VI. ubi etiam pallium morosius ordinatum Aesculapio tribuit, quod & Tertullianus facit lib. de pallio, cap. IV. Medicinam enim facturi, aut opus aliquod aggressuri, pallium retorquentes, se succingebant, ne cui id ipsis esset impedimento. Vnde Virgilius, loco quem dixi, Iapidem Aeneam curaturum, introducit *retorto succinctum amictu*, & quidem, ut addit, *Pæonium in morem*, id est, *medicum*. Statius etiam Papinius de Apolline & Aesculapio, Rutilium Gallum sanaturis, ait:

——— *ritu se cingit uterque Pæonio.*

G Ovi-

Ovidius lib. VII. Metam. fab. II. de Medea, medicinæ perita, & medicamina collectura, quibus Aesonem reiuvenescere faceret: *Egreditur tectis vestes induta recinctas.*

De Synalo, Annibalis Medico, Silius Italicus lib. V.

—— intortos de more adcinctus amictus.

35 In Nummis antiquis, apud Angelum Abbatium tract. de viperis, Aesculapius non palliatus, tantum visitur; sed & *pileatus* & *coronatus*. Et Scholiastes quidem Aristophanis in Pluto, auctor est Aesculapium fere semper olim coronatum depingi solitum, quod debellator esset, victorque morborum. Coronam enim victoriæ indicinam esse, & præmium, præsertim si sit è lauru. Quanquam Io. Pierius Valerianus Hieroglyph. lib. L. sub fin. Aesculapij caput laurea redimitum putet eam ob caussam, quod multorum lauri arbor sit remediorum. Pileus insigne libertatis est, tum privatæ, tum publicæ. Privatæ, ut quando servi olim libertate donati, dicebantur *ad pileum vocari*, & pileati sequebantur patronos. Publicæ, ut quando Cassius, Brutus, & coniurati, Cæsare interfecto pileum lanceæ imposuerunt, auctore Appiano lib. II. bellor. civil. aut mortuo Nerone plebs universa pileis caput tecta exultavit, ut est apud Aur. Victorem in Nerone. Regum etiam Aegypti & Aethiopiæ gestamen fuisse pileum notat Diodorus Siculus lib. IV. Et Lucianus in Toxari, πιλοφορικὺς vocat τιμιωτέρυς, & *honoratiores*. Vt hinc colligas per pileum artis medicinæ liberalitatem & eminentiam denotari. Sunt tamen qui Aesculapium ïdeo pilearum pingi arbitrentur, ut admoneremur, maxime eam partem corporis tegendam muniendamque, in qua mentis quasi sit sedes, animique & rationis habitaculum. Verum ut de Aesculapio finiamus, extat

36 vetustus atque elegans; sive Orphei, sive Onomacriti, quod vult Clemens Alex. lib. I. Strom. & Philoponus Comm. ad lib. I. Arist. de an. aut aliis antiqui auctoris, in Aesculapium hymnus, cuius partem, quia meretur, non pigrabor adscribere.

Ἰητὴρ

Ἰητὴρ πάντων, Ἀσκληπιὲ, δέσποτα Παιάν,
Θέλγων ἀνθρώπων πολυαλγέα πήματα νούσων.
Ἠπιόδωρε, κραταιὲ, μόλοις κατάγων ὑγίειαν.
Καὶ παύων νούσων χαλεπὰς κῆρας θανάτοιο.
Αὐξιθαλὴς, κόρε, ἀπαλεξίκακ', ὀλβιόμοιρε,
Φοίβου Ἀπόλλωνος κρατερὸν θάλος ἀγλαότιμον.
Ἐχθρὲ νόσων, Ὑγίειαν ἔχων σύλλεκτρον ἀμεμφῆ.
Ἔλθε μάκαρ σωτὴρ, βιοτῆς τέλος ἐσθλὸν ὀπάζων.

hoc est, ut ad verbum Latine reddidi:

Qui sanas omnes, Asclepi, regie Pæan,
Morborumque graves lenis mortalibus æstus,
Mitia dans, fortis venias, promusque salutis.
Vim validam sistens morborum & fata retardans.
Florens atque vigens, Deus averrunce, beate.
Eximium germen Phoebi genitoris, acerbus
Morbi hostis, Divam thalamo complexus Hygeian.
Sospes ades sancte, & vitæ da fata secunda.

Aut si mavis legere illustrissimi Ios. Scaligeri interpretationem, versibus antiquis.

Cunctorum, Asclepi, Iuturne, salutifer, alme,
Morborum omnigenum mulcens contagia iniqua,
Mulciber excellens, ades huc comitatu' salute,
Mortiferæ cohibens incendia pestilitatis;
Vesticipor, Verrunce, rei largitor opimæ,
Februi Apollineris viridans & honora propago,
Morbi perduellis, conjuxque Salutis amoenæ;
Huc ades, ô sospes, ævi dans prospera fata.

Quærat autem hic aliquis, quur Hippocrates, post Apolli- 37
nem non Pœonis,

Πάντων ἰατροῦ τῶν ἐν οὐρανῷ Θεῶν,

ut Lucianus vocat in Tragopodagra; sed Aesculapij faciat mentionem? *An quod Apolline profecta Medicina Pæoni Deorum, Æsculapio hominum caussa concredita fuit? ut proinde non tam Pæonis,*

quam

quam Aesculapii hic ratio fuerit habenda? quod putat Theod. Zuingerus in Tabulis ad hunc locum.

CAPUT SEXTUM.

Καὶ Ὑγείαν, καὶ Πανάκειαν.]

SUMMARIA.

1. *Nominis Hygeia significatio triplex.* 2. *Sanitas apud Romanos.* 3. *in ὅρκῳ Hippocratis legendum ὑγίεια.* 4. *Aesculapii filii.* 5. *filia.* 6. *inter has Ῥώμη, seu Valentia.* 7. *Filia unde appellata.* 8. *omnes Medicinam docta, & professa.* 9. *Aesculapius εὔπαις.* 10. *Fœmina ad Medicinam admissa.* 11. *Hygeia cultus & templa.* 12. *Salus apud Romanos.* 13. *Natalis Salutis, Porta Salutaris, Vicus Salutaris.* 14. *Hygeia cum Patre culta.* 15. *etiam sola.* 16. *Μετάνιπτρον Ὑγείας.* 17. *Salutis augurium.* 18. *Simulachrum Hygeia.* 19. *& habitus matronalis.* 20. *In eam hymnus Ariphronis.* 21. *& Orphei.* 22. *Meditrina & Meditrinalia.* 23. *Hygeia cum Minerva culta.* 24. *Minerva cognomina.* 25. *Minerva Medica.* 26. *Minerva in morbis supplicatum.* 27. *Minerva dracosacer.* 28. *Guidus Pancirollus notatus.* 29. *à M. Zuerio Boxhornio dissensum.* 30. *Hygeia Orpheo Aesculapii uxor.* 31. *Panacea.* 32. *Nepenthes Helena.* 33. *Panacea herba.* 34. *Panacea Paraelsistarum.* 35. *Panacea cultus.* 36. *Quur duas tantum in Jurejurando nominarit filias Aesculapii Hippocrates?* 37. *Quur filios ejusdem praterierit?*

1 Ὑγείας, sive Ὑγιείας vocabulum in triplici significatu usurpatum invenio. Communiter quidem pro *constitutione* sumitur *corporis viventis, ejusque partium secundum naturam, quae actionibus edendis sufficiat*, ut Galeno definitur lib. de diff. morb. cap. 11. Deinde, ut Athenaeus ait, Dipnos. lib. III. Ὑγίεια καλεῖται, ἡ διδομένη ἐν ταῖς θυσίαις μᾶζα. *Hygeiam appellant mazam, quae in sacris dabatur degustanda:* sive ut Hesychius habet, & Auctor Etymologici; Ὑγίεια sunt ἄλφιτα οἴνῳ

καὶ

καὶ ἐλαίῳ πεφυραμένα. καὶ πᾶν τὸ ἐκ θεοῦ φερόμενον, εἴτε μύρον, εἴτε θαλλός; *farinæ vino & oleo subactæ: & quicquid è Deorum fanis asportatur, sive unguentum, sive oleæ ramus.* Moris enim erat apud veteres, ut qui Deorum templa adirent, domum aliquid referrent bonæ scævæ gratia, sive libi frustulum, sive unguenti quidpiam, aut frondem virentem; sive etiam libi aliquid degustarent; omne id valetudini conducere persuasi. Atque in sacris etiam Pop. Rom. *Sanitas* aliquando dabatur, 2
sed præmij loco: ritusque alius erat, de quo adi Plinium lib. XXVII. cap VII. Denique Ὑγεία sive Ὑγίεια filia est Æsculapij, unum olim ex tutelaribus Medicinæ numen, qua notatione id vocabulum ab Hippocrate hoc loco sumitur. Habent autem exemplaria quædam Ὑγείαν, alia Ὑγιείην, Ego cum Obso- 3
pœo præfat. opusc. Hipp. legendum censuerim Ὑγιείην. Id enim Ionica postulat dialectus, qua Hippocrates usus. Quanquam non nesciam Ælianum putare, Histor. Var. lib. IV. cap. XX. Hippocratem Dorice loqnutum, in gratiam vero Democriti Ionica lingua suos conscripsisse libros. Sed nec aliter scriptum invenio apud Pausaniam in Atticis τοῦ δὲ Διοτρέφους πλησίον θεῶν ἀγάλματά ἐστιν, Ὑγίας τε, ἣν Ἀσκληπιοῦ παῖδα εἶναι λέγουσιν, καὶ Ἀθηνᾶς; *Proxime ad Diotrephus statuam posita sunt Deorum signa, Hygiæ, quam Aesculapij filiam dicunt, & Minervæ.* Neque aliter habet inscriptio vetus, quam Albæ Iuliæ exstare ex Siglero notat Janus Gruterus in Inscript.

ΚΥΡΙΩ. ΑΣΚΛΗ
ΠΙΩ. ΚΑΙ. ΥΓΙΗ
ΘΕΟΙΣ. ΕΠΙΚΟΥΡΙΟΙΣ
ΜΑΡ. ΜΕΜΜ. ΛΟΝ
ΓΟΣ. ΒΕΝΕΦ. ΕΥΧΗΣ
ΧΑΡΙΝ. ΑΝΕΘΗΚΕΝ

Diximus autem cap. superiori, uxorem Æsculapio fuisse *Epionen*, Herculis filiam. Ex ea igitur filios suscepit duos, *Machaonem* 4

& *Todalirium*, qui Agamemnonem ad Troiam ſequuti, claſſem XXXII. navium eo adduxerunt, ut Homerus auctor eſt, Iliad. β. ſimul etiam arte medica commilitonibus ſuis opem ferentes, quod ex eodem Homero non uno in loco videre eſt, & Corn. Celſus. lib. I. confirmat. A bello vero Troiano Machaonis poſteri regnum Pherenſe tenuerunt, & Meſſenes partem: at Podalirius in Cariam profectus, *Cyrna* Damæthi Regis filia in uxorem ducta, inque Cariæ regnum adſcitus, idem in poſteros ſuos tranſmiſit. Filias Aeſculapius, ut communiter
5 numerantur, quinque habuit; *Aceſo* & *Aeglen*, ſolo nomine ex Suida notas; *Iaſo* Plinio memoratam lib. XXXV. cap. XI (neque enim *Iaſon* ibi intelligendus, quod putavit doctiſſimus Dalechampius in Annot) atque ara, Pauſaniæ in Attic. teſtimonio, apud Oropios honoratam; *Hygeiamque* & *Panaceian*
6 vel præſenti Hippocratis ὅρκῳ celebratas. Quibus addo Ῥώμην, quæ Latinis eſt *Valentia*, à qua Romæ Vrbi nomen impoſitum voluit *Marinus*, ſive *Marianus*, Lupercaliorum vetus Poëta, cujus verſus apud Servium ad Eclog. I. Virg. leguntur, quos ita, Varro noſtri ſeculi, Salmaſius in Exercit. Plin. ad Solin. in pr. digerendos & concipiendos docet:

Roma ante Romulum fuit,
Et ab ea nomen Romulus
Acquiſivit * * * *
Sed Diva flava & candida,
Roma Aeſculapi filia,
Novum nomen Latio facit.
Hanc conditricis nomine
Ab ipſo omnes Romam vocant.

7 Filiabus autem omnibus, quod Ariſtophanis Scholiaſtes in Pluto notat, ab artis officijs vel emolumentis Pater nomen indidit. Hygeia enim *Salus* eſt Latinis, ſive *Sanitas*: Aceſo & Iaſo dixeris *ſanatrices*; illa enim ab ἀκέομαι, hæc ab ἰᾶσϑαι dicta eſt:

est: Aegle *splendorem* notat *corporis*, bonamque habitudinem ex sanitate profectam: Panaceia omnium morborum sanationem promittit. Rome ipsa, sive Valentia, *membrorum robur & artuum*, validasque vires designat. Theod. tamen Zuingerus, Tabulis in ὅρκον, Aeglen non ad habitudinem corporis bonam refert; sed *ad gloriam & existimationem*, quæ Medicum insequitur & concomitatur. Lector judicet. Filias insuper omnes, 8
non secus ac filios, artem docuit Aesculapius, atque ita docuit, ut non minus atque ipse in ea excelluerint, ob insignia etiam in mortales merita numero tandem Deorum adscriptæ, aris 9
statuisque fuerint honoratæ. Ea caussa Aesculapius, apud Aristophanem in Pluto, actu III. sc. I. ob liberos doctrina arteque celebres, atque ut verbo dicam, patrissantes, felici epitheto εὔπαις vocatur. Ἀναβοάζομαι, inquit Comicus, τὸν εὔπαιδα, καὶ μέγα βροτοῖσι φέγγος Ἀσκληπιόν; *Pulchriliberum sonabo, maximum mortalium lumen Aesculapium*. Licebat enim 10
olim & fœminis exercere medicinam, quod & *Ocyrrhoën* Chironis filiam factitasse, & *Oenonem* Nympham, ex Ovidio constat, Metam. lib. II. fab. XIII. & Epist. Heroid. de plurimisque aliis passim est in historijs. Ac tametsi, ut Hyginus narrat, fab. CCLXXV. Athenienses aliquando hoc abolitum voluerint, decretoque caverint, ne mulier aut servus Medicinam faceret; tamen necessitate coacti fuerunt permittere, ut ex fœminis, quæ ingenuæ essent, saltim quoad parturientium affectus, aut ejus partis, qua sunt fœminæ id quod sunt, artem medicam addiscerent. Nos alibi pluribus hac de re pertractavimus: revertamur ad Hygeiam. Eam ab Atheniensibus & 11
Megarensibus Numinis cultu honoratam, Pausanias auctor est in Attic. sub fin. Epidauri vero templum habuisse & apud Corinthios, Argivos, & in Titane monte, testis idem est in Corinth. & apud Aegienses eidem templum dedicatum ab Eurypylo, postquam ab insaniæ morbo evasisset, notat in Achaicis. Romæ Saluti, quæ eadem cum Hygeia, ædes locata est, anno 12

V. C.

V. C. CCCCXLIX. à C. Junio Bubulco Prætore, quam idem Cos. bello Samnitum voverat, ut meminit Livius lib. IX. & X. Haut tamen scio, an ædes hæc eadem fuerit, cum Salutis templo, quod Onuphr. Panuinius in Descript. Vrb. Rom. cap. XIII. in Vrbis Regione VI. in monte Quirinali collocat, & S. Vitalis esse putatur, de quo Ovidius lib. I. Fastor.

Ianus adorandus, cumque hoc Concordia mitis;
Et Romana Salus, araque Pacis erit.

13 Quidquid sit, diem dedicationis templi Cicero lib. IV. ad Attic. Epist. I. *natalem Salutis* vocat. Festus Pompeius etiam *Portam Salutarem*, quod prope ædem Salutis esset, dictam scribit. *Vicum* vero *Salutarem*, ab eadem appellatum, in X. Vr-
14 bis regione collocat P. Victor lib. de Vrbis Reg. Habuit vero & aliud Romæ templum Hygeia, sive Salus, sed cum Patre Aesculapio ipsi commune, in quo iisdem uterque sacris colebatur: cuius reliquias Pomponius Lætus lib. de antiq. Urb. Rom. duos illos fornices esse putavit, qui Romæ prope templum D. Mariæ Novæ, ad finem fori Romani, in horto con-
15 spiciuntur, vetustate collapsi. Hygeiæ autem huic, nunc soli, nunc una cum Aesculapio Patre solenniter supplicabatur, additis formulis, *pro salute Dominorum, liberorum, suorumque omnium*, votaque solvebantur, ut inscriptiones superstites ostendunt, quarum exemplum unum aut alterum subscribo.

Albæ Iuliæ, teste Zamoscio in Analect. Antiq. Daciæ cap. VII.

AESCVLAPIO. ET. HYGIÆ
L. SEPT. NIGRINVS. PATRO
COLL. FABR. COL. APVL
PRO. SALVTE. SVA. ET
SVORVM. POSVIT

Ibidem.

Ibidem.

NVMINI. AES
CULAPI. ET. HY
GIAE. PRO. SA
LVTE. DO
MINOR. N N
AVG
ANTROCIVS
VERNA. IPSOR
EX. DISP. POS

Item in Transilvania, teste Wolffg. Lazio lib. XII. Comm. Reip. Rom. Cap. II.

HYGIAE
AVG
MIL. LEG. VI
VOTVM
SOLVIT

Et Adrionapoli, teste eodem.

ΖΩΣΙΜΟΣ. ΟΝΗΣΙΦΩΝΤΗΣ
ΚΑΙ. ΤΡΕΙΤΩΝΙΣ. ΥΠΕΡ. ΤΟΥ
ΥΙΟΥ. ΟΝΗΣΙΦΩΝΤΟΣ
ΑΣΚΛΗΠΙΩ. ΚΑΙ. ΥΓΕΙΑΙ.

Eidem porro Hygeiæ apud veteres moris erat à cœna poculum libare, quod *μετάνιπτρον*, sive *μετανιπτρίδα Ὑγείας* vocabant. Ita Polluci lib. VI. *μετάνιπτρις* poculum est, quod sumebant postquam lavissent; hoc enim est *μετὰ νίπτρον*, *post lavationem*: idque sacrum habebatur Hygeiæ, ut *cratera* Iovi *Σωτῆρι*, aut 16

H bono

bono Genio. Hinc Callias in Cyclopib. apud Athenæum lib. XI.

Καὶ δέξαι τηνδὶ μετανιπτρίδα τῆς Ὑγιείας ;
Accipe sis istam die metaniptrida Hygeia.

Et Philetærus in Æsculapio :

Ἐνίστατε μεστὴν ἴσον ἴσῳ μετανιπτρίδα
Μεγάλην, ὑπειπὼν τῆς Ὑγείας τοὔνομα :
Quatiens repletam, par pari, metaniptrida,
Magnamque, Hygeiæ nomen eloquutus est.

Item Nicostratus in Anterosa, apud eundem lib. XV.

Μετανιπτρίδ' αὐτῷ τῆς Ὑγιείας ἔγχεον ·
Dive illi Hygeiæ infundito metaniptrida.

17 Augurij quoque speciem habebant Romani, quam *Salutis augurium* vocabant, Dion Ὑγιείας οἰώνισμα. Id observabatur in Æsculapii templo in Tyberis insula, & nefas erat fieri, quotiens fiebat, alia die, quam qua nullus exercitus ad bellum sit profectus, nullus hostis in aciem prodierit, aut pugna fuerit inita. Neque enim aliter purum augurium capi posse putabant. Explorabant autem hoc augurij genere, concedantne DI, ut populo vel Reipub. salus postuletur; quasi nefas esset eam prius, quam concedatur, petere, ut est apud Dionem lib. XXXVII. Hoc augurium post bella Syllana à Pompeio M. revocatum, auctor est idem Dio: iterum vero bellis civilibus intermissum restituit D. Augustus, teste Suetonio in Octav. cap. XXXI. & Dione lib. LI. post denuo intermissum annis XXV. renovavit Claud. Imp. ut Tacitus memorat Annal. lib. XII. Eruditissimus tamen Casaubonus Animadvers. ad Sueton. putat Dionem sine ratione Salutis augurium Græce Ὑγιείας οἰώνισμα appellasse; quod Salus hic sit non Ὑγίεια, sed Σωτηρία,
18 ut ipsa etiam Dionis verba videntur insinuare. Simulachro insuper Hygeiæ sive Salutis, non secus atque Æsculapij, *serpentes* olim, aut *dracones* addi solitos, Macrobius refert, Saturn lib. I. cap. XX. quod & ipsa præstare crederetur, ut hominum corpora,

pora, infirmitatis pelle deposita, in pristinum vigorem restituerentur, ut dracones adsolent; singulis annis senectam cum pelle exuentes. Quam ob caussam Proclus Lycius non immerito *ἀγλαόδωρον* Hygeiam appellat, seu *pulchridonam* aut *pulchra donantem*. Romæ in hortis Cardinalis Estensis marmoreum monstratur Hygeiæ simulachrum elegantissimum. In eo habitu matronali, stolam induta, & vitta caput revincta conspicitur, pede dextro lapidi innitens, dextra manu offam tenens in patera, eamque serpenti, brachio manuique sinistræ circumvoluto, libandam porrigens. Ubi de habitu matronali 19
& vitta notandum, ijs castitatem, modestiam & vitæ morumque integritatem ac sanctimoniam significari, quod de Æsculapij etiam toga monuimus. Neque aliter Hygeiæ habuit in Titane monte simulachrum, quod undiquaque velatum fuisse lacinijs vestis Babylonicæ, Pausanias in Corinth. testatur. Et simili fere semper habitu est in nummis, quorum duos habet Angelus Abbatius tract. de viperis. In quibus viperam dextra tenet; sinistra pateram. In Gordiani nummo serpenti pateram lambendam præbet. Subscribitur in omnibus simulachro, *SALVS AVGVSTA.* At in nonnullis Antonini nummis Hygeia in sella sedet, pro pedibus serpentem habens, qui partim in orbes se conspirat, partim per virgam illi obtentam flexuoso meatu subreptitat. Circumscriptio est: *SALVS ANTONINI AVG.* Exstat apud Athenæum lib. ult. *hymnus ele-* 20
gantissimus sive *Paan*, ut ipse nominat; aut *ἆσμα*, ut simpliciter vocat Max. Tyrius, in princ. Diatribæ XLI. Eum Hygeiæ olim inscripsit Ariphron Sicyonius: estque *jucundissimus & plenissimus Gratiarum*, J. Cæs. Scaligeri judicio, lib. 1. Poët. cap. XLIV. dignusque omnino qui adscribatur:

ΥΓΙΕΙΑ πρεσβύστα μακάρων,
Μετὰ σοῦ ναίοιμι
Τὸ λειπόμενον βιοτᾶς.
Σὺ δέ μοι πρόφρων σύνοικος εἴης.

Εἰ γάρ τις ἢ πλούτου χάρις, ἢ τεκέων,
Τᾶς τ' εὐδαίμονος τ' ἀνθρώποις
Βασιληΐδος ἀρχᾶς, ἢ πόθων,
Οὓς κρυφίοις Ἀφροδίτας ἄρκυσι θηρεύομεν·
Ἢ εἴ τις ἄλλα θεόθεν ἀνθρώποισι τέρψις,
Ἢ πόνων ἀμπνοὰ πέφανται·
Μετὰ σεῖο, μάκαιρα ΥΓΙΕΙΑ,
Τέθηλε πάντα, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ,
Σέθεν δὲ χωρὶς οὔτις εὐδαίμων.

Latine hunc ita reddideris ad verbum:

O Dia Dearum, HYGEIA,
Fac tecum exigam,
Quod superat ævi,
Teque benivolam habeam mihi contubernalem.
Nam, si quid in divitijs est gratia, aut liberis,
Aut, quem beatum prædicant mortales,
Regio principatu, aut desiderijs,
Quæ clandestinis Veneris cassibus venamur:
Aut si qua alia divinitus hominibus voluptas,
Aut à laboribus est recreatio:
Tecum, ô Diva HYGEIA,
Illa omnia florent, Charitumque ver renidet,
At te seorsum nemo beatus.

21 Nec minus elegans in eandem exstat Orphei, aut Onomacriti hymnus, ex quo desumpsisse etiam aliqua videri queat Ariphron:

Ἱμερόεσσ', ἐρατή, πολυθάλμιε, παμβασίλεια,
Κλῦθι μάκαιρ' ΥΓΙΕΙΑ, φερόλβιε, μῆτερ ἁπάντων.
Ἐκ σέο γὰρ νοῦσοι μὲν ἀποφθινύθουσι βροτοῖσιν,
Πᾶς δὲ δόμος θάλλει, πολυγηθὴς εἵνεκα σεῖο,
Καὶ τέχναι βρίθουσι· ποθεῖ δέ σε κόσμος, ἄνασσα,
Μοῦνος δὲ στυγέει σ' ἀΐδης ψυχοφθόρος αἰεί·
Εὐθαλής, εὐκταιοτάτη, θνητῶν ἀνάπαυμα·

Σὺ γὰρ ἄτερ πάντ' ἐστὶν ἀνωφελῆ ἀνθρώποισι.
Οὔτε γὰρ ὀλβοδότης πλοῦτος γλυκερὸς θαλίῃσιν,
Οὔτε γέρων πολύμοχθος ἄτερ σέο γίνεται ἀνήρ.
Πάντων γὰρ κρατέεις μούνη, καὶ πᾶσιν ἀνάσσεις.
Ἀλλὰ θεὰ μόλε, μυστιπόλοις ἐπιτάῤῥοθος αἰεὶ,
Ῥυομένη νούσων χαλεπῶν κακόποτμον ἀνίαν.

Eum nos Latinis versibus ita ad verbum transferre voluimus:

Suavis, amata, virens lætum, super omnia regnans,
Diva SALUS, *opibus pollens, audi incluta mater.*
Tu morbos miseris prohibes mortalibus: omnes
Per te ædes florent, in te lætantur: amœnæ
Per te artes augent. Te reginam expetit orbis.
Te violens odit Pluto, cui funera curæ.
Exoptata, vigens, hominum prædulce levamen.
Te sine in humana prorsus nihil utile vita.
Divitiæ nec enim quidquam præstare potissunt
Te sine, nec cuiquam sine Te venit alba senectus.
Cunctos imperio premis una, & cuncta gubernas.
Tantum ades, & tibi devotis, Diva auxiliatrix,
Morborum gravium tristes defende labores.

Aut si hic quoque mavis divinum Scaligerum audire:

O fœcunda SALUS, *& amabilis, omnibu' regnans,*
Huc adsis Meditrina opulentifer, omniparensque.
Pestilitas ex te omnis abit mortalibus ægris,
Cuncta lepore tuo viridant vitulantia tecta,
Dædalaque ars; te mundu' cupit, perculsu' sua vi.
Tantum odit te DIS, *vitai pessima finis.*
O cupiunda, veges, solamen amabile rerum.
Te sine nulla seni usurpanda in fine senectæ
Gratia: sola omnes capias, sola omnibu' regnas.
Sed tu blanda tuis presto adsis Diva Camillis,
Avertens pestes, morborumque agmina amara.

Cæterum de *Meditrina* Dea apud Romanos, an cum Salute, 22

aut Hygeia eadem fuerit, adfirmare non certo possum; sanitatis tamen eam præstitem fuisse, nullum dubium. Ejus sacra dicebantur *Meditrinalia*, & celebrabantur V. ID. IIXBR. Varro lib. v. de L L. *Meditrinalia dies dictus, à medendo, quod, ut Flaccus Flamen Martialis dicebat, hoc die solitum vinum novum & vetus libari, & degustari medicamenti caussa. Quod facere solent etiam nunc multi, cum dicunt: Novum vetus vinum bibo: novo veteri morbo medeor.* & Festus. *Meditrinalia dicta hac de caussa. Mos erat Latinis populis, quo die quis primum gustaret mustum, diceret ominis gratia: Vetus novum vinum bibo, veteri novo morbo medeor. A quibus verbis etiam Meditrinæ Deæ nomen captum,*
23 *ejusque sacra Meditrinalia dicta.* De Minerva certum est, eam cum *Hygeia* iisdem & communibus sacris coli consuevisse, cumque hac illam sanitati, ut numen tutelare præstitutam, atque ita, ut veteres loquebantur, Θεὺς συννάυς καὶ συμβώμυς fuisse. Colligere hoc est ex Pausania, in Atticis, ubi ait: Τȣ̃ δὲ Διοτρέφȣς πλησίον Θεῶν ἀγάλματά ἐςιν, Ὑγίας τε, ἣν Ἀσκληπιȣ̃ παῖδα εἶναι λέγȣσιν, καὶ Ἀθηνᾶς ἐπίκλησιν, καὶ ταύτης Ὑγιείας; *proxime ad Diotrephis statuam posita sunt Deorum signa, Hygiæ, quam Æsculapii filiam dicunt, & Minervæ, cui itidem Hygieiæ, id est Sospitæ, est cognomentum.* Et in Arcadicis. Ἱερὰ δὲ Ἀσκληπιȣ̃ τέ
24 ἐςι καὶ Ἀθηνᾶς. *Fana vero illis sunt Æsculapii & Minervæ.* Et Hygeiam Minervæ cognomentum esse notavit Suidas, in voce ὑγιείας ἀθηνᾶς· & Auctor Etymologici. Atque huic Minervæ Hygeiæ, Aristides ait, ab Atheniensibus dedicatam aram. Ea autem fuit in Arce Athenis, ut meminit Plutarchus in vita Periclis, Atheniensium Principis, quem scribit apposuisse hoc titulo simulachrum, quum unus ex opificibus Parthenonis è tecto delapsus, remedio à Minerva in somnis indicato, à mortis discrimine fuisset ereptus. Cujus historiæ etiam meminit Plinius lib. XXII. cap. XVII. & remedium illud in somnis commonstratum tradit fuisse *Parthenium* herbam, id nominis ab inventrice ἀειπαρθένῳ sortitam: cujus etiam, inventum idem

idem Plinius lib. xxiv. adfirmat fuisse *Argemonen* herbam. Cæterum Pausanias de Acharnis agens, ait βωμὸν apud hos quoque fuisse, sive aram, Minervæ Hygeiæ. Nec dubito eandem esse *Minervam Pæoniam*, à Pœone Medico aut à sanando dictam, cui statuam Athenis in porticu dedicatam, non longe à Piraica porta, & apud Oropios in templo Amphiarai aram positam, docet idem Pausanias: & meminit Plutarchus in Lycurgo, eidem extra urbem fuisse templum. Minervæ insuper Σωτείρας & Λαοσσόου meminit. Hesychius: Ὀφθαλμίτιδος, & Ὀξυδερκοῦς; Pausanias in Corinthiacis & Laconicis: quæ Lycurgi oculo altero servato, & caligine ab oculis Diomedis pugnaturi abstersa, sic fuerunt appellatæ. Medicamenta insuper aliquot passim apud Medicos exstant Græcos, quæ & Ἀθηνᾶς & Σωτείρας Ἀθηνᾶς inscriptiones præse ferunt. Romæ 25
etiam *Minervæ Medicæ* templum in quinta Urbis Regione dedicatum Pub. Victor refert in Urbis Rom. Region. Addo 26
inscriptionem vetustam, quæ non longe à Trebia exstare dicitur, qua Minervæ ob restitutam sanitatem beneficio medicamentorum ejus, gratiæ aguntur. Eam habet Brissonius Formul. lib. 1. & Aldus Manutius in Ortograph.

MINERVÆ
MEMORI
COELIA. IVLIANA
INDVLGENTIA
MEDICINARVM
EIVS. INFIRMITATE
GRAVI. LIBERATA
D. P.

Quin & apud Athenienses Minervæ, non secus atque Æsculapio & Hygeiæ, sacer erat draco, quod Comm. de Iside & 27
Ozir.

Osir. docet Plutarchus. Hunc Arcis custodem dicebant, & placentis mellitis honorabant. Aristophanes Thesmophor. *οἰκουρὸν ὄφιν* vocat; & meminit ejusdem Hesychius in Lex. & Herodotus in Vrania. Nisi velis *Minervam Medicam* esse quam Cicero lib. III. de Nat. Deor. *Apollinis matrem* facit. Non
28 audio itaque hic Guidum Pancirollum, qui lib. de Region. Vrb. Rom. in Reg. VI. *Minervam Medicam* dictam suspicatur à veste sericia sive peplo, quo erat induta; ac vestem sericiam à Medis Medicam dici, ex Cæl. Rhodiginio notat, Lect.
29 antiq. lib. X. cap. XVI. Nec facere possum cum eruditissimo Marco Zuerio Boxhornio, qui Quæst. Roman. I. vulgi licentia subinde factum putat, ut quæ numinis alterius propria erant, alteri attribuerentur. Id vero & Minervæ accidisse, atque ita vel per errorem in adducta Inscriptione eam præsidem Medicinæ dictam vel Inscriptionem suppositiam esse. Quanquam enim illud interdum fieri consuevisse facile concessero: faciunt tamen argumenta & auctoritates, quas adduxi, quo minus hac in re à semel concepta opinione recedere queam, & Medicinæ Præsidio Minervam exauctorare, nisi aliud edoctus
30 fuero. Verum de Hygeia nec illud prætereundum; omnes quidem eam filiam facere Æsculapij; Orpheum tamen in hymno, cuius partem præcedenti capite dedimus, eam Æscu-
31 lapij *σύλλεκτρον* & *conthoralem* indigetare. Altera porro filiarum Æsculapij, per quam discipulos adjurare Hippocrati placuit, est *Tanaceia*. Dictam ita, quod omnibus mederi queat modo meminimus. Est enim à *πᾶν* & *ἄκος*. Unde *πανακὲς* dicitur, quod *ad omnia est salutare* Strabo Geogr. lib. VI. de rivulo ex Calchantis & Podalirij sacellis in Daunia profluente. *Ρεῖ δ' ἐξ αὐτῶν ποτάμιον πανακὲς πρὸς τὰς τῶν θρεμμάτων νόσους*; *Ex iis pro-*
32 *fluit rivus ad omnes cutis morbos salutaris*. Qua ratione & *τὸ νηπενθὲς* Helenæ, quod in vino Vlyssi exhibuit, Odyss. δ. ab Athenæo lib. V. *πανακὲς* vocatur. & emplastris antidotisque quibusdam *panaceæ* nomen tributum legimus apud Galenum lib.

lib. VII. κτ̃ τόπους. cap. v. Aëtium tetrab. IV. serm. III. cap.
XIII. & XIV. & Nic. Myrepsum sect. I. cap. CCXXIIX. &
CCCXLIV. Apud Callimachum Hymno Apoll. comæ Apollinis
dicuntur stillare non λίπος, sed ipsam *πανάκειαν*. Quin & 33
herbæ sunt hoc nomine non paucæ, inter quas & illa, quam
Virgilius Æn. lib. XII. *odoriferam*: Lucanus Pharsal. lib. IX.
potentem vocat; *ipso nomine*, ut ait Plinius lib. XXV. cap. IV.
omnium morborum remedia promittens. Demum & Paracelsici hoc 34
seculo medicamentis suis operosioribus & πολυχρήστοις, cum-
primis universali illi, quo morbos ad unum omnes, nulla ha-
bita indicantium aut contraindicantium ratione, percurari
posse gloriantur, *panaceiæ* nomen tribuunt. Quale tamen
medicamentum an detur, videre Lector poterit, apud Cl.
Sennertum de Cons. & diss. Chym. cum Aristot. & Galen.
cap. XIIX. Brunon. Seidelium lib. de morb. incurabil. sub
fin. Mich. Doringium de Medic. & Med. lib. I. part. II.
sect. V. classe III. cap. V. quæst. V. Mart. Rulandum in pro-
gymnasm quæst. LI. Io. Freitagium Noct. Med. cap. LXXII.
quum nostri non sit instituti eam rem nunc disputare. De 35
Panaceia vero, Æsculapij filia, vix plura habemus dicere,
quod solo fere nomine ex Suida, Plinio, & Hippocratis hoc
loco sit nota. Quamvis ex eo, quod Hippocrates per ipsam
discipulos suos adiurare voluit, liquere facile queat, eam &
sancte olim habitam, & in honore cum Hygeia sorore, si non
pari, non tamen nullo fuisse, iisdemque cerimoniis & ritibus
Deæ in morem cultam. Quemadmodum & Pausanias in
Atticis refert, apud Oropios ara eam cum Hygeia & Iaso
honoratam: quam postremam etiam comitem cum Panaceia
Parenti in curandis ægris facit Aristophanes in Pluto act.
III. sc. II. Quærat autem aliquis, quur divinus Senex dua- 36
rum hic tantum filiarum faciat mentionem, perque eas solas
discipulos adiuret? An quia illæ reliquis natu maiores? an
quia per istas, duas præcipuas medicæ artis partes ex fine de-

 sumptas,

ſumptas, indicare voluit; per Hygeiam nempe ſanitatis integræ conſervationem, per Panaceiam amiſſæ reſtitutionem? Per reliquas enim emolumenta maxime atque utilitates,
37 quas ex medicina percipimus, intelligi videntur. Quur vero
filiabus maluit, eam tribuere auctoritatem, quam filiis? An quod prolem maſculam ſuis ſibi virtutibus gloriam parare, ac cœlum meritis aperire, par eſſe putaret; illas vero in parentis gratiam, gratique animi teſtandi, ac poſteros ad ſimilem benemerenti gratitudinem præſtandam invitandi cauſſa mactare iſto honore voluerit? ut Petro Memmio viſum Comm. ad hunc locum. An vero, quod Theod. Zuingero in Tabulis ad Iusjur. Hippocrat. placuit, & qui illum ſequitur, Heurnio, Notis ad ὅρκον, quod per filios Æſculapij ipſoſmet artifices medicos ingenioſa exprimere voluit antiquitas: per filias vero ea, quæ in ipſis requirebantur officia, quæque conſequebantur ornamenta: quorum & adeptio & poſſeſſio Deorum benignitate obtineretur & confirmaretur.

CAPUT SEPTIMUM.

Καὶ θεοὺς πάντας, καὶ πάσας, ἵστορας ποιεύμενος.]

SUMMARIA.

1. Lectio in textu varia. 2. Hippocratis intentio. 3. Jurandi formula per Deos Deasque συλλήβδην *omnes. 4. formula alia, ubi poſt aliquot primum nominatos deinceps jurabatur per omnes. 5. alia, per Deos Deaſque plurimas promiſcue teſtatas.* 6. DI ἵστορες *invocati.* 7. DI μάρτυρες. 8. *jurare* DIS *attendentibus.* 9. DIS *judicibus.* 10. ἐπικαλέειν & ἐπικαλεῖσθαι θεούς. 11. *D. Paulli jurandi formula.*

In

N quibusdam Editionibus hic legitur, θεοὺς τε πάντας καὶ πάσας. Basileensis habet, καὶ θεοὺς πάντας τε καὶ πάσας. Lectio ubique bona est, nec sine exemplo bonorum auctorum; sensus idem. Invocatis autem nomina- 2
tim Apolline & Æsculapio, Hygeia & Panaceia, DIs Deabusque præsidibus Medicinæ, pro seculi more per Deos Deasque omnes cæteros una nunc opera discipulos Hippocrates adjurat, omnesque invocat testes & conscios. Atque id, tum ne præterire ailquem, aut cuipiam Deorum quid derogare videatur, homo devotus; tum ut jusjurandum tanto augustius & religiosius habeatur, majoremque juranti terrorem incutiat. Quî enim Deorum quenquam propitium se habiturum speret, aut in vindicando perjurio residem, si sciens volensque omnes fefellerit, fidemque jurisjurandi per universos datam vjolarit? Et fiebat id usitato solennique apud ueteres ritu. Ju- 3
raturi nempe, nunc συλλήβδην, atque uno complexu, nemine nominatim compellato, Deos Deasque jurando invocabant. Demosthenes orat. advers. Conon. ὀμνύω τοὺς θεοὺς, τὰς θεὰς, ἅπαντας καὶ πάσας. Longus sophista lib. IV. de amor. Daphn. & Chloës. κατὰ πάντων ὤμνυε θεῶν. Plautus Casina, act. III. sc: V.

Per omnes Deos & Deas deieravit.

Terentius Andria, act. IV. sc. II.

Per omnes tibi adiuro Deos.

Apuleius Metam. lib. IX. *Idque deierans etiam confirmat per omnia divina numina.* Virgilius lib. VII. Æn.

—— —— Per sidera juro,
Per superos & si qua fides tellure sub ima.

Alias vero, post insignium aliquot Deorum nomina contestata 4
per omnes universim jurabant, ut docet Servius ad lib. I. Georg. Virg. *Post specialem invocationem*, inquit, *transit Poëta ad generalitatem, ne quod numen prætereat. More Pontificum, per quos veteri ritu in omnibus sacris post speciales Deos, quos ad ipsum sacrum,*

quod fiebat, necesse erat invocari, generaliter omnia numina invocabantur. Exemplum est in hoc Hippocratis jurejurando; & luculentius aliud in fragmento fœderis in Creta reperto, quod est apud Gruterum in Inscription. pag. D V. ὀμνύω τὰν Ἑστίαν, καὶ τὰν * ἀορέτερον * καλενι Δίκταιον, καὶ Ἥραν, καὶ Ἀθηναίαν Ὠλερίαν, καὶ Ἀθηναίαν Πολιάδα, καὶ Ἀθηναίαν Σαλμωνίαν, καὶ Ἀπόλλωνα Πύθιον, καὶ Λατώ, καὶ Ἄρτεμιν, καὶ Ἄρεα, καὶ Ἀφροδίταν, καὶ Κόρητας, καὶ Νύμφας, καὶ Κύρβαντας, καὶ Θεὼς πάντας καὶ πάσας; Per *Vestam juro, & * * * Dictæum, & Iunonem, & Minervam Oleriam, & Minervam Poliada, Minervamque Salmoniam, & Apollinem Pythium, & Latonam, & Dianam, & Martem, & Venerem, & Curetas, & Nymphas, & Corybantas, & Deos Deasque omnes.* Item aliud in Smyrnæorum & Magnetum fœdere, apud Ioan. Seldenum, in Marmor. Arondel. Ὀμνύω διὰ τὴν Γῆν, Ἥλιον, Ἄρη, Ἀθηνᾶν Ἀρείαν, καὶ τὴν Ταυροπόλον, καὶ τὴν Μητέρα, τὴν Σιπυληνήν, καὶ Ἀπόλλω τὸν ἐν Πάνδοις, καὶ τοὺς ἄλλους Θεοὺς πάντας καὶ πάσας. *Iuro per Terram, Solem, Martem, Minervam Martiam, Dianam, Matrem Sipylenem, Apollinem in Pandis, & reliquos Deos Deasque omnes.* Et in formula jurisjurandi, quo fœdus sanciverunt Hannibal & Xenophanes, Philippi Macedonum Regis Legatus, quæ est in Eclogis ex Polybij lib. VII. *Et est fœdus hoc ictum coram Iunone atque Apolline: coram Dea Carthaginensium, Hercule & Iolao: item coram Marte, Tritone, Neptuno: coram DIs expeditionis comitibus: Sole etiam, Luna & Tellure: coram fluviis, pratis & aquis: coram omnibus DIs qui Carthaginem imperio tenent: coram DIs universis qui Macedoniam & reliquam terram Græciam imperio suo obtinent: coram DIs omnibus præsidibus rei bellicæ, qui huic sanciendo fœderi præsentes intervenerint.* 5 *Virgilius lib. XII.*

—— —— Terram, mare, sidera juro,
Latonæque genus duplex, Ianumque bifrontem,
Vimque Deum infernam, & diri sacraria Ditis.

Iuvenalis Sat. XII.

Per

Per Solis radios, Tarpeiaque fulmina jurat,
Et Martis frameam, & Cirrhæi spicula vatis;
Per calamos Venatricis pharetramque puellæ,
Perque tuum, Pater Ægæi Neptune, tridentem:
Addit & Herculeos arcus, hastamque Minervæ;
Quidquid habent telorum armamentaria cæli.

Euripides Medea:

Ὄμνυ πέδον γῆς, πατέρα θ' ἥλιον πατρὸς
Τοὺ μοῦ, Θεῶν τε συντιθεὶς ἅπαν γένος;
Iura solum terræ, & Solem patrem patris
Mei, Deorumque insimul totum genus.

& paullo post:

Ὄμνυμι γαῖαν, ἡλίου τε φῶς λαμπρὸν,
Θεοὺς τε πάντας;
Dejuro terram & fulgidum Solis jubar,
Deosque cunctos.

Idem Cyclope:

Μὰ τὸν Πόσειδῶ, τὸν τεκόντα σ', ὦ κύκλωψ,
Μὰ τὸν μέγαν Τρίτωνα, καὶ τὸν Νηρέα,
Μὰ τὴν καλυψὼ, τάς τε Νηρέως κόρας,
Μὰ θ' ἱερὰ κύματ', ἰχθύων τε πᾶν γένος;
Non per tuum Patrem, ô Cyclops, Deum maris,
Magnumque per Tritona, perque Nereum,
Per & Calypso, filiasque Nerei,
Fluctus sacrosque, & omne piscium genus.

Sed pergit Hippocrates, & addit, ἵστορας ποιεύμενος. Ἵστορας 6
ποιεῖσθαι, Isocrati in Evagora, & alibi, est μάρτυρας ποιεῖν. Ἵστορας enim, μάρτυρας explicant Schedæ Nobilissimi Ios. Scaligeri, ex MSS. Regiis excerptæ, quas Heurnius ab ipso habuit, & ad hunc locum exhibuit; & Hesychius in Lexico. Συνίστορας ὅρκων, dixit Philodemus Anthol. lib. VII. Unde Hesychio συνίστωρ, μάρτυς. Pro ποιεύμενος, libri alij habent ποιούμενος; quanquam illud ut Ionicum, magis probem. So-

lenne autem & hoc juraturis erat, ut usitata formula Deos *ἵστορας* & *μάρτυρας*, *testes* & *conscios* jurisjurandi invocarent. Ita Atheniensium Ephebi, ut est apud Stobæum in Sermon. juramentum, quo se legibus convenientem vitam acturos jurabant, verbis solennibus finiebant: ΙΣΤΟΡΕΣ ΘΕΟΙ ΤΟΥΤΩΝ. Et sacramentum militare Epheborum Atheniensium apud Pollucem, lib. IIX. cap. IX. hac formula claudebatur. Ἵστορες Θεοὶ, Ἄγραυλοι, Ἐνυάλιος, Ἄρης, Ζεὺς, Θαλλὼ, Αὐξὼ, Ἡγεμόνη. *Testes Dii sunto, Agrauli, Enyalius Mars, Iupiter, Nutritia Terra, Diana.*

7 Homerus Iliad. α. invocatis DIs pluribus, addit: Ὑμεῖς μάρτυροι ἐστε. & Iliad. ξ. Νῶϊν ἅπαντες Μάρτυροι ὦσ' ὑπένερθε Θεοί. *Numina sub terris sint testes.* Galenus lib. III. de Crisib cap. X. Ἴσασι Θεοὶ, καὶ καλείσθωσαν μάρτυρες; *Norunt hoc Di, vocatique sint testes.* Euripides Hippolyto:

> Τὴν τοξόδαμνον Ἄρτεμιν μαρτύρομαι;
> *Spiclis domantem testor Artemin feras.*

Item Supplicibus:

> Ζεὺς δ' ξυνίστωρ, οἵ τ' ἐν οὐρανῷ Θεοί;
> *Hoc Iupiter sit testis, & DI cælites.*

Homerus Iliad. o. Odyss. ε. & hymno Apollinis:

> Ἴστω νῦν τάδε γαῖα, καὶ οὐρανὸς εὐρὺς ὕπερθεν,
> Καὶ τὸ κατειβόμενον Στυγὸς ὕδωρ;
> *Noverit hoc tellus, quodque est supra omnia, cælum,*
> *Et Stygis infernalis aquæ.*

Virgil. Æn. lib. IX.

> —— *Cælum hoc, & conscia sidera testor.*

& lib. XI.

> *Vos æterni ignes, & non violabile vestrum*
> *Numen testor.*

Item lib. XII.

> *Esto nunc Sol testis, & hæc mihi terra precanti;*
> *Et Pater omnipotens, & tu Saturnia Juno.*

8 Paullo alia est formula illa apud Plinium Secundum, Panegyr. Traiani:

Traiani: *Iurat in legem attendentibus DIS*; & apud Senecam 9
Rhetorem Controverſ. lib. VII. in præfat. *DI immortales rerum judices adeſte.* Plato lib. II. de L L. & Herodotus lib. III.
dixerunt ἐπικαλέειν, & ἐπικαλεῖσθαι Θεούς: qua formula uſus eſt 10
etiam D. Paullus, Epiſt. II. ad Corinth cap. II. verſ. XIV. 11
Ἐγὼ δὲ μάρτυρα τὸν Θεὸν ἐπικαλοῦμαι, ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχήν; *Ego Deum teſtem invoco, in animam meam.* Sed pergamus.

CAPUT OCTAVUM.

Ἐπιτελέα ποιήσειν, κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμὴν, ὅρκον τόνδε, καὶ ξυγγραφὴν τήνδε.]

SUMMARIA.

1. Ὅρκος τέλειος, & τελευτᾶν ὅρκον. 2. *Sacrificium perfectum*. 3. ἐπιτελέα ποιεῖν ὅρκον. 4. ξυγγραφή. 5. συμφωνία. 6. χειρόγραφον. 7. *Syngrapha, Syngraphus*. 8. *Stipulatio*. 9. *Stipulatio & Syngrapha differunt*. 10. *Mens Hippocratis*. 11. κατὰ δύναμιν & κρίσιν. 12. εἰς δύναμιν, εἰς δυνατόν. 13. *pro noſſe ac poſſe*. 14. *Secundum intelligentiam*. 15. *Sincero ſtudio*. 16. Trewlich vnnd mit beſtem fleiß. 17. παντὶ σθένει. 18. *Ratio & cauſſa dictarum formularum*.

Ὅρκος τέλειος veteribus dicebatur *jusjurandum perfectum*, quod omnibus obſervatis cerimonijs præſtitum erat: & τελευτᾶν τὸν ὅρκον, erat *jusjurandum religioſe præſtare* ſeu *perfecte*. Ita capio Homerum Iliad. ξ. & Hymno Apoll. 1

—— ὄμοσέν τε, τελεύτησέν τε τὸν ὅρκον.

Hoc ſenſu Virgilius *ſacrificium perfectum* vocat, quod rite per- 2
actiſque omnibus cerimonijs exſolvitur, quando Æn. lib. III.
de Ænea ait, quod fuerit —— *perfecto lætus honore*;

nempe

nempe *sacrificio*, quod honor est Deorum, ut explicat ibi Servius.
3 At ἐπιτελέα ποιεῖν ὅρκον, ut modo loquitur Hippocrates, non est, *solenniter præstare jusjurandum*, sed *sancte servare*. Itaque Glossæ Scaligeri, jam ante nobis laudatæ, ἐπιτελέα ὅρκον explicant ἀληθῆ, ἀψευδῆ, hoc est, *verum, nec fallax jusjurandum*. Eandemque ob caussam Nonnus Dionys. lib. XLVII. juramentum amantium fallax, ἀτέλεστον vocat, similique ratione apud Herodotum lib. I. εὐχὴν ἐπιτελέσαι, non est, *votum dare*, sed
4 *exsolvere*. Id Hippocratem velle, innuit vox adjecta ξυγγραφῆς, sive *sponsionis ex scripto*, quam jurantes se ἐπιτελήσειν, hoc est, *servaturos* pollicentur. Idemque adhuc manifestius liquet ex ijs, quæ sub finem τοῦ ὅρκου adduntur, ubi, qui jurejurando se obstringit, optima sibi quæque τὸν ὅρκον ἐπιτελέα ποιέοντι, hoc est, *sancte jusjurandum servanti*, & vicissim συγχέοντι καὶ παραβαίνοντι, sive *confundenti & transgredienti*, contraria omnia ab DIS imprecatur. Est autem ξυγγραφὴ, sive, ut communiter dicunt, συγγραφὴ, ἀπὸ τοῦ συγγράφειν, quod inter alias notiones *scripto cavere*, sive *spondere* significat: συγγραφὴ *sponsio ex scripto*, sive *per scriptum facta cautio, aut pactum*. Demosthenes aliubi: ἐπίδοσιν συγγραφὴν συγγράψαντες ναυτικήν. *ex quo stipulatione nautica ex scripto caverint*. Vide Guil. Budæum in Comm. Lin-
5 guæ Græcæ. In Glossis Scaligeri συγγραφὴ exponitur συμφωνία, *pactum*, à συμφωνέω *paciscor*. Lexicon Græco-Lat. Cyrilli: σύμφωνον, *pactum, compactum, conventum, pactio*. Hesychio
6 συγγραφὴ est ἀσφάλεια, *securitas, cautio*. Græci alio nomine χειρόγραφον vocant; quod propria manu in fidem rei scribi soleat; idque Attici olim simpliciter χεῖρα vocabant; ut ex Hyperide notat Pollux, lib. II. cap. IV. & Suidas. Quanquam Ausonius Popma de differ. verbor. lib. I. inter χειρόγραφον & συγγραφὴν distinguat; & χειρόγραφον dicat esse *privatam scripturam manu cujusque subscriptam*; συγγραφὴν vero, *quam simul plures subscripserint: sive quæ ex utriusque stipulatoris consensu facta sit, & ab utroque subscripta & obsignata*, ut vult Iul. Cæs. Scaliger
Comm.

Comm. in lib. II. Theophr. de cauff. plant. cap. XV. Sed vide etiam Gallicæ nobilitatis apicem Salmasium, lib. de modo usurar. cap. X. Usu autem vocabulum συγγραφῆς Latinum factum est, ut *syngrapha* & *syngraphus* diceretur; & utraque ter- 7
minatio non uno in loco apud Scriptores occurrit. Cicero de Arusp. respons. *Alterum habeo Regem, si habuerit unde tibi solvat, quod ei per syngrapham credidisti.* Plautus Asinaria act. IV. sc. I.

Age, istum ostende, quem conscripsisti syngraphum;
Inter me, & amicam, & lenam.

Alio nomine Romanis, dicebatur *stipulatio*, de cujus vocis 8
originatione prolixe & curiose agentem videas Goeddæum tract. de stipulat. cap. I. conclus. I. Interest tamen inter stipu- 9
lationem & syngraphum, quod stipulatio sit solis etiam verbis data promissio; syngraphus vero sponsio, vel stipulatio ex scripto facta. Non contentus itaque Hippocrates futurum 10
Medicum adjurare, simul, ut syngrapha sponderet, quod jurasset, ipsum adigit, ut eo fortius ad promissa servanda constringat. Æque enim ut ex præstito juramento; ita ex stipulatione conceptis verbis facta; & syngrapha data, obligatio nascitur, & utroque modo etiam apud Romanos exigi solebat. Testis Suetonius in Iulio, cap. XXIV. *Cujus pacti non dubitavit à quibusdam jusjurandum, atque etiam syngrapham exigere.* Et in Caligula cap. XII. *Deque ea re & jurejurando & chirographo cavit.* Et jam ante in Augusto cap. XCIIX. *jusque jurandum & cautionem exegit à singulis.* Sed pergit Hippocrates, & addit, 11
κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμὴν; *quantum viribus & judicio valuero.* Ita Polybius lib. VI. ἐξορκίζουσιν, ἦ μὴν πειθαρχήσειν, καὶ ποιήσειν τὸ προσταττόμενον ὑπὸ τῶν ἀρχόντων, κατὰ δύναμιν; *Dejurant se nobis obedituros, & facturos quod imperatum fuerit ab Archontibus, quantum viribus valuerint.* In fœdere Smyrnæorum & Magnetum, apud Ioan. Seldenum, in Marmor. Arondel. est, κατὰ δύναμιν τὴν ἐμὴν, & κατὰ δύναμιν τὴν ἐμαυτοῦ. In fœdere Atheniensium cum Argivis apud Thucydidem lib. V. idem ex- 12
primi-

primitur per verba κατὰ τὸ δυνατὸν, & Græcis aliter etiam dicitur εἰς δύναμιν, εἰς δυνατὸν; *quantum fuerit possibile*: hoc est, quantum vires animi & corporis, judiciumque humanum in jurisjurandi observatione præstare poterunt. Solenni enim formula jurantes omnia, in quæ jurando adiguntur, servaturos se pollicentur, sed quantum viribus suis, judicioque valuerint,
13 sive *pro nosse & posse*, aut *juxta intelligentiam*, ut alias verba in juramentis concipi solent. Ita juramentum fidelitatis, quod Domino feudi præstat uasallus, lib. II. Feud. tit. VII. in hæc concipitur verba: *Si scivero, vel audiero de aliquo, qui velit aliquid contra te facere, PRO POSSE MEO, ut non fiat, impedimentum præstabo* Item: *Contra eum, prout POTERO, auxilium præstabo*. Item: *Meum tibi, SICVT POTERO, auxilium præstabo*. Ita Carolus M. in juramento, quod Leoni III. Pontifici anno Iↄ. ccc. prastitit, omnia ad quæ se obstrinxerat, servare velle promittit, *quatenus divino fultus fuerit adjutorio, prout scierit, potueritque*. Formulæ similes aliæ videri possunt in Constit. de pace Confluentina; in Clementina, de jurejur. & cap. Tibi Domino. Distinct. LXIII. Pipinus, Galliæ Rex, in Decretis cap. XVI. ut habentur in Constit. Imper. Tomo
14 III. judicibus præcipit, ut jurent, quod *secundum intelligentiam* velint judicare. Aurelius Cassiodorus lib. II. Divinar. Lect.
15 cap. XXXI. Medicos hortatur, ut languentibus *sincero studio* serviant: quod Ferdinandus. I. Imp. de iisdem agens in Reformat. Politiæ, anno cIↄ. Iↄ. LII. publicatæ, vernacula
16 lingua exprimit: Treulich / vnd mit bestem fleiß. In fragmento fœderis antiqui, apud I. Gruterum in Inscript. pag. Iↄv.
17 est παντὶ σθένει, *omni ui & facultate*. Iure autem formulæ ejus-
18 cemodi in juramentis adduntur. *Quum* enim *tria requirantur in agendo*, ut de formula Hippocratica ait Theod. Zuingerus, in Tabb. ad Hipp. jusjur. *posse, scire, velle: voluntas reliquorum veluti pedissequa est. Quum nemo sana mentis id velit, quod neque possit, neque sciat; multi è contra possint & sciant, quod tamen nolunt.*

Eo

Eo ipso igitur, quod jurat quispiam, voluntatem suam explicat, non absolute tamen, sed humanitatis suæ memor κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν. *At scelere in arte medica se contaminant*, inquit Heurnius Comm. ad hunc locum, *qui, quum possint juvare, nolunt: & temeritate, quum volunt quæ præstare nequeunt*.

CAPUT NONUM.

Ἡγήσασθαι μὲν τὸν διδάξαντά με τὴν τέχνην ταύτην ἴσα γενέτῃσιν ἐμοῖσιν, καὶ βίου κοινώσασθαι, καὶ χρεῶν χρηΐζοντι μετάδοσιν ποιήσασθαι.]

SUMMARIA.

1. *Jurisjurandi pars secunda.* 2. *Lectio in textu varia.* 3. γενέτῃ *qui?* 4. *Parentes honorandi.* 5. *post illos maxime Præceptores.* 6. *& merito.* 7. *Præceptorum honoratorum exempla.* 8. *Præceptoribus post Deos libandi mos.* 9. *Discipulorum in Præceptores impietas.* 10. *Parentes alendi.* 11. ἀντιθεραπεία, ἀντιπελαργήματα. 12. *Præceptores alendi.* 13. κοινοῦν βίου. 14. *Exhibere.* 15. *P. Memmius notatus.* 16. Βίος, πολύσημον. 17. Τὰ ἐπιτήδεια. 18. Χρεία, ἔνδεια. 19. *Siracidis locus à Goldasto explicatus.* 20. χρεῶν χρηΐζειν. 21. Μετάδοσιν ποιεῖσθαι. 22. *Exempla eorum qui Præceptoribus benefecerint.*

Idimus primam hactenus Jurisjurandi Hippocratici 1
partem, quæ Deorum contestationem continet, & juramenti sancte servandi stipulationem. Sequitur altera, qua conceptis verbis plenius proponuntur articuli, in quos servandos juraturi adiguntur. Quædam
autem exemplaria, ut hoc primum moneamus, ἀντὶ τοῦ ἡγήσασθαι, 2
habent ἡγήσεσθαι, ut sit futurum, pro aoristo: quemadmodum exemplaria eadē in consequentibus pro κοινώσασθαι & ποιήσασθαι, legunt κοινώσεσθαι, & ποιήσεσθαι, sensu non parum liquidiori; præ-

 sertim

sertim quum & præcedentia & subsequentia in futuro efferantur. In Basiliensi editione, quemadmodum & in Excerptis Scaligeri, scriptum quoque invenimus ἴσα καὶ γενέτῃσιν, copula interjecta; quæ tamen abundat, & nullo sensus detrimento abesse potest. Dicitur ἴσα γενέτῃσιν ἡγήσασθαι, ut apud Callimachum, hymno Dianæ ἶσον φαέεσσι φιλῆσαι, *oculorum instar diligere*, & apud Moschum Eidyll. Megæra, ἶσον τίεν φαέεσσι, *oculorum*
3 *instar observare*. Sunt vero γενέται hic iidem, qui γενετῆρες, *genitores* nempe, seu *parentes*. Hesychius quidem in Lexico, non tantum γενέταν notat esse πατέρα; sed γενέτας etiam interpretatur τοὺς ἐκγόνους; quem is sequitur, cujus pauca Scholia in hunc locum Jos. Scaliger Heurnio communicavit, & γενέτας ait esse συγγενέας, sive ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, hoc est *cognatos*, idque exemplis insuper ex Philebi Colace, & Rinthi lib. περὶ Ἀττικῆς συνηθείας, docet; ac propterea vocem γενέτῃσιν hoc loco interpretatur γονεῦσιν, ἢ συγγενέσιν, ac si æque cognati per ipsos, ac parentes, intelligi queant. Et poterit sane vocis significatio esse ambigua. Si tamen penitius paullo contextum verborum inspiciamus, liquido patebit, Hippocratem per γενέτας hic non alios intelligere quam *parentes*. His etenim τὸν διδάξαντα, seu *præceptorem*, tanquam *alterum parentem* exæquat: & τοὺς ἐκγόνους, sive ἐκγενέας τῶν γενέτων, *posteros* nempe *parentum*, mox sub ἀδελφοῖς ἄρρεσιν, sive *fratribus masculis* comprehendit, atque his vicissim τὸ γένος ἐκ τοῦ διδάξαντος, hoc est *præceptoris posteros* opponit, ac pari loco utrosque æstimat. Primum vero hoc vult divinus Senex, Præceptores à discipulis non secus
4 ac parentes coli debere. *Sane*, ut Plutarchus ait lib. de fraterno amore: *hoc omnes dicunt, naturam, & quæ naturam servat legem, primum ac præcipuum secundum Deos honorem parentibus destinasse; neque quidquam gratius Diis facere homines, quam si parentibus alumnisque suis, veteres super novis fœneratas gratias, benigne & alacriter persolvant: neque contra majus esse argumentum impietatis, quam*
5 *parentum despicatus & in eos injuriæ*. Quemadmodum autem præ-

præceptores, qui quidem vere id nominis merentur, aut mereri allaborant, discipulos suos paterno amore prosequuntur, nec quidquam prætermittunt laboris, industriæ aut diligentiæ, quod ad uberiorem eorum informationem facere queat: ita vicissim à discipulis bonæ frugi, piisque, tànquam patres ac formatores animorum, omni observantia coli atque honorari merentur: adeoque tanto majori cum gratiarum actione, ac benefaciendi studio; quanto majori dignitate animus corpus excellit, gravioresque in illius efformatione præceptoribus curæ incumbunt. Χρὴ τὺς μαθητευομένυς, inquit Isidorus Pelusiota, lib. II. Epist. XXVI. καὶ ὡς πατέρας φιλεῖν τὺς ὄντως διδασκάλυς, καὶ ὡς ἄρχοντας δεδοικέναι. *Discipuli veros magistros, & ut patres amare, & ut principes vereri debent.* A parentibus enim liberi vitam; at bene vivendi rationem, & alteram quasi vitam, aut animi vitam, habent à præceptoribus. Itaque merito Iuvenalis Sat. VII. majores laudat, ipsorumque manibus bene precatur, quod singulari favore & veneratione præceptores æque ac parentes complectendos censuerint: 6

Di majorum umbris tenuem & sine pondere terram,
Spirantesque crocos, & in urna perpetuum ver,
Qui præceptorem sancti voluere parentis
Esse loco.

Atque hoc est quod Quinctilianus Instit. Orat. lib. II. cap X. cōmonefacit discipulos, *ut præceptores, non minus quam ipsa ament studia, ac parentes esse, non corporum quidem, sed mentium credant.* Seneca lib. VI. de benef. cap. XVI. de Pædagogo loquens, *Hic in me docendo,* inquit, *& laborem & tædium tulit, hortando bonam indolem erexit, & modo laudibus fecit animum, modo admonitionibus discussit desidiam. Tum ingenium latens & pigrum injecta manu extraxit: nec quæ sciebat, maligne dispensavit, quo diutius esset necessarius: sed cupit, si posset, universa transfundere. Ingratus sum nisi illum inter gratissimas necessitudines diligo.* Idem Pellæus juvenis, orbis terrarum ille subactor, & Magni inde nomen adeptus,

ingenue fateri de præceptore suo nunquam erubuit: Ἀριστοτέλη, ut est apud Plutarchum in Alex. *θαυμάζων, καὶ ἀγαπῶν οὐχ ἧττον τοῦ πατρὸς· ὡς δι' ἐκεῖνον μὲν ζῶν, διὰ τοῦτον δὲ καλῶς ζῶν. Aristotelem suspiciens, atque amans non minus quam patrem: ut qui ab hoc haberet, quod viveret, ab illo vero quod bene viveret.* Neque idem ante ipsum ejus pater, Philippus Macedo ignoravit, quando apud Agellium Noct. Att. lib. IX. cap. III. in Epist. ad Alex. scribit, *se non tam DIS habere gratiam, quod Alexander sibi natus, quam quod Aristotelis ætate id contigerit: sperare enim se, Alexandrum, si ab Aristotele educatur atque erudiatur, dignum imperio successorem habiturum*: quod sciret verum esse Theognidis illud ἐν γνώμαις·

> *Φῦσαι καὶ θρέψαι ῥᾷον βροτὸν, ἢ φρένας ἐσθλὰς*
> *Ἐνθέμεν.*
> *Progenerasse hominem facile est; at mens bona multa*
> *Inseritur cura.*

7 Eodem respexerunt summi Imperatores, Reges, Principes, quotquot insigni quopiam honore præceptores fuerunt prosequuti. Nec enim aliam ob caussam Divus Augustus Sphærum Pædagogum suum publice sepelivit, ut auctor est Dio lib. XLIIX. aut M. Antoninus Philosophus præceptorum imagines aureas in Larario habuit, aut sepulchra additis hostijs & floribus honoravit, Cornelio vero Frontoni statuam in Senatu posuit & Proculum ad Proconsulatum evexit, ut Iul. Capitolinus, & ex Dione Xiphilinus, in ejus vita testantur. Idem certe Augustus, victoria potitus contra Antonium & Cleopatram, civibus Alexandrinis eo facilius ignovit, quod concivem haberent Areum, cujus ipse opera in Philosophia fuerat usus, ut est apud Dionem lib. LI. Quo facto Alexandrum M. est imitatus, qui in Præceptoris Aristotelis gratiam, ut Stagiræ, quibus is erat natus, à Philippo Patre eversæ, reædificarentur, permisit, quod referunt Plinius lib. VII. cap. XXIX. & Laërtius lib. V. in Arist. cujus etiam rei memoriam solenni quotannis festo, quod *Aristo-*

Aristotelela dicebatur, Stagiræ olim recoluerunt, ut auctor est Ammonius in Arist. vita. Achilles vero, Græcorum fortissimus, missum ad se Phœnicem præceptorem, ab Agamemnone Legatum, non honorifice tantum habuit, sed regni insuper dimidium obtulit, atque in dignitatis parilitatem, versu illo aureo apud Homerum Iliad. ι. invitavit:

Ἶσον ἐμοὶ βασίλευε, καὶ ἥμισυ μείρεο τιμῆς.

Mecum una regnes, parilem sortitus honorem.

Philosophorum etiam Princeps, quamquam à sententia Præceptoris libere sæpius discesserit, non obtrectationis aut invidiæ, sed veritatis studio, pietatem tamen suam, animique gratitudinem erga eundem eo declarare voluit, quod aram ipsi erexit, addita honoris plena inscriptione, quæ est in Epigramm. Græcis.

Βωμὸν Ἀριστοτέλης ἱδρύσατο τόνδε Πλάτωνος,
Ἀνδρὸς, ὃν οὐδ' αἰνεῖν τοῖσι κακοῖσι θέμις.

Hanc suo Aristoteles Platoni dedicat aram,
Quem nec, uti laudet, qui malus est, meruit.

Et notare operæ pretium est, quod Athenæus lib. x. refert, 8
consuetudinis apud Græcos fuisse, ut discipuli DIS primum, mox præceptoribus bene precati, libarent. Atque hic præceptores colendi & venerandi amor, quasi à natura bonæ mentis hominibus, & liberalis animi, insitus videtur, quum & *bruta naturæ suæ ductu pastoribus obtemperent, ut sequi eosdem, ac veluti colere observentur*, ut Dionysius Halicarnassæus in princ. Histor. loquitur: atque etiam *locus ille mutus*, verba sunt Ciceronis ex Orat. pro Plancio, *in quo educatus sis & doctus, subinde cum grata recordatione animo obversetur.* Quanquam non defuerint ab o- 9
mni ævo discipuli, qui instar Plautini Pistocleri in Bacchid. act. I. sc. II. minitarentur præceptoribus, atque Herculem imitari optarent, qui olim Lino præceptori plectro caput confregit, ut Ælianus habet Histor. Var. lib. III. cap. XXXII. aut Neronem, qui *Senecam familiarem præceptoremque, ad eligende mor-*

mortis coegit arbitrium, ut ait Boëthius de consolat. Philos. lib. III. prosa V. *cuique*, ut Taciti Annal. lib. XV. adscribam verba, *nihil aliud superfuit post matrem fratremque interfectum, quam*
10 *ut præceptoris & educatoris necem adjiceret.* Præter honorem autem, atque observantiam liberi parentibus alimoniam præstare insuper debent, & ipsorum necessitatibus succurrere, quod justum esse ait Lex II. C. de alend. lib. idque tum de jure naturali, ut vult Bartolus in L. si quis à liberis. D. de liberis agnosc. tum jure gentium, quo Lycurgus sancijt, ut *liberi aut alant parentes, aut vinciantur*; sive, ut Solonis lex voluit, apud Laërtium lib. I. in Sol. *infamia notentur.* Cicero lib. IX. ad Attic. Epist. IX. *parentes non alere*, ait, *esse nefarium.* Et Seneca Pater lib. I. Contr. I. de parente verba faciens, *Egone*, inquit, *fame morientem videam, per cujus cineres juraturus sum.*
11 Vocantur autem ea, quæ parentibus ita exhibentur, ἀντιθρεπτήρια, & ἀντιπελαργήματα, quasi *renutritoria*, aut *retributoria* dicas. Homerus Iliad. δ. simpliciter θρεπτὰ, Hesiodus ἔργων α.
12 vocavit θρεπτήρια. Quum itaque Præceptores parentum vicem discipulis præstent, hos quoque alimenta illis & necessaria debere, æquum justumque censuit Hippocrates. Hoc volunt verba quibus adigit jurantes, ut promittant præceptorem χρεῶν χρήιζοντι κοινώσασθαι βίου, καὶ μετάδοσιν ποιήσασθαι: hoc est,
13 *alimentis sustentare, & necessarijs instruere, quibus indigeat.* Nam quod Hippocrati hic est κοινοῦν βίου, id Xenophonti est κοινω-
14 νεῖν σιτοῦ καὶ ποτοῦ, Isocrati ἱκανὸν βίον παρέχειν; Latinis *exhibere*: qui ea voce absolute utuntur pro *alere*, sive *alimenta præstare*, ut passim ex Pandectis liquet apud ICtos; quo sensu etiam lo-
15 quutus est Iustinus in Epist. Trogi. Neque aliorsum trahenda hic est vox βίος, quod Petrus Memmius ex ignoratione
16 πολυσημείας ejus fecit, Comm. ad hunc locum. Ejus enim acceptionem apud Græcos quinctuplicem esse Euripidis Scholiastes in Hecubam, & Philotheus Comm. I. in Aph. Hipp. I. notavit; sextuplicem Io. Tzetzes, Comm. in Hesiodi ἔργων α. sin-

singulasque fere vocabuli notiones exemplis uberius illustrarunt Paullus Leopardus, Emend. lib. xi. cap. iv. Iac. Nicolaus Loënsis, Miscellan. Epiphill. lib. vi. cap. iii. cum quibus confer Cl. Casaubonum Animadvers. ad Athenæum. lib. xv. cap. v. & Iustum Velsium in præf. Comm. in Tab. Cebetis, & adde ex Nicolao Damasceno lib. καθολικῆς ἱστορίας, sive de moribus gentium, βίον Homero etiam *arcum* significare; atque etiam Heraclito, ut notat Auctor Etymologici. Sane in hoc ipso Hippocratis ὅρκῳ vel triplicem βίου acceptionem observare est. Primo enim per βίον ἀνθρώπων, *communem hominum vitam* is intelligit, qua communiter invicem vitam ducimus: at ubi jurat, se vitam suam sancte servaturum; atque iterum sub finem, ubi jurisjurandi religionem servanti felicẽ vitam imprecatur, βίον accipit τὸν ἑνὸς ἑκάστου χρόνον τῆς ζωῆς quæ verba sunt Tzetzis) *uniusc ujusq;* nempe *vitæ decursum*: hoc vero in loco βίος notat τὰς ἐντεῦθεν ἀφορμὰς πρὸς τὴν ζωῆς τροφὰς, (ut iterum cum Tzetze loquar) sive *ea quæ ad vitam victumque sunt necessaria*. Hæc Græcis alias dicuntur τὰ ἐπιτήδεια: quæ Thucydidis Scholiastes lib. 17
vi. explicat per τὰ βρώσιμα καὶ πόσιμα, sive *esculenta & potulenta*. Latius Dion lib. xxxix. τὰ ἐπιτήδεια κεκτημένον αὐτάρκη, interpretatur, τὸ μήτε πεινῆν, μήτε διψῆν, ἢ ῥιγοῦν, ἢ καὶ ἄλλο τι ἄτοπον ὑπ' ἀπορίας ὑπομένοντα. Vult nempe ei, cui τὰ ἐπιτήδεια adfatim adsint, *neque famem propter penuriam, neque sitim, neque frigus, nec aliud quidquam incommodi pertimescendum*. Dicuntur & τὰ πρὸς τὸν βίον, aut κατὰ τὸν βίον, & καθ' ἡμέραν. Ita Euripides Electra, βίον καθ' ἡμέραν, vocat *victum quotidianum*. Lucianus ἄνδρας ἀβίους, *viros egenos atque inopes*; quos Herodotus in vita Homeri ἀπόρους, *rebus ad victum necessariis destitutos* dixerat. Exmpla alia hujus significati habet Tiraquellus de Nobil. cap. xxxi. num. cccLxvii. & Æmilius Portus Lexico Ionico. Error itaque est Petri Memmii, cujus mentionem modo feci, per βίον non victum; sed vitam simpliciter intelligere velle; quasi & hanc, si necessitas postulaverit, in præceptoris gratiam

discipulus profundere teneatur. Quanquam enim discipuli gratitudo tam late pateat, ut ad mortis etiam periculum pro præceptore subeundum extendi possit, tamen expresse id Hippocrates non adfirmat, nec commode eo verba textus detorqueri possunt. Nam quæ ad victum pertinent, recte quidem *κοινωνεῖσθαι* seu *communicari* possunt, & dicuntur; quod verba volunt: at vita profundi quidem pro alio, non vero eidem communicari recte dicetur. Porro *χρεῶν χρηΐζειν*, hoc in loco
18 est *ἔνδειαν ἔχειν*, sive *indigere*. Χρεία enim, χρεία & χρέω idem sunt, & *ἔνδειαν* significant Hesychio. Ἔνδεια vero eidem est *πενία, πτωχεία, paupertas*: & *ἔνδειαν ἔχειν*, idem quod *χρείαν ἔχειν*. Χρηΐζοντα quoque idem interpretatur *ἐνδεόμενα*, & *χρειώδη, χρείαν ἔχοντα*. Χρείας vero *παρέχειν*. est *necessaria suppeditare*, in ψηφίσματι Deliorum, quod est inter marmora Arondeliana, à Io. Sel-
19 deno publicata. Vnde & Clarissimus ICtus. Melchior Goldastus, Paradoxo de honore Medicorum, num. VI. id quod de Medico est apud Siracidem, Ecclesiast. cap. XXXIIX, quo is jubet eum honorari *πρὸς τ̃ χρείαν αὐτοῦ*, contra, quam hactenus non pauci alii explicarunt, idem esse vult, ac si diceretur, *pro necessitate ejus*, sive *ut necessitas ejus postulat*, atque *opus habet Medicus*, aut *indiget*: quo sensu Cicero lib. XIX. ad famil. Epist. IX. ad Tironem Libertum scribit: *Curioni misi, ut Medico honos haberetur, & sibi daret, quod opus esset*. Sed vide si lubet, Golda-
20 stum ipsum. De formula loquutionis, qua Hippocrates hic
21 utitur, dum ait *χρεῶν χρηΐζειν*, supra diximus cap. III. At *μεταδοσιν ποιεῖσθαι*, est *impertiri* & *communicare*, atque idem quod *κοινοῦν*: & *μετάδοσις, κοινωνία· communicatio, participatio*, ut explicant Excerpta Scaligeri, non semel laudata. Quemadmodum enim Hippocrates præceptores vult honorari, & de victu iis prospici; ita si aliis quoque rebus indigeant, illis subveniendum censet, paupertatemque ipsorum pro facultate & viribus
22 sublevandam. Hoc Crito Atheniensis Socrati, cui in disciplinam se dederat, præstitit, ac nunquam ei quidquam *ἐκ τ̃ δεόντων*, hoc

hoc est, *ex iis quæ ad usum sunt necessaria*, deesse passus est, ut refert Laërtius lib. II. in Socr. & in Crit. Hoc C. Plinius Secundus præstitit Fabio Quinctiliano, quem lib. II. Epist. XIV. præceptorem nominat; ejusque filiæ, ut honestius, & secundum conditiones Nonij Celeris, cui destinata erat, elo caretur, L CIↃ. nummum in dotem obtulit, Plinio ipso id attestante lib. VI. Epist. XXXII. Et Lucius Apuleius, quanquam non valde opulentus, tamen si Apologiæ ejus credimus, libere & animose in judicum consessu, & auditorum frequentia, dicere non veretur: *Et amicorum plerisque opem tuli, & magistris plurimis gratiam retuli, quorundam etiam filias dote auxi*: & addit rationem; *neque enim dubitassem equidem vel universum patrimonium impendere, ut adquirerem mihi quod majus est, contemptum patrimonij.*

CAPUT DECIMUM.

Καὶ τὸ γένος τὸ ἐξ ἑωυτέυ ἀδελφοῖς ἴσον ἐπικρινέειν ἄῤῥεσι. Καὶ διδάξειν τὴν τέχνην, ἢν χρηΐζωσι μανθάνειν, ἄνευ μισθοῦ καὶ ξυγγραφῆς.]

SUMMARIA.

1. *Ingratitudinis vitium.* 2. *gratitudo Hippocratis.* 3. *Aristotelis.* 4. *Præceptorum liberis quare benefaciendum?* 5. Ἀδελφοῦ ἔτυμον. 6. Ἀδελφοὶ ἄῤῥενες. 7. *Fratrum discordia.* 8. ἄῤῥην *Græcis quid?* 9. *quid masculum Latinis?* 10. *Hippocratis verborum sensus.* 11. *Diversa in textu lectio.* 12. *Præceptorum liberi à discipulis docendi sine mercede.* 13. *Salariatus ut doceat, an* δίδακτρον *exigere queat?* 14. μισθὸς & δίδακτρον *differunt.* 15. *Gratis docentium præceptorum exempla.* 16. *Præceptoris pauperioris, etiam salariati, ratio habenda.* 17. *Præceptori & Medico non rei meritum, sed opera locata solvitur.* 18. *Sponte oblata à*

 discipulis

discipulis recipere Praeceptoribus licet. 19. *Moderatio in acceptandis premiis.* 20. *Jacobi Silvii avaritia.* 21. *Andr. Alciati error.*

1 Ravissime Seneca lib. 1. de benef. cap. x. *Erunt homicidae*, inquit, *Tyranni, adulteri, raptores, sacrilegi, proditores; infra omnia ista ingratus est, nisi quod ista omnia ab ingrato animo sunt, sine quo vix ullum magnum facinus accrevit*: nec falso P. Mimus in Trochaicis ait, *complecti* eum *maledicta cuncta, qui ingratum hominem*
2 *dixerit*. Divinus noster Senex, ut in praeceptorem gratus esset, se parentis eum loco habiturum, ut in praecedentibus declaravimus, ac si opus haberet, de victu rebusque necessarijs ipsi provisurum, dejurarat. Vt prorsus omnem ingratitudinem, ut noxium crimen, abs sese procul amoveat, eadem nunc pietate posteros etiam praeceptoris, sive ex ipso prognatos, se prosequuturum sancte promittit. *Noverat enim*, ut de ipso filius Thessalus Orat. ad Atheniens. ait. *gratiam gratia remetiri, & non, veluti re aliqua empta, & ex manu in manum semel tradita, discedere.* Itaque ut praeceptorem pro patre agnoscit, ita ex ipso prognatos in fratres adoptat; atque ut illi in indigentia se subventurum spondet, ita his, ne & ipsi indigeant, artem sincere se edocturum, idque sine ulla mercede, sola grati animi in praeceptorem propensione ductus, pollicetur. Et hoc est, quod Petrus Aponensis in Conciliat. ait, diff. 11. digitum in jusjurandum hoc nostrum intendens: *Qui doctor fuerit, discipulos aptos ut filios diligat & pertractet: gratisque edoceat, indignosque abjiciat. Discipuli vero vice versa, doctorem ut patrem, & adhuc amplius diligant, & exaltent, & discant retributiones illi exhibendo condignas, ejusque filios ut fratres adstringant*
3 *dilectione.* Hoc modo, ut exemplo rem firmemus. Aristoteles, à parentum obitu à Proxeno Atarneo liberaliter educatus, educationis memor, Proxeni filium Nicanora οὐ μόνον, ut Ammonij verbis utar, ex vita Arist. ἀνέθρεψε, ϰ πάσης παιδείας ἐπαι-

ἐπαίδευσεν, ἀλλὰ καὶ υἱὸν αὐτὸν ἐκποιήσατο: *non enutriit solum, omnesque disciplinas edocuit, sed in filium insuper adoptavit.* Vt vero Hippocrates pollicitatione illa summam animi gratitudinem in præceptorem declarat; ita eundem vicissim ad majorem in erudiendis discipulis diligentiam præstandam invitat. Maxima namque cura merito est præceptorum, si liberos habeant, 4
de educatione ipsis & sustentatione, quantum licet prospicere: maximoque rursus curarum onere levantur, & ad alia quævis expeditissime indaganda accenduntur, si de educatione & institutione in disciplinis, quarum ope vitam sustentare possint, non prospectum liberis tantum sciant, sed discipulos insuper, ad hoc sincere ac sine mercede aut syngrapha præstandum, jurisjurandi religione obligari: Nec contentus Divus Senex posteros præceptoris fratres appellare, seu ἀδελφοὺς, addit vocabulum ἄρρενας; quod ut non sine ratione ab ipso factum, nemo negaverit; ita quid proprie ea voce voluerit, non satis hactenus interpretes expediverunt. Equidem ejus primum fui opinionis, ἀδελφοὺς simpliciter dictos, esse *uterinos fratres*, qui eadem quidem matre editi, diversos tamen possint agnoscere parentes. Auctor enim Etymologici ita dici eos notavit 5
à particula α, quæ aliquando vicem ὁμοῦ sumitur, ut simul significet, & à voce δελφὺς (Hippocrati δελφὴ est, lib. de steril.) qua *uterus* notatur: ut sint quasi ὁμόδελφοι, & ex uno eodemque utero. At ἀδελφοὺς ἄρρενας arctiori vinculo invicem junctos, 6
eos esse censui, quos alio nomine Græci dicunt κασιγνήτους & αὐτοκασιγνήτους. Hesychius, κασίγνητος, ἀδελφὸς ὁ κατ' ἀμφοτέρους τῶν γονεῖς. αὐτοκασίγνητος, γνήσιος ἀδελφὸς, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γονέων. Pollux αὐταδελφοὺς dici notat, lib. III. cap. II. Marcellinus in vita Thucydidis ὁμοπατρίους καὶ ὁμομητρίους, ex uno eodemque germine productos, sive matrem spectes, sive patrem. Ac si esset hoc in loco ἀδελφοῖς ἴσον ἐπικρίνειν ἄρρεσιν, id quod Terentius Andria act. I. sc. V. dicebat, *in fratris germani diligere loco.* Atque hoc etiam voluisse puto doctissimum

 Zuin-

Zuingerum Notis ad hunc loc. quando ait fratres intelligi ab eodem patre prognatos, artis futura columina, eoque Euripidem trahit, qui in Iphigen. in Tauris, & apud Stobæum lib. LXXV. ait:

Στύλοι γὰρ οἴκων παῖδας εἶναι ἄρρενας,

Domus columnas esse liberos mares.

Quemadmodum autem fratribus germanis, quos natura tales creavit, idem velle convenit esse atque idem nolle, amorque mutuus & non fucatus: ita illis, qui animo inter se ac fide fratres germanos æmulantur, eodem nomine sese adinvicem jure suo meritoque adpellare licet. Recte enim Demea Terentianus, Adelph. act. v. sc. IV. ad Micionem fratrem, cui primo plane adversabatur, postquam in eandem uterque ivit sententiam, tum demum ajebat:

Nunc tu mihi es germanus pariter corpore & animo.

Neque alio sensu Cicero lib. II. de Finib. ait: L. *Cicero frater noster, cognatione patruelis, amore germanus.* Prorsus simili itaque ratione heic etiam loci arbitratus sum, Hippocratem præceptoris posteros fratrum germanorum loco habiturum adfirmare, hoc est, ea fide, eo animo atque amore se prosequuturum ipsos,

7 quo fratres germani invicem solent, aut saltim debent. Nam experientia sæpe docet, nimis vere scripsisse Plutarchum lib. de fraterno amore: *sicut Aristarchus dixerit, olim vix septem fuisse sapientes, nunc vero vix totidem, qui non sapientes se putent: ita se dicere, non tam rara olim fuisse fratrum odia, quam nunc sint amici-*

8 *tiæ.* Verum si acceptionem vocis ἄρρην paullo pressius contemplemur, ævique Hippocratis morem: aliud omnino quid ipsum voluisse, ac fratres ἄρρενας proprie non *germanos*, sed *generosos masculosque* interpretandos intelligemus. Ἄρρην enim non tantum *marem* Græcis, seu *masculum* significat, sed *hominem virilem*, *strenuum*, *generosum* ac *fortem*. Id docuit nos jam olim Plato in Cratylo, ubi Ἄρηα, seu *Martem*, dictum vult Socrates, κατὰ τὸ ἄρρεν τι, καὶ κατὰ τὸ ἀνδρεῖον, hoc est, *ab eo quod mascu-*

masculum & forte est, seu virile. Hinc Epigrammatum Græc. lib. II. Antipater Thessalus Homerum vocat ἄρσενα, seu *virilem ac strenuum*. Euripides Oreste, φρένας ἄρσενας, vocat *animum fortem*; & Nonno Dionys. lib. XXXIV. χάρμη ἄρσην, est *pugna audax* & *fortis*. Latini, Græcos imitati, *masculum* simili 9
modo pro *forti* usurparunt, quod testis est Nonius Marcellus cap. II. Varronem citans ex Satira ὄνος λύρας. & explicat Martianus Capella lib. VI.

Namque ita pulverea est, & agresti robore fortis,
Iure ut putetur mascula.

Ita apud Horatium est *rusticorum mascula militum proles*, lib. III. Carm. Ode VI. *mascula bilis* apud Persium Sat. V. *mascula fides, & charitas*, apud Paullinum ad Cytherium. Ita *mascula Sappho* apud Ausonium Eidyll. VI. Neque enim eos hic audio, qui de Sappho sequius quidpiam à Poëta ibi intelligi volunt, quum alibi maxime eam laudet & *Pierisin additam* dicat *sororem*, Epigram. XXXI. Hoc insuper sensu Horatius in Arte Poët. & Apuleius lib. III. Metam. *mares animos*, & idem Horatius lib. I. Epist. I. *mares Curios & Camillos*, pro *fortibus ac strenuis* dixit; Persius per *marem strepitum fidis Latinæ*, Sat VI. intelligit *fortem*, *plenum*, qualis Pindari: Comicus Pœnulo, act. V. sc. V. *mares homines* opposuit *muliebrosis*, ut vocat, & *effeminatis*. Hoc denique sensu Hippocrates ἀδελφοὺς ἄρρενας hic vocat *fratres masculos*, hoc est, *viriles*, *fortes*, *strenuos*, *generosos*. Hoc sensu idem in Præception. ἰητρὸν ἠδελφισμένον vocat *medicum verum*, *perfectum*. Sed vide Theod. Zuingerum ibid. in Tabulis. Respexit autem Hippocrates ad ævi veteris morem, quo juvenes, qui virilem operam Rebuspub. navassent, strenuisque facinoribus nobilitati essent, publicis ac privatis ornabantur honoribus. Publice donabantur coronis; in conventibus, alijsque συσσιτίοις, cæteris præferebantur. Privatim vero Pater eum filium, qui tale fortitudinis publicum meruerat testimonium, etiam qui natu minor esset, alijs anteponebat; unde & tali gaudebat

debat prærogativa, ut proximum à patre locum capesseret, ipsiq; ab universa familia proximus à patre honor tribueretur. Et de tali fratre, ejusdemque honore puto accipiendum illud Ecclesiastis, cap. x. vers. XXIII. *In medio fratrum rector illorum in honore est:* ut habet vulgata versio. Sebast. Castalio vertit: *Inter fratres, qui eis præest, honorabilis est.* Tremellius & Iunius;
10 *Inter fratres, qui dux ipsorum est, honoratus est.* Vult itaque Hippocrates: Quicunque natus fuerit ex eo, à quo medicæ artis scientiam accepero, eum æquali amore atque honore prosequuturum me spondebo; quo amore atque honore non quilibet frater, *ὁ τυχών*, sed illi, qui insignem operam Reipubl. navarunt, & fortitudinis præmia reportarunt, adfici solent.
11 In cætero contextu videntur interpretes plerique pro *ἢν* quod editiones fere omnes habent, legisse *ἦν*, meliori prorsus sensu, quam si illud retineamus: quasi dicere voluerit Hippocrates se præceptoris posteros non *quam artem* illi; hoc enim præstare non poterat: sed *si artem*, quam nempe callebat, addiscere cupierint, eidemque animum adplicarint, edoctu-
12 rum. Addit insuper, se præceptoris liberos posterosque, sine mercede & syngrapha, *ἄνευ μισθοῦ καὶ συγγραφῆς*, docturum. Præceptoribus enim à discipulis merces solvebatur; quod Iuvenalis innuit Sat. VII. ubi de ingratis discipulis ait:

Scire volunt omnes, mercedem solvere nemo.

Quin iisdem, ut de mercede certiores essent, syngrapha caveri solitum, vel ex hoc Hippocratis loco manifestum fuerit. Merces ipsa Græcis antiquis à docendo proprie *διδακτρον* vocabatur, ut Varro habet lib. III. de re Rust. Recentioribus *διδασκαλίκιον*, ut est in Constit. Alexij Commeni, & notat Theod. Balsamon ad Concil. VI. Can. XIX. Latinis *Minerval* & *Minervale*, à Minerva studiorum præside, cui olim etiam festum solenne in scholis celebrabatur, ut meminit Symmachus lib. V. cap. LXXXIII. Et Romæ quidem Minerval præceptoribus solvi solebat Quinquatribus, vel paullo ante: sicut Athenis

in

in χοῶν festo munera mercedemque Sophistis mittebant, qui vicissim id temporis familiares hospitaliter excipiebant, ut ex Eubulide Dialectico refert Athenæus lib. x. cap. XII. Cæterum quia Hippocrates præceptoris liberos posterosque sine 13
mercede & syngrapha se docturum promittit, quæritur an idem etiam ad discipulos cæteros traduci voluerit? & an Medicus, cumprimis qui conductus sit ut doceat, & salarium habeat ex publico, à discipulis exigere præmium pro opera debeat? Quo ad primum dico, Hippocratem præceptoris tantum posteris ex grato animo gratiam illam gratificasse, de discipulis cæteris, ut ut forte mercedem non sumpsit, quum & pecuniæ fuerit contemptor, & rebus omnibus ad vitam necessarijs cumulate se frui, ipsus in Epist. ad Hystanem, Hellesponti Præfectum, testetur; tamen ne à quoquam quid sumeret, nunquam se obstrinxit. Neque etiam, si textum pressius intueamur, δίδακτρον sumere vetat, aut Minerval, à discipulis quibusdam, sed μισθόν. Μισθὸς enim λαμβάνειν, apud Pollucem lib IV. cap. VI. est περιέρχεσθαι τὰ μαθήματα, μισθαρνεῖν, ἀργυρολογεῖν, τὰ μαθήματα διατίθεσθαι, πωλεῖν, ἀποδίδοσθαι, ἀντικαταλλάττεσθαι πρὸς ἀργύριον, μισθῷ διδάσκειν· *Mercedes sumere, est disciplinas vendere, mercede servire, pecuniam colligere, disciplinas vendere, locare, argento permutare, mercede docere.* Quique hoc faciunt, eos idem Pollux vocat καπήλους, καπηλικούς, μεταβολίας, μισθάρνους; *caupones, tabernarios, propolas, mercede servientes.* Lucianus in Nigrino, eos vocat ἐπὶ μισθῷ φιλοσοφοῦντας, καὶ τὴν ἀρετὴν ὤνιον ὥσπερ ἐξ ἀγορᾶς προτιθέντας, *mercede pacta Philosophantes, virtutemque venalem, tanquam de foro proponentes*: Scholas eorum nominat ἐργαστήρια, καὶ καπηλεῖα, *ergastula & cauponas.* Unde aliud 14
longe esse videtur μισθὸν sumere, aliud δίδακτρον; si proprie vocabulis uti velimus, quæ sæpe alias confunduntur. Quod vero Medicum concernit salariatum ex publico, & in id præstitutum ut doceat, sciendum est, sive provisionem is habeat eam ob rem, sive præbendam, ut Canonum Doctores in hoc

M passu

passu loquuntur, non posse ipsum à discipulis exigere pretium, cujuscunque etiam consuetudinis prætextu, & *Simoniam committere*, quotiens quidpiam exigit, ut placuit Hostiensi, & Panormitano, cap. quia nonnullis. de Magistr. Maxime autem hoc ita se habet, si discipuli sint pauperes & egeni. Hos enim gratis doceri, vult textus, in cap. quoniam Ecclesia Dei. de Magistr. & gratis veterum nonnulli docuerunt. De Da-
15 miano Sophista enim auctor est Philostratus in vitis sophist. quod egenis mercedem dimiserit, ne pecuniaria inopia bona ingenia laterent. Taberij quoque Hieræ Grammatici ex Suetonij libro de Illust. Grammat. nota est honestas, qui Syllanis temporibus proscriptorum liberos gratis, & sine mercede ulla, in disciplinam recepit. Neque alio aliquando animo fuit Isocrates. Demosthenes enim, quum pauperior esset, quam ut CIↃ drachmas solveret, quantis Isocrates docebat, CC ipsi obtulit, rogans ut quinctam saltim partem se doceret. At Isocrates, οὐ τεμαχίζομεν, inquit, τὴν πραγματείαν. ὥσπερ δὲ τοὺς καλοὺς ἰχθῦς ὅλους πωλοῦμεν, οὕτω κἀγώ σοι, εἰ βούλοιο μαθητεύειν, ὁλόκληρον ἀποδώσομαι τὴν τέχνην. *Non in partes dissecamus disciplinam, ô Demosthenes; sed eorum more, qui bonos pisces integros vendunt, agimus: tibi, si discere animus est, totam tradituri artem.* De discipulis aliis vero ac ditioribus id ita demum obtinet, si provisio, ut loquuntur, talis fit, ut reditus docenti ad sustentationem honestam sint sufficientes, atque *ejus necessitas*, ut est in textu adducto, *relevetur*. Atque hanc Hippocratis etiam men-
16 tem fuisse liquido patet. Tametsi enim artes ad quæstum transferri nolit, atque *ab iis, qui mercede operam suam locant, scientias liberas in servitutem captivas duci*, in Epist. ad S. P. Q. Abderit. dicat: tamen secus res habet, si pauperior sit docens; nec proventus habeat sufficienter adsignatos. Talis enim, qui sit, ei, utpote χρειῶν χρηΐζοντι & necessarijs rebus indigenti, ut paullo ante loquebatur, se quovis modo subventurum jurejurando adfirmare non dubitat Hippocrates; ejusdemque necessitatem esse

esse sublevandam, etiam Canon ait, in d. cap. quia non nullis. Ita Zeno olim quum fecisset vasculo cavum operculum, circumferebat pecuniam, ut Crates præceptor haberet promptum ac paratum necessarium victum, ut est apud Laërtium lib. VII. in vita Zenonis. Ita Masurium Sabinum ICtum, quod tenues facultates haberet, ab Auditoribus fuisse sustentatum, notat Andr. Alciatus Parerg. lib. IX. cap. IX. Neque hoc est *vendere scientiam invendibilem*, sed *locare operas suas*, ut ait Lex II. de orig. Iuris. Quare etiam præceptori, 17
qua præceptor est, non secus ac Medico, qua Medicus, non rei quam communicant, sed operæ, quam locant, pretium solvitur. *Salus* enim *hominis nullo beneficio pensatur*, inquit Amm. Marcellinus lib. XIV. & *doctrina pretio nummario æstimari non potest*, ut de civili sapientia dicebat Ulpianus, L. I. §. V. d. de extraord. cognit. Et eleganter Seneca lib. VI. de benef. cap. XXXIV. *Emis*, inquit, *à Medico rem inæstimabilem, vitam ac valetudinem bonam: à bonarum artium præceptore studia liberalia, & animi cultum. Itaque his non rei pretium, sed operæ solvitur, quod deserviunt; quod à rebus suis avocati nobis vacant, mercedem non meriti; sed occupationis suæ ferunt.* Præterea possunt Doctores 18
sponte oblata recipere à discipulis, eaque ratione aliquando à gratis discipulis plus ferunt, quam si de mercede cum iisdem fuerint pacti. Id obtigisse M. Antonio Gnifoni meminit Suetonius, lib. de illustr. Grammat. cap. VII. de quo ait, quod fuerit erga discipulos *comi facilique natura, nec unquam de mercedibus pactus; eoque plura ex liberalitate discentium consequutus.* Sunt enim quædam, quæ *licet inhoneste petantur, honeste tamen accipiuntur*, ait ICtus, in L. I. §. & quidem res. D. de var. & extraord. cognit. Observanda igitur & Medicis unice est moderatio illa, 19
quam Prudentibus & Advocatis ex publico, ut moris olim erat, salariatis, in acceptandis xeniis & donativis à clientibus præscripserunt Severus & Antoninus Impp. Verba rescripti in L. VI. §. VI. D. de offic. Procons. & Legati, sunt ista: *Quantum*

ad Xenia pertinet, audi quid sentimus, Vetus est proverbium ὔτι πάντα, ὔτι πάντῃ, ὔτι παρὰ πάντων. *neque omnia, neque semper, neque ab omnibus; Nam valde inhumanum est à nemine accipere: sed passim*

20 *vilissimum est; & omnia avarissimum.* Quæ si penitius aliquanto in animum demisisset Iacobus Silvius, Vir cætera magnæ eruditionis, & Medicinæ, sub renascentes ævo superiore litteras, instaurator non è vulgo, non tam male apud omnes audivisset. Collatitia enim merces, quam è lectionibus privatis paullo exigebat sordidius, gravem ipsi inussit avaritiæ notam. Nec defuerunt ex auditorum numero, qui inter funeris exequias hosce Buchanani iocosos in eum versiculos, ipsis templi valvis, quantumvis non pio in præceptorem exemplo, adfigerent:

Silvius hic situs est, gratis qui nil dedit unquam,
Mortuus &, gratis quod legis ista, dolet.

21 Testis est Scævola Sammarthanus Elogior lib. I. Ante vero, quam hinc abeamus, notanda nobis venit insignis hallucinatio Andreæ Alciati, ICti alias doctissimi, quam is ex Hippocratis hoc loco hausit, & erravit, Comm. ad L. Sanum mente. XXVII. D. de transact. num IV. & V. Postquam enim contractum ægroti cum Medico, officio Iudicis rescindendum dixerat, addit: *Putarim autem Medicum quoque ipsum, ceu perjurum puniri posse, cum in tirocinio artis, ex formula juramenti Hippocratis, abjurent,* (nempe medici) *absque mercede & ullis pactionibus infirmis se curam adhibituros.* De pactione quidem Medici cum ægroto, res est in controversia, & nos alibi de ea rem expedivimus. De cætero, omnes appello, qui vel à limine Græcas litteras salutarunt, & Hippocratis jusjurandum obiter inspexerunt, an is tale quid vel somniarit. De discipulis enim saltim gratis instituendis ille agit, neque eos omnes sine mercede & pactione artem docendos statuit, sed præceptorum tantum liberos in grati animi contestationem, & meritorum compensationem. Infirmos vero sine mercede & pactione curandos, & medi-

medicum, qui contra fecerit, perjurum fieri; hoc illud est quod, tantum abest ut litteris hic consignarit Hippocrates, ut nec in mentem quidem ipsi venerit. Nec per consequentiam etiam id inde elici posse quisquam judicabit, nisi cui pepo pro capite obtigerit, aut mens laboret. Sed mitto hæc. Εὔηθες γάρ τι τὰς εὐήθεις τῶν λόγων λίαν ἐξετάζειν, dicebat Philosophus lib III. de part. anim. cap. III.

CAPUT UNDECIMUM.

Παραγγελίης τε καὶ ἀκροήσιος, καὶ τῆς λοιπῆς μαθήσιος μετάδοσιν ποιήσασθαι.]

SUMMARIA.

1. Lectio Hippocratis vulgatior adserta. 2. παραγγελία. 3. ἀκρόασις. 4. Priscorum mos excerpendi & colligendi. 5. ἐκλογαὶ, παρεκβολαὶ, excerpta. 6. Scriptorum genus priscis duplex. 7. Aristotelis exoterica & acroamatica. 8. ἐξωτερικὰ unde dicta? 9. ἐγκύκλια. 10. Vatablus, Montecatinus, Ramus, notati. 11. Sermones Pythagoricorum μυστικοί. 12. Democriti χειροτόνητα. 13. Heracliti opus περὶ φύσεως. 14. Darii ad Heraclitum Epistola. 15. Platonis scriptorum differentia. 16. & Pythagoraeorum. 17. & Hippocratis. 18. Epidemiorum & Aphorismorum Hippocratis collatio. 19. quid παραγγελία & ἀκρόασις Hippocrati. 20. quid per λοιπὴν ἁπάσαν μάθησιν velit. 21. Hippocrates ex Aristotele explicatus. 22. & Galeno. 23. Sensus verborum Hippocratis.

Ro παραγγελίης Zuingerus hoc loco apud se legi notat παραγγελίησιος, quae vox *hortationem* significat. 1
Prius tamen vocabulum potius retinendum, ex iis quae mox dicemus, manifestum erit. Est autem 2
παραγγελία à παραγγέλλειν, quod inter cætera *monere* significat,

 un

ut παραγγελία *monitum* sit, aut *preceptum*. qua notione etiam παράγγελμα, quod idem est cum παραγγελία, ab Isocrate in Orat. ad Demonic. usurpatur, & ab Hippocrate ipso, lib. de Medico. Suidas in παράγγελμα, προτροπὴν vocat, *præceptum*.

3 Ἀκρόασις vero *auscultatio* est Latinis, & de discipulis potissimum dicitur, qui Præceptores docentes auscultant: quemadmodum ἀκρόασιν ποιεῖσθαι, Hippocrati in Præcept. est, *de re aliqua coram auditoribus disceptare*. Vult igitur hoc dicere Hippocrates, se discipulos suos participes facturum tum præceptionum medicarum, tum auscultationum, atque adeo artis universæ. Vt vero plenius intelligatur, quid in arte per *præceptiones*, & *auscultationes*, proprie sibi velit, res paullo altius fuerit

4 arcessenda. Sane ab omni pene ævo priscis in more positum fuit,

Floriferis ut apes in saltibus omnia libant,

omnia sic itidem hinc inde decerpere, resque plurimas, atque omnis generis colligere, ut notat Ioan. Heurnius in princ. Comm. ad Aph. Hipp. & Mars. Cagnatus Var. Lect. lib. II. cap VII. Id vero proprie ἐκλέγειν dicebant, ut docet Guil. Bu-

5 dæus in Comm. Græcæ Linguæ, in ἐκλέγω. Collectanea ipsa ἐκλογὰς adpellabant: Plinio Iuniori lib. III. Epist. V. sunt *Eclecta*. Auctor vitæ Thucydidis σημειώσεις videtur nominare: Breviator Athenæi παρεκβαλάς. Seneca Epist. XXXIII. dixit *Excerpta*. Eadem porro Collectanea, qui collegerant, per ocium solebant digerere, singulaque in suum locum, & congenerem referre materiam, deque ipsis judicare, ac tandem discipulis tradere, aut in publicum emittere. Vt autem in Collectaneis istis alia erant sui natura vulgaria, alia sublimiora ita illa etiam minus curiose tractabantur, hæc adcuratius elabora-

6 bantur, ac certius determinabantur. Unde duplex passim apud auctores priscos invenire est scriptionum genus, rerum tractandarum humilitate ac sublimitate, tractandique modo, immane quantum, discrepans. In priori genere vulgata tantum, obvia

&usi-

& usitata, atque hinc inde collecta & excerpta pertractantur, ne-
que id admodum accurate, sed παχυλῶς, atque ὡς ἐν τύπῳ: quod
Philosophus dicere solebat, ut discentibus tantum & tironibus
adnotata aut edita videantur. In cætero genere minime pro-
trita, certo definita & recondita, atque subtilia magis, summa
cum adcuratione tradebantur, eaque vulgo abstrusa, & solis do-
ctioribus reservata. Hoc modo Aristoteles, ut est apud Agel- 7
lium, Noct. Attic. lib. xx. cap. iv. scriptorum, quæ discipulis
tradebat, duas habuit species. *Alia erant*, inquit Agellius, *quæ*
ἐξωτερικὰ, *alia quæ* ἀκροαματικὰ *appellabat.* Ἐξωτερικὰ *dicebantur,*
quæ ad rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, civiliumque
rerum notitiam conducebant: Ἀκροαματικὰ *autem vocabantur, in*
quibus Philosophia remotior subtiliorque agitabatur, quæque ad naturæ
contemplationes, disceptationesque dialecticas pertinebant. Et Acroa-
maticis quidem, ita pergit Agellius, *tempus dabat matutinum, nec*
ad ea quenquam temere admittebat, nisi quorum ante ingenium & eru-
ditionis elementa, atque in discendo studium laboremque explorasset:
Exoterica vesperi tradebat, eaque vulgo juvenibus dabat sine delectu.
Hinc Plutarchus, in Alexandro, Acroamatica τὰς ἀπορρήτους &
βαθυτέρας διδασκαλίας, sive *secretiores & profundiores disciplinas*
vocat, atque alio nomine ἐποπτικὰ dici notat, quasi *minime pro-*
trita, recondita, non nisi à paucis visa, & quæ non efferebantur
in vulgus, sed solis μεμυημένοις seu *initiatis* & γνησίοις ἀκροαταῖς
communicabantur. Simplicius, lib. i. de Cœlo, vocat σπουδαιότε-
ρα, sive *adcuratius conscripta.* At ἐξωτερικὰ Cicero lib. v. de Finib.
populariter scripta interpretatur; Clemens Alexandrinus Strom.
lib. v. κοινὰ vocat, & opponit ipsis ἐσωτερικά. Vnde P. Mosella- 8
nus, Comm. ad Agellium, dici ea vult, quasi *præter auditum*
nota, & citra auscultationem perceptibilia, voce à particula ἐξ
& παρὰ τὰ ὦτα deducta. Themistius lib. iv. Physic. de tem-
pore agens, τοὺς ἔξωθεν λόγους vocavit. Neque enim audiendus
Ioan. Sepulveda, Notis ad Arist. lib. vii. Polit. cap. i. qui
τὸ ἐξωτερικὸν interpretatur, *aliud*, aitque Aristotelem, quando
libros

libros citat ἐξωτερικοὺς, intelligere *libros à re præsenti alios*, sive
alia de re scriptos, quam de qua ibi agit. Contra eum vide do-
ctissimum Obertum Giphanium, Comm. ad Arist. Polit.
9 lib. VII. cap. I. Alio nomine dicebantur ἐγκύκλια sive *vulgata*:
quod, docente Suida, & Auctore Etymologici, ἐγκύκλιον sit,
τὸ ἁπανταχοῦ καθολικόν, *prorsus universale*, sive *passim obvium*: aut
ut Simplicius lib. I. de Cœlo, explicat, τὸ τοῖς πολλοῖς προκείμενον,
quod *multis*, hoc est, *communiter & in vulgus proponitur*. Hinc
Aristot. Oeconom. lib. II. in princ. ait, fructus Politicæ præ-
stantissimos esse ex ijs, quæ fert proprietas cujusque regionis,
mercatura, ludis, & demum ἀπὸ τῶν ἐγκυκλίων, hoc est, *ex rebus
cottidianis & communibus*, ut recte transtulit Germaniæ ille Phœ-
nix, Ioachimus Camerarius. Et idem Aristoteles lib. I. Me-
teor. cap. I. acturum se ait, de fulminum casu, vorticibus, ac-
censis turbinibus, καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐγκυκλίων, hoc est, *de cæteris,
quæ communiter accidunt*. Ita enim vertendum omnino censeo,
non *de circularibus*, ut contra apertam Philosophi sententiam
10 vertit Franc. Vatablus. Nec minus male Petrus Victorius,
Hug. Montecatinus, & Petrus Ramus, apud Aristotelem lib. I.
Polit. cap. cap VII. τὰ ἐγκύκλια διακονήματα, verterunt *circula-
ria munia*, & *in orbem redeuntia*: quæ rectius Perionius *munia
sordida & vulgaria*; Dionys. Lambinus *usitata & vulgaria*; Se-
pulveda *vulgaria ministeria*, interpretati fuere. Eadem exote-
rica Aristoteles lib. de arte Poët. vocat λόγους ἐκδεδομένους, *ser-
mones vulgatos*. Philoponus Comm. in Arist. lib. I. de an. & IV.
Physic. exoterica ait, οὐ πρὸς τοὺς γνησίους ἀκροατὰς, ἀλλ' εἰς τὸ
κοινὸν, καὶ τὴν τῶν πολλῶν ὠφέλειαν, *non ad legitimos auditores, sed ad
communem multorumque utilitatem* scripta esse. Simplicius in
procem. Phys. eadem ait, non ἄκρας ἀκριβείας φροντίζειν, ut
acroamatica; & l. IV. Phys. dicit esse κοινὰ, καὶ δι' ἐνδόξων πε-
11 ραινόμενα, ἀλλὰ μὴ ἀποδεικτικὰ, μηδ' ἀκροαματικά. Proclus quo-
que lib. V. Comm. in Parmenidem Plat. à Pythagoricis ser-
mones quosdam ait vocari μυστικοὺς, sive *secretos* (acroamaticos
intelli-

intelligimus,) alios *exotericos*: quorum illos Zeno ἀληθεῖς, seu *veros*; hos χρεώδεις, sive *usuales* vocarit. Quam vero rationem in scriptis suis observavit Aristoteles, eandem & antiquiorum Aristotele, & recentiorũ plerique, non minùs fuere amplexi. Nam & aliquot ante ipsum seculis Democritus, quem Hippo- 12 crates noster in Epist. ἀριστόν τε φύσιος καὶ κόσμου ἑρμηνευτὴν, *præstantissimum naturæ & mundi interpretem*, compellat, eundem in scribendo morem servasse videtur, atque iccirco post multas animadversiones, alijs abs se editis libris adjecit, quem τῶν χειροτονητῶν, sive *Electorum* vocavit, in quo non, ut in cæteris, communia & vernacula, sed sublimia, certoque definita, & determinata pertractaret. Quod opus, licet ad nostram memoriam non pervenerit, à se tamen visum lectumque meminit Vitruvius, Architect. lib. IX. cap. III. ad quem vide Bernardinum Baldum lib. de verbor. Vitruvianor. significat. & nos in Vitis Medicorum, in Democrito. Atque huic simile 13 fuisse autumo Heracliti Ephesij opus, περὶ φύσιος, cujus ἀκρόασιν Darius Persarum Rex desideravit, ut ex ejus Epistola videre est, cujus verba quia ad hunc locum non parum faciunt subijciemus. *Edidisti*, inquit, *sermones de natura conscriptos, intellectu* 14 *& interpretatu difficiles. Adeo, ut etiam qui multum in Græcis literis profecerunt, & plurimum in meteororum consideratione studij & diligentiæ posuerunt, tractatum illum non percipiant, qui tamen solidis rationibus à te conscriptus est. Rex igitur Darius, Hystaspis filius, te audire & secundum rationem à te informari cupit. Velociter ergo in conspectum meum & aulam regiam pervenias.* Hactenus Darius de Heraclito. Neque alium morem in scribendo ob- 15 servavit Plato, si Galeno credimus, lib. de facult natur. in princ. ubi alia ipsum vulgari modo ait tradidisse, alia ὀλίγοις ἀκροαταῖς καταγκολουθεῖν ἐπιστημονικοῖς λόγοις δυναμένοις, sive, *paucissimis auditoribus, scientificos sermones adsequi valentibus*. De 16 Pythagoræis idem testatur Clemens Alexandrinus, Strom. lib. V. vocatque discipulos ipsorum alios ἀκουσματικοὺς, alios

μαθηματικοὺς: quorum illos Jamblichus ait esse, *qui simpliciter audita credebant*, hos vero, *qui ad secretiorem doctrinam admissi, rationes simul rerum edocebantur.* Hipparchum vero Pythagoræum, quod Pythagoræ quædam paullo explicatius tradidisset, accusatum Scholaque ejectum narrat idem Clemens.
17 Quod si divini Senis nostri monumenta contueamur, idem in ijs advertemus. Scripsit hic quoque non eodem semper stylo, nec omnia ubique eadem cura, neque omnibus sine discrimine & delectu. Discentibus quippe quæ edidit, stylo descripsit explicato & fuso, atque ad doctrinæ perspicuitatem maxime apto, cujus generis sunt *libri de arte*, *de veteri medicina*, compluresq; alij. At quæ doctis & doctrina provectioribus scripsit, stylo brevi, & per summa quasi capita memoriæ caussa complexus est, ut sunt *Aphorismi*, *Coacæ prænotiones*, *Prognostica*, *li-*
18 *bri de Alimento*, *de Humoribus*, *Epidemiorum*. Quanquam in his vicissim, si recte advertas, non levis videatur esse differentia, ut clarius meridiana luce illi manifestum erit, qui *Epidemiorum* & *Aphorismorum* libros inter se contulerit. *In illis enim*, ut loquitur hac in re Marsilius Cagnatus, & Heurnius locis citatis, *præter cotidianas rerum observationes, nonnullasque rationes nondum digestas, nondum constitutas ac definitas, nihil fere notabat; in his vero, quos jam senior conscripsit, mature excogitatas, certas ac determinatas sententias colligebat:* sive, ut Duretus ait, Annotat. ad Holler. lib. I. de morb. int. cap. XLII, *in illis theoremata sunt particularia, quæ particulariter etiam ibi proferuntur; in his*
19 *omnia prolata sunt per simplicem emanationem*. Ex quibus omnibus facile nunc fuerit colligere, quid Hippocrati sit παραγγελία, quid ἀκρόασις. Per παραγγελίας ea nempe intelligit scripta, quæ Aristoteles vocasset *exoterica*, & tironibus satis esse poterant: per ἀκρόασιν vero, quæ Aristoteli *acroamatica* dice-
20 rentur, & magis in arte versatis reservabantur. At per λοιπὴν ἅπασαν μάθησιν, seu *reliquam disciplinam totam*, recte Zuingerus & Heurnius heic loci intelligunt *exempla singularia*, *atque in ijs*

exerci-

exercitationem, quæ ἐγχειρήσει constat, in qua merito potissimum totius artis momentum collocamus. Recte enim Philosophus 21
lib. 1. Metaphys. cap 1. *Siquis*, inquit, *universale quidem cognoscat, quod autem sub eo particulare est, ignoret, sæpenumero errabit à sanando. Id enim magis sanabile est, quam singulare. Siquidem non hominem* (paullo ante dixerat) *nisi per accidens sanat, qui medetur, sed Calliam aut Socratem, aut alium quempiam; qui sic dicuntur, cui accidit homini esse.* Et disertius Galenus lib. ix. Meth. 22
Med. cap. ix. *Pro comperto habemus*, inquit, *non licere ullius artis scientiam nancisci, nisi & methodum quandam habueris per universalia vocata theoremata, & in particularibus exemplis te exercueris: quum neque fieri possit, ut sine multiplici in ægris exercitatione quod ex usu sit facias, nec sine universalium cognitione probe exercitatio procedat. Quippe quod in universalibus methodus, in particularibus exercitatio consistat.* Et lib. 11. de loc. adf cap. ix. *Sola methodi cognitio, absque multimoda circa ipsam exercitatione, perfectos reddere discipulos nequit.* Sensus itaque verborum Hippocratis est: Se 23
tum παραγγελίας, sive *praeceptionum generalium*, tum ἀκροάσεως, sive *accuratioris doctrinæ*, tum *exercitationis in particularibus*, atque adeo *totius artis* copiam discipulis suis facturum, & μετάδοσιν ποιήσεσθαι, ac sincere omnia traditurum. Hoc Isocrates, ut paullo ante monebamus, τέχνην ὁμόκληρον ἀποδοῦναι dixit, Ammonius in vita Aristot. πᾶσαν παιδείαν παιδεύειν, nec quidquam quod in rem faciat, invidiose celare. Confer Anutium Foësium in Oecon. Hippocratis, Guil. Budæum in Comm. linguæ Græcæ, Octavianum Ferrarium lib. de sermon. Exotericis, Franc. Patricium Discuss. Peripatet. Tomo 1. lib. vi. & præ cæteris τὸν πάνυ Salmasium, Notis ad Simplicij Comm. in Enchirid. Epicteti.

CAPVT DVODECIMVM.

Υἱοῖσί τε ἐμοῖσι, καὶ τοῖσι τοῦ ἐμὲ διδάξαντος, καὶ μαθηταῖσι συγγεγραμμένοις τε καὶ ὡρκισμένοις νόμῳ ἰητρικῷ. ἄλλῳ δὲ οὐδενί.

SUMMARIA.

1. *Discipulorum Hippocratis differentia.* 2. *Medicinæ per Asclepiadas propagatio.* 3. ἰατρῶν παῖδες. 4. *Medicus ex Paonis familia.* 5. *Discipuli* συγγεγραμμένοι. 6. ὡρκισμένοι. 7. Νόμος *vocabulum* πολύσημον. 8. *Vocabuli Legis acceptio apud Plautum.* 9. *Discipulorum Hippocratis duplex iuramentum.* 10. *Hippocrates non quosvis docere voluit.* 11. *Invidia è Medicina furcillanda.* 12. *Hippocrates invidia expers.* 13. *Res sacra profanis non revelanda.* 14. *Orgia & mysteria quid?* 15. *Artium solis initiatis tradendarum mos.* 16. *Mos Armeniorum.* 17. *Chaldæorum.* 18. *Hebræorum.* 19. *Druidarum.* 20. *Pythagoræorum & Platonicorum.* 21. *Brachmanum.* 22. *Liber clausus & apertus Doctorandorum.* 23. *Initiati, non initiati.* 24. *Hippocrati Lux à Villanovano.* 25. *Tralliano.* 26. *Medicinæ præcepta & remedia male vulgo revelantur.* 27. *& cum ægrotorum periculo.* 28. *Iuris Civilis translatio Germanica improbata.* 29. *Hippocrates vernacula sibi scripsit lingua. nec tamen omnibus, sed doctis.* 30. *Nec intelligitur nisi ex se ipso, & à Lectore in arte exercitato.* 31. *Caussa erroris Commentatorum in Hippocratem.* 32. *Etiam Galeni ipsius.* 33. *Cratonis sententia.* 34. *Medicorum quorundam supinitas, & hinc pœnitentia aut pœna.* 35. *Nec Galenus omnibus scripsit, quæ edidit.* 36. *Nec ex Arabibus quidam, ut Haly Abbas.* 37. *& Averrhoes.* 38. *Rhasis sententia de aptis ad Medicinam.*

1 idimus ea, quorum se copiam Hippocrates discipulis facturum promisit. Nunc porro quinam hi sint, paullo pressius explanat. Primo igitur loco suos, secundo præceptoris filios ponit, tertio discipulos cæteros, artis mysteriis initiatos. De Præceptoris liberis, & grati-

gratitudine Hippocratis, in ejusdem posteros, quantum sat
erat, paullo ante diximus; de discipulis initiatis mox quædam
addemus. Filiis autem propriis merito primum locum
defert, sive sanguinis propinquitatem spectes, & naturalem in
eos propensionem, sive inveteratam Asclepiadarum consuetudinem.
A primo enim Æsculapio, ut ex Galeno discimus, l.b. 2
11. exercit. Anat. cap. 1, qui princeps medicam artem discipulos
suos edocuit, ars eadem, instar possessionis divinæ, atque
à Deo concessæ, quasi per manus à parentibus τοῖς ἐκγόνοις
potissimum, sive liberis, aut ex eadem familia agnatis, velut
hæreditario jure contradebatur, ut ipsa, tanquam communi
symbolo uterentur, ut Aristides, apud Pindari Scholiasten in
Nemeis, loquitur. Atque ea ratione factum est, ut artis Medicæ
studium in una Asclepiadarum familia per annos plus
mille floruerit, liberis semper parentum vestigiis insistentibus,
& avitæ artis possessionem conservantibus. Eadem ratione 3
factum, ut qui medicinam hominibus facerent, *ἰατρῶν παῖδες*,
medicorum filij dicerentur, Medicique multi vel propterea magni
fierent, quod ex Asclepiadis ortum ducerent. Quod quidem
in aliis etiam familiis legimus observatum. Nam & Ho- 4
merus ideo Medicum quemvis mortalibus aliis peritiorem
censet, quod *ex Paeonis* sit *familia*, quem Deorum Medicum
finxerat vetustas. Versus in hanc rem sunt Odyss. δ.

Ἰητρὸς ᾗ ἕκαστος ἐπιστάμενος περὶ πάντων
Ἀνθρώπων. ἦ γὰρ Παιήονός εἰσι γενέθλης.

Vir Medicus multa ante alios virtute coruscat
Mortales: quianam genus ipso à Paeone ducit.

quos eosdem versus Anonymus Epigr. Græc. lib. 1. eodem
sensu de Nicandro usurpavit. Ex quo vero Asclepiadæ artem
cum aliis communicare cœperunt, ejusdem hæreditate ipsos
paullatim excidisse fatetur Galenus. Ut opinari libeat cum
ornamento amisso fortunam etiam familiæ postmodum exstinctam.
Qui vero sint *μαθηταὶ συγγεγραμμένοι* seu *discipuli con-* 5

ſcripti, ſi ad verbum Latine dicere velis, Hippocrates ipſe inſinuat, dum eos coniungit cum *τοῖς ὡρκισμένοις νόμῳ ἰητρικῷ*, hoc eſt, *medico jurejurando obſtrictis*. Sunt nempe illi, qui medicinæ nomina dederunt, juramentoque præſtito inter artis cultores fuerunt adſcripti. Ita Plutarcho in Romulo, Pyrrho, Quæſtion. Rom. atque alibi *πατέρες συγγεγραμμένοι*, quos Latini *Patres* vocabant *conſcriptos*, ſunt qui in ordinem ſenatorium apud
6 Romanos erant allecti adſcriptique. Ὡρκισμένους autem *νόμῳ*
7 *ἰητρικῷ* interpretatus ſum, *qui in legem medicam jurarint*. Νόμος enim vocabulum *πολύσημον* eſt, & non tantum *legem* notat à magiſtratu latam, ſed *præceptum* aliquando, ſive *rationem* ſecundum quam aliquid fit. Ita *νόμος ἐπιδήσιος* apud Hippocratem in Mochlico, *præceptum* eſt, ſive *ratio deligandi*. Apud Oppianum Cyneget. lib. III. vers. CLI. notat *conſuetudinem*. Ægyptiis Νόμοι, ſi Diodoro Siculo credimus Biblioth. lib. I. cap. LXXIII, *certæ regionis* ſunt *partes*, quarum ſingulis *Nomarcha* præeſt, ſive *gubernator* aut *prætor*. Aliquando pro *modo Muſico* accipitur, qualis apud Ariſtotelem ſect. XIX. problem. XXXVII. eſt *νόμος ὄρθιος* & *ὀξὺς*, *modus acutus* & *gravis*. de qua vocis ſignificatione vide quæ prolixe & erudite diſputat Ioan. Seldenus I C. Notis hiſtoricis ad Epochas Græcorum, in Commentario ad Marmora Arondeliana. Significationes alias videre eſt apud Auctorem Etymologici, Suidam, Foëſium in Oecon. Hipp. Io. Gorrhæum in Definit. & Matth. Marti-
8 nium in lexico Etymol. At hoc in loco Hippocrati *νόμος* ſumitur pro *conditione*, in quam aliquid promittitur, quo ſenſu etiam apud Latinos vocabulum *legis* uſurpari ſolere, teſtem do Plautum in Aſinar. act. I. ſc. III. ubi ait:

Habeo unde iſtuc quod poſcis dem: ſed in leges meas
Dabo, ut ſcire poſſis, perpetuum annum hunc mihi ut ſerviat.

& ibid. act. IV. ſc. I.

Age iſtum oſtende, quem conſcripſiſti ſyngraphum,
Inter me, & amicam, & lenam: leges pellege.

Ibi

Ibi utrobique *leges* sunt *conditiones* & *pacta*, *in syngrapho compre-hensa*. Ex Hippocratis autem his verbis recte colligit doctissimus Zuingerus, duplici juramento discipulos artis olim constringi solitos, quod ab initio etiam monuimus. De primo hic loquitur Hippocrates, quod statim ab initio tirones præstabant, quando nomina sua apud Præceptorem, aut Scribam medicum professi, interveniente juramento in numerum discipulorum recipiebantur, & συγγεγραμμένοι aut ὡρκισμένοι νόμῳ ἰητρικῷ dicebantur: Alterum erat præsens hic ὅρκος, *quo obstringebantur ii*, verba sunt Zuingeri. *qui artem medicam sub optimis præceptoribus hausissent, jamque ad artis professionem accingerentur, veluti è palæstra in campum, ex umbra in Solem, in mediam scilicet hominum vitam, ex literariis producendi pulveribus.* Quod tamen Hippocrates, præter discipulos jam recensitos, excludit omnes alios, atque ἄλλῳ οὐδενὶ, *nemini alii*, artis medicæ secreta revelare se velle jurat; id non eo sensu accipi oportet, quasi invidia ductus ita statuerit, à quo crimine longissime abfuit. Ἄφθονοι enim debent esse Musarum fores, & invidiæ expertes; & sibi etiam dictum id putent Medici, quod de Philosophis Theognis ἐν γνώμαις ait:

9 (beside "hensa. Ex Hippocratis ... doctissi-")
10 (beside "vitam, ex literariis ... Hippo-")
11 (beside "ita statuerit ... enim")

Χρὴ μουσῶν θεράποντα καὶ ἄγγελον, εἴ τι περισσὸν
Εἰδείη σοφίης, οὐ φθονερὸν τελέθειν.
Ἀλλὰ τὰ μὲν μῶσθαι, τὰ δὲ δεικνύσαι, ἄλλα δὲ ποιεῖν.
Τί σφιν χρήσηται μοῦνος ἐπιστάμενος;
Mysta atque interpres Musarum haud invidus esto,
Eximium si quid noverit in Sophia:
Verum alia inquirens, alia explicet, atque alia edat.
Quid prosit, solus omnia si teneat!

Et ἀλλότριον (ut in ἀλλ' οὐ θέμις, inquit Suidas) φιλοσόφων τὸ βασκαίνειν καὶ φθονεῖν. οἷς (προσήκει) τὸ κοινωνεῖν περὶ πάντων ἀφθόνως. *Alienum est à Philosophis celare disciplinas & invidere: quos omnia liberaliter communicare decet.* Quod Deorum etiam exemplo cuivis inculcat Phocylides in Nuthetico:

Μὴ

Μὴ φθονέης δ᾽ ἀγαθῶν ἑτάροις, μὴ μῶμον ἀνάψῃς.
Ἄφθονοι ἐργατίδαι καὶ ἐν ἀλλήλοις πελέθουσιν.
Invidus esse cave sociis, tibi ne mala dicant:
Ipsa etiam inter se invidia sine Numina degunt.

De Medicis vero eleganter simul & severe Scribonius Largus, in præf. operis sui, *Invidentiæ crimen*, inquit, *cum omnibus animantibus invisum esse debet, tum præcipue Medicis: in quibus nisi plenus misericordiæ & humanitatis animus est, secundum ipsius professionis voluntatem, omnibus DIS & hominibus invisi esse debent.* Et vehementius Alex. Benedictus Aphorism. lib. I. cap. I. *Remedia, naturæ munera, non ostendere, & in arcanis habere, non decet,*
12 *perfidiæ atque avaritiæ crimine manifesto.* Longe itaque alia mens fuit Hippocratis, medicinam nempe, ut rem sacram, non sane nulli, sed saltim nemini nisi initiato, & juramento ad fidem servandam constricto, communicari oportere: *non* discipulis *vagis*, ut hic ait Heurnius, *sed firmis, nec vulgo, quod experimenta captat, sine notatione caussæ morbificæ. Artis enim utrumque intererat,* tum ne promiscue omnibus ad ipsam iter pateret, tum ne ejus arcana lippis etiam ac tonsoribus communicarentur & vilescerent. Atque hac de caussa de Hippocrate Soranus in vita ipsius ait: quod ἀφθόνως quidem τοὺς ἐπιτηδείους ἐδίδαξε τὴν τέχνην, *candide & liberaliter artem studiosos edocuit*; verum, ut addit, μετὰ
13 προσήκοντος ὅρκου, *debito interveniente juramento.* Neque aliter seipsum explicat divinus vir, quando in lege ait: Τὰ δὲ ἱερὰ πρήγματα ἱεροῖσιν ἀνθρώποισι δείκνυται. βεβήλοισι δ᾽ οὐ θέμις, πρὶν ἢ τελεσθῶσιν ὀργίοισιν ἐπιστήμης. hoc est: *Res sacræ sacris hominibus demonstrantur: profanis vero id facere velle nefas est, prius quam scientiæ orgiis fuerint initiati.* Atque eodem respicit Valens Vettius, Anthologiῶn lib. VII. ubi juramento lectores adstringit, ne artis mysteria non initiatis prodant. Ἐντυγχάνοντας ὁρκίζω, inquit, ἐν ἀποκρύφοις ταῦτα ἔχειν, καὶ τοῖς ἀπαιδεύτοις, ἢ ἀμυήτοις μὴ μεταδιδόναι. *Omnes qui in hæc inciderint, adjuro, ut in reconditis habeant, nec indoctis aut profanis communicent.* Cæterum in Hippocratis

pocratis verbis ex lege adductis, notanda sunt, quorum meminit, ἐπιστήμης, seu *scientiæ orgia*. *Orgia* enim, quæ Erotianus 14
in Lexico Hipp. & Auctor Etymologici interpretantur *mysteria*; licet proprie & primo de Liberi patris & Cereris sacris dicebantur, tamen deinde ad quævis alia significanda, quæ secreta haberi volebant veteres, fuerunt detorta. Ita Synesius Epist. CXLIII. dixit, φιλοσοφίας ὄργια; Cicero lib. I. de Orat. *dicendi mysteria*, Oppianus lib. IV. Cyneget. *artis venatoriæ scita*, vocat.

Αἴολα παντοίης ἐρατῆς μυστήρια τέχνης.

Omnigena & placita mysteria multimoda artis.

Epigramma vetus in Apuleium, Epigr. Græc. lib. v. per Λατινίδος ὄργια Μούσης, intelligit *Latini sermonis peculiarem & abstrusam elegantiam*. Nonnus Dionys. lib. IV. & XLI. *inventionem literarum*, quæ Cadmo tribuitur, θεσπεσίης ὄργια τέχνης nominavit: lib. vero VII. ἀθηήτοιο ὄργια κόλπου, hoc est, *non videndi arcana sinus*, in Semele noviter vocat *partem illam, qua fœminæ id sunt quod sunt*, quam vix alius inter ὄργια sive mysteria, aut etiam res serias nominavit. Verum, ut redeamus, unde fui- 15
mus digressi; mos ille disciplinas secretim habendi, & non nisi initiatis tradendi, nec in vulgus propalandi, ubivis gentium eruditis omnibus ab omni ævo fuit solennis. Veram enim & Philosophiam, atque etiam Theologiam, ut ait Clemens Alexandrinus, Strom. lib. v, sive scientiam quamcumque, non aliorum voluerunt esse, quam τῶν πλησιαζόντων πολλάκις αὐτοῖς, καὶ δοκιμασίαν δεδωκότων, κατά τε τὴν πίστιν, κατά τε τὸν βίον ἅπαντα. hoc est, *eorum qui sæpe cum ipsis conversarentur, suique dedissent experimentum, qua fidem, qua vitam totam*. Nempe ut caverent, ne incapaces rerum sublimium, & rude ac profanum vulgus, Philisophica scita, & religionem, risum jocumque putaret, & secreta indignis κοινοποιεῖσθαι ἀναίδην τὰ σοφίας ἀγαθὰ, μετὰ πολλῶν ἀγώνων πορισθέντα, *temere communicari sapientiæ bona, pluribus certaminibus parta*. Quod si Beroso credimus, jam olim *Noah* 16

libros suos *Armeniis*, *Ægyptiisque*, atque etiam *Etruscis* contradidit, quos non nisi Sacerdotes legerent, secretim asservarent,
17 neque ulli alii communicarent. Ab Armeniis mos idem ad
Chaldaeos, *Persarum Magos*, atque *Indorum Brachmanas* defluxit.
18 Neque aliunde est *Hebraeorum Cabbala*, quæ vox *acceptionem* significat, quasi doctrina sit aliunde, vel per auditum, aut de manu quasi in manum tradita ac recepta. Et *Esdra* lib. IV. Vaticinii cap. XV. à Deo jubetur, quæ ex ore ejus acceperat, *perfectis quedam palam facere, quedam sapientibus absconse tradere.*
19 Cæsar etiam Comm. de bello Gall. lib v. de *Druidis*, Gallorum Philosophis ac sacerdotibus refert, eos ideo nihil litteris mandasse, ne disciplinæ in vulgus efferrentur: & Pomponius Mela lib. III. cap. II. addit, eos discipulos clam docere
20 consuevisse. De Pythagoræis, Platonicis, Philosophisque aliis ita Clemens Alexandrinus Strom. lib. v. *Non solum Pythagorai, & Plato, multa occultabant; sed etiam Epicurei dicunt, quædam apud se esse arcana, & non permittere omnibus, ut ea scripta legant. Quin & Stoici dicunt, à Zenone primum quedam esse conscripta, qua non facile permittunt legere discipulos, quorum non prius fuerit factum*
21 *ab ipsis periculum, an germane ac sincere philosophentur.* De hodiernis Indorum *Brachmanibus* adfirmat Franc. Xaverius in Epist. Japon., quod *ludi rector* (ex antiqua procul dubio veterum Brachmanum consuetudine) *hoc agat, ut quos habiturus est discipulos, jurejurando compellat, nunquam se ea, quæ audituri sint, myste-*
22 *ria revelaturos.* Et hoc est, quod Andr. Alciatus, Parerg. lib. IIX. cap. X, censet denotari per *librum clausum* & *apertum*, qui hodie solenniter iis traduntur & exhibentur, quibus, præhabitis censuris, Doctoralia insignia ab Academiis, sive universitatibus, ut vocamus, conferuntur. Admoneri enim eos putat isto veluti symbolo, ut indignis libros claudant, nec secreta & mystica revelent, doctis vero probisque viris eadem pandant atque aperiant. Quanquam nescius non sim, hoc ab aliis
23 alio trahi. Vocabantur autem *non initiati* Græcis βέβηλοι,

ἀτι-

ἀτέλεστοι, ἀνοργίαστοι, ἀμύητοι & *ἀμυστηρίαστοι*; *initiati* vero *μεμυημένοι, μυηθέντες, ὠργιασμένοι* & *τετελεσμένοι*, qui libere ad secretiora admittebantur, quod notat Pollux Onomast. lib. 1. sect. 1. cap. XXXI. Cæterum ad uberiorem intellectum Hip- 24
pocratis facit locus Arnaldi Villanovani, qui est libro de simplic. *Tu audivisti*, inquit, *quid Hippocrates præcipit in Physicis, iis quos docebat, quod secreta non pandant, quia redundant in vituperium Sapientum & infamiam. Quia si homo sit sapiens & investigans, bene veniet ad ista, & participabit nobiscum donum Philosophiæ. Si vero ipse non est dignus eo, nec investigans, nec intelligens, quicquid dicatur ei, perditur: immo dedecus est, talibus secreta pandere.* Qui- 25
bus adde locum alium ex Alexandri Tralliani lib. x. sub finem, ubi agit de remedio secreto ad colicam, quanquam superstitioso. *Ἄτοπον ἐνόμισα, μὴ παραδοῦναι τηλικαύτην πρὸς τὸ πάθος δύναμιν. ἀλλὰ παρακαλῶ ὑμᾶς, μὴ πρὸς τοὺς τυχόντας ἐμφαίνειν τὰ τοιαῦτα. πρὸς δὲ τοὺς φιλαρέτους καὶ τὰ τοιαῦτα δυναμένους φυλάττειν, ὅθεν καὶ ὁ θειότατος Ἱπποκράτης παρακελεύεται. Absurdum putavi, tantum remedium non vobis tradere. Sed admoneo vos, ne quibuslibet ejusmodi ostendatis, sed virtutis studiosis, & qui ea possunt celare; quod etiam divinissimus Hippocrates præceptum dedit.* Et respicit ad Hippocratis hoc juramentum Medicus ille apud Lucianum in Tragopodagra, ubi de remedio ad podagræ dolores agit, quod profari non audet.

Μύστης με σιγᾶν ὅρκος οὐκ ἐᾷ φράσαι,
Καὶ λοισθία θνήσκοντος ἐντολὴ πατρός,
Ὃς ἔταξε κεύθειν φαρμάκου μέγα σθένος.

Tacere me dejurium cogit sacrum,
Morientis ultimumque mandatum patris,
Celare grandem vim jubentis pharmaci.

Μύστης enim *ὅρκος* hic, sanctissimum est præsens Hippocratis jusjurandum, quo artis secreta solis initiatis jubentur revelari. Erubescant itaque, quod non incommode hic monendum, 26
profanatores illi artis, &, Magni Zuingeri judicio, Comm. in

 lib.

lib. Hipp. de vet. Medic. flagris digni, quotquot è Medicis re-
media, aut medicamenta (*καλὸν πῆμα*, ut vocat Heurnius in No-
tis ad jusjur.) sive vilis lucelli, aut turpis adsentationis caussa,
hominibus idiotis, aut scraptis aniculis communicant. Etenim
& in sanctissimum hoc jusjurandum peccant, & Medicorum
res eo devolvunt, ut ganeonibus, carnificibus, aniculis, agyrtis
& cuivis ex infima populi fæce, tantum in arte fidei atque au-
ctoritatis, & sæpe plus tribuatur, quam iis qui in ejus præceptis
vitam fere consumpserunt: & ansam præbent imperitis pro
libitu in hominum corpora grassandi atque animas ægro-
27 tantium negotiandi. Licet enim recte medicamenta Hero-
philus, apud Galenum, *οἷον περ θεῶν χεῖρας*, seu *Deorum veluti
manus* vocarit, lib. VI. de compos. med. *κατὰ τόπους*: tamen id
de recto illorum usu intelligi oportet, ubi ab artis perito, atque
ad artis præcepta, ac veram veteremque agendi methodum
administrantur: quum temere & ab imperitis adhibita, id sint
utentibus, quod gladius in manu furiosi. Erubescant qui me-
dicinæ præcepta & remedia aut ipsi lingua vernacula conscri-
billant, aut bonorum medicorum labores in eam transferunt,
in quos jure invehit Ant. Niger, lib. de Error. Medicinæ, er-
rore IV. & Ioan. Freitagius Noct. Med. cap. XV. *Profanatione
enim illa ac prostitutione & auctoritatem arti, & propter contemptum
etiam efficaciam videntur suffurari*, inquit iterum Zuingerus,
*& fenestram vulgo aperiunt ad omnem deceptionem, nequitiam,
28 omnisque generis latrocinia & injurias exercendas.* Et gravius pro-
fecto hi peccant, majorique cum periculo, quam illi, quos
Udalricus Zasius traducit, in L. II. D. de Orig. Iur. Col. XVII.
& XLIV. qui Jus civile, ac ICtorum quorundam scripta, vul-
gari lingua traducunt. Nec obstat, Hippocratem ipsum, ve-
teresque alios, non peregrina olim, sed sua sibi vernacula lin-
29 gua omnia divulgasse. Etenim & ipse, & ad unum fere vete-
res omnes, ut capite præcedenti monuimus, non omnibus scri-
pserunt, sed initiatis atque in arte provectis, scriptaque sua &
edi-

ediderunt, & non ediderunt. Ediderunt doctis & eruditis, non idiotis. Σφάλλεται μὲν ὁ ἄπειρος, inquit Clemens Alexandrinus Strom. lib. V, καὶ ἀμαθής· καταλαμβάνει δὲ ὁ γνωστικός. *Fallitur quidem indoctus & imperitus: comprehendit vero qui est cognitione praeditus.* Nemo unquam Hippocratem recte intellexit, nisi per Hippocratem, hoc est, sola ejusdem ac sedula lectione, uniusque loci cum altero collatione, nullis interim praeoccupatus interpretationibus, 30

Nullius addictus jurare in verba Magistri.

Nemo etiam plane ipsum adsequetur, nisi in artis operibus optime versatus: neque tum unquam resumet in manus, quin doctior evadat peritiorque. Prius tangit Prosper Martianus Vir eruditissimus, & qui olim Romae multa benivolentiae nobis documenta dedit, quique nuper adcuratissime omnium difficillima Hippocratis loca τοῖς ἰατρῶν παισὶν explanavit. Tangit, inquam, Praefat. in Annotat. suas ad Hippocr. dum caussam, 31 quur multi docti viri, qui Commentaria in Hippocratem scripsere, veram auctoris sententiam non fuerint adsequuti, non tam referendam censet in negligentes exscriptores & textus corruptores, ut vulgo fit, quam quod plurima ejus viri dicta, non ex ipsius Hippocratis fundamentis, ut par erat, sed aut Galeni alteriusve Medici, aut Philosophi interpretationibus exponere conati fuerint. *Galenum* enim ait, & forte non sine 32 ratione, quod doctiorum etiam plurimi hodie non inficiantur, *doctrinam Hippocratis nomine potius, quam re vera insequutum esse, atque in ejus librorum censura magis, quam expositione laborasse; & quod gloriae esset avidissimus, contradicendique studium connatum habuerit, ut nullum alium, ita nec Hippocratem irreprehensum reliquisse.* Certe I. C. Scaliger Galenum eandem ob caussam vocat *longe avidissimum carpendi se meliores.* Sed vide plenius de hoc dissentem virum doctissimum, Thomam Reinesium, Variar. Lect. lib. I. cap. XII. De altero audiamus doctissimum Ioannem Cratonem, trium illum Impp. Archiatrum felicissi-

 mum,

mum, qui Epist. inter Scholtzianas CXIIX, *Lectio Hippocratis*, inquit, *excellentem Physicum, & usu peritum Medicum requirit.* Et paucis interjectis; *Sæpe totius sententiæ cognitio in unius vocabuli explicatione consistit.* Et disertius Epist. CLXIV. *Non parvo studio in Hippocrate sum versatus, sed ut verissime dicam quod sentio, nulla commentaria tam me in lectione ejus adjuvare potuerunt, quam ipsa praxis. Hæc cum iis, qui nunc Hippocratem nobis illustare student, desit, quam frigide sæpe nos doceant, animadverto.* Atque hoc est, quod doctissimus Hieron. Mercurialis ait in Præfat. Lection. Bononiens. *eos, qui Hippocratem intelligunt, vere Medicos appel-*
34 *lari posse.* Et quamvis difficultas illa, ut verum fatear, Medico-
rum plerisque auctorem omnium maximum è manibus excutiat: tandem tamen illi ipsi, Adrasteia puniente, aut errorem suum fateri coguntur, & pœnitentia ducti, sero incipiunt sapere; aut sæpe non sine ignominia, aut conscientiæ exulceratione, negligentiæ in artis exercitio dant pœnas. Similiter vero, ut de Hippocrate dixi, res habet in scriptoribus aliis, qui sua sibi
35 vernacula lingua scripsere. Galenus, qui Asiatico dicendi
genere prolixe luxuriat, ex se quidem minus obscurus est, in vestibulo tamen libri VII. de simpl. Medicam. facult. diserte fatetur ipse, *neminem sua recte intellecturum, nisi in præcedentibus non obiter, & velut aliud agendo, sed serio fuerit versatus; nec se scripsisse, nisi* περὶ τὰ πρῶτα γεγυμνασμένοις, sive *circa principia exercita-*
36 *tis:* Arabes idem passim de se suisque scriptis præfari solenne
habent. Haly in princ. Theoricæ, lecturum libros suos, ait,
37 *oportere esse perfectum, scientem omnes artes liberales.* Averrhoës
lib. I. Collectan. cap 11, *Sciat*, inquit, *quod aliquis non potest stare super finem hujus libri, nec intelligere partem ejus, nisi ille, qui tantum legerit in logica, quod ad minus possit cognoscere modos trium*
38 *demonstrationum.* Et simpliciter Rhases Aphorism. lib. VI.
aph. V, *eum, qui ex scientia naturali, & Philosophia, non fuerit adiutus, nec ex canonibus logicæ, nec ex horizontibus sapientiæ, dubitabilem* ait *esse medicinæ:* hoc est, non æque aptum ad artis scita & decreta

creta percipienda & intelligenda. Sed desino hæc, & abrumpo. Lector, cui ita visum fuerit, post Zuingerum & Heurnium, etiam Petri Memmii Commentaria in hunc locum inspiciat.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

Διαιτήμασί τε χρήσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμήν. ἐπὶ δηλήσει δὲ καὶ ἀδικίῃ εἴρξειν.]

SUMMARIA.

1. *Lectio in textu diversa.* 2. *ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων.* 3. *διαίτημα quid?* 4. *Διαίτης vocabulum æquivocum.* 5. *ejus originatio.* 6. *Diæta in ὅρκῳ quid notet?* 7. *ejus utilitas.* 8. *Dea Victa & Potua.* 9. *Paracelsi error, aut inscitia.* 10. *qui paucis refellitur.* 11. *& seipsum refellit.* 12. *Hippocratis ætas.* 13. *κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν.* 14. *Ægrorum in diætis peccata.* 15. *Impostorum latebra sub verbis illis, κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν.* 16. *Magistratus in hoc passu officium.* 17. *Veneficia in cibis.* 18. *δήλησις quid.* 19 *ἀδικία & ἁμάρτημα differunt.* 20. *εἴρξειν quid.* 21. *Hippocratis verborum sensus.* 22. *Fabius Calvus notatus.*

Heodorus Zuingerus ἀντὶ τοῦ χρήσομαι, legi notat 1
χρήσασθαι, ut sit aoristus. Ego cum Obsopœo legendum prorsus censuerim χρήσασθαι, ut sit temporis futuri, cæterisque verbis, quæ præcessere in eodem tempore, respondeat. Quod si quis pertinacius contenderit retinendum esse χρήσομαι, vocabulum εἴρξειν, quod mox sequitur, mutandum erit in εἴρξω, ut cum τῷ χρήσομαι, & quod sequitur, δώσω, conveniat. Ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, est, *in la-* 2
borantium salutem, sive *in auxilium laborantium*, ut transtulisse videtur Scribonius Largus Epist. ad Iul. Callist. qua loquutione mox iterum utitur Hippocrates, ubi se in ædes omnes, ἐπ' ὠφε-

3 *ὠφελείῃ καμνόντων*, ingressurum jurat. Cæterum *διαίτημα*, quam
vocem & alibi sæpe usurpat auctor, & non uno in loco Thu-
cydides, idem est quod *δίαιτα*, victus nempe, sive vivendi ra-
tio, modusque & lex quædam. *Διαιτήμασι* vero *χρῆσθαι*, est
victus ratione uti, sive ipsus ea utaris, sive alii, ut Medicus, præ-
4 scribas; quo sensu Hippocrates eam phrasin heic effert. Olim
tamen *δίαιταν* vocabulum tum apud Græcos tum Latinos
æquivocum erat, nec victus tantum rationem, sed *cenaculum*
insuper, sive *cenationem* notabat, hoc est, locum in quo cibus
sumebatur, & *domicilium*. Pro cenaculo accipit Suetonius in
Claudio cap. x. *In diætam, cui nomen est Hermæum, secesserat*: &
aliquotiens Plinius Secundus lib. v. Epist. vi. & sæpe alibi;
qua de re vide Fulvium Ursinum, Adpendice ad P. Ciacconii
tract. de Triclinio. Thucydides Histor. lib ii. *ἱκανὴν δίαιταν*,
vocat *sedem*, sive *domicilium commodum* aut *sufficiens*, ut in eo ha-
bitare quis possit: similique notatione Herodoto lib. iii.
δίαιταν ποιέεσθαι, est *diversari*, aut *domicilium deligere*. Dicta est
δίαιτα ἀπὸ δαιτὸς, sive *δαίτης*, quæ voces *epulum* significant;
ἀπὸ τοῦ δαίνυμι epulor, quod rursus est à *δαίω divido*, *partior*: quam-
vis Varro dictionem Latinam esse censuerit, dictam quod in
5 *dieta*, sive *cenaculo*, de die edere solebant. Cæterum apud
Medicos, ut dixi, communiter victus rationem designat.
Victus autem ratio, licet proprie de cibi potusq; regimine in-
telligatur, tamen recte Theod. Zuingerus & Franc. Ranchinus,
Comm. ad jusjur Hipp., per diætam cæterarum etiam rerum,
quas communiter non naturales vocamus, administrationem
6 heic loci notari censent. Fas etenim omnes jam olim hoc no-
mine venisse, testis est Galenus, tum lib. ad Thrasyb. cap.
xxxv. & lib. art. Med. cap. lxxxiii. tum lib. iii Epid.
comm. iii. text. ix. ubi & otium, exercitationem, balneum,
venerem, somnum, vigilias & alia eo refert; idemque ex Hip-
pocrate ipso probare satagit Anutius Foësius in Oecon. Hipp.
De

De diæta autem, quod notatu quidem dignum sit, veteres vix
quidquam scriptis mandasse, Hippocrates ait, lib. de vict. rat.
in morb. ac. sect. I. text. VI. additque, magni fuisse momenti,
si id præstitissent. In diæta enim rite ordinata, atque observata, 7
corporis atque animæ consistit vinculum, vitæque sustentaculum, in-
quit Memmius, Comm. in jusjur. & immane, quantum ad
bene medendum adferat emolumenti. Nec quisquam rectius
id discat experiaturque, quam ij, quibus quotidie cum morbis
colluctandum. Congruente enim diæta, vires ægrotantis
conservantur, augentur, facultas ipsa erigitur: at indebita
quæ sit, vires dissolvit, morbum auget, naturam prosternit.
Ac rem ita habere pulchre docet Hippocrates, lib. de vet. me-
dic. nec adfirmare dubitat Galenus, omnia alia remedia,
quantumvis generosa, irrita esse, si vivendi ratio accommo-
data non accesserit, lib. de diff. feb. cap. ult. lib. de usu the-
riacæ ad Pamphil. &. lib. XI. meth. med. cap. XV. Cui fini 8
etiam ne diæta male sibi verteret, aut in ea peccaretur, Roma-
ni *Victam* & *Potuam*, peculiares diætæ Deas coluisse, testis est
Arnobius lib. III. contra gentes. Itaque merito hoc in loco
Hippocrates victus ratione ægris convenienti, quantum licu-
erit, usurum se jurat, aut discipulos potius, ut id jurent, adigit;
qualisque ea pro morborum ægri diversitate ac differentia esse
debeat, cum passim alibi, tum præcipue lib. I. Aphorismor. &
lib. de vict. rat. in ac. adcurate docet. Repertus tamen fuit 9
nostro seculo *Paracelsus*, qui quum ad principia artis convel-
lenda (de Chymiæ illius studio nihil dico) πάντας παρεπιμψά-
μενος, καὶ οἰμώζειν κελεύων, animum adjecisset, diætam quo-
que & insuper habuit, & in morborum curatione, ut inuti-
lem, imo noxiam damnavit, Comm. ad Hipp. aph. sect. I.
Aph. V. quod remediis, ut putat, in morbum pugnare opor-
teat, morbusq; diætæ beneficio abactus, diæta rursus immutata
soleat reverti. Vnde ægrotos, quos curandos recipiebat, si
Oporino in Epist. de vita Parac. ad Wier. & Solenand. fides

arbitranda, nulla victus ratione præscripta, aut observata, sed noctes diesque cum ipsis potando, *pleno ventre*, ut aiebat, *curare*
10 gloriabatur. Verum ut paucis hæc refellamus, quemadmodum negari nequit, remediis in morbum esse pugnandum: ita victum quoque, sive cibum potumque, ex remediorum numero exterminare non licet. Nam & diæta, si adfectui contraria præscribatur, morbum oppugnat, & sæpe nullo remedio alio interveniente expugnat. Quid potus abstinentia potuerit in Hydrope, exemplum docet Iulii Viatoris, equitis Romani, cujus Plinius meminit lib. VII. cap. XIIX. & rustici, quod habet Benivenius lib. de abd. rer. causs. cap. XIII. quodque his addit Heurnius lib. VII. aph. Comm. LIX. Quin experientia ostendit quotidiana, quantum cibus potusque inconvenienter sumptus, aut qualis non debebat, febribus obsit, easque ex brevibus diuturnas, ex minimis maximas faciat, aut recidivam morbo principali nocentiorem inducat. In arthritide vero bonam victus rationem dimidium esse sanationis, recte prorsus adseruit Erastus Disput. Antiparac. Tomo IV. Quod vero Paracelsus diætam ex eo improbabat, quod morbus diæta mediante abactus, eadem immutata recurrat, risum meretur, quum id non fieri omnino non possit. Neque enim unquam lautus erit, qui statim à lavacro iterum cœno se immergat: neque à morbis manebit immunis, qui vix aliquo abacto, licentiosa vivendi ratione novam rursus vel eidem, aut aliis, materiam suffecerit. Si forte etiam fortuna in uno alterove ægroto medicatio illa, citra diætæ observationem instituta, Paracelso bene cessit, naturæ potius robori, aut morbi vi imbecilliori id fuerit adscribendum, & rectum ex errore judicandum, quam ut universalem ex eo conclusionem
11 formare liceat. Itaq; ut ipsemet Paracelsus, sive errorem suum agnoscens, sive præ animi inconstantia, atq; ebriositate parum pensi habens quid loqueretur, alibi diætam magni fecisse legitur, cumprimis in iis, quos de morbis Tartareis conscripsit libris.

libris. Quemadmodum etiam lib. x. Archidox. varias ægritudines corporis ex inordinato vitæ regimine oboriri fatetur. Poterit lector plenius de his videre apud Mich. Doringium de medicina & med. lib. I. part. II. ſect. v. claſſ. III. cap. v. quæſt. VII. Nos ad Hippocratem revertimur. Is igitur diæ- 12
tam non plurimi ſolum fecit, & ſcriptis illuſtravit, verum ejus etiam uſu in ſemetipſo tantum pæſtitit, ut integra & illibata ſanitate vegetam attigerit ſenectam, ætatiſque annum LXXX. vel ut alii volunt XC. alii CIV. alii vero CIX. Sorano in ipſius vita atteſtante, felici exemplo adimplerit. Sequitur in textu, 13
κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμὴν, pro *noſſe ac poſſe meo*, de qua loquutionis formula ſupra egimus. Non vero citra rationem denuo eam heic inculcat Hippocrates. Nam diætam quidem ægris ſalutarem ſe præſcripturum promittit, ſed quantum ejus à ſe præſtari queat. Neque enim ſi ſponte, & contra medentis præſcriptum, in diæta æger peccet, (quod Hephæſtio faciebat, apud Plutarchum in vita Alex. & abſente commodum Medico, victus tenuioris impatiens, gallo gallinaceo adeſo, & ingenti vini frigefacti cratere educto, mortem ſibi conſciſcebat) medico mortalitatis eventus debet imputari. Neque 14
etiam Medicus ſaltim ſic comparare ſe debet, ut faciat, quæ facto ſunt opus, ſed & æger, & qui præſto ſunt, dicebat Præceptor in princ. Aphoriſm. Itaque Innocentius III. Pontifex cap. tua nos. de homicid. Monachum, qui Chirurgiæ deditus mulieri tumorem in gutture ferro aperuerat, atque eidem, ne ante vulneris conſolidationem vento ſe aut aëris injuriæ exponeret, injunxerat, poſtquam illa conſilio contempto, mortem ſibi aëris mutatione adſciviſſet, ab homicidio abſolvit. Ab ægrotis enim, aut adſtantibus, ſi quid delinquatur, medicus erit extra culpam; qui etiam, ſi prudens ſit, ad ea, quæ extra ſuam ſunt potentiam, nunquam ſe obligabit. Verum iſta omnia, quod recte hic monuiſſe video P. Memmium, in Comm. hujus loci, de vero Medico, & artis perito

ſunt accipienda, minime vero de ſpuriis, imperitis, artiſque
15 propudiis & dehoneſtamentis. Hi namque ſub Hippocratica illa phraſi κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν ἐμὴν, latebras quærunt & effugia, ſive peſſimis aliquando modis ægrotos exceperint, ſive Orco etiam victimas demiſerint; & ſæpe plures, quam Achilles ille Homericus, Iliad. α.

Πολλὰς ἰφθίμους ψυχὰς ἄϊδι προΐαψεν.

Illuſtres animas multas ſub Tartara mittens.

Nihil enim fere aliud circulatoribus iſtis in ore, quo ſcelera ſua vel excuſent, vel palliant, quam ſe omnia *pro noſſe & poſſe*, & *quantum viribus animoque valuerint*, peregiſſe; artis omnis interim ignari, nec quidquam ex artis præſcripto agere prompti parati. Neque aliud mantellum ſuis animarum nundinationibus quærunt putidæ anus, quam omnia ægri commodo ſe feciſſe, bonoque animo; quod noſtrates triobolariæ, ſuo
16 loquendi modo dicunt: Es iſt gutt gemeinet geweſen. Verum hoc genus bipedum illud eſt, in quod Leges & Conſtitutiones Imperii animadverti jubent, Magiſtratuſque officium flagitat, ſevere ſerioque inquirere, ac delinquentes ſine diſcrimine ac reſpectu ad commeritas pœnas vocare, & cavere, ne delicta in Republ. maneant impunita, nec maleferiati & ſceleroſi graſſatores liberis civium capitibus impune illudant. *Nec iniquum* enim *videtur, ſi infirmitas* (immo inſcitia) *culpæ adnumeretur; quum affectare quiſquam non debeat, in quo intelligit, vel intelligere debet, infirmitatem ſuam alii periculoſam futuram*, dicebat Gajus ICtus, l. IIX. D. ad L. Aquil. Videtur autem inter illa hoc eſſe, quæ ut corrigantur, optanda potius, quam ſperanda cordati omnes judicant, & querulantur. Cæterum non contentus Hippocrates ſancte adfirmare, ægris ſalutarem victum ſe præſcripturum; addit porro, ſe eoſdem à victu contrario, qui pernicioſus ſit & noxius, adeoque ab omni in victu δηλήσιος καὶ ἀδικίας εἴρξειν, hoc eſt, *ab omni nocumento injuriaque vo-*
17 *luntaria eoſdem prohibiturum. Veneficium enim nullibi aſtutius fallit,* inquit

inquit hic Heurnius, *quam in cibis.* Livia Augustum ficubus medicatis, ne Agrippæ Imperium traderet, sustulisse credita fuit, ut Dio habet lib. LVI. & *boletis, optimo quidem cibo, sed immenso exemplo in crimen adducto*, Claudium Imp. uxor Agrippina sustulit, inquit Plinius, lib. XXII. cap. XXII. & tangit Suetonius in Claudio, cap. XLIV. & in Nerone, cap. XXXIII. Nero Imp. libertos divites & senes, olim adoptionis, mox dominationis suæ fautores atque rectores, veneno partim cibis, partim potionibus indito intercepit. & damnatorum liberos cum pædagogis & capsariis uno prandio aliquando pariter necavit, ut auctor Suetonius in Nerone, cap. XXXV & XXXVII. L. Verus Imp. Faustinæ socrus dolo, adspersis veneno ostreis, exstinctus creditur, ut habet Iul. Capitolinus in Vero. Commodus Imp. Metylenum, præfectum prætorio, per ficus veneno interemit, teste Ælio Lampridio in Commodo. Emanuel Byzantii Imp. exercitum fere integrum Conradi III. delevit, gypsum contusum, & in farinæ speciem redactum triticeis commeatibus remiscens, & Byzantio in castra militi cibando submittens, ut refert Sabellicus lib. IV. Enneade IX. nec negat è Græcis ipsis Nicetas Choniates, Annal. lib VII. Exempla passim occurrent alibi alia. Est autem δήλησις à 18
δηλέω, *noceo, lædo*, & *nocumentum*, *damnum*, immo & *venenum* aliquando significat. Hesychius inter alia κακουργίαν, λώβησιν, φθορὰν interpretatur. Hinc δηλητήριον, *mortiferum*. Ἀδικία est *injuria* & *noxa* quæ infertur, & quidem deliberato. Differunt 19
enim ἀδικία & ἁμάρτημα, sive *injuria*, & *delictum*, quod illa semper cum deliberatione fiat, hoc etiam ab errore: quum ἀδικεῖν, sit *consulto, & ex malitia peccare*, ἁμαρτάνειν, *lapsu quodam delinquere.* Τὸ γὰρ ἀδικεῖν, dicebat Philosophus lib. I. Rhetor. cap. X. ἐστὶ τὸ βλάπτειν ἑκόντα, παρὰ τὸν νόμον. *Injuria afficere, est sponte lædere, contra legem.* Et ibid. cap. XIII. τὸ ἀδικεῖν ὥρισται ἑκούσιον εἶναι. *Injuria afficere, definivimus spontaneum esse.* Vtrumque jam ante etiam dixerat idem lib. V. Ethic. cap. XI. ac

 præ-

præterea cap. XII. distinxerat inter ἀδικεῖν, & ἄδικα ποιεῖν, *injusta facere, & injuste*: quum illud casu fieri possit, hoc non fiat nisi ex προαιρέσεως, seu *prælectione*. Itaque Hippocrates paullo infra, ubi promittit, se in quascunque ædes ingrediatur, alienum futurum ab omni injuria, addit vocabulo ἀδικίης, epitheton ἑκουσίης ut vocis significatio plenius explicetur, atque id quod
20 implicite hic dicitur, ibi manifestius exprimatur. Vocabulum εἴργειν, Glossæ Scaligeri explicant per ἐμποδίζειν, quod Hesychio est μαστάζειν, & proprie significat *pedes implicare*, aut *obstaculum injicere*: quasi τὸ εἴργειν, non simpliciter *prohibere* à mala diæta, aut *arcere*, sed *omni conamine impedire, atque aver-*
21 *tere*. Itaque verba textus commode ab interpretibus fere omnibus ad ægros referuntur, quos ὁ ὀμνύων ab omni in victu noxa & injuria se vindicaturum promittit. Et à δηλήσιος quidem eos vindicat, *si optimo cibo utatur, & videat ne victus monstri quid alat*, ut inquit Heurnius, *& ut philtra absint*. Ab ἀδικίᾳ autem, si bono etiam cibo recte & suo tempore utatur. Nam & qui talis est, enecare potest, si indebito loco & tempore exhibeatur; ut si detur in vigore morbi acuti, ubi nihil erat dandum, aut pleuriticis, dum os madet à ptyalo, quod notat divinus Senex lib. de victu acut. in Princ. Quo in loco etiam, licet summis laudibus efferat decoctum hordei, si non loco & jure in usum veniat, idem summe noxium esse ait, & veneni modo interimere. Simili autem circumspectione uti convenit Medicum in exhibendis iis, quæ venerem stimulant, ac somnum inducunt, quibus improbos sæpe scelesto abuti con-
22 stat. Cæterum Fabius Calvus verba hæc jurisjurandi ad jurantem ipsum, quam ad ægros, referre maluit, quasi is, quo sanctius medicinam tractet, juret se ab omni sibi maleficio & malitia temperaturum, longeque omnem à se culpam amoturum; ac si verborum sensus ad dignitatem Medici & integritatem spectet. Quæ interpretatio licet inepta prorsus non sit, tamen repetitionem minus necessariam, & ab Hippocratis

stilo

ſtilo alienam ſecum trahit. Quum enim in mox ſequentibus præmeditato ejuretur omne maleficium, atque improbitas, quorſum attinebat idem hoc etiam in loco facere, ubi alia de re, & quidem de diæta agebatur.

CAPUT DECIMUM QUARTUM.

Οὐ δώσω δὲ οὐδὲ φάρμακον οὐδενὶ αἰτηθεὶς θανάσιμον· οὐδὲ ὑφηγήσομαι ξυμβουλίην τοιήνδε.]

SUMMARIA.

1. Tres negationes apud Græcos ſumme negant. 2. Φαρμάκου etymon duplex. 3. & ſignificatio duplex. 4. ut & medicamenti. 5. & veneni. 6. & virus. 7. Φάρμακον θανάσιμον. 8. Medicus nec hoſti det venenum. 9. Iul. Alexandrinus notatus. 10. & Iuſtus Velſius. 11. ſed dubitanter. 12. Hippocrates an in hoc paſſu aliquando peccarit? 13. Romani venenorum fraudes nec in hoſtes probarunt. 14. Fabricii Coſ. Romani memorabile exemplum. 15. M. Aquilii factum improbatum. 16. Eudemi & Xenophontis Medicorum ſcelera. 17. & Fridanci. 18. & Zedechiæ Iudæi. 19. & aliorum. 20. Servi pius dolus in Domitium. 21. & Medici apud Apuleium. 22. Conſimilis Cleophanti pietas. 23. Medici occidentis pœna. 24. συμβουλίην ἡγήσασθαι, & ὑφηγεῖσθαι. 25. in conſcientiam adhibere, aut ſumi. 26. De venenis ut agendum Medico. 27. Veneficus quis? 28. Etiam venditio veneni prohibita. 29. Statii Annæi Medici factum improbatum. 30. An differant exhibere venenum, & dare ut exhibeatur. 31. Archigenes Medicus an peccarit in jusjurandum Hippocratis? 32. An liceat Medicis veneni vim & alexipharmaci in morti damnatis experiri? 33. Herophili carnificina. 34. & Carpi. 35. & Fioravanti.

Vulgatum apud Græcos eſt, duas negationes non adfirmare, ut apud Latinos, ſed vehementius negare; & ſuperfluum fuerit rei probandæ exempla proferre. At tribus negandi particulis copulatis intenſius negari non adeo eſt frequens. Exemplum tamen eſt in præſentibus

tibus Hippocratis verbis, ubi ait, οὐ δώσω δὲ οὐδὲ φάρμακον οὐδενὶ
θανάσιμον; quas negationes omnes ſimul includens, Latine
ſimpliciter efferes, *nemini prorſus dabo medicamentum mortiferum.*
Simile exemplum aliud eſt lib. de arte: ἐγὼ δὲ οὐκ ἀποστερέω
μὲν οὐδ' αὐτὸς τῆς τύχην ἔργου οὐδενός: *neque ego fortunam fraudo ulla
efficacia.* Neque aliter Plato aliubi; Οὐ δυνατὸν οὐδεπώποτε οὐδὲν
τούτων πρᾶττειν: *impoſſibile horum quidquam facere.* & Demo-
ſthenes; οὐδέποτε οὐδὲν οὐ μὴ γένηται τῶν δεόντων: *nunquam quidquam fiat
eorum quæ oportet.* Et occurrent exempla interdum apud alios
alia. Guil. Budæus Attici idiomatis proprium id eſſe docuit,
2 in Comm. Ling. Græcæ. Cæterum τὸ τοῦ φαρμάκου nomen Sui-
das deducit ἀπὸ τοῦ φέρειν ἅμα ἄκος. Agellius lib. XII. cap.
IX. vel ἀπὸ τοῦ φέρειν ἄκος; vel ἄχος, *quod vel medelam vel dolo-*
3 *rem adferat*, deducit, prout in bonam malamve partem accipi-
as; quod Auctor Etymologici etiam monuit, & Euſtathius
Iliad. δ. ubi ait, τὸ φάρμακον δὲ μέση λέξις, ἐπί τε μὴ ἀγαθοῦ λαμ-
βανομένη, παρὰ τὸ φέρειν ἄχος, καὶ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ, παρὰ τὸ φέρειν
ἄκος, quemadmodum & τὸ φαρμάξαι, quod eſt *pharmacum
exhibere*, ἀμφίβολον eſſe ait Pollux, lib. IV. cap. XXV. Et-
enim ſimpliciter pharmacum & ſine epitheto poſitum, non
4 ſecus ac *medicamenti* apud Latinos vocabulum, nunc medici-
5 nam aut remedium, nunc venenum notat. Quemadmodum
ipſum etiam *veneni* vocabulum ambiguum eſt, ut propterea
Cajus I C. in L. qui venenum. D. de verbor. ſignif. aiat: *Qui
venenum dicit, adjicere debet, utrum malum, an bonum: quum & ve-
nenum aliud ſit bonum, aliud malum, non ſecus ac dolus alius bonus alius
malus:* de qua re prolixius videri poteſt Ioan. Aloyſius Ca-
talanus, tract. de Amneſtia cap. XXXVII. & Scipio Gentilis
6 Parerg. lib. II. cap. XIV. Neque aliter quam medio modo ſe
habet *virus* vocabulum. *Malum* enim *virus*, pro *veneno*, dixit
Princeps Poëtarum, Georg. lib. I.

Ille malum virus ſerpentibus addidit atris.

quod

quod in bonam partem pro *odoribus* uſurpavit Statius Papinius, Silvar. lib. II.

—— *Atque omne benigne*
Virus, odoriferis Arabum quod creſcit in hortis.

Hippocrates ut per pharmacum hoc in loco vere venenum accipi ſciremus, cum adiectione id vocavit θανάσιμον, ſive *mortale*; quo epitheto etiam uſus eſt Euripides in Jone, & Joſephus Antiq. Judaic. lib. IV. cap. IIX. & Dioſcorides ſæpius. Nicephoro Caliſto, & Herodiano, eſt δηλητήριον, ſeu *nocivum*; Homero Odyſſ. δ. ἀνδροφόνον, *occiſorium*, & Odyſſ. κ. οὐλόμενον, *pernicioſum*; Xenocrati apud Galenum lib. x. de ſimpl. medic. facult. in princ. παθοποιὸν, ſive ut Galenus ipſe explicat, θανάσιμον, *mortiferum*; Pollux lib. v. cap. XXVII. ὀλέθριον vocat, & φονικὸν, *pernicioſum* & *occiſorium*. Marcianus I C. L. III. §. ejuſdem. D. ad L. Corn. de Sicar. Hyginus Fab. CXXX. & CXXXII. Scribonius Largus Epiſt. ad Iul. Calliſtum, Plinius lib XXIIX. cap. IX. & Apulejus Celſus lib. de herbis cap. x. *medicamentum malum* vocant; L. Florus lib II. cap XX. *impurum*. Lucius Apulejus Metam. lib. x. *peremptorium*. Eleganter autem totum hunc Hippocratis locum παραφράζει Scribonius, loco laudato: *Ne hoſtibus quidem*, inquit, *malum medicamentum dabit; qui medicinæ ſacramento legitime ſit obſtrictus: ſed perſequetur eos, cum res poſtulaverit, ut miles & civis bonus, omni modo. Quia Medicina non perſonis homines æſtimat, verum æqualiter omnibus implorantibus auxilia ſua ſuccurſuram ſe pollicetur, nullique unquam nocituram profitetur.* Et paucis interiectis: *Scientia enim ſanandi, non nocendi, eſt medicina: quæ niſi omni parte ſua plene incumbat in auxilia laborantium, non præſtat, quam pollicetur hominibus, miſericordiam.* Neque alio reſpexit L. Apulejus, loco adducto, ubi de ſervo venenum comparante agit: *Quum venenum*, inquit, *peremptorium comparare, peſſimus iſte geſtiret, nec mea Sectæ crederem convenire, cauſſas ulli præbere mortis: nec exitio, ſed saluti hominum, Medicinam quæſitam eſſe didiciſſem*, &c. Aut Seneca Lib. IV. de bene-

benefic. cap. XXIIX. dum ait: *Medicina & sceleratis opem ministrat: & compositiones remediorum salutarium nemo suppressit, ne sa-*
9 *narentur indigni*. Frustra itaque est Iul. Aleaxndrinus, qui hosti auxilium à Medico penitus omne denegandum censuit, quod putaret beneficentiam ab officio suo recedere, & maleficam evadere, si in hostes exerceretur. Ratiuncula enim hæc jampridem à Scribonio, iis, quæ adduximus, verbis confutata est; quum Medico quidem liceat, qua civis est bonus, re postulante, hostes persequi: qua Medicus vero, non personas æstimare, sed æqualiter cuivis imploranti auxilio suo succurrere, & ut ille ait:

Tros Rutulusve fuat, nullo discrimine habere.

10 Neque audiendus est Iustus Velsius, cujus in prosceniis Medicor. cap. IX. meminit Theodorus Zuingerus, qui *improbum hominem non curandum dictitabat, ne propter peccata immissum morbum tollendo, videatur Medicus ire θεομαχεῖν, removendo id, quod*
11 *Deus adesse volebat*. Quanquam ubi hoc Velsius statuerit, equidem nesciam; nam aliquot edidit opuscula. Ex Commentariis sane ejus in Tabulam Cebetis lib. IV. contrarium elicere me posse putem. Rhetorices enim finem ibi ait esse, dictione persuadere. Bona autem an mala sint, quæ persuadere conatur, quod ad artem pertinet, nihil putat interesse: quod ad hominis vero & civis officium, plurimum. Boni enim hominis & civis officium non esse, persuadere mala; bonum nihilominus Oratorem, qui id possit *Accidit autem hoc*, inquit, *& in aliis artibus, & in ipsa statim Medicina. Nam bonum appellamus Medicum, qui quamplurimos & commodissime sanat. Sintne autem Græci illi, an Barbari, Græcorum hostes, quod ad artem pertinet, nihil interesse putamus*. Ex quo colligas non eam ipsius fuisse sententiam, quam putavit Zuingerus. Sed *quod dubium est sit in medio*, dicebat alicubi Suetonius. Medicus certe, improbo homini manum auxiliatricem adhibens, opus charitatis facit; ægrumque porro, si pius sit, hortabitur, ut vitam emendet, Deumque flagi-

flagitet, ut & medicamentis benedicat, & delicta resipiscenti condonet. Non est vero, ut Hippocratis exemplum huc tra- 12
hamus, qui ad Regem Persarum, maximis muneribus invitatus ire noluit; *ne* (ut ipsus ait, in Epist. ad Hysthanem Hellesponti Præfectum) *barbaros à morbis liberaret, qui Græcorum essent hostes*; patriam vero magnificis prætulit hostis pollicitationibus. Aliud enim omnino est patriam deserere, & pretio conductum ad hostem secedere; aliud unum aut alterum hostium, artis auxilium implorantem, salvis patriæ rebus, opera sua juvare. Venenorum vero in hostes fraudem, nec prisci 13
probarunt Romani. Id in vulgus etiam nota nos docet historia, quam habent Plutarchus in Pyrrho, & Apophtheg. Ælianus hist. var. lib. XII. cap. XXXIII. Val. Maximus lib. VI. cap. V. Agellius lib III. cap IIX. Aur. Victor. de Viris illustr. cap. XXXV. Eutropius lib. II. atque alii. Quum enim *Timochares* 14
Ambraciota, sive *Nicias*, aut *Cineas* quidam, Pyrrhi Regis Epirotarum vel familiaris, vel Medicus (nam variant utrobique Scriptores) C. Fabricio Cos. Rom. certo præmio polliceretur, se Pyrrhum veneno sublaturum; Fabricius per literas monuit Pyrrhum, ut circumspecte ageret, sibique caveret à proximorum insidiis, ac salutem tutaretur. Se interim malle virtute & armis hostes suos quam veneno vincere. Et in M. Aqui- 15
lium, (qui Asiatici belli reliquias confecturus, mixtis veneno fontibus ad deditionem quarundam urbium, maturam sed infamem obtinuit victoriam) graviter Florus lib II. cap XX. invehit, quod *contra fas Deum, moresque majorum, medicaminibus impuris, in id tempus sacrosancta Romana arma violasset*. Nefarie vero 16
egerunt Medici, quotquot contra hoc jusjurandum crimine homicidii se polluerunt, nomenque cum sempiternæ infamiæ dedecore ad posteros transmiserunt. Ex iis *Eudemus* Liviæ, & *Xenophon* Claudii Imp. Medicus. De utroque testis Tacitus, & de Eudemo quidem lib IV. Annal. ait, ipsum à Livia Druso necem moliente *in conscientiam sumtum*. De Xeno-

phonte Annal. lib. XII. ubi de Agrippina agit, Claudii uxore, maritum veneno tollere satagente: *Provisam*, inquit, *jam sibi Xenophontis Medici conscientiam adhibet: ille enim, tanquam nisus evomentis adjuvaret, pinnam rapido veneno illitam faucibus ejus demisisse creditur: haut ignarus*, ita pergit Tacitus, *summa scelera incipi cum periculo, peragi cum praemio*. Consimilis horum fuit Zoës Augustæ Medicus, cujus illa scitu & opera Ioanni, Michaëlis Paplagonis Imp. fratri, venenum misceri curavit,
17 ut refert Cedrenus. Guntherum quoque Swartzeburgicum Caroli IV. Imp. instinctu *Fridancus* Medicus, Guntheri familiaris, potione venenata interemit, ut est apud Crancium Metropol. lib. IX. cap. XXIX. & Io. Cuspinianum in Cæsarib. Nec alio fato periit Sanctius Castellæ Rex, cognomento Crassus, & Grimoaldus Rex Longobardorum, quos à Medicis intoxicatos referunt Ritius Neapolitanus lib. II. de Reg. Hispan. & Paullus Warnefridus lib V. de gestis Longobard. cap.
18 XXXIII. Carolum vero Calvum Franciæ Regem, Roma redeuntem, sive suæ, sive alienæ obsequens libidini, *Zedechias* Iudæus medicus veneno sustulit, ut est apud Sigebertum & Reginonem lib. II. quo modo etiam superiori seculo Bajazethem II. Turcarum Imp. filius Selymus Hammonis Iudæi
19 medici opera interfecit. Neque excludendi ex horum numero sunt Medicus ille Oppianici, & Pharmacopola circumforaneus, apud Ciceronem in Orat. pro A. Cluentio. Medicum enim, quod ejus opera Oppianicus pridem plures interemisset, *jam cognitum* Cicero vocat, *& sæpe victorem*: pharmacopolam vero pactis L L S. quadringentis Oppianici socrum Dineam prima potione sustulisse narrat. Nec alter ille, apud Apuleium lib X. de quo ait: *Medicum convenit quendam notæ perfidiæ, qui jam multarum palmarum spectatus præliis, magna dextra sua tropæa numerabat.* Nec Gabrina, cujus meminit Lud. Ariostus, Canto XXI. stanza LIX. alterius est farinæ:

Vn

Vn Medico, inquit, *trovò d'inganni pieno,*
Sufficiente & atto à simil vopo;
Che sapea meglio uccider di veleno.
Che risanar gl'infermi di silopo.

Sive, ut Latine dicamus:

Medicum malignis repperit plenum dolis,
Aptum paratum, quodvis ut faceret scelus;
Qui rectius norat veneno tollere,
Quam debitis ægro mederi pharmacis.

Quanto vero omnibus istis religiosior Domitii ille Medicus? 20
de quo Seneca lib. III. de benefic. cap. XXIV. *Corfinium*, inquit, *Cæsar obsidebat: tenebatur inclusus Domitius. Imperavit medico, eidemque servo suo, ut sibi venenum daret. Quum tergiversantem videret, quid cunctaris? inquit, tanquam tua in potestate totum istud sit? mortem rogo armatus. tum ille promisit, & medicamentum innoxium bibendum illi dedit. Quo quum sopitus esset, accessit ad filium ejus. Iube me, inquit, adservari, dum ex eventu intelligis, an venenum patri tuo dederim. Vixit Domitius, & servatus à Cæsare est: prior tamen illum servus servaverat.* Meminit historiæ etiam Plinius lib. VII. cap. LIII & Plutarchus in Cæsare. Non alia 21
pietate fuit Senior ille apud Apuleium lib. X. compertæ præ cæteris fidei Medicus, qui quum à novercæ cujusdam emancipato servo venenum privigno Patronæ occidendo rogaretur, somniferum dedit. *Quum venenum peremptorium*, inquit Medicus ipse, *comparare pessimus iste gestiret: nec meæ Sectæ crederem convenire, caussas ulli præbere mortis: nec exitio, sed saluti hominum Medicinam quæsitam esse didicissem: verens, ne si daturum me negassem, intempestiva repulsa viam sceleri subministrarem, & ab alio mercatus hic potionem, vel postremum gladio, vel quovis telo nefas inchoatum perficeret: dedi non venenum, sed somniferum mandragoræ illud, gravedinis compertæ famosum, & morti simillimi soporis efficax.*
Neque aliter animatus fuit *Cleophantus*, *Medicus quidem ignobilis, sed homo spectatus*, ut vocat Cicero in Orat. pro A. Cluen- 22

tio. Hujus servum sollicitarat C. Fabricius spe & pretio, ut Avito, quem Cleophantus curabat, venenum daret. Servus frugi & integer, rem omnem ad Cleophantum Dominum detulit, qui deinde Avitum, ut parerat, monuit, & incolumem
23 servavit. Tenetur autem Medicus, qui in his peccarit, lege Iulia de Sicariis, & capitis fit damnas. *Homicidii enim crimen est in salute hominis peccare*, inquit Theodericus, Gotthorum Rex, apud Cassiodorum Variar. lib. VI. Epist. XIX. & *plus est hominem extinguere veneno, quam occidere gladio*, ut habet rescriptum Antonini Imp. L. 1. Cod. de Malef. & Mathemat. Præsertim si id fiat a Medico, à quo salutem exspectas, & cujus *medicamenta veluti Deorum manus* esse debebant auxiliares. Hinc illa Caroli V. Imp. Constitutio in Ordin. Crimin. artic. CXXXIV. Hette ein artzt die todtung williglich gethan / so were er als ein fursetzlicher mörder zustraffen.
24 Sed pergamus ad cætera contextus verba. Ξυμβουλίη, sive συμβουλίη, Latinis est *consilium*, ἀ συμβουλεύω, quod est *consulere*, *censere*, *auctorem esse*; ὑφηγεῖσθαι vero *commonstrare*, *ostendere*, *dare*, *suadere*, *hortari* aut *auctorem esse*, ut docuit nos pluribus Guil. Budæus in Comm. Ling. Græcæ. ὁ χαριέστατος Medicorum, Heurnius, οὐδὲ ὑφηγήσομαι. interpretatur ἑτέροις οὐκ εἰσηγήσομαι, *aliis consilio meo non præibo*. Vt enim Plutarcho, in Pompeio, ὑφηγεῖσθαι ὁδὸν, est *commonstrare viam*: ita hoc in loco ὑφηγεῖσθαι συμβουλίαν, est *dare consilium*, *demonstrare*. Ita enim reddidisse etiam videtur Scribonius Largus, loco antelaudato, ubi de jurejurando hoc verba faciens, ait *in eo sanctum esse ne prægnanti medicamentum, quo conceptum excutitur, aut detur, aut demon-*
25 *stretur à quoquam medico*. Cum Tacito, Annal. lib. IV. & XII. ubi de Eudemo Liviæ, & Xenophonte Claudii Medico agit, *in conscientiam adhibere*, & *in conscientiam sumi*, & Annal: lib. XI. *conscientiam sceleris*, & Hist. lib I. *conscientiam facinoris*, dixeris. Cicero in Orat pro A. Cluent. *consilia & conscientiam facinorum*; Columella lib. I. de re rust. *conscientiam fraudis*; Minutius Felix Octavio. *conscientiam sceleris* vocavit. Non tantum enim Hip-

Hippocrates discipulos adigit ut jurent, se medicamentum mortiferum nemini daturos, sed neque, ut detur, alicui velle dare, ostendere, auctorem esse, consciere, aut consentire. Huc respicit Cassiodorus, loco quem dixi, quando ait: *Si homicidium facere nullo modo licet, nec interesse omnino conceditur, nec conscientiam perfundat omnis cruor.* Neque aliam ob caussam Galenus 26
lib. de medic. fac. parab. cap. XXVII. & Oribasius lib. de morbor. curat. cap LXIII. etiam de venenis fusius se acturos negant, quod prævideant male faciẽdi occasionem, quæ tractationi ei possit accedere, si qui male facere voluerint. Et lib. X. de simpl. med. fac. in princ. Galenus idem ait, *non minus odio habendos esse, qui venenis aliquid patrant, quam qui eorum usum docent, & scriptis produnt, immortali malitia se obligantes, dum arma pravis hominibus ad male agendum suppeditant.* Adde quæ Scribonius
Largus habet libri sui cap. LXVII. Veneficus n.mpe non solum 27
is dicitur, & lege Cornelia de Sicariis tenetur, qui malo animo medicamentum alicui propinat, sed & ille, *qui hominis necandi caussa*, ut Marcianus I C. loquitur L. I. & III. D. ad L. Corn. de Sicar. *venenum confecerit, vendiderit, vel habuerit*; & pari loco habet Iuvenalis Sat. XIII.

—— *Artifices, mercatoremque veneni.*

Repetijt eadem Carolus V. Imp. in Ordinat. Crimin. artic. CXXX. etiam olim apud Israelitas lege cautum fuit, ne quis venenum lethale, aut in alios usus noxios paratum, penes se haberet; quod si quis habere deprehensus fuisset, morte mulctabatur, ut memoriæ prodidit Iosephus, Antiq. Iud lib IV. cap. IIX. quemadmodum & aconitum possidere, capitale fuisse, auctor est Theophrastus Hist. plantar. lib. IX. cap. XVI. *Venenum* 28
nempe *leges habere, emere, nosse denique vetant*, inquit Quinctilianus, declamat. XIII. & *pigmentarii*, ut iterum ait Marcianus, *si cui temere cicutam salamandram, aconitum, pityocampas, buprestin, mandragoras, cantharides, aut quid lustramenti dederint, pœna Legis Corneliæ tenentur.* Itaque nunquam Lex ea absolvisset Statium 29

An-

Annæum, amicitiæ fide & arte Medicinæ Senecæ probatum, si quis eum postulasset, quod *oranti patrono, ut provisum venenum, quo damnati publico Athenensium judicio extinguerentur, promeret, id attulisset*, quæ verba sunt Taciti Annal. lib. xv. Nec enim dare debuerat, sed negare venenum; aut innoxio medicamento
30 substituto, orantem fallere. Vt enim dicebat Siciliæ Rex apud Nicetam, lib. I. Hist. Isaaci Ang. cap. III. Μηδὲν διαφέρει, τὸ φονεῦσαι, καὶ φόνου παρασχεῖν πρόφασιν. & Vlpianus L. xv. D. eod. *Nihil interest, occidat quis, an caussam mortis præbeat*; quod Canones etiam volunt, c. sicut dignum. de homicidio. Quanquam idem Vlpianus L. IX. in princ. D. ad L. Aquil. *multum interesse* ex Labeone IC. dicat; quod *is, qui malum medicamentum supposuit, aut eo unxit, occidat: qui vero dat, ut offeratur, caussam magis det, quam occidat, atque ideo hoc casu in factum actionem*
31 *dandam censeat*. Cæterum an ὑφηγήσεως etiam crimen subijsse dicemus, sive *conscientiæ*, aut *demonstrationis*, *Archigenem* Hadriani Imp. medicum? Xiphilinus in Epit. *Hermogenem* vocat. De eo enim Dion Cassius lib. LXIX. ait, quod Hadriano, vitæ pertæso, sub sinistra mamilla locum indicarit, qui deinde loco commonstrato, in extremo hydropis morbo servo se necandum obtulerit. Dico subijsse id crimen, si Imperatori talem locum in sui perniciem scire desideranti, scius volensque indicavit: purum vero esse secundum conscientiam, si vel longo ante tempore, vel per discursum, aut etiam propositi Imperatorii inscius, locum eundem illi commonstrarit. Nam ut Seneca dicebat Rhetor, Epit. l. III. controvers. IX. *etiam ubi remedium est mori, scelus est occidere*. Ac *licet iis, qui misere vivunt, mori beatum sit; Medico tamen nobili mortem inferre, aut docere, nefas*
32 *ducitur*, ait Aretæus lib. VI. cap. VI. Quæritur autem porro, an Medicus, quum vi jurisjurandi Hippocratici, omni veneni exhibitione ipsi sit interdictum, recte faciat, si ad mortem damnato venenum præbeat, sive veneni cujuspiam, sive antidoti virium

virium experiundarum id fiat. Equidem recte facere ipsum puto, si eo fecerit fine, ut dexterius subveniri in posterum possit ægrotis aliis, qui venenum forte hauserint; si fecerit insuper non proprio collibitu, sed vel consentiente Magistratu, vel jubente, quod potius est, in pnblicæ salutis commodum. *Quæ* enim *Reipub. caussâ fiunt, non sunt redarguenda*, inquit Paullus, L. quod Reipub. D. de injur. Ita Mithridates Ponti, & Attalus Pergami Rex, alexipharmacorum simplicium vires in hominibus morti damnatis periclitabantur, referente Galeno lib. de Antidotis cap. I. Iussu Clementis VII. Pontif. Max. Romæ, & Imperante Divo Rudolpho II. Pragæ, ut antidotorum famosorum vis probaretur, damnatis venena se præsente exhibita testatur And. Matthiolus. Comm. in lib. IV. Dioscor. cap. LXXIII. Anno cIↃ.IↃ.LXXX. Wolffgangus Comes Hohenloius, ut terræ sigillatæ Silesiacæ virtutes probaret, furi ad furcam damnato Mercurii sublimati drachmam semis, & ex intervallo duplum terræ sigillatæ in vino veteri Medicos exhibere jussit; fure post exantlata gravissima symptomata, & morti & furcæ se subducente, ut refert Andr. Berchtoldus Tract. de Terra sigillata. In Galliis, quum non pauci calculo laborarent, Sagittarium Modunensem, latrocinio infamem, & calculosum, morti adjudicatum, sibi dedi rogarunt Medici, & impetrarunt, ut ventre viventis resecto calculum, calculique locum, aliorum simul saluti inveniendæ perquirerent: qui mox calculo reperto & extracto, non tantum sanitati hominem restituerunt, sed sententia etiam Iudicii rescissa, supplicio capitali subtraxerunt, & ut magna pecuniæ summa donaretur, effecerunt. Meminerunt Historiæ Ambr. Paræus lib. XXIV. cap XIX. Franc. Roussetus Tract. de partu Cæs. sect. III. cap. VII. & Io. Riolanus fil. Anatomicus celeberrimus, Anthropographiæ lib. I. cap. X. Verum enim hic est, quod Corn. Celsus ait, in præf. lib. I. *crudele non esse, hominum nocentium, & horum quoque*

 pauco-

paucorum suppliciis, remedia populis innocentibus seculorum omnium quæri. Neque hoc modo peccatur in salutem hominis, quod homicidii crimen paullo ante diximus. Damnati enim illi, jam tum servi erant pœnæ, antequam necarentur, *hominesque sacri*, hoc est, ut Festus explicat, *à populo judicati ob maleficium*, quibus occisis, ut lex habebat Tribunicia, reus parricidii damnari non poterat. Ne dicam mitius secum agi putare ipsos damnatos, si in carceris secretis veneno perire jubeantur, quam si in crucem aut furcam sublati, æque magnos sustineant cruciatus,
33 maioremque in omnium conspectu ignominiam: spe interim ipsos consolante, fieri etiam posse, ut exhibito simul cum veneno antidoto serventur, vitamque ex ipsis Orci faucibus, spolii instar secum asportent. Alia longe res esset, & maximum profecto conscientiæ scrupulum inijceret, si quis *Herophilum* imitatus, aut *Iacobum Carpum*, aut empiricum illum Bononiensem, *Leonardum Fioravantum* horrendo ausu viventium corpora ferro aperiret, & in visceribus spirantium latentia, digitis oculisque crudelibus rimaretur. De Herophilo certe Corn. Celsus loco adducto refert, quod *nocentes homines, ex carcere acceptos, vivos inciderit, ut consideraret, etiam spiritu remanente, ea, quæ natura*
34 *ante clauserat*. De Carpo auctor est Gabriel Falloppius, lib. de morbo Gall. cap. LXXVI. *quum infensus esset Hispanis, geminos ex eis, laborantes morbo gallico cepisse, & vivos anatomicis administrationibus destinasse; eamque ob rem patria profligatum, Ferrariæ obijsse.*
35 Fioravantus ipse, lib. II. Chirurg. cap. IIX. *non mortuos tantum, sed vivos in bello contra Mauros infideles se incidisse* gloriatur. Sed *carnificis* hoc munus est, aut *lanij*, ut Herophilum vocat Tertullianus lib. de an. cap. X. seu *medici latrocinantis*, quam vocem usurpat Celsus, loco dicto.

CAP.

CAPUT DECIMUM QUINCTUM.

Ὁμοίως οὐδὲ γυναικὶ πεσσὸν φθόριον δώσω· ἁγνῶς δὲ καὶ ὁσίως διατηρήσω βίον τὸν ἐμὸν· καὶ τέχνην τὴν ἐμήν, &c.]

SUMMARIA.

1. Πεσσοὶ & πεσσὰ communiter. 2. *Pessi & pessaria Medicis.* 3. πρόσθετα. 4. ἐγκολπισμοὶ à *pessariis differunt.* 5. πεμαπίσκος, βάλανος. 6. πεσσὸς φθόριος. 7. φάρμακα φθόρια. 8. *Eijcere.* 9. ἀμβλωτικά. 10. ἀγώγιμα. 11. *Poculum abortionis.* 12. *abortus.* 13. ἐκτρωσμὸς, ἔκρυσις, ἄμβλωσις. 14. ἔκρυσις *differt à ceteris.* 15. *abortus & aborsus differunt.* 16. *Fœminarum maximum munus, accipere & tueri conceptum.* 17. *Abortum provocare, summum scelus.* 18. *Hippocratis religiositas.* 19. *Sub pesso corruptorio etiam alia* φθόρια *comprehenduntur.* 20. *Hippocrates ex Scribonio explicatus.* 21. *Galenus Hippocrati* ὁμόψηφος. 22. *Excussi fœtus pœna in sacris litteris.* 23. *Ex Canonum jure.* 24. *Sixti V. Bulla.* 25. *Solonis & Lycurgi in abortionum auctores animadversio.* 26. *Iuris Civilis sanctiones variæ.* 27. *Valentiniani, Valentis, & Gratiani decretum.* 28. *Supponere pessum* φθόριον, *& dare ut supponatur, an different?* 29. *Canonum sententia.* 30. *Conscientiæ ut consulendum?* 31. *Abortum quando procurandum non nulli putaverint?* 32. *Et quidem Hippocratis exemplo muniti.* 33. *& Exodi loco super distinctione fœtus formati à non formato.* 33. *quam Canones etiam recipiunt.* 35. *& Constitutiones Imperii.* 36. *Non sunt facienda mala, ut eveniant bona.* 37. *Parvitas uteri non est caussa, ob quam excuti debeat fœtus.* 38. *Fœminæ etiam parvæ sæpe sine periculo pariunt.* 39. *Vteri parvitatis an certa sint signa?* 40. *Angustia colli uteri non indicat fœtus corruptionem.* 41. *Fœminæ* ἄτρητοι, *imperforatæ.* 52. *Sectionis Cæsariæ in gravidis administratio.* 43. *Ob vesicam imbecillem non provocandus abortus.* 44. *nec ob morbum matris acutum.* 45. *Abortus per se periculosi:* 46 *& magis accedente morbo acuto.* 47. ἔκρυσις *in gravida non solicitanda.* 48. *Tertulliani de hoc sententia.* 49. *Historiam Hippocratis de Psaltria, ut quidam excusent?* 50. *liber de natura pueri an Hippocratis?* 51. *Exodi locus sub trutinam vocatus.* 52. *Græci interpretis*

pretii sententia. 53. & Latini. 54. Græca translatio non authentica. 55. Textus Hebræus ad verbum redditus. 56. Rabbi Aven-Ezra & Salomon notati. 57. Hebraici textus sensus. 58. Dionysii Richel, & aliorum sententia. 59. Fœtus quo tempore animetur. 60. an circa xxx. vel xxxv. diem? 61. Probabilius esse, citius fœtum animari. 62. Et quidem in ipsa statim conceptione. 63. Sixti V. Bulla laudata. 64. Disputationis conclusio, 65. Hippocratis sententia aurea. 66. à Zuingero explicata. 67. Zenonis Alexandrini laus. 68. & Daphni Ephesii. 69. & Iamblichi.

1 ΠΕσσοὶ, & πεσσὰ, communiter Græcis dicebantur *calculi lusorii*, aliquando etiam ipse *calculorum ludus*; quod docent Hesychius, Eustathius, & Etymologici Auctor, vocemque deducunt ἀπὸ τοῦ πεσεῖν, quod futurum est à πίπτειν, tanquam inter

2 jaciendum calculi decidant. At Medicis πεσσοὶ, quæ & πεσσάρια adpellant, remediorum sunt formulæ, in mulieribus intra uterum, partesque illas, qua sunt fæminæ, adhiberi solitæ. Atque ut ex Paullo Ægineta, lib. III. de re Med. cap. LXI. colligere licet, erant olim pessi lana pexa, vel aliud quidpiam, quod teres pyramidali figura, & in digiti humani formam effingebatur, excipiendis medicamentis, quæ, pro diversa intentione Medici, utero ad ejus adfectus necessum videbatur im-

3 mitti. Hippocrates in libris de morb. mul. & sæpe alibi, atque etiam Aristoteles lib. II. de gen. an. cap. IX. vocant alio nomine πρόσθετα, *suppositoria* nempe, aut *subdititia*; eodemque

4 sensu Dioscorides lib. I. cap. XV. & alibi, προσθέματα. Aliis ἐγκολπισμοὶ dicuntur, quod *intra pudoris sinum* applicentur. Quanquam Theod. Priscianus lib. III. Gynæc. cap. IV. distinguere videatur inter ἐγκολπισμὸν, & πεσσάριον. Ait enim; *Prius encolpismo uti convenit, & post matricis delavationem, ex eodem medicamento spissiore pessarium exhibere.* Ut ita *encolpismus* sit medicamentum liquidum, ac veluti clyster, qui utero colluendo immittatur; *pessarium* vero solidius, & tale, quale jam ex

5 Paullo descripsimus. Hoc à forma virilis fascini, aliis etiam

πρια-

πεμαπίσκον, & *πεμαπίσκοπον* nominari invenio. Cælius Aurelianus Chron. lib. IV. cap. VII. *βαλάνους* vocat, & *βαλανισμούς*.
Pessus vero *φθόριος*, sive *corruptorius*, ἀπὸ τοῦ *φθείρειν* dictus, ille 6
est, qui in gravidis tantum, nec alio fine adhibetur, quam ut
id, quod utero conceptum est, corrumpatur. Plutarchus lib. de 7
Fortuna, non pessos hosce tantum, sed quævis alia medicamenta, quibus fœtus ejicitur, *φάρμακα φθόρια* vocat: Dioscorides
lib. II. cap. LXIII. atque idem Plutarchus loco adducto,
ἐκβόλια, quæ Latine dixeris *ejectoria*. Siquidem *ejicere*, Latinis 8
verbum est, quod abortum respicit. Unde in L. fornacarius. ad L. Aquil. *Si mulier pugno, vel equa ictu à te percussa, ejecerit, &c.* & Plinius lib. XIV. cap. XIIX. uvam in Ægypto, abortum facientem vocat *ecbolimam*, sive ut alii legunt, *ecbolada*, ἀπὸ τοῦ *ἐκβάλλειν*, eodem sensu; qua de re vide magnum Budæum, in annot. prior. ad Pandect. Hippocrates lib. V. Epid. aph. LIII. & lib. VII. aph. LXXXIII. *ἀπόφθαρμα*, vocat medicamentum ejectorium; ἀπὸ τοῦ *ἀποφθείρειν*, quod est *disperdere*. Attici; 9
teste Galeno lib VI. Epid. I. comm. text I. medicamenta eadem appellabant *ἀμβλωτικά*: Suidas & Pollux lib. IV. cap.
XXVI. *ἀμβλωθρίδια*. Xenocrates apud Galenum lib X. de sim- 10
plic. medic. facult in princ. *ἀγώγιμα*, hoc est, *subducentia*, vocis significatione leniori magnitudinem sceleris extenuante. Paul-
lus I C. L. XXXIIX. §. qui abortionis. D. de pœnis, quod 11
sæpius per os adsumptis medicamentis & potionibus conceptus abigatur *poculum abortionis* vocavit, id quo fœtus perditur.
Est autem *abortio* ut Galenus lib. VI. Epid. comm. I. text. II. 12
definit, *imperfecta fœtuum emissio*, sive fœtus immaturi ante ju-
stum legitimumque terminum ejectio. Græcis dicitur *ἔκτρωμα*, 13
ἐκτρωσμὸς & *ἔκρυσις*: Hippocrati *ἀποφθορά*, seu *deperditio*. lib. VI. Epid. sect. I. text. II. Atticis, teste Galeno in comm. *ἄμβλωσις*; item *ἀμβλύωσις* & *ἀμβλυωσμὸς*, teste eodem in explic. vocum obsolet. Hipp. Antiphoni apud Pollucem lib. II. cap. II *ἄμβλωμα*, ab *ἀμβλίσκειν*, *ἀμβλώσκειν*, *ἀμβλυσκάνειν*,

quæ idem quod φθεῖραι, ut tam apud Pollucem eſt, quam apud
14 Suidam. Ubi hoc tamen notandum, Hippocratem lib. de ſe-
ptim partu; & ex ipſo Ariſtotelem, lib. VII. de nat. animal cap.
III. ἔκρυσιν (quæ vox proprie *effluxionem* ſignificat) eam tan-
tum vocare conceptus ejectionem; quæ intra ſeptimum fit
diem; ἐκτρωσμὸν autem, & ἄμβλωσιν; illam quæ intra quadra-
geſimum. Latini *abortionis*, *abortus* & *aborſus* vocabulis utuntur.
15 Diſtinguit tamen Nonius Marcellus inter *abortum* etiam, &
aborſum: aborſumque dicit eſſe, qui primis fit menſibus, ubi
conceptui factum eſt exordium; abortum vero, qui prope
16 tempus pariendi obvenit. Quemadmodum autem *maximum
& præcipuum munus fœminarum eſt, accipere & tueri conceptum*, ut
17 inquit Ulpianus, in L. quæritur. D. de ædilit. Edict. ita ſum-
mum ſcelus eſt abortui conciliando operam dare, ſive mulier
ipſa viſceribus ſuis vim intulerit, ſive alterius auxilio conce-
ptum abegerit. Neq; enim ab homicidio abit, ubi vita adimitur
ei, cui non nos, ſed natura Deuſque illam elargitur, unaque
opera, ut Cicero ait, in Orat. pro A. Cluentio; *ſpes tollitur paren-
tis, memoria nominis, ſubſidium generis, heres familiæ, deſignatus
Reipub civis*; ipſi denique matri ex abortu periculum arceſſitur
manifeſtarium. Ne dicamus, qui Chriſtiani ſumus, de ſanctiſ-
ſimo lavacro regenerationis, quo fœtus in peccato originali
18 conceptus, data opera privatur. Religioſior divinus fuit præ-
ceptor, quanquam Ethnicus, atque uti omnibus aliis in rebus
pietatem ſemper ob oculos habuit, caſtamque & ab omni
ſcelere puram, tum vitam, tum artem ſuam ſervare annixus
fuit: ita hoc etiam in loco ſimpliciter, ſine ulla circuitione, mu-
19 lieri *peſſum corruptorium* ſubdere nefas putavit. Ac licet peſſum
tantum corruptorium nominet, nihilominus tamen medica-
menta omnia alia, quæ conceptum abigunt ſub illo ſunt intel-
ligenda. Quum enim non alius peſſus hic ejuretur, quam qui
ſit φθόριος, ſeu *corruptorius*, neque id aliam ob cauſſam, quam
quia corruptorius; facile liquet, una opera medicamenta etiam
omnia

omnia alia, quæ parilem vim ſortiuntur, ejurari. Unde Scribo- 20
nius Largus, Epiſt. ad Jul. Calliſtum. *μοτὸν φθόριον* Hippocratis
interpretatur nō *peſſum*, ſed *medicamentum quo conceptum excutitur*;
Theod. Priſcianus Gynæc lib. III. cap. VI. ſimpliciter *abortivum*. Præceptori ac Dictatori conſentanea ſenſiſſe Galenum 21
ex lib. de ſimpl. med. fac. in pr. ſatis liquet; ubi graviſſime invehit in Xenocratem medicum, quod medicamenta, amorem,
aut odium, aut ſomnum inducentia, & abortifera temere conſignarit atque evulgarit. Nam & ignominiæ id ipſi eſſe docet ac
dedecori, ac ſi exhibeat, hominem impijſſimū vocat, & ſummæ
malitiæ, omnique odio proſequendum. Nec defuerunt officio
ſuo illi, quibus incumbit operam dare, ne delicta maneant impunita, ſive ſacras litteras, ſive Canonum decreta conſulas, aut 22
legum civilium. Exodi enim cap. XXI. verſu XXII. *qui mulierem
percuſſerit prægnantem; ut egrediantur nati ejus, nec mors ſubſequatur,
puniendo, puniri jubetur, & dare judicibus; ſi vero mors ſubſequuta
fuerit, animam dare pro anima*; ut ſonant verba textus Hebræi,
de quo poſtmodum plura addemus. Canones vero, *qui abortum procurat, & ſterilitatū venena exhibet, homicidam eſſe*, ajunt, *& 23
mortaliter peccare*. XXXII. quæſt. II. aliquando &c. ſi aliquis. de
homicidio. quo reſpectu in Synodo Conſtantinopolitana VI.
Can. XCIII. ſancitū, *τὰς τὰ ἀμβλωθρίδια διδούσας, καὶ τὰς δεχομένας,
τῷ τοῦ φονέως ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι*; *tam eas quæ propinant, quam
quæ adſumunt abortiva, homicidarum pœnis ſubjiciendas*. Eoſdē Concilium Ilerdenſe Can. II. *ſi pœnitentes ad Eccleſiæ manſuetudinem
redierint, omne vitæ tempus reliquum in fletu & humilitate tranſigere*
jubet. Sixtus vero V. Pontifex in Bulla quam IV. KAL. IX BR. 24
publicavit, Anno CIƆ. IƆ. XXCIIX. eoſdem ſimpliciter puniendos ſancijt, ut homicidas, qui voluntariū homicidium actu patrarint. Ex Legumlatoribus & JCtis, Solonē olim, & Lycurgum, 25
in abortus auctores indicta pœna advertiſſe, teſtatur Auctor libri Galeno adſcripti, an animal ſit, quod in utero contin. cap V.
In jure Romano nonnulli olim ſatis remiſſe id crimen punien- 26
dum

dum censuerunt. Vlpianus quidem L. IV. D. extraord. crimin. & L. si mulierem. D. ad L. Corn. de Sicar. *mulierem, si*
v sceribus suis vim intulisse constiterit, quo partum abigeret, à Præside
Provinciæ in exilium saltim *exigendam* putavit: idque adhuc *temporale* tantum debere esse, Tryphonianus I C. voluit, L. XXXIX.
D. de pœnis. *si factum fuerit à muliere post divortium prægnante, nec*
marito jam inimico filium parere cupiente. Paullus vero L. XXXIIX.
D. eod severius animadvertendum ratus, abortionis poculum
dantes, *licet dolo non faciant, tamen quia mali exempli res sit, honestiores in insulam amissa parte bonorum relegari, sin mulier aut homo*
27 *eo perierit, summo supplicio adfici decrevit.* Valentinianus vero,
Valens & Gratianus A. A. A. *infantis necandi piaculum aggressos*
simpliciter *supplicio capitali puniendos censuerunt*, ut est in L. pen.
C. ad L. Corn. de Sicar Cicero insuper, in Orat. pro A. Cluentio, & ex ipso Tryphonianus loc. cit. notarunt, *mulierem Milesiam, quod ab hæredibus secundis accepta pecunia partum sibi medica-*
28 *mentis ipsa abegisset, rei capitalis damnatam.* Et de *obstetrice* Ulpianus L. IX. in princ. D. ad L. Aquil. *si medicamentum dederit,*
& inde mulier perierit, ex Labeone distinguit, ut *si quidem suis manibus supposuit, sive pessum subdidit, videatur occidisse; sin dedit, ut*
mulier sibi offerret, in factum actionem esse dandam; quod hoc casu
29 *caussam mortis potius præstiterit, quam occiderit.* Quam tamen
distinctionem Canones vix admittent, nihilque interesse censebunt, sive pessum quis supposuerit ipse, sive supponendum
dederit & suaserit. In Concilio enim Lateranensi, sub Innocentio III. simpliciter cautum fuit, *ne Medicus* (quod intellige
de quovis etiam alio) *sub interminatione anathematis pro corporali*
salute ægroto aliquid vel suadeat saltim, quod in periculum animæ
30 *cedat.* c. cum infirmitas XIII. de pœnitent. & remiss. Et licet
de jure civili, & in foro contentioso, ubi agitur ad pœnam, interpretatio fieri possit in partem mitiorem, L. XLII. interpretatione. D. de pœnis. in foro tamen conscientiæ, ubi agitur
de

de placando Deo, & emendatione, quivis qui abortui quovis modo ansam præbuerit, homicidam se putare debet. Hoc passu enim *maxime eligenda est via tutior, atque in dubiis tenendum, quod existimamus certius*, c. juvenis de sponsal. & matrim. *bonarumque est mentium, ibi culpam timere, ubi culpa non est*, c. ad ejus vero dist. v.
Quanquam vero hæc recte habeant, reperti tamen fuere ab 31
omni fere ævo, qui contrarium licere, certis effictis casibus, certisque adductis limitationibus, persuadere nobis sategerunt. Inter eos alij licitam voluere abortus concitationem, si mulier parva sit & tenella, nec partus laboribus suffectura; si uterus fœtæ sit parvus, qui fœtum ob parvitatem usque ad justum pariendi terminum continere nequeat; si collum uteri sit angustum, aut intra se condyloma habeat, aut ἐμβόλιόν τι, unde in partu possit periclitari; si vesica sit debilis, ut ex incumbente utero pleno timeatur ruptura; aut denique fœtus ex se sit moriturus. ut videre est apud Aëtium tetrab. IV. serm IV. cap. XVI. Theod. Priscianum lib. III. cap. IV. Moschionem de adf. mul. cap. XLII. Avicennam lib. III. fen. XXI. tract. II. cap. XII. & XVII. nec dissentiunt Rhases lib. IX. Contin. Halyabbas lib. IIX. Pract. cap. IIX. Recentiores addunt morbum acutum, si eo corripiatur prægnans, nec subveniri possit ægræ sine fœtus eiectione: inter quos Thomas Cornacchinus Tab. Medic. I. Mart. AKAKIA de morb. mul. lib. II. cap. IV. Anton. Guainerius lib. de ægritud. uteri cap. XXX. Alii cum Hippocrate & Aristotele inter effluxiones & abortum distinguentes, abortionem quidem procurare nefas esse, effluxiones autem prolicere licitum putarunt. Trahunt huc insuper 32
Hippocratem, qui lib. de nat. pueri, part. IV. psaltriæ compressæ consuluit, ut in terram desiliret, atque ita genituram eijceret. Nec longe ab his abeunt, qui ex loco Exodi XXI. 33
supra adducto, versionem sequuti septuaginta interpretum, ut vocant, elicere conantur, ἔμβρυον ἐξεικονισμένον, seu *fœtum formatum*, eijci non debere, conceptum vero nondum formatum,

nec anima rationali informatum, sine crimine ad salvandam
34 matrem elici posse. Hoc docent Canones, cap. sicut ex litterarum. de homicidio. XXXII. quæst. II. cap. quod vero & cap. Moyses. Hoc voluerunt Antoninus in Summa, part. III. tit. VII. cap. II. §. II. Silv. Prieras, verbo Medicus. quæst.
35 IV. Navarrus in Manuali cap. XXV. num. LXII. atque alii. Nec delictum esse capitale volunt, Carolus V. Imp. Peinlicher halsgerichts ordnung art. CXXXIII. & Augustus Elector Sax. Ordinat part. IV. constit. IV. Quanquam autem speciose horum pleraque proferantur, tamen specie recti fallunt, & facile corruunt,
36 ubi ad veræ rationis trutinam expenduntur. Quia vero pene omnia hoc nituntur fundamento, licere fœtum ejicere, ut mater ab imminente periculo vindicetur; merito omnibus in genere Divi Paulli illud opponimus, ex Epist. ad Rom. cap. III. vers. IIX. *Non esse facienda mala, ut inde eveniant bona; quod talium damnatio*, ut addit Apostolus, *sit justa*. Valde enim fallitur Plutarchus, lib. de sera Num. vindicta, quando ait, in Medicina *τὸ χρήσιμον καὶ δίκαιον εἶναι, quod utile sit, etiam justum esse*. Licet namque in iis forte, quæ Plutarchus ibi adducit, id locum habeat, dum ridiculum esse notat, si quis injuste fieri dicat, quod coxendicibus laborantibus inuratur pollex, aut jecinore vitiato venter incidatur circa umbilicum; tamen in iis quæ cum vitæ fiunt discrimine, & conscientias cauterio inurunt,
37 idem tentare minime licebit. Atque hoc posito facile fuerit ad argumenta adducta respondere. Nam quod primo de fæmina tenella, & uterum parvum sortita, adferebatur; satius esse, ut si conceperit, ante tempus conceptum excutiatur, quam in partu illa periculo exponatur: id tanti non est, ut abortum suadere debeat aut possit. Uteri quidem ob parvitatem abortum aliquando contingere, Hippocrates jam olim docuit, lib. I. de morb. mul. & lib. de superfœt. non tamen perpetuum id est, aut necessarium, sed contingens Experientia enim docet, sæpius fœminas tenellas, & debiles satis, hoc ævo, præsertim

in magnatum familiis, duodecimo aut tertiodecimo anno nuptum locari, annoque vix evoluto fœtum vivum parere citra detrimentum. Vnde Aristoteles loco adducto, puellas parvas facile quidem abortire dixit, & in partu magis laborare, & earum plures obire, non tamen semper, neque omnes; quibus proinde optime consuluit oraculum Trozeenum, ne immaturæ nuberent. Si historias consulere velimus, exempla occurrent, quæ fidem pene omnem superent, multasque anno v. vi. 38
vii. iix. ix. x. peperisse aut parere solitas discemus, ex Plinio lib. vii. cap. ii. Arriano rer. Indic. cap. clxxiv. Sigismundo Barone, Comm. rer. Moschovit. pag. civ. Alberico Rosate, in Indice, in verbo Matrimonium. Aloysio Cadamusto, Navigat. cap. lxxv. Augerio Busbequio, Legat. Turc. Epist. iii. Jo. Schenckio, Observ. lib. iv. & aliis, ut pluribus docuimus in Disquisit. Medic. de utero gerent. iii. Quæ omnia docere poterunt, non impossibile esse, fœminam parvam, aut uteri parvi, parere sine periculo, & fere proportione correspondere utero magnitudinem fœtus, nec majus hunc sumere incrementum, quam uterus ambiens, ejusque capacitas, ipsi concedat, quod manifeste tradidit Aristoteles, sect. x. probl. xiv. cui adde, quæ docet Carsias Carrerus, Disp. med. ad Gal. de loc. adf. lxxv. cap. iii. num. ix. Et quibus quæso 39
signis fœminam cognosces uterum habere parvum? Nulla enim auctores ab omni ævo consignarunt, nulla hactenus novimus. Nisi cum Lud. Mercato dicere velimus, parvi uteri signum, esse absentiam omnium signorum, quæ aliis adsignantur caussis, lib. iv. de adf. mul. cap. ii. Pone tamen fœminam esse tenellam, quam scias uterum habere parvum, & concepisse. Ea, quum & sine periculo possit parere, ut exempla docent, forte etiam periculum incurrere, annon rectius feceris, & melius consulueris conscientiæ, si totam rem naturæ committas, atque ea adhibeas remedia, quæ fœtum matremque confortare, uterum dilatare, ac partum suo tempore facili-

 tare

tare queant, quam si maximo conscientiæ vulnere vitam adimas fœtui, vitæque periculum una eademque opera accersas matri. Recte D. Ambrosius lib. de Offic. ut refertur in cap. denique. XIV. quæst. V. *Si alteri*, inquit, *subveniri non potest, nisi*
40 *alter lædatur, commodius est neutrum juvare*. Quod de angustia colli uteri, atque ei adnato tuberculo afferebatur, non majoris est ponderis. Angustia enim illa (sive à natura talis, sive à tuberculo) si magna fuerit in fœmina, non conceptum tantum impediet, sed omnem etiam cum viro congressum. Quale quid iis accidere solet, quæ vitio laborant, quod Arabes *Alraticam*,
41 interpretes *clausuram* vocant; fœminas vero eo laborantes Græci *ἀτρήτας*, seu *imperforatas*, Latini *concretas* adpellant. Solinus cap. IV. *conserto virginali*, Cicero lib. II. de Divinat. *obsignata vulva* natas dixit. Quo modo natam Corneliam Gracchorum matrem, auctor est Plinius lib. VI. cap. XVI. memineratque adfectus ejus jampridem Aristoteles Hist. anim. lib. X. cap. IV. & lib. IV. de gen. anim. cap. IV. & nos in duabus puellulis eundem observavimus, & ministerio λιθοτόμου corrigendum curavimus. Sin parva fuerit angustia, ignorabitur fere, nihilque aliud eam consequetur, quam partus forte difficilior, quem, si caussam cognoscat Medicus, omnibus modis faciliorem reddere prudentiæ suæ industria adnitetur. At si non quidem magna sit angustia, talis tamen, quæ periculum in partu minetur, id facile mulieri innotescet ex molestia & difficultate, quam in venerio congressu percipiet, atque ideo opem implorabit Medici aut Chirurgi, qui eam, si necdum conceperit, periculo denunciato, jubebunt à congressu abstinere, donec debitis medicamentis impedimentum possit auferri: sin jam conceperit, intervallo gestationis operam dabunt, ut quovis modo ante instans partus tempus tuberculum exstirpetur, tanquam quod sui tantum amolitionem, non fœ-
42 tus deperditionem indicet: aut si contumax id nimium fuerit, & rebelle, omnemque Medici operam respuat, potius, quam ut abor-

abortum quis provocet, fœtus jam maturus & ad exitum pronus, *sectione* illa extrahi curetur, quam *cæsariam* vocamus, quamque citra periculum esse, si dextre administretur, ac fœtum ea, matremque feliciter salvari, pluribus docuere, qua rationibus, qua exemplis, Franc. Roussetus. lib. de partu Cæsar. & Casp. Bauhinus ibi in Adpend. Ob vesicam debilem, ne ab 43
incubitu & pondere uteri pleni rumpatur; aut si fœtum ex se moriturum sciamus; Avicenna abortum provocare licitum putavit. At quænam utriusque, tum vesicæ adeo imbecillis, tum fœtus morituri sunt τεκμήρια? Sane fœtum sæpe, quem moriturum ars ex signis conijciebat, adhibita auxilia Deo favente sospitarunt. *Sanantur* enim *interdum ægritudines*, ut dicebat Averrhoës lib. VII. Coll. cap. XXXI. *quibus nec Medicus, nec natura videbantur ad curam sufficere*; Consimilique id modo fieri putat, quo *aliquando in rebus naturalibus monstra*. Vesica insuper licet imbecillis, ex sua natura oneri prementi cedit, & pressa subsidit, urinamque tantum sæpius deponit, quod plerisque gravidis familiare esse novimus; & in non gravidis etiam usu venire, si uterus tumore præter naturam correptus, vesicæ incumbat, exemplo docet IC. Claudinus, Consult. Med. XVI. Præterea fœtus moriturus non certum simul ponit matris interitum: quum illo exstincto, hæc nihilominus salvari queat, nec fas sit, ad interitum ambiguum præcavendum, abortum concitare, ac certo periculo ambiguum prævertere. Multominus 44
nus ob matrem morbo acuto laborantem abortivis utendum fuerit, quum illa hoc modo non tam sæpe servetur, quam in manifestarium periculum data veluti opera præcipitetur. Neque enim Medicus ullus in artis operibus tam exercitatus est, aut esse poterit, qui dum fœtum corrumpit, certo sibi habeat polliceri, prægnantem superstitem mansuram. Fœtum siqui- 45
dem corrumpentia medicamenta, tam matri quam fœtui sunt inimica, fœminæque fere semper in abortu plus laborant, quam in tempestivo partu, si Hippocrati credimus, lib. I. de morb.

mul. Ita apud Ovidium lib. II. Amor. Eleg. XIV.

Dum labefactat onus gravidi temeraria ventris,
In dubio vitæ lassa Corinna jacet.

Et subest ratio: partus enim secundum naturam fit, & natura cooperante; abortus contra naturam, naturaque renitente, & fœtum, quantum in se est, salvum cupiente nec ante demittente, quam caussis, aut etiam medicaminibus corrumpentibus succumbat, cum periculo etiam matris. Siquidem

Sæpe suos utero quæ necat, ipsa perit.
Ipsa perit, ferturque rogo resoluta capillos;
Et meruit, clamant, qui modo cunque vident:

inquit iterum Ovidius, loco laudato, Eleg. XIV. Periitque eo modo Tesimi uxor apud Hippocratem, lib. V. Epid. aph. LIII & VII. Epid. aph. LXXXIII. quum ultro pharmacum corruptorium hausisset. Et non sine caussa Domitianum Imp. fratris filiæ, ut conceptum abigeret coactæ, caussam mortis exstitisse refert Suetonius in Domit. cap. XXII. ne alia exempla à Medi-
46 cis petamus. Præterea mulierem utero gerentem acuto morbo corripi, lethale pronunciavit Hippocrates, Sect. V. aph. XXX. & docuit exemplis duarum abortientium, lib. III. Epid. sect. II. hist. X. &. XI. item uxoris Olympiadæ, lib VII. Epidem. Galenus duplicem reddit rationem in comm. dicti aphor. quia nempe, metu abortus, nec venæ sectionem, nec purgationem in acutis prægnantium statim administrare, nec tenui victus ratione uti liceat. Quanto igitur, si præterea data opera concitetur abortus, res periculi plenior erit? quum Hippocrates loc. cit. aph. L. eas etiam fæminas, quæ febribus lenioribus gestationis tempore tentatæ abortiuntur, periclitari dicat. Unde si quis abortum per se periculosum concitare satagat, idque eo tempore, quo ob morbum acutum prægnans est in summo discrimine; quid aliud is aget, quam ut de industria, innocentis fœtus cæde patrata, matri insuper jam fatiscentem ereptum eat spiritum? Neque est quod dicas, fœtu ejecto debitis medica-

dicamentis expugnari posse acutiem morbi, matremque salvari. Nam id virium deiectio, tum abortum consequens, tum morbum ipsum; tum puerperij fluxus ex abortu copiosus, minime omnium admittent. Sit tamen, qui ex voto sibi successisse abortus provocationem; fœtuque exturbato matrem à morbo vindicatam glorietur; *id rectum ex errore erit judicandum*, inquit Rod. à Castro de morb. mul. lib. III. cap XXI. in Schol. quod imitari non licet, nec prudentiæ Medici tribuendum est, sed
mulierum robori, quod erratum medicantis valuit sufferre. Ve- 47
rum & iis satisfacere oportet, qui distinctionem Hippocratis & Aristotelis, inter effluxionem & abortum urgentes, si non abortum, tamē effluxionem citra scelus procurari posse contendunt, & Hippocratis de Psaltria exemplo sententiam suam stabiliunt, quique eodem fere collimant, atque ex adducto Exodi loco fœtum nondum formatum excuti salva conscientia opinantur. Sane distinctio inter effluxionem illa, atque abortum, aut fœtum formatum, & non formatum, recte suas ob caussas admittitur. Interim id, quod utero conceptum, etiam eo tempore, quo effluxionis nomine adhuc censetur, vel nondum formatum creditur, medicamentis aut quovis alio modo corrumpere, non magis licet, quam abortum concitare. Siquidem ista omnia, si finem spectes cui fiunt, eodem prorsus tendunt. Ut enim procurato abortu vita tollitur animātis: ita effluxione prolecta spes vitæ & hominis præciditur, argum. L. si quis §. qui abort. D. de pœnis. Et parum profecto interest, primis an postremis mensibus occidas, præsentemve, aut mox affuturam hominis animam perdas, & fœtum sive anima rationali jam informatum, sive conceptum tantum, qui dispositionem tamen habeat, & potentiam proximam ad animam rationalē formamque ultimam recipiendam, nefario abigas conatu. Qui Christiani sumus, audiamus Tertullianum Apologetico. *Nobis homicidio semel interdicto, etiam conceptum utero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissolvere non licet. Homicidij festinatio est, prohibere nasci:*

nec

nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet. Homo
49 *est, & qui est futurus, & fructus hominis jam in semine est.* Neque historia de Psaltria, cui saltum dicitur consuluisse Hippocrates, ut fœtum perderet, patrocinari huic sententiæ potest. Neque opus erat tam operose præceptorem excusare, ut fit à Mauritio Cordæo, lib. I. de morb. mul. com. III. text. III. Ioh. Matthæo, Quæst. Med. LXXXVII. Hier. Mercuriali, lib. I. de morb. mul. cap. II. Theod. Zuingero, Comm. in jusjur. Hipp. atque alijs. Homo fuit Hippocrates, & humani aliquid potuit pati; Ethnicus fuit, veræ religionis ignarus; nec factum ejus quodpiam, nisi ex se justum fuerit, pro exemplo
50 nobis obtrudi debet. Ego vero, nisi contrarium mihi demonstretur, libellum de natura pueri, in quo Psaltriæ historia habetur, genuinum Hippocratis fœtum esse vix ausim affirmare. Quanquam enim à Galeno lib. de sem. cap IV. ut Hippocraticus adducatur; tamen ab eodem lib. de fœt. format. cap. I. non tam Hippocratis quam Polybi nomine citatur. Andreas vero Cæsalpinus, vir doctissimus, Artis Medicæ lib. IIX. cap. I. Almæoni Crotoniatæ tribuendum censet, quod pullum in ovo nasci ex luteo, augeri ex albumine, in eo statuitur. Hanc enim sententiam Alcmæonis fuisse, Aristoteles testis est, lib. III. de gen. anim. cap. II. Stilus profecto maiestatem Hippocraticam non sapit, sed luxuriat, ut sæpe etiam ταυτολογεῖν videatur. *Tum ratiocinandi modus*, ut Theod. Zuingerus ait, Comm. ad hunc locum, *crebras ἀναλήψεις & anacephalæoses, repetitiones item, & collectiones ratiocinationum continens, longioribus digressionibus interiectis, ab ejusdem brevitate est alienus. Tum vero illud*, ut pergit Zuingerus, *quod longa admodum digressione Physicam disputationem de terræ calore & frigore interjicit, & si ἀπροσδιόνυσον non sit, ἐξώτερον tamen est.* Computatio insuper mensium in prægnantibus ex mensibus solaribus deducitur, quam fieri ex mensibus lunaribus oportere, solide ostenderat Hippocrates lib. de septim partu. Quin vel ipsa hæc historia, Hippocratis jura-

juramento, vitæque, quanquam Ethnici, illibatæ, ac morum sanctimoniæ adversissima, fœtus adulterini suppositionem arguere suffecerit. Neque aliter præter Zuingerum, sensere non pauci, iique non ex vulgo Medici; Jo. Bapt. Silvaticus Controvers. medic. LXXXII. Horatius Augenius Epist. & Consult. medic. tomo I. lib. XII. cap. V. Franc. Ranchinus Comm. in Iusjur. Hipp. Lege v. quæst. I. quo etiam inclinat præceptor olim & amicus noster honorandus, Cæsar Cremoninus lib. de orig. & principatu membror. dict. XVII. Supereſt ut 51
Exodi locum consideremus, quo illi se tuentur, qui nondum animatum fœtum excutere, licere contendunt. Græca quidem versio, quam Septuaginta vocant, huc manifeste inclinat. Ἐὰν δὲ μάχωνται δύο ἄνδρες, καὶ πατάξωσι γυναῖκα ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον αὐτὸ μὴ ἐξεικονισμένον, ἐπιζήμιον ζημιωθήσεται, καθ᾽ ὅτι ἂν ἐπιβάλῃ ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικὸς, καὶ δώσει μετ᾽ ἀξιώματος. Ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς. Latina versio vulgata, quæ inepte D. Hieronymo adscribitur, aliquantum variat: *Si rixati fuerint viri, & percusserit quis prægnantem, & abortivum quidem fecerit, sed ipsa (*mulier*) vixerit; subiacebit damno, quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri judicaverint. Sin autem mors ejus fuerit subsequuta, reddet animam pro anima.* Græci nem- 52
pe interpretis sensus est; si fœtus abortu rejectus nondum fuerit animatus, percussorem ad postulationem mariti, & arbitrium Judicis; sin animatus, vita puniri debere. Quam interpretationem sequitur Theodoretus Quæst. XLIIX. in Exod. & lib. de curandis affection. Græcor. qui est de natura hominis, serm. V. ut & Augustinus Tomo IV. Quæst. LXXX. At La- 53
tinus interpres percussorem ob concitatum abortum, nisi mulier ipsa pereat, arbitraria saltim pœena vult adfici; sin perierit, capitali. Verum Græca translatio (non auctoritate Philadelphi 54
Regis, ut creditum, sed Judæorum suadente utilitate conscripta, qui parum Hebraice sciebant, Græce vero loqui & scribere à Regibus cogebantur) mendosa admodum est, nec semper

T ad

ad Hebraici textus veritatem accedit, ut ex ipso Judæorum Thalmud Petrus Galatinus pluribus docet, lib. de Arcanis Cathol. verit. De Latina, diserte & libere Joan. Azorius Jesuita, Instit. Moral. lib. IIX. cap. III. *Multi*, inquit, *sunt, qui post Concilium Tridentinum scripsere, ut Vega, Sixtus Senensis, Andradius, Lindanus, Canus, & fatentur esse in vulgata Latina errores, non solum vitio Scriptorum, sed etiam ipsius Interpretis incuria, vel ignorantia.* Operæ igitur pretium fuerit textum Hebræum consulere, atque ad ejus veritatem, tanquam obrussam, versio-
55 nes examinare. Is autem, ut ad verbum rectissime verterunt Xantus Pagninus, Arias Montanus, Emanuel Tremellius, Franciscus Iunius, aliique Hebrææ linguæ peritissimi, ita habet: *Quum rixati fuerint viri, & percusserint mulierem utero gerentem, ut exeant nati ejus, & non fuerit mors, aut exitium, puniendo punietur, quemadmodum imposuerit illi maritus mulieris, dabitque juxta judices. Sin autem mors fuerit, dabit animam pro anima.* Neque aliter habet Onkelos, sive Chaldaicus interpres, in translatione, quam Targum vocat. Verba enim illa, אִם לָא יְהֵי מוֹתָא. *si non fuerit mors*; & postea אִם מוֹתָא יְהֵי *si fuerit*
56 *mors*; indefinite proferuntur, ut propterea & Rabbi Abenezra, & Rabbi Salomon, in Comm. & Latinus Interpres, male ea
57 ad mortem solius mulieris restrinxerint. Hoc enim vult & Chaldæus interpres: si percussionem mors nulla fuerit subsequuta, puta nec fœtus, nec mulieris, percussorem arbitraria pœna puniendum; quod præter voluntatem mulierem sibi occurrentem percusserit: sin mors alterutrius, aut etiam utriusque fuerit subsequuta, capitali supplicio adficiendum. Quanquam enim percussor imprudens matrem aut fœtum privarit vita; tamen animi atque intentionis ratio habenda, quæ
58 fuit vitam proximi petere. Hinc Dionysius Richel, Carthusianus, Comm. ad hunc locum, *mortem* interpretatur *vel matris vel fœtus jam animati.* Et Thomas de Vio, Cajetanus Cardinalis, *Pondera*, inquit; *Et non erit mors: quoniam negatur mors*

tam

tam matris quam prolis. Considerat enim lex ista de percussore mulieris gravidæ duos casus. Alterum, si non erit mors, sive matris, sive prolis, & tunc punietur percussor pœna arbitraria: alterum, si intervenerit mors; & tunc punietur pœna homicidii. Neq; aliter sentiunt, aut rem explicant Corn. à Lapide, Thomas Fienus de format. fœtus, quæst. 11x. sub fin. Tremellius, Iunius, & doctissimus Sixtinus Amama, Anti-Barbari Biblici lib. 11. qui addit, *legem totam esse supervacaneam, si mors de sola muliere sit intelligenda; quum hujus occisor lege generali teneatur.* Quæ quidem omnia docent textum Hebræum, sive fontem ipsum, nihil discriminis ponere inter fœtum animatum, vel non animatum, nihilq; ex ipso elici posse, quod fœtus nondum animati excussionem suadeat, sive permittat, aut prædictę opinionis sectariis patrocinetur. Ponamus tamen, licere fœtum nondum animatum aliquam ob caussam
perdere. Quęro, quo tempore is animetur? Si enim ex traduce, 59
ut loquimur, propagatur anima, statim traducta cum semine ab initio conceptionis aderit; licet propter organorum defectum operationes ne quidem minimas exercere possit; & propterea excussio ejus, quod conceptum est, etiam primis diebus non abibit ab homicidio. Sin divinitus creando infunditur, & infundendo anima creatur, quæ plurium & olim, & hodie est sententia, quæro iterum, quo tempore præcise infusio ista fiat, quam exacte sciri necessum est, ne animatus fœtus pro in-
animato excutiatur? Dicunt communiter, fieri id intra xxx & 60
xlv. diem, quod temporis spatium Hippocrates lib. de nat. fœtus, & ex hoc Medici cæteri, id definiverunt, quo fœtus jam plene conformatus est, omnibusque partibus, quas infor-
mare anima debet, insignitus. At quid prohibet, animam 61
etiam ante id tempus infundi, partibus tantum præcipuis delineatis, operationes tamen suas tum primum exercere, ubi organa debitam pro operationibus perfectionem fuerint indepta? Neque enim fœtus. xL. aut circiter dierum, licet plene conformatus, ratione utitur, quæ rationalis animæ propria est

operatio; immo nec statim in lucem editus, licet pridem anima id temporis corpori putetur infusa; ut propterea ex partium perfecta conformatione, de animæ præsentia, aut absentia, nihil certi colligi possit. Itaque difficultates hasce perpendens Ferdinandus Mena, Comm. ad lib. Hipp. de septim part. cap. XIV. fœtum voluit animari anima rationali die septimo. Nuper vero Thomas Fienus, vir doctissimus, lib. de fœtus format. quæst. IIX. conclus. XI. pluribus docuit, fœtum animari rationali anima circa diem tertium, aut etiam citius. Im-
62 mo Sennertus ὁ πάνυ, Hypomn. Phys. IV. cap. X. solidissimis fundamentis ostendit, animam humanam, sive per traducem propagetur, sive à summo Numine inspiretur, statim ab initio, & in ipsa conceptione, aut conceptionis momento adesse, operationesque suas exercere. Qua de re etiam vide virum doctissimum, Vop. Fortun. Plempium, lib. II. de fundam. Medic. cap. VII. Consideret vero hæc Medicus, atque id eligat, quod est tutius, neque ullo tempore abortum provocare
63 in animum inducat. Rectissime enim censuisse autumo Sixtum V. in Bulla, cujus paullo ante meminimus, *ut sine discrimine tum illi, qui fœtum sive animatum, sive inanimatum abegerint, ut homicidæ punirentur: tum ii etiam, qui sterilitatis venena, & potiones mulieribus propinaverint; vel quo minus fœtum concipiant impedierint; aut talia facienda vel exequenda curaverint, sive quovis modo in his consuluerint.* Ac, licet minus omnino videatur peccatum, sterilitatem inducere, aut effluxiones ciere, quam abortum prolicere; aliudque sit pessus corruptorius, aliud effluxio, aliud ἀτόκιον, seu *sterilitatis medicamentum*: tamen Pontificem, ut æquali pœna in delicta singula animadverteret, vel illud movisse puto, quod tum effluxionum citatio, tum sterilitatis inductio, sit res mali exempli, quod in caussa esse solet, ut gravius crimina puniantur, arg. Can. præcipue. XI. quæst. III. Siquidem *plus aliquando malo exemplo, quam peccato,*
64 *noceatur*, ut ait Cicero lib. III. de Leg. Itaque ut finiam, sive abor-

abortum Medicorum quispiam procuret, aut effluxiones proliciat, aut sterilitatem inducat, idque animo deliberato, quocunque etiam modo id fiat, quibusve mediis, sive etiam ejus rei conscientiam saltim habeat, is nefario scelere vitam artemque contaminabit, dignus eas sustinere pœnas, quas criminibus istis leges ultrices destinarunt. *Sunt enim cœli qui arguunt, elementaque sæviunt, & si non aliud, superest in posterum cruciatus gehennæ*, ut ex Jo. Mesue, in præf. lib. de morb. particul. Iason à Pratis hic ait, lib. II. de uteris. cap. v. Caveat vero Medicus ab astutis etiam mulierculis, nec nimium iis sit credulus, dum varia sæpe remediorum genera, sub prætextu gravium morborum, pro absentibus à Medicis petunt. Nec facilis sit in vehementioribus purgantibus, aut menses ducentibus præscribendis remediis, nisi omnia prius exacte perpenderit & de laborantis persona, morboque ipsi constiterit, ne abutantur iis malitiosæ istæ ad fœtuum expulsiones nefarias, & festina homicidia. Elegans vero est, & aurea Hippocratis sententia, qua ea, 65
quæ præsenti ac superiori capite explicavimus, cōcludit, rationemque reddit, quare nec medicamentum mortiferum, nec pessum suppositorium, aut dare aut commonstrare velit; aitque, ἁγνῶς δὲ ὁσίως διατηρήσειν τὸν βίον τὸν ἐμὸν, καὶ τέχνην τὴν ἐμὴν, *tum vitam suam, tum artem, castam & ab omni scelere puram se præstiturum*. Et Ἁγνῶς *quidem*, ut ait Zuingerus in Comm. *ut semetipsum castum atque purum conservet ab omni animi libidine*. Ὁσίως *vero*, 66
ne quem artis suæ operibus quomodocunque lædat. Eruditissimus tamen, Heurnius, Notis ad Iusjur. τὸ ἁγνῶς καὶ ὁσίως etiam de illis accipit, qui *Innocentia & Iustitia duce medicinam faciunt, non vero gemmatis & inique appreciatis remediis in alienas opes degrassantur*. Quales hodie sunt vulturii illi, & noctuæ ad aucupia crumenarum, qui credulos magnates & imperitum vulgus circumducunt passim, & pecunia ἀπομύσσουσιν, sive *emungunt*, quo verbo apposite hac in re utitur Hippocrates in παραγγελίαις. Qui non auri tantum ac gemmarum, sed quarumvis aliarum

rerum mera jactant secreta chymica, quæ non nisi à se solis peculiari cheirotechnias, & pynotechrias modo elaborari queant. Qui his iisdem miracula se confecisse gloriantur, ac propterea *αἰετοὶ ἐν νεφέλαις* haberi volunt, præ quibus alii velut umbræ volitent. Quorum tamen si scrinia excutiendi facultas forte se sistat, aut occasio, mera saltim deprehendas aliorum inuenta, ac remedia in vulgus etiam nota, quæ si tollas,

Aut si forte suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas,

nihil offendas reliqui præter jejunam maciem,

Aut apinas tricasque, & si quid vilius istis,

quibus eruditiorum choro

—— —— *deplumis moveat cornicula risum.*

Sed revertamur ad Hippocratem, & ad ejus mentem cum Erasistrato, ex Sorani Ephesii Isagoges cap. 1, dicamus, *felicissimum esse si utrumque coincidat, ut & in arte sit Medicus perfectus, &*
67 *moribus optimus*. Talis post Hippocratem nostrum, quem propterea in Hipp. vita *σεμνὸν τρόποις* vocat, fuerit Zeno apud Alexandrinos. Eum Iulianus Imp. in Epist. ad ipsum scripta, ait non tantum *ἰατρικῆς τέχνης εἰς τὰ πρῶτα ἀνήκειν*, verum etiam *καὶ ἤθους, καὶ ἐπιεικείας, καὶ βίου σωφροσύνης, συμφώνως πρὸς τὴν τέχνην ἔχειν. non ad summum tantum medicæ artis gradum pervenisse, sed ei parem morum moderationem, ac vitæ temperantiam adjunxisse.* Ta-
68 lis Daphnus Ephesius, quem unum ex interloquutoribus facit Athenæus in Dipnosoph. & Auctor Epitomes in Athenæum ait fuisse, *ἱερὸν τὴν τέχνην καὶ τὰ ἤθη, qua vitam qua mores*
69 *sanctum*. Talis demum Iamblichus in quem sequens Leontii Scholastici tetrastichon exstat, Epigrammatum Græcorum lib. IV.

Ὁ γλυκὺς ἐν πάντεσσιν Ἰάμβλιχος, ὃς ποτὶ γῆρας
Ἤλυθεν, ἁγνὸς ἐὼν κυπριδίων ὀάρων.

Ἔργα

Ἔργα τ' ἀκεστορίης ἐφέπων, σοφίῃ τι διδάσκων,
Κέρδεσιν ἐδ' ὁσίοις χεῖρας ὑποστόρεσεν.
In cunctis Iamblichus amabilis, attigit ævi
Vltima, contemtis illecebris Veneris.
Idem artem exercens, Sophiamque professus, iniquis
Dicitur à lucris abstinuisse manus.

Loquitur tamen Hippocrates in textu jam explicato, potissimum de animi castitate & morum puritate; nam de corporis castitate infra monebit.

CAPUT SEXTUM DECIMUM.

Οὐ τεμέω ἢ ἐδὲ μὴν λιθιῶντας. ἐκχωρήσω δὲ ἐργάτῃσιν ἀνδράσι πρήξιος τῆσδε.]

SUMMARIA.

1. *Calculi in quavis corporis parte generantur.* 2. *Calculus in gena generatus.* 3. *in lingua ligamento.* 4. λιθὶς *&* λιθίασις. 5. λιθῶντης, *&* λιθιῶντης, *an differant?* 6. *Quos Hippocrates hic intelligat per* λιθιῶντας. 7. *Renum sectio.* 8. *An remedium calculo infringendo noverit Hippocrates?* 9. *An* λιθίασις *citra sectionem curabilis?* 10. *An Chirurgia, seu manuum operatio ad Medicinam pertineat?* 11. *Avenzoaris sententia, & Oribasii.* 12. *sententia vera.* 13. *Chirurgia pars Medicinæ.* 14. *Chirurgiæ auctores.* 15. *Machaonis & Podalirii studium diversum.* 16. *Apollo* ἠπιόχειρ. 17. *Medici Clinici & Chirurgi.* 18. *Operationes Chirurgicæ Medicis adscriptæ.* 19. *& instrumenta Chirurgica.* 20. *Hippocratis scripta Chirurgica.* 21. *Galenus Chirurgiam exercuit.* 22. *Meditus etiam Chirurgus.* 23. *Minister Medici & Chirurgi.* 24. *Hujus requisita.* 25. *Barbatores hodierni, an mereantur nomen Chirurgi?* 26. *Medici carnifex.* 27. *Medicus quo respectu manibus operetur?* 22. *Medici certarum partium.* 29. *Medici Ocularii, Dentarii, Auriculares.* 30. *Ex horum censu lithotomi.* 31. ἐργάτης *qui?* 33. *Medicus* ἐγχειρήσεως *sit peritus.* 33. *An Hippocrates intuitu crudelitatis calculi sectionem abs se removerit?* 34. *Caussa verior.* 35. *Duplex verborum Hippocratis sensus.*

Calcu-

1 Calculos in quavis corporis parte progigni experientia docet, rerum omnium magiſtra. Prolixum catalogum ex pluribus auctoribus recenſet Clar. Sennertus noſter, Inſtit. Med. lib. II. part. II. cap. IX. quem repetere heic loci ſupervacaneum
2 foret. Vidimus nos ante quadriennium, & quod excurrit, ex vitrorum conflatoris gena dextra, à balneatore Lubecenſi exemptum lapidem teretem, colore ſubruffum, magnitudine oſſis dactylorum, quem per triennium fere æger geſtaverat. Primis annis tumorem hic tantum ſenſit durum, & ex eo non nihil incommodi, cui emolliendo & tollendo, multis uſus fuit inunctionibus, cataplaſmatibus & emplaſtris, ſed fruſtra. Tandem proceſſu temporis ſorex ſuo indicio ſe prodidit, vel exitum potius ipſe quæſivit, dirupta parum cute; quam mox balneator paullatim latius diduxit, hoſpitemque latentem in
3 lucem protraxit. Plures ſunt anni, quum Helmæſtadii ad huc agerem, Ioanni Ludero Icto, Profeſſori, Collegæ & amico meo, dum in vivis erat, ſincero lapidem calcis induratæ colore & conſiſtentia, duorum hordei granorum magnitudine, in linguæ ligamento genitum, pollice atque indice digito linteolo involutis, compreſſum extraxi. Subinde in aliis etiam corporis partibus calculos pronaſci poſſe, nemo puto dubitaverit. Peculiariter tamen & frequentius in renibus & veſica proveniunt; quæ proinde κατ' ἐξοχὴν calculo laborare dicuntur. Ad-
4 fectionem ipſam Hippocrates & λιθίδα, & λιθίασιν vocat. Et λιθιάσεως quidem paſſim, λιθίδος vero lib. IV. de morb. mentionem facit. Cælius Aurelianus Chron. paſſ. lib. V. cap IV.
5 *Calculationem*, Lexicon Græco Latinum *Calculoſitatem* nominat. λιθῶντας tamen Hippocrates maxime eos appellat, qui vel in renibus, vel in veſica calculos habent: λιθιῶντας, qui in veſica ſolum. Eſt vero ubi & λιθίασιν renibus tribuit, & λιθιᾶν renem dicit, lib de morb. int. ſecus, quam putavit Io. Gorrhæus in Definit. Med. Communiter nihilominus λιθιᾶν, & λιθίασις,
de

de renum calculo usurpatur. Vnde & hoc in loco Interpretes per λιθιῶντας vesicæ calculo laborantes intelligunt, idque propterea, quod his solis sectione subveniri queat. Quanquam non sim nescius in renum etiam adfectionibus, calculi 7
sectionem ab Hippocrate non improbari, lib. de intern adfect. de qua & Avicenna lib. III. Fen. XIIX. tract. II. cap. XIIX. & Serapio Pract. tract. IV. cap. XXII. meminerunt, quam rationabiliter insuper fieri posse contendit Fr. Roussetus lib. de partu Cæsar. sect. III. cap. VII. & Jo. Riolanus filius Anthropographiæ lib. II. cap. XXVI. Colligit autem 8
ex præsenti textu Lud. Duretus, lib. I. de morb. int. cap. XLIX. Hippocratem, quia medicamentis & diæta ægris se præsto futurum jurat, calculo autem laborantes ad λιθοτόμους dimittit, nullum scivisse remedium, quo vesicæ calculus confringi posset: disertisque deinde verbis adfirmat, λιθίασιν, præsertim primogeniam, non nisi sectione percurari posse. Rationes rei confirmandæ addit ex Iac. Silvii explicat. in Gal. 9
loc. de lap. Iudaico: quod medicamentum calculo atterendo destinatum, integris viribus ad vesicam pervenire nequeat, aut si pervenire posse fingamus, infringi tamen ejus vim solere, tum vesicæ amplitudine, tum urina cui remiscetur, tum calculi duritie & ejusdem involucro, & pituita, qua circumvolvitur. Neque aliter sentiunt Io. Heurnius Notis in ὅρκον, Horatius Augenius, Tomo II. lib. IX. Epist. IIX. Andreas Dudithius, in Epist. Scholtzianis Ep. XIV. Nic. Monardes, Simplic. med. Novi Orbis, lib. III. cap. de Cachos. Sanctorius, lib XIII. Meth. vitand. error. cap. IV. atque alij. Porro quia idem Hippocrates 10
omnem hic operationem in calculo exsecando abs se removet, & viris rei ejus operariis transscribit, colligere inde alij volunt, Chirurgiam à Medicina, omnemque operationem manuariam prorsus separandam, veluti Medico indignam. Avenzoar certe, 11
lib. II. Theisir. tract. VI. cap. I. in hæc verba prorumpit. *Ad Medicum nobilem & honoratum non pertinent operationes manuum, seu ad*

ministros Medicorum, ut sunt phlebotomia, cauterium, incisio arteriarum. Immo & alia debent facere ministri illi Medicorum, ut est incisio palpebrarum, & elevatio venarum in albedine oculorum, & sublatio cataractæ. Ad Medicum autem honoratum nihil aliud pertinere dicimus, nisi ut consilium solummodo præstet ciborum medicinarumque infirmo, absque operatione manuum. Hæc Avenzoar. Et simpliciter Oribasius de omnibus Chirurgicis operationibus, *Quæ manuum*, inquit, *opera curantur, melius ab exercitoribus obeuntur,*
12 Synops. lib. I. cap. I. Vt ex quæstione hac nos expediamus, sciendum est Medicinæ partes principes à fine desumptas (de cæteris enim nunc nihil dicimus) duas esse, ut Galenus lib. I. de san.tuenda. cap. I. & ad Trasybulum cap. XXX. Averrhoës lib. I. Coll. cap. I. & Halyabbas lib. I. Theor. cap. IV. docent, ὑγιεινὴν & θεραπευτικὴν; quarum illa sanitatem in corpore præsentem conservat, hæc amissam restituit. Posterioris tres vicissim sunt species, διαιτητική, quæ victus præscriptione, φαρμακευτική, quæ medicamentis, & χειρουργική quæ manuum adjumento medetur. De harum postrema, res in quæstione est,
13 an ad Medicum spectet. Quidni vero? si Medicinæ pars est, si iisdem nititur fundamentis & præceptis, si easdem habet demonstrandi leges, eandem methodum, sub iisdemque auctoribus fuit prognata? Sane qui primam Medicinæ originem spectarit, à Chirurgia & manuum operatione bonam partem
14 cœpisse advertet, ut ab ea, quæ magis incurrebat in sensus. Et ne ulterius rem arcessamus, à Chirone, qui in Græcia communis fere Medicorum plurium fuit præceptor, Chirurgiam maxime excultam, *ulcera Chironia* docere poterunt, quæ id nominis acceperunt, quod Chiron solus ipsis mederi crederetur, ut Paullus Ægineta lib. IV. cap. XLVI. testatur. Hujus discipulus Æsculapius dentium evulsionem invenit, si Ciceroni credimus, lib. III. de nat. Deor. atque ut de ipso Pindarum audiamus, in Pythiis Ode III. qui & morbos recenset quos curavit, & medicinæ modum declarat.

Ὅσσοι

Ὅσοι μόλον αὐτοφύτων
Ἑλκέων ξυνάονες, ἢ πολιῷ
Χαλκῷ μέλη τετρωμένοι,
ἢ χερμάδι τηλεβόλῳ,
ἢ θερινῷ πυρὶ περ-
θόμενοι δέμας; ἢ
χειμῶνι· λύσαις ἄλλον ἀλ-
λοίων ἀχέων
ἔξαγεν· τοὺς μὲν μαλακαῖς
ἐπαοιδαῖς ἀμφέπων·
τοὺς δὲ προσανέα πί-
νοντας, ἢ γυίοις περιάπτων πάντοθεν
φάρμακα, τοὺς δὲ τομαῖς ἔστασεν ὀρθούς.
Quotquot venerunt, sponte natorum
Vlcerum participes, aut corusco
ferro membra sauciati,
aut saxo eminus misso,
vel quibus æstivus ignis de-
populabatur corpus, aut
frigus; liberans alium a-
liis doloribus
eripuit: hos quidem mollibus
incantamentis tractans;
illos vero lenta bi-
bentes, aut membris aptans undique
medicamina, alios etiam sectionibus restituit sanitati.

Parentem æmulati filii, Podalirius & Machaon, atque Agamemnonem ad Troiam sequuti, commilitonibus suis non mediocrem attulerunt opem, nec tamen in pestilentia aut aliis morbis, sed vulneribus tantum, ferro aut medicamentis curandis, ut notant Cicero lib. 11. de orat. & Celsus lib. 1. in præf. Exemplum est Iliad. δ. ubi Machaon Menelao jaculum eximit, mox vulnus dispicit,

Αἷμ' ἐκμυζήσας, ἐπ' ἄρ' ἤπια φάρμακα εἰδὼς
Πάσσων.

Sanguine deterso, medicamina lenia doctus
Inspergens.

Quanquam Eustathius Machaonem saltim Chirurgiæ, Podalirium vero abditorum & latentium morborum curationi incubuisse, hosce Homeri versus argumento esse notet:

—— Ἕτερον δ' ἑτέρῳ κύδιον ἔθηκεν·
Τῷ μὲν κουφοτέρας χεῖρας πόρεν, ἔκ τε βέλεμνα
Σαρκὸς ἑλεῖν, τμῆξαί τε, καὶ ἕλκεα πάντ' ἀκέσασθαι.
Τῷ δ' ἄρ' ἀκριβέα πάντα ἐνὶ στήθεσσιν ἔθηκεν,
Ἄσκοπά τε γνῶναι, καὶ ἐπαλθέα οἴσασθαι.

—— *Aliumque alio precellere jussit;*
Huic agiles dedit esse manus: si quando sagittas
Extrahere hærentes opus, aut exscindere ferro,
Altaque vel peterent medicatum vulnera succum:
Ast alius melior morborum arcana sagaci
Indagare animo, placidamque afferre medelam.

16 Certe Apollo ipsus non aliam ob caussam ἠπιόχειρ, quam quod *manu delinifica* fuerit *præditus*, ab Orpheo in hymno salutatur. Ex hoc autem liquido patet, Chirurgiam apud antiquos præcipue floruisse, & fere primo omnium inventam fuisse & excultam. Ac licet illa artis pars, per interna medicamenta morbos internos curandi, quam φαρμακευτικὴν diximus, non prorsus veteres latuerit, ut exemplo Podalirii jam ex Eustathio ostendimus, & porro liquet exemplo Melampi, qui melampodio sive helleboro Prœti Thraciæ Regis filias ab insania liberavit (ut præter Hippocratem in Epist. ad Cratevam, habet Diodorus Siculus Biblioth lib. IV.) & Helenæ, quæ apud Homerum, loco citato, pharmaco suo, (quod habebat

Νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.

Nepenthes, reprimensque iram, mala cunctaque pellens)

tristitiam curasque abigebat: licet etiam procedente tempore à Medi-

Medicis posterior hæc artis pars felicius excoleretur; tamen nunquam hæc ab illa, aut illa ab hac sequestrata mansit, sed ut geminæ germanæ sorores, una docebantur, atque uno Me- 17
dici nomine & *Clinici* & *Chirurgi* censebantur, quod notat Plinius lib. xxix. cap. I. Hinc passim Chirurgorum operatio- 18
nes Medicis adscribuntur. Ælianus Var. Hist. lib xi. cap.xi. de Dionysio Siciliæ Tyranno loquens, quod Medicinæ operam navarit, ait: *curationes, sectiones, ustiones, & reliqua, ipsummet, exercuisse.* Appianus lib. II. de bell civil. de Catone agens, qui vulnus sibi inflixerat: *Medici*, ait, *recentia adhuc intestina in vulnus retruserunt, consutumque obvinxerunt fasciis.* Et Var- 19
ro Quinquatribus, quam Satyram in sui temporis Medicos scripsit, inter Medici instrumenta connumerat

Bipensiles forcipes, dentharpagas:

& Lucillius Satyr. lib. xix.

Scalprorum forcipumque millia viginti.

Paullus vero I C. L. xiix. §. x. D. de instructo inter eadem Medici instrumenta recenset, *collyria, emplastra & ferramenta:* Quæ Herodot. lib. III. de Democede Crotoniensi Medico agens. *τὰ πρὸς τὴν τέχνην ἐργαλεῖα, instrumenta ad artem pertinentia* nuncupat. Et prolixius enumerantur Polluci, lib. IV. c.xv. *σμίλη, ψαλὶς, τομεὺς, ὑπογραφὶς, ὠτογλυφὶς, μήλη, βελόνη, ξυστὴρ, ὀδοντοξέστης, ὀδοντάγρα, ἑδώλιον. Scalpellum, forfex, sector, scarificatorium, auriscalpium, mele, acus, novacula, dentiscalpium, dentium extractorium, evedium.* Atque ea respicit Tertull. lib. II. adversus Marcionem, *Quid enim*, inquit, *si Medicum dicas esse, & ferramenta ejus accuses, quod secent, & inurant, & amputent, & constringant? quia sine instrumento artis medicus esse non potest.* Et Seneca Epist. xci. *Non opus erat tā magna supellectile, nec tot ferramentis, nec pyxidibus.* Ac ne alios operose in testimoniū citemus, Hippocrates ipse, lib. de Medico, & lib. de Elegantia, inter ea, quæ Medicū in parato habere fas est, *lintea* enumerat *puris detersoria, spongias, deligacula, emplastra, cucurbitulas, gladiolos, volsellas, machinas,*

nas, atque instrumenta alia, convenienti singula magnitudine,
20 gravitate, aut tenuitate, ad usum apte comparata. Idem ille de *Fracturis, Vlceribus, Articulis*, & *Vulneribus capitis* scripsit, quæ
21 ad Chirurgiam spectare nemo negaverit. Galenus denique lib. VI. Meth. med. cap. VI. diserte fatetur, se opera Chirurgica, citra alterius opem, suis manibus exercuisse, præsertim in Asia. Nam Romæ agens, ait *se Vrbis morem sequutum, permissa Chirurgis, quos ita vocabant, maxima manualium operationum*
22 *parte*. Vt jure optimo concludere liceat, Medicum & Chirurgum unum eundemque esse, aut saltim esse debere, nec per rerum naturam essentiales has Medicinæ partes ab invicem separari posse, frustraque esse, qui inter ipsas distractionem aut dissidium volunt, adeo arcte cohærent, alteriusque

Altera poscit opem pars, & conjurat amice.

Vnde recte Corn. Celsus in præf. lib. V. *illud ante omnia scire convenit, quod omnes medicinæ partes ita innexæ sunt, ut ex toto separari non possint.* Et ex Celso Scribonius Largus cap. LXIIX. *Implicitas medicinæ partes inter se, & ita connexas esse constat, ut nullo modo diduci, sine totius professionis detrimento, possint. Ex eo intelligitur,* pergit, *quod neque Chirurgia sine diætetica, neque hæc sine Chirurgia perfici possint: sed aliæ ab aliis adjuvantur, & quasi consummantur.*
23 Interim tamen hoc quoque notandum; quemadmodum Hippocrates, lib. de Medico, ei qui medicamentis & diæta curat, præsto semper esse jubet ex discipulis quempiam, in arte non inexercitatum qui operam det, ut ipso absente ægri imperata faciant, & præscriptis recte utantur: ita idem lib. de officina. Med. ei quoque, qui circa manuum operationes versatur, ministrum addit, qui ipsum sublevet, atque ea quæ à Medico fieri artis dignitas non admittit, exsequatur; ut ita, nisi velint, neque ille, neque iste manu operari necessum
24 habeant. Debet vero Chirurgi minister adolescens esse, aut adolescentiæ propior, manibus promptus, nihilque tremens, animo intrepidus, immisericors: quum contra Medicus Clinicus,

nicus, ut vocabant Romani, sive etiam Chirurgus, senior esse debeat, atque in arte exercitatus, ut recte discipulis ministrisque, ex usu quod sit, possit imperare. Hinc apud Gallos proverbio dici consuevit:

Ieune Chirurgien, vieil Medecin;
S'ils sont autres, ne valent pas un brin.
Iuvenem Chirurgum laudo, sed Medicum senem:
Ejusmodi qui non fient, nihil valent.

Tantum tamen abest, ut *barbatores*, aut *barbitonsores* nostri, me- 25
reantur nomen Chirurgi, ut ejus, quem ministrum diximus, personæ sustinendæ ipsorum plurimi vix sint satis. De his enim, aliisque Chirurgi Medicique ministris, accipiendus Plinius Valerianus, de re Med. lib. I. cap. LVI. quando ait: *Atque ita potes curari, ut nec sanguisugas ponas, nec carnificem Medici patiaris.* Vbi recte advertit Casp. Barthius, Adversar. lib. II. 26
cap. XIV. *Carnificem Medici*, esse *sectorem*, quem adhibet, sive *ministrum*. Si tamen, quod sæpius contigit, & contingere sæpe 27
potest, Medicus ipse manum ad hibeat, facit id ille non officij ratione, sed eum in modum, quo aliquando Imperator militis gregarii munus obit. Id à Mario, Romano Duce, subinde factum Sallustius in bello Ingurth. & Plutarchus in Mar. testantur, & de Hannibale auctor est Polybius, Histor. lib. V. de Antonino Caracalla Imp. Herodianus, lib. IV. De Philippo atque Alexandro Macedonum Regibus idem commemorat Galenus, lib. VI. Epidem. comm. V. text. I. cujus verba, quia maxime huc faciunt, ipsamet subiungo. *Multi Imperatores*, inquit, *sæpe & arcu uti, & jaculari & pugnare gladio hastaque sciunt, & faciunt, & Reges pariter, sed non ut Rex, ut Imperator erat Alexander Macedo, aut ejus pater Philippus; sed per alias artes, imperatoriæ atque regiæ subservientes, hæc militaria munera obibant. Ita & nos, ut Medici, cujusque auxilii qualitatem, quantitatem, occasionem & utendi modum cognoscimus: ut ministri vero venam rescindimus, & cucurbitulas admovemus, &* *reliqua*

reliqua manibus operamur. Adde quæ in eandem ſententiam habet Palladius Sophiſta, Comm. in eundem locum. Verum ad Hippocratem revertamur, & videamus quare is calculi
28 ſectionem ab ſeſe prorſus amoveat. Sciendum autem hic eſt, primum apud Ægyptios, mox alias etiam gentes, certarum partium corporis humani, morborumque in iiſdem, certos olim fuiſſe Medicos, qui ex partibus etiam quas curabant,
29 denominationem ſortiebantur, ut *Ocularii*, *Auricularii*, *Dentales*, aut aliter, dicerentur. De Ægyptiis audiamus Herodotum, Hiſtor. lib. II. ἡ δὲ ἰητρικὴ κατὰ τάδε σφι διέδασται μίης νούσου· ἕκαστος ἰητρός ἐστι, καὶ οὐ πλειόνων· πάντα δ' ἰητρῶν ἐστι πλέα. οἱ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν ἰητροὶ κατεστέασι· οἱ δὲ κεφαλῆς. οἱ δὲ ὀδόντων. οἱ δὲ κατὰ νηδύν· οἱ δὲ τῶν ἀφανέων νούσων. *Medicina apud eos in hunc modum eſt diſtributa, ut ſingulorum morborum ſinguli ſint medici, non plurium, mediciſque referta omnia. Alij enim ſunt oculorum Medici, alij capitis, alij dentium, alij alvi & vicinarum partium, alij occultorum morborum*. Et lib. III. idem Herodotus meminit Medici *Opthalmici*, qui in Ægypto fuerit, ab Amaſi judicatus omnium optimus. Corn. Celſus Evelpidis Chirurgi, & *Medici Ocularii*, mentionem facit lib. IV. Suo etiam tempore Medicos Romæ fuiſſe, qui *Ocularios* ſe nominarent, ſeu *Opthalmicos*, teſtis eſt Galenus lib. x. de uſu part. cap. XI. Unde etiam *Ocularii Medici* in Inſcriptionibus vetuſtis; ut Romæ in hortis Carpenſibus.

TI. IULIUS.
AUG. ET.
AUGUSTAE. L.
CUTISONUS
MEDICUS
OCULARIUS
H. S. E.

Et

Et ibidem in Museio Carpensi.

P. ATTIVS. ATIMETVS
AVG. MEDICVS
AB. OCVL.
H. S. E.

Et de hoc Medicorum genere agit Vlpianus L. III. D. de extraord. cognit. *Medicos*, inquit, *fortassis quis accipiet etiam eos, qui alicujus partis corporis, vel certi doloris sanitatem pollicentur: ut puta si auricularius, vel fistulæ, vel dentium.* Facete in eos ludit Martialis lib. x. Epigr. LX.

Eximit, aut reficit dentem Casellius ægrum,
Infestos oculis uris, Hygine, pilos.
Non secat, & tollit stillantem Fannius uvam;
Tristia saxorum stigmata delet Eros.
Enterocelarum fertur Podalirius Hermes;
Qui sanet ruptos, dic mihi Galle, quis est?

Ad hanc vero classem *Lithotomi* etiam pertinebant, seu *Calcularii* 30
Medici. Vt enim isti omnes Empirici tantum erant, nec quidquam aliud norant, quam quod in certa aliqua parte manu operandi, & medicandi peritiam haberent: ita hi quoque de solo hoc remedio, in calculi curatione extremo, arduo, difficili & cum maximo periculo conjuncto, dextre administrando fuere solliciti. Hos itaque ἐργάτας vocat Hippocrates, seu 31
operarios. Jul. Pollux Onomast. lib. I. sect. I. cap. V. interpretatur χειροτέχνας, seu *manuarios*. Hesychius ἐργαστικὰς, in Lexico. Hos tanquam veri Medici, sive Clinici, sive etiam Chirurgi nomine indignos, & potius ministros, à veris Medicis Hippocrates separat, suisque discipulum adigit, ut omnes istorum operationes ejuret, atque exercere nolle promittat; sed viris circa illas versatis, casque profitentibus, quique istis rebus particulatim navant operam, quidquid muneris ejus est, committere. Interim tamen, dum operæ ejuscemodi suis 32

exercitoribus committuntur, quique serio eas profitentur, ἐγχείρησιν ipsam non ignorare Medicum par est, ut eam operariis imperare possit; ne auxilium implorantibus defuisse, aut id videatur non intellexisse, quod quis varicosis pedibus, aut callosis manibus feliciter præstet. *Quæ enim servum*, sive ministrum, *scire facere oportet*, *Dominum oportet scire jubere* dicebat Aristoteles lib. I. Polit. cap. VII. Qui vero aliis agendi & operandi modum præscribere aut dictare poterit, qui eundem nec calleat ipse, nec unquam didicerit? Non itaque cum Avenzoare hic facere possum, qui calculi extractionem è vesica, *tam turpem rem*, *& abominabilem*, *miseramque* esse ait, *ut non tantum non exerceri, sed ne adspici quidem ab honorato viro debeat.*

33 Nec simpliciter adsentior Theod. Zuingero, Proscen. Med. cap. II. Scævolæ Sammarthano, in Metaphrasi Poet. jurisjur. Hipp. atque aliis, qui saltim ideo Hippocratem calculi sectionem abs se amoliri putant, quod ab omni crudelitate abhorrens, noluerit morbum vulnere, novoque morbo, aut dolorem dolore curari: sed, quidquid ejus sit, cædentibus operariis relinquere, generi hominum duro ac crudeli. Etenim si id crudele est, morbum morbo, aut vulnus vulnere sanare, ac dolorem dolore mitigare aut tollere, multa profecto essent, quæ simili modo à se spernere atque ejurare haberet Medicus. Atque enim crudele est cauterium inurere, sanis etiam partibus, & immedicabile vulnus ense recidere, ne pars sincera trahatur, aut ulcera vulneraque parva immissis medicamentis acribus, aut denique ferro dilatare, vel febres in morbis à materia frigida excitare; quæ tamen subinde à Medico fieri jubentur, quædam etiam aliquando ab ipsomet fiunt, ubi collubitum fuerit, & usus postularit. *Ita nullum est auxilium Medicum, quod non laceret, quod noxam animo & corpori non inferat*, inquit, Sanctor. Sanctorius vitand. error. lib. XII. cap. X. Et *circumspecti est Medici*, dicebat Celsus lib. III. cap. IX. *novare interdum, & augere morbum & febres accendere.* Si nempe bono fini id fiat, atque

atque in salutem ægri, aut ad majus malum, morbumque vehementiorem averruncandum. *Nulla* enim *dura videtur*, ut Seneca ait, *curatio, cujus salutaris effectus est*, lib. I. de Ira. cap. V.
Itaque ut dixi, eam potius ob caussam Hippocrates sectionem 34
calculi à Medicis amolitur, quod sciat operationem istam tum artis dignitatem dedecere, tum adeo difficilem esse, ut in usum trahi nec possit, nec debeat à quoquam, qui non particulatim ac sedulo in ea dudum se exercuerit, modum operandi legitimum exacte callens, & dextre administrare scius. Ejusmodi vero operatores, quum cætera Medici non sint, atque in prædicta saltim operatione ἐμπειρίαν, peritiamque nudam habeant, verorum Medicorum nomine venire nequeunt. Vulgi tamen errore, & per abusum vocabuli, non secus atque Ocularіis, aliisque, Medici iis nomen aliquando tribuitur, quod partem aliquam in medicando videantur obire. Ita enim & *Obstetrices, Medicæ* subinde dicuntur, *quod*, ut Ulpianus ait, L. I. §. XI. D. de extraord. cognit. *medicinam utique exhibere videantur.* Cæterum duplex videtur esse sensus in verbis illis Hippo- 35
cratis (ἐκχωρήσω δὲ ἐργάτῃσιν ἀνδράσι πρήξιος τῆσδε) quod etiam observavit Jo. Obsopœus in Comm. Vel enim hoc dicit, *se cessurum* ἐργάτῃσιν πρήξιος τῆσδε, sive *magistris ejus operationis*: vel se ἐκχωρήσειν πρήξιος τῆσδε, seu *cessurum hoc munere, sive operatione, operatoribus*, locumque calculi secandi & facultatem daturum. Quodsi cui aliorum de prædicta quæstione sententiam nosse libuerit, is adire poterit Jo. Bapt. Silvaticum, Controv. Medic. XCIV. Franc. Valleriolam, Enarrat. Medic. lib. VI. enarr. IV. Leonh. Botallum, lib. de Medici & ægri munere. Mich. Doringium, de Medicina & Med. lib. II. part. III. sect. VI. cap. III. Jo. Freitagium, Noct. Med. cap. XIII. Rod. à Castro, Med. Polit. lib. II. cap. III. Theod. Zuingerum, in Proscen. Med. & post hos P. Laurenbergium, Porticu Æsculapii cap. IX. &c.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Εἰς οἰκίας ἣ ὁκόσας ἂν ἐσίω, ἐσελεύσομαι ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, ἐκτὸς ἐὼν πάσης ἀδικίης ἑκουσίης, καὶ φθορίης, τῆς τε ἄλλης, καὶ ἀφροδισίων ἔργων.]

SUMMARIA.

1. *Pleonasmi Græcis familiares.* 2. *Malorum Medicorum mos.* 3. *Plinio Secundo adscripta Epistola.* 4. *Præmii inter morbi cruciatus extorsio.* 5. *Martialis iocus.* 6. *& Philippi Macedonis.* 7. *Medicis prohibitum durante morbo cum ægroto pacisci.* 8. *Medicorum infamia summa, opus querere.* 9. *Ægri salus, suprema Medici Lex.* 10. *Medicus etiam doctus leviter aliquando errare potest.* 11. *præsertim in morbi principio.* 12. *Hippocratis exemplum.* 13. *Galeni.* 14. *Averizoaris, & Matthæi à Gradis.* 15. *Nec tamen qui ita errant imperitiæ tenentur.* 16. *Ægyptiorum Lex. à Bocchoride lata.* 17. *Austrigildis facinus.* 18. *Et Alexandri M.* 19. *Et Antonini Imp.* 20. *Medico imputatur, quod per imperitiam peccat.* 21. *& punitur, sed pœna extraordinaria.* 22. *Sensus verborum Hippocratis.* 23. *Varia in contextu lectio.* 24. *Gorrhæus notatus, item Glossa Scaligeri.* 25. *φθορίη, corruptela.* 26. *Vlterior Hippocratis verborum sensus.* 27. *Gorrhæus iterum notatus.* 28. *ἄλη quid?* 29. *quid planus.* 30. *ἔργα ἀφροδίσια.* 31. *ἐργάζεσθαι, ἐργασία.* 32. *opus, opera.* 33. *ἐνεργεῖν.* 34. *ἐπ' αὐτοφώρῳ.* 35. *Castitas Medico servanda.* 36. *Æsculapius Agnites* 37. *κνίζα apud Scholiasten Theocriti.* 38. *Zona lumbaris Medicorum quid notet?* 39. *Medici luxuriosi & adulteri.* 40. *Didymon.* 41. *Apollonides Cous, & eius pœna.* 42. *Vettius Valens.* 43. *Eudemus.*

1 Εἰσιέναι & εἰσέρχεσθαι εἰς οἰκίας, dicitur pleonasmo Græcis familiari. Ita infra est ἐκλαλέεσθαι ἔξω. Ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων, est ad ægrotantium salutem, quo
2 modo supra etiam loquutus est auctor. Repetit autem eadem verba hoc etiam in loco, ut removeat abs sese suspicionem, qua pseudomedicorum & agyrtarum greges laborant,

rant,

rant, qui augere morbos solent sæpe, ac cruciatus, tempusque curationum extrahere ut diutius ægros in reditu habeant, majusque miseris extorqueant præmium. De iis Corn. Celsus lib. v. cap. xxvi. *Histrionis est, parvam rem attollere, quo plus præstitisse videatur.* De iisdem Mimnermus, antiquissimus Poëta ait, quod ament dicere,

τὰ φαῦλα μείζω, καὶ τὰ δεῖν' ὑπὲρ φόβον,
Πυργῶντες αὐτοὺς·

Et Auctor Epistolæ de Medicina ad amicos, quam quidam Plinio Secundo apud Marcellum Empiricum inscripserunt; 3
Frequenter mihi, inquit, *in peregrinationibus accidit, ut propter meam, aut meorum infirmitatem, varias fraudes medicorum experirer: quibusdam vilissima remedia ingentibus pretiis vendentibus: aliis ea quæ curare nesciebant, cupiditatis caussa suscipientibus. Quosdam comperi hoc genere grassari, ut languentes, qui paucissimis diebus, vel etiam horis possent sanari, in longum tempus traherent, ut & ægros diu in reditu haberent, & sæviores ipsis morbis existerent.* Ex qua 4
cohorte is fuit, cujus meminit Ulpianus in L. III. D. de extraord. cognit. qui, *quum curandos quispiam ipsi commisisset oculos periculum amittendorum per adversa medicamenta inferendo, compulit ægrum, ut possessiones suas sibi contra bonam fidem venderet.* In angustiis enim constitutus æger nihil non promiserit Medico exigenti; ut optime in exactores istos id quadret, quod lepide se facturum ait Martialis, si quid à tonsore, novacula gut- 5
turi imminente, rogaretur, lib. xi. Epig LIX.

Quid si me tonsor, quum stricta novacula supra est,
Tunc libertatem divitiasque roget?
Promittam; nec enim rogat illo tempore tonsor,
Latro rogat. res est imperiosa timor.

Notusque est iocus Philippi Macedonis, qui quum vulnera- 6
tus esset ea parte, qua collo adnectitur pectus, quæ Græca voce *κλεὶς*, sive *clavis*, Medicis *clavicula* dicitur, Medicoque uteretur avaro, & subinde aliquid flagitanti, insusurravit ipsi,

λάμβανε ὅσα βούλει, τὴν γὰρ κλεῖν ἔχεις; cape quantum voles, nam
7 *clavem habes*, referente Plutarcho in Apophthegm. Atque
huiusmodi bipedum caussa (licet Hippocrates in Præception. à mercedis constitutione initium facere jubeat Medicum, quo fiduciam excitet in ægro, se eo derelicto non emansurum) Legibus caveri cœpit, ne durante ægritudine Medicus cum ægroto pacisceretur de precio. L. III. D. de extraord. cognit. L. IX. Cod. de professs. & Med. L. VI. §. I. & seq.
8 Cod. de postulando. De iisdem Medicis etiam capiendus Seneca lib. VI. de benefic. cap. XXXVI. *Gravissima*, inquit, *infamia est Medici, opus quærere. Multi quos auxerant morbos & irritaverant, ut maiore gloria sanarent, non poterant discutere, aut cum magna miserorum vexatione vicerunt.* Iidem sunt, quos Philemon ait,

Κακῶς ἔχειν, ἐὰν κακῶς μηδεὶς ἔχει:
Male habere, nemo se quotiens habet male.

9 At noster salutem ægri supremam sibi legem dixerat, *longe satius esse* ducens, ut in Præception. ait, *à morbo servatis exprobrare ingratitudinem, quam perniciose habentes emungere.* Ideoque addit porro, *se* prorsus *alienum futurum ab omni injuria voluntaria.* Licet enim supra docuerim, *ἀδικίαν* ex semetipsa esse injuriam, quæ ex destinata malitia proficiscatur, & voluntarie & præmediate alicui destinetur; nihilominus tamen, ut vim vocabuli pressius exprimat Hippocrates, eam hoc loco *ἑκουσίαν*, seu *vo-*
10 *luntariam*, ex abundanti vocat. Quemadmodum enim, homines qui sumus, nihil humani alienum à nobis putare debemus: ita & Medicum aliquando humanitus quid pati credere licet, & vel doctissimum quemque, vel in primo ad ægrum accessu, primove morbi intuitu, aut alia ex caussa, circa ægrotantem aliquando labi, aut ipsum etiam morbi speciem non perfecte
11 apprehendere; *Ego*, inquit Galenus lib. IIX. meth. med. cap. III. *nec in omnibus ægrotantibus fateor exacte me scire primo die affectum, nec ullam diariam febrem me fugere.* Confusa autem morbi

morbi cognitio, qualis fere in principio est, confusas parit indicationes; confusæ indicationes confusa auxilia. *Quum* tamen *aliquid ignoratur ex iis, quæ scitu necessaria sunt, methodus medendi optima est: sequi indicationes eorum quæ sciuntur*, inquit Phil. Scherbius, Disp. Med. IX. Avicenna hoc casu, lib. I. fen. IV. doct. V. cap I. *naturæ rem relinquere* jubet, *aut subtiliare regimen*, sive *diætam*, ut loquitur lib IV. fen. I. cap. de curat. febr. putr. in univers. *Ipse Hippocrates*, inquit Quinctilianus 12
lib. III. instit. Orat. IIX. *clarus arte Medicinæ, videtur honestissime fecisse, quod quosdam errores suos, ne posteri errarent, confessus est.* Atque id quidem *more magnorum virorum, & fiduciam magnarum rerum habentium*, ut de hac ipsa Hippocratis confessione ait Celsus. lib. IIX. cap. IV. *Levia enim ingenia*, ita pergit Celsus, *quia nihil habent, nihil sibi detrahunt. Magno ingenio, multaque nihilominus habituro, convenit etiam simplex veri erroris confessio, præcipueque in eo ministerio, quod utilitatis caussa posteris traditur, ne qui decipiantur eadem ratione, qua quis ante deceptus est.* Itaque Hippocratem sequutus, etiam Galenus lib. II. 13
de loc. adf. cap II. coli dolorem, quo laborabat, primum pro nephritico se habuisse ingenue fatetur. Alii decepti ex 14
ignorantia imprægnationis, cathartica validiora, quanquam sine periculo, gravidis exhibuerunt, ut de semetipsis testantur Avenzoar, Arabum doctissimus, lib. II. Theisir tract. III. cap. I. & Matth. Gradis, lib. de ægrit. uteri cap XXXIIX. Simile exemplum Medici Itali notat Bruno Seidelius lib. de morb. incurab. cui alia subiungere possem, nisi res odiosa quidem esset, per se tamen satis liquida. *Difficile* enim *est*, inquit Galenus lib. II. κατὰ τόπους. cap. I. *ut qui homo est, in multis non peccet.* Vnde Hippocrates lib. de veteri Medic. *se* τοῦτον τὸν ἰατρὸν ἐπαινεῖν, τὸν σμικρὰ ἁμαρτάνοντα; *eum laudare Medicum, qui minimum delinquat.* Idque propterea, ut mox subjungit, quod τὸ ἀκριβὲς ὀλιγάκις ἐστὶ καλιδεῖν. *exacta certitudo rara sit conspectu:*

ſpectu: quodque, ut Galenus ſcribit in fin. Comm. in Prognoſt. *nunquam errare, ſupra hominem ſit, rariſſime autem, ſolius artificis.* Quo etiam ſenſu optime Medicum monet Hippocrates lib. VI. Epid. ſect. II. text. L. *ut in morbis ad hoc ſe exerceat, quo vel*
15 *proſit, vel ſaltim non lædat.* Quæ tamen dextre intelligenda ſunt omnino, ne qui dicta ratione aliquando, & leviter quidem à ſcopo aberravit, ſtatim ex imperitia teneri exiſtimetur, nec viciſſim prætenſio levis erroris multorum imperitiæ patrocinetur. *Quivis* enim *Medicus*, ut Plato vult, lib. IX. de LL. ἂν ὁ θεραπευόμενος ὑπ' αὐτοῦ ἄκοντος τελευτᾷ, καθαρὸς ἔστω κατὰ νόμον: *ſi is, cujus curæ præeſt, moriatur ipſo invito, purus eſt ſecundum legem;* nec Medico mortalitatis eventus imputari debet, ſi nihil eorum intermiſerit quæ ex artis præſcripto, & medendi
16 methodo præſtare potuit, aut debuit. Itaque Bocchoris, Ægyptiorum Legiſlator antiquiſſimus, lege lata abſolvebat Medicos à culpa, *ſi ſacri codicis normam*, hoc eſt, *medendi rationem longi temporis uſu firmatam, & ab optimis artificibus probatam* in curandis ægris fuiſſent inſequuti, ut refert Diodorus Sicu-
17 lus lib. I. cap. LXXXII. Crudele vero facinus cluet Auſtrigildis, uxoris Guntchramni, Gallorum Tetrarchæ, quæ dyſenteria maligna laborans, quum morbus indies augeret, maritum jurejurando adegit, ut par Medicorum, quo uſa fuit, quique omnibus adhibitis fatum exorare nequiverant, ſe etiamnum ſpiritum ducente, morti addiceret: crudelius ſcelus, quod maritus deteſtandæ uxoris voluntati, & legibus prohibitæ, paruit, oculoſque morituræ innoxii ſanguinis profuſione, impio ad poſteritatem exemplo, ſatiari voluit. Referunt facinus Aimoinus, lib. III de reb geſt. Francor. cap. XXXIII. Gregor. Turonenſis, Hiſt. Franc. lib. V. num. XXXV. Jo. Tritthemius, Compend. Annal. lib I. Steph. Forcatulus, de Imp. & Phi-
18 los. Gallor. lib. IV. Parili infamia laborat Alexander. M. qui Glaucum Medicum, Hephæſtione mortuo, egit in crucem. Neque

Neque enim hic Medici, sed sua ipsius culpa perierat, quod capit. XIII. monuimus. Scelestior omnibus Antoninus Caracalla Imperator, qui, quum frustra Medicis persuadere conatus esset, ut Severum Imperatorem veneno tollerent, crimen recusantes, mortuo ex intervallo Severo, supplicio adfecit, si Herodiano credimus, Historiarum lib III. Superiori etiam seculo Gabriel Zerbus, Medicus Italus doctissimus, in Illyricum vel Mysiam vocatus, quum sanitati Satrapam Turcicum restituere non posset, Satellitum acinacibus crudeliter concisus fuit, referente Brunone Seidelio, lib. de morbis incurabilibus. *Quidquid* ta- 20
men *Medicus per imperitiam commisit, imputari ipsi omnino debet*, inquit Ulpianus, *nec prætextu humanæ fragilitatis, delictum decipientis in periculo, innoxium esse*. L illicitas. VI. §. sicuti D. de officio Præsidis. *Imperitia enim culpæ annumeratur*. L. Si servus. XXVII. §. si calicem. XIIX. D. ad L. Aquiliam. Et jam olim actio in tali casu data est in Medicum, affinibus juvenis cujusdam, ut refert Galenus, lib. I. Prognost. in princ. Ac tametsi, qui ita peccant, non 21
plectantur pœna ordinaria Legis Corneliæ de Sicariis, quæ in eos statuta est, qui dolo interficiunt, extra ordinem tamen puniuntur, non corporali, aut capitali pœna nisi circumstantiæ suadeant pœnam exasperandam, sed arbitraria:

Nach gestalt vnd gelegenheit der sachen / vnd nach Rath der verstendigen.

ut habent verba Caroli V. Imp. Constitut. Criminal. artic. XXXIV. Exilio quosdam, vel interdictione medicinam in posterum faciendi punitos, exemplis docent Julius Clarus in §. homicid. num. XVII. Petrus Heigius part. II. quæst. XXVI. num. LVI. Verum ut eo revertamur, unde sumus digressi, imperitiæ crimen nunquam cadit in eos, quos σμικρὰ ἁμαρτάνειν dixit Hippocrates, quum neque se ipsum horum numero eximere videatur, dum

in Epist. ad Democr. *se quanquam senem, artis finem*, summam nempe perfectionem, *nondum attigisse*, ingenue fate-
22 tur. Itaque sensus est verborum; utut leviter aliquando, etiam à perito Medico, errari possit, se tamen longissime abfuturum ab omni malitia injuriave voluntaria, nec daturum operam, ut prolongetur morbus, aut augeantur dolores, nec momentum illud καιροῦ, seu *occasionis curandi*, quod ὀξὺ vocat Hippocrates in princ. Aphoris. & caput sanationis, aut quidquam aliud, quod ex usu esse queat, maligne neglecturum: sed κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν, ut alias loqui solet, solam ægri salutem quæsiturum, neque alia in-
23 tentione ægrotantium ædes ingressurum. Videamus vero & cætera contextus verba, in quibus alia exemplaria pro φθορίης, legunt φθορῆς, sensu neutiquam diverso, si pres-
24 sius rem intueamur. Joannes Gorrhæus quidem per φθορίην abortivi fœtus ejectionem & corruptionem hic intelligit. At ego caussam non video, ob quam Hippocrates, qui concisus admodum esse amat, & plura paucis involvere, denuo recoquere heic loci id voluerit, de quo jam ante in præcedentibus rem satis expediverat. Postquam enim jurarat se mulieri pessum φθόριον non præscripturum, quid opus erat altera nunc vice, odiosa reiteratione, denuo φθορίην, si Gorrhæi sensu vocabulum capias, ejurare? Glossæ Scaligeri φθορίην interpretantur βλάβην. βλάβη autem *noxam, damnum* notat. Unde δίκη βλάβης, *actio damni dati*; & δίκη βλάβης τετραπόδων, *actio damni*, seu *pauperiei, quam quadrupes fecerit*; de qua Legem olim à Solone latam, Plutarchus auctor est, in ejus vita. Verum & hæc interpretatio ταυτολογίας insimulat Hippocratem. Qui enim ægrotantium ædes non nisi ad eorundem emolumentum, & ab omni injuria voluntaria alienum, se ingressurum dejerat, is eadem opera omnem si-

mul

mul damni illationem deteſtatur. Itaque cum Anutio Foëſio per φθορίην *omnem morum corruptelam*, & *vitam omni ſcelere inquinatam* intelligo, nec tam animi, uti ſupra, quam *corporis impuritatem*, & *pudorem devoratum*, aut *pudicitiam proſtitutam*, Hippocratem innuere æſtimo. Eſt enim φθορίη, idem quod φθορὰ, quam Gloſſarium vetus διαφθορὰν, & *ſtuprum* indigetat, quo ſenſu Apulejus, lib. III. Florid. utitur vocabulo *corruptelæ*. Notumque alias eſt, διαφθείρειν, & *corrumpere*, inter verba eſſe nupta. Ita Plutarchus in Camillo, διεφθαρκὼς αὐτοῦ τὴν γυναῖκα· qua phraſi aliquotiens etiam in Galba, & alibi utitur. Heraclides de Politia Samior. τὸ γύναιον αὐτοῦ διαφθείρων, atque ita paſſim alii. E Latinis Suetonius in Julio Cæſare cap. L. *Conſtans opinio eſt, plurimaſque & illuſtres fœminas corrupiſſe*. & in Domitiano cap. XXII. *poſt alii collocatam ultro corrupit.* Juvenalis Sat. I. 25

——— ——— *Nurus corruptor avaræ.*

Hanc genuinam Hippocratis eſſe ſententiam, verba do- 26
cent quæ ſequuntur, quibus ejurare diſcipulos adigit, φθορίης τῆς τε ἄλλης, καὶ ἀφροδισίων ἔργων. Hoc enim vult dicere, alienos eos oportere eſſe ab omni φθορίῃ, ſeu *corruptela*, tum alia, tum maxime ea, quæ *res venerias* concernit. Fruſtra nempe hic iterum eſt Gorrhæus, & citra 27
neceſſitatem pro ἄλλης legendum cenſet ἄλης, ſimplici λ,
quam interpretatur *fraudem*. Sane non nego ἄλην, ut 28
Heſychius in Lexico. Erotianus in voce ἀλαζόνες. Suidas in voce ἄλη, & Auctor Etymologici, explicant, idem eſſe quod πλάνην. Et Phavorinus in Lexico: ἄλη, inquit, ἡ πλάνη. παρὰ τὸ ἀλῶ, τὸ πλανῶ· & paullo poſt ἀλῶμαι, τὸ πλανῶμαι. πλάνην vero idem eſſe quod ἀπάτην, ſeu *fraudem*, Heſychius iterum notat; quemadmodum viciſſim, τὸ

τὸ ἐξαπατῆσαι, quod eſt apud Oppianum Halieut. lib. III.
29 Scholiaſtes Græcus explicat per ἐπλάνησαν. Neque aliunde eſt Latinum *planus*, quod *erronem* ſignificat, *impoſtorem*, *circulatorem*. Cicero Orat. pro A. Cluent. *Hic ille planus improbiſſimus*. Balbus Catholico: *Implanare*, *decipere*, vel *in errorem ducere*. Antiqua bibliorum verſio, in Siracidis cap. XV. *Non dicas, me implanavit*, & cap. XXXIV. *Qui implanatus eſt, abundat nequitia*. Sed de his alibi plenius. Hæc vero omnia opinioni Gorrhæi confirmandæ adducere poſſem, eſſetque ex ipſius mente ſenſus Hippocratis verborum; alienum ſe futurum ab omni fœtus corruptione, fraude, reique veneriæ cupiditate. Verum, ut dixi, neque tautologia hæc nobis placet, ab Hippocratis ſtilo aliena, nec lectio mutanda, quæ proba eſt, & priora
30 cum ſequentibus recte & immediate connectit. Porro ἔργα ἀφροδίσια, honeſta circumloquutione Hippocrates vocat ipſum Veneris uſum, loquendi formula aliis etiam auctoribus familiari. Ita de virgine ἐρώτων ἀμυήτῳ (aut ut Muſæus Heronem Leandri vocat, γάμων ἀδιδάκτῳ) Heſiodus ἔργων β.

Οὔπω ἔργ' εἰδυῖα πολυχρύσου Ἀφροδίτης.

Aureola nondum congnoſcens res Aphrodites.

Quemadmodum Anthol. lib. III. tit. εἰς γυναῖκας. matura virgo dicitur,

Ἀκμαίη πρὸς ἔρωτα, καὶ ἡδέα κύπριδος ἔργα.

Jam matura ad amorem, & jucundas Veneris res.

Longus Sophiſta, Paſtoral. lib. III. ἔρωτος ἔργα, eodem ſenſu non una vice dixit: quemadmodum & Lucretius lib. IV. fœminam viro ait jungi, per *jucundas Veneris res* Oppia-

pianus Halieut, lib. I. ἔργα Κύπρης, τὴν συνουσίαν vocat: Home-
rus Iliad. ε. & Nonnus Dionys. lib. XLII. ἔργα γάμοιο,
ipsas nuptias. Plutarchus in Solone, nuptiis senum deesse
dixit ἔργον γαμήλιον, καὶ τέλος, ac propterea esse ἀώρους &
ἀχάριτας ἐπιπλοκάς, sive *incongruas ingratasque copulatio-
nes*. Vbi ἔργον γαμήλιον, est *patratio* ipsa *nuptialis*, τέλος, *li-
berorum procreatio*. Longus, quem dixi, Pastoral. lib. IV.
& Anonymus Antholog. lib. II. titulo. εἰς ἀσελγεῖς. ἔργα
γυναικῶν, appellant τὴν ἀσέλγειαν τῶν γυναικοπαθούντων. Neque 31
aliter fere Demosthenes non uno in loco utitur verbo
ἐργάζεσθαι. Quemadmodum idem Orat. in Neæram,
ἐργαστήριον, vocat tabernam meritoriam; & alibi ἐργασίαν,
quæstum corporis: ut docet doctissimus Guilielmus Budæus
in Commentario Linguæ Græcæ. Petronius Satyrico *opus* 32
dixit: *Qui muliebre opus in ergastulo fecit*; Plautus *operas*.
Asinar. act. III. sc. III.

Opto annum hunc perpetuum mihi hujus operas.

Hinc Solon & Draco, ut est in L. XXIV. §. quod ait. D.
ad L. Iul. de adult. ἐν ἔργῳ deprehendi dixerunt *in ipso opere* 33
venerio, aut *patratione*, sive ut loquitur L. XCVI. D. de
verborum obligat. *In ipso facinore* Theocritus Eidyll. IV.
hoc sensu honeste ἐνεργοῦντα dixit senecionem illum, cui
μύλλοντα ἐρῶντα suam supervenerat Corydon. Græcis alias 34
est ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ, methaphora à furtis deducta, ut videre
est apud D. Ioannem Evangelistam cap. IIX. versu IV.
In lege Attica, quam recitat Lucianus in Eunucho, sic
deprehensi dicebantur ἄρθρα ἐν ἄρθροις habuisse. Cæte- 35
rum de castitate Medico servanda, & pudicitia, quam non
immerito *primum virtutis honorem* Horatius vocat, lib. I.
Sat. VI. elegans alius est locus Auctoris nostri lib. de Me-
dico, *Cum ægris*, inquit, *Medico non parum est commercii*.

Illi enim huic sese tractandos submittunt, isque nunquam non fere cum mulieribus & virginibus conversatur, resque magni pretii contrectat, à quibus omnibus sibi temperare debet. Atque eodem respicit Galenus, quando lib. quod opt. Med. sit Philosf. ait, *non licere cuiquam esse industrio, qui se aut vino obruat, aut cibis expleat, aut Veneri dedat, pudendis denique & ventri indulgeat.* Idem inculcat Arnaldus Villanovanus, *Medicus*, inquit, *sit honestus in thalamis; delitescat in eo flamma libidinis.* lib. de calculo cap. III. Atque iterum, lib. de cautelis Medic. *Hoc unum*, inquit, *praeterea moneo, ne Medicus aegroti vel ancillam, vel filiam, vel uxorem respiciat oculo sinistro, nec cupido, nec funis eum decipiat mulierum.* Nec, quod Franciscus Ripa ait, tract. de remed. ad curand. pestem. num. LXIII.

Morborum caussas per candida brachia quaerat;

aut Medicos imitetur illos apud Ioan. Baptistam Mantuanum, Ecloga VI.

——— ——— *qui tangere venas*

Non nunquam illicitas audent.

36 Lacedæmonii, ut castitatem Medico servandam innuerent, *Æsculapium* colebant *Agniten*, ut refert Pausanias in Laconicis Ejus simulachrum erat ex ἄγνῳ (Latini *viticem*, & *agnum castum* vocant) frutice seu arbuscula castimoniæ servandæ & libidini restinguendæ dicata: è cujus foliis iccirco olim matronæ Athenienses in Thesmophoriis (quando segregatæ cubabant à viris,

Terque novem noctes venerem tactusque viriles

In vetitis numerabant;

ut Ovidii verbis utar, ex lib. X. Metamorp. fabula XI) cubi-

cubitus sibi sternebant, quod Dioscorides lib. I. cap. CXVI.
Plinius lib. XXIV. cap. IX. Galenus lib. VI. de simpl. medicam. facult. Ælianus de animal. lib. IX. cap. XXVI. testantur. Scholiastes tamen Theocriti, ut obiter hoc no- 37
tem, ad Eidyllion IV. non *ἄγνον*, seu *viticem* nominat, cujus folia *αἱ θεσμοφοριάζουσαι* sibi substraverint, sed *κνίζαν*, sive, ut textus ipse habet, *κνύζαν*. Hanc vero, quo minus viticem credamus, addit, *φυτὸν* esse *χορτῶδες*, hoc est, *plantam herbaceam*, sive quæ *herba* sit, proprie dicta. Nam vitex arbuscula est rei herbariæ scriptoribus, sive frutex in arborem tendens. Κνίζαν autem porro Scholiastes ait esse *βοτάνην ψυχρὰν*, *herbam frigidam*; ac propterea *ἐπέχειν τὰς πρὸς συνουσίαν ὀρέξεις*, seu *cohercere appetitus venerios*. Sed alius 38
loci est de his inquirere. Franciscus Ranchinus comm. in jusjur. Hipp. Lege VII. castratis necessitatem in Medicis denotare ait insigne illud, quod lauream Apollinarem adeptis, in Gallus atque etiam in Italia datur: Zona videlicet, cujus proprium sit renes coercere, lubidinis magnam partem habitaculum, ut alibi docuimus, & effrenatas lumborum cupiditates temperare. Quam tamen 39
sæpe parum pensi hæc habeat Medicorum non nemo, exempla testantur & historiæ. Didymonis cujusdam memi- 40
nit Laërtius in Diogene, qui & vulgo mœchus audiebat, & salse ob flagitia sua aliquando à Diogene tactus fuit. Quum enim puellæ forte oculum curaret, *vide*, inquit Diogenes, *ne τὴν κόρην corrumpas*; quæ vox & *pupillam* & *virginem* designat. Meminit Bartholomæus Brixiensis quæst. XXXII. medici adulteri, qui ægrotantis uxorem subagitarit, quod Hostiensis etiam retulit, Joannnes Andreæ; & Panormitanus, in cap. discretionem. de eo qui cogn. con. uxor. suæ. Exemplum aliud, & vindictam si- 41
mul addo ex Photio Patriarcha, Biblioth. Cod. LXXI.

CX

ex Ctesiæ lib. XVII. de reb. Pers. *Mortuo Megabyzo*, in-
quit, *Amytis uxor* (Xerxis Persarum Regis filia) *cum multis*
consuetudinem habebat, & ante hanc similiter mater Amystris.
Apollonides vero Cous Medicus, cum Amytis leviter ægrotaret,
& ipse amore ejus captus esset, fore dixit, ut convalesceret,
si cum viris rem haberet; uteri enim esse morbum. Quæ cum
illi ars ex voto successisset, ac cum ea concubuisset, ubi fœmi-
nam contabescere vidit, abstinuit à congressu. Igitur illa, morte
adpropinquante, matri indixit, Apollonidem ut ulcisceretur.
Hæc Regi ipsi Artaxerxi (Xerxis filio, & Amytis fratri)
rem omnem exposuit, ut ei consueverit, ut post contumeliam
abstinuerit, & quomodo filia velle de Apollonide supplicium
sumi sibi indicasset. Rex, quidquid matri visum, agendi fe-
cit potestatem: quæ cum vinctum Apollonidem integro bime-
stri excruciasset, vivum postea defodi eodem ipso tempore cura-
42 *vit, quo Amytis diem suum obiit.* Consimili sceleri obnoxius
fuit Vectius Valens, celebris & insignis cætera Medicus,
ut in vitis Medicorum docuimus. Is Messalinæ, Claudii
Imp. uxoris valetudinem regere solitus, adulterio ejus
famam partam conspurcavit, si Plinio credimus, lib. XXIX.
ad supplicium tandem tractus à Narcisso liberto, quod
43 Tacitus notavit, Annalium lib. XI. sub finem. Neque aliud
ob crimen male audit Eudemus, Liviæ Drusi Imperatoris
uxoris Medicus, quem idem Tacitus Annal. lib. IV. *Liviæ*
amicum vocat, *& specie artis frequentem secretis*; nec omisit
Plinius loco dicto, in criminatione Medicorum. Sed ar-
tificum ista sunt vitia, non artis, neque huic imputari par
est, quæ illi famæ, decoris & juramenti obliti, peccant.

CAP.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

Ἐπὶ τῇ γυναικείων σωμάτων, καὶ ἀνδρώων, ἐλευθέρων τε καὶ δούλων.]

SUMMARIA.

1. *Lectiones in textu diversæ.* 2. *Lex* ὕβρεως *Solonis.* 3. σώματα οἰκετικά. 4. *Servorum conditio apud veteres.* 5. *Quur Hippocrates etiam servis noluerit contumeliam fieri?* 6. *Iuris Consultorum opinio.* 7. *quæ in dubium vocatur.* 8. *Sententia propria.* 9. *Sensus verborum Hippocratis.* 10. *Quibus masculam venerem damnat.* 11. *Hujus impuritas, & crimen nefandum.* 12. *Sodomitis olim familiare.* 13. *& Græcis.* 14. *Persis.* 15. *Romanis.* 16. *Gallis.* 17. *Germanis priscis incognita.* 18. *Dubium de his, dilutum.* 19. *Pœna sceleris in sacris litteris.* 20. *Apud Græcos,* 21. *Gothos.* 22. *Romanos.* 23. *Lex Scantinia.* 24. *Exempla à Romanis punitorum.* 25. *Rescriptum Constantii & Constantis, & Iustiniani Imp.* 26. *Leonis & Constantini.* 27. *Valentini, Theodosii & Valentiniani.* 28. *Iustiniani alia sententia.* 29. *Censura Ecclesiastica in scelus illud.* 30. *Constantini & Constantis rescriptum explicatum.* 31. *Nubere in fœminam.* 32. *Porrigere, arrigere,* ἀφροδίσια. 33. *A Dionysio Gothofredo dissensum.* 34. *Charondæ Lex.* 35. *& Persarum.*

QVanquam præsens textus cum superiori proxime cohæreat, unaque opera de eo in præcedentibus agi potuisset, tamen quia plura de eo dicere habemus, peculiare ipsi caput dare voluimus. Pro ἀνδρώων autem, Basiliensis editio legit ἀνδρείων; Zuingeri editio habet ἀνδρῶν, & in margine ἀνδρείων, quam lectionem etiam esse in M S. Mauritii Cordæi, notat Obsopœus. Rectius omnino ἀνδρώων legemus, aut ἀνδρείων, quam ἀνδρῶν: quod hoc non æque respondeat substantivo σωμάτων, jam ante cum adjectivo γυναικείων copulato, ut par erat. Ejurata autem in genere libidine, Hippocrates ulterius pergit, & pressius personas omnes tangit, notatque in quas libidinari Medicum futurum nolit. Digitum autem videtur intendere in Solonis Νόμον τῆς ὕβρεως, sive *Legem Contumeliæ,* quæ apud Demosthenem extat,

1 (margin, at "Pro ἀνδρώων autem, Ba-")
2 (margin, at "Νόμον")

extat, Orat. in Midiam, & Æſchinem Orat. adu. Timarch. Ea enim non tantum pueris ingenuis contumelia inferri prohibetur, ſed quibuſvis etiam perſonis aliis, quas uno com-
3 plexu σώματα Æſchines vocat οἰκετικὰ, ſeu *domeſtica*, aut *familiæ corpora*. Contumelia nempe omnis, ſive εἰς παῖδα, ἢ ἄνδρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τῶν ἐλευθέρων τινὰ, ἢ τῶν δούλων. Quæ verba eadem fere ſunt cum Hippocraticis. Erant quidem ſervi ſervæque olim apud gentes conditionis duriſſimæ, ut nec perſonam haberent, neque jus ullum, ut vult Paullus JC. L. quod attinet. D. de R. I. & L. III. D. de cap. dimin. ac propterea nec injuria adfici poterant, arg. §. ſervis. III. Inſtit. de
4 Injur. Quare non ſine cauſſa Æſchines ait, quæri poſſe, quur Legi Contumeliæ ſervorum nomen adſcripſerit Legiſlator, ſi injuria adfici nequeunt? Reſpondet autem ipſus. Non ſervos quidem tanti feciſſe Solonem; ſed quia Athenienſes conſuefacere voluerit, ut ab ingenuorum contumelia ſibi temperarent, adſcripſiſſe, ne ſervis quidem eam faciendam. Atque huc reſpexiſſe Solonem in alia etiam lege, qua ſpontaneam ſervi necem capitis ſupplicio luendam ſtatuerat, auctor eſt Diodorus Siculus lib. I. cap. LXXVII. Et Solonis quidem, leges illas laturi, mens ea eſſe potuit.
5 De Hippocrate, quem eodem reſpexiſſe dici poterat, aliter ſentio. Neque enim hunc adſcriptione ſervilis nominis in jusjurandum, tantum longius ab ingenuorum contumeliis diſcipulos abducere; ſed in utriſque idem crimen eſſe τὴν ὕβριν, maximeque deteſtandum, docere voluiſſe, perſua-
6 ſiſſimum habeo. Et ſi Juris civilis interpretes hic conſulere velimus, dicent illi, opinor, reſpexiſſe Hippocratem *Ius naturæ*, quo *omnes ſunt æquales*, L. quod attinet. XXXII. de R. J. *omnes liberi*, L. IV. de Iuſt. & jure, & Inſt. de libertin. *Iure* enim *gentium ſervitutem primum introductam*, vult Lex IV. §. I. de ſtatu hom. *& ab eo jus naturæ ſuppreſſum, & conſtitutam ſervitutem contra naturam*, §. ſervitus. Inſt. lib. I.

contra

contra libertatem naturalem, Cod de S C. Claud. toll. Atque hoc ajunt velle Senecam Philosophum, quando ait Epist. xxxii. *Quid est eques Romanus, aut libertinus, aut servus? nomina ex ambitione aut injuria profecta*: & Philonem lib. de vita contempl. *Natura liberos omnes genuit, sed avaritia, legum contemtrix, servitutem induxit*. Itaque ex horum opinione Hippocrates Legis naturæ respectu non minus à servorum quam liberorum contumeliis abstinendum censuerit: quod, ut iterum loquamur cum Seneca, lib. 1. de Clem. cap. xiix. *quum in servum omnia liceant, sit tamen, quod in hominem non licere commune jus animantum vetet; quia ejusdem naturæ sit, cujus omnes*. Verum sub judice adhuc lis pendet, nec Phi- 7
losophi Juris Consultis concedent, servitutem esse contra naturam, sed naturalem potius, quæ Aristotelis est sententia lib. 1. Polit. cap. iii. & iv. quam sequuntur Jo. Sepulveda, Jo. Casus, Obertus Giphanius, Anton. Montecatinus, Jul. Pacius in Commentariis suis ad Arist. Franc. item Piccolhomineus Moral. virt. Gradu x. cap. vi. Dominicus à Soto de Iust. & Iure libr. iv. quæst. ii. artic. ii. Franc. Connanus lib. ii. Comm. Jur. Civil. cap. 1. num. iv. & v. Jo. Bodinus lib. 1. de Rep. cap. v. atque alii. Maxime tamen eam defendit CL. Henningus Arnisæus, amicus olim noster, & in Academia Iulia Collega, lib. 1. de Rep. sect. iii. num. ii. & seqq. cumprimis vero Opusculo peculiari de servitute adversus calumniatorem quendam suum, quod opera heredum brevi nos habituros speramus. Præstabit itaq; 8
dicere, licet maximum semper fuerit dominium, magnaque potestas Dominorum in servos, semper tamen eos, qui Rebuspubl. præfuere, id operam dedisse, ut caverent prohiberentque, ne quis etiam servis privatis abuteretur pro libidine, ad contumeliam infamemque injuriam, ut patet ex Justiniano, Inst. lib. 1. tit. iix. & Vlpiano L. ii. de his qui sunt sui juris. Licet enim operas Dominis negare nequeant

 servi,

fervi, tamen per eas non aliæ intelliguntur, quam quæ honeſte fieri poſſunt. *Quæ* enim ſecus ſe habent, & *pietatem lædunt, exiſtimationem, verecundiam, & contra bonos mores ſunt, ea nec facere nos poſſe credendum eſt*, ait Papinianus L. filius. xv. D. de condit. Inſtit. Unde ad ſcelera & facinora vocati ſervi Dominis parere non tenentur, aut ſi pareant, non impune habent, ex mente Vlpiani, L. is qui puteum. xi. §. an ignoſcitur. D. quod vi aut clam. & Alfeni Vari, L. ſervus non in omnibus. xx. D. de obligat. & act. quum publica delicta prætextu domeſtici dominii excuſari non poſſint. Unde etiam ſervi, licet alias Dominos accuſare non poterant, ex Arcadii & Honorii Impp. reſcripto, L. ſi quis. xx. C. de his qui accuſare non poſſunt: tamen, ut verecunde expoſtulent coram Urbis Præfecto, ſi ad obſcœnitatem compellantur, conceſſit Vlpianus §. quod autem. IIX. D. de Off. Præf. Urbis. Atque hoc eſt quod tangit Seneca lib. I. de Clement. XIIX. ubi ait: *In mancipio cogitandum eſt, non quantum illud impune*
9 *pati poſſit, ſed quantum tibi permittat æqui bonique natura*. Dicamus itaque, Hippocratem rem ipſam hoc in loco æſtimaſſe, & in diſcipulis deteſtatum, non perſonas: omnes tamen diſertim enumeraſſe, ut in nulla flagitium licere oſtenderet. Hoc tantum addo, ſi in priſcorum ſervilibns perſonis res ita habet, nemo ſequius quid de noſtri temporis ſervis præſumat, qui mitiorem longe, fereque diverſam ſervitutem
10 ſerviunt. Per corpora autem ſive ſerva, ſive libera, quia tam maſcula, quam fœminea intelligit Hippocrates; oſtendere porro voluit, ſe non eam tantum, quæ ſecundum naturam luxuriat inter mortales, damnare venerem, ſed & alteram illam, qua παρὰ φύσιν homines nequam operantur iniquitatem: de quibus Anthologia Græca, lib. II. tit. *εἰς ἀσελγεῖς*, ait:

Ἀνέρας ᾐτήσαντο, καὶ οὐκ ἐγήμοντο γυναῖκες·
Οὔτ' ἄνδρες γεγάασιν, ἐπεὶ πάθον ἔργα γυναικῶν.
Οὐδὲ γυναῖκες ἔασιν, ἐπεὶ φύσιν ἔλλαχον ἀνδρῶν.
Ἀνέρες εἰσὶ γυναιξί, καὶ ἀνδράσιν εἰσὶ γυναῖκες.

quæ

quæ interpretari latine non libet. Eſt enim flagitium exe- 11
crandum, ut & *abominatio* in ſacris vocetur, Levitic. cap. xiix. verſ. xxii. Juſtinianus Imp. *luxuriam illicitam atque diabolicam, actum & auſum ſacrilegum & impium, actionemque abominabilem & Deo exoſam*, vocat Novella prædicta, & Novella cxli. Plutarcho in ἐρωτικῷ, actio eſt νόμῳ πεπραγμένη, ἄχαρις παντάπασι, καὶ ἀσχήμων, καὶ ἀναφρόδιτος. *Actio* profecto ea, *propter quam ira Dei venit in filios diffidentiæ*, ut ex D. Paulo ad Epheſ. v. verſ. vi. & ad Coloſſ. iii. verſ. vi. docent Canones, cap. ut Clericor. de vita & honeſt. Cler. & cap. Clerici extravag. de exceſſ. prælat. & *quo ipſa ſocietas, quæ cum Deo eſſe nobis debebat, violatur, dum eadem natura, cujus ipſe eſt auctor, libidine polluitur.* Can. flagitia. xxxii. quæſt. vii. cujus dedecus ex Ethnicis Paullus IC. L. iſti quidem. iix. D. de eo quod metus cauſſa. tantum eſſe cenſuit, ut mortem potius eligendam, quam id patiendum, reſponderit. Scelus 12
id Sodomitis familiare fuiſſe, atque ex eo *Sodomiæ* nomen defluxiſſe, ſacrarum litterarum docent interpretes, & Canones cap. hoc ipſum. ꝟ. hoc autem. xxx. quæſt. ii. Inter profanos auctores, ejus nefariam inventionem Scholiaſtes Æſchyli, ἐν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, Laio tribuit, Oedipi patri, de quo ait, quod πρῶτος ἐν ἀνθρώποις τὴν ἀῤῥενοφθορίαν ὑπέδειξεν. Heraclides in Politiis, Cretenſibus adſcribit, nihilque ait 13
eam rem apud ipſos ignominiæ habuiſſe aut turpitudinis. Heraclidi adſtipulatur Timæus, apud Athenæum lib. xiii. & poſt Cretenſes, multas Græciæ civitates, licet cætera legibus recte adminiſtrarentur, idem crimen recepiſſe addit, & probaſſe. A Græcis flagitium ad Perſas ivit, Herodoto 14
auctore lib. i. quanquam Græcos à Perſis habere contendat Plutarchus, lib. de Herodoti malignit. A Græcis recta tran- 15
ſiit ad Romanos, ab initio pro delicto adeo tenui habitum, ut Seneca Rhetor lib. IV. Controverſ. ex Aterii tamen Declamatoris ſententia, non vereatur dicere, *impudicitiam illam in ingenuo quidem crimen eſſe, at in ſervo neceſſitatem, in liberto*

 officium.

16 *officium.* Demum & Gallis, à Massiliensibus Græcis edoctis, sive infectis, tantopere idem flagitium complacuit, ut nulli apud ipsos fuerit pudori, aut se aut alios eo contaminasse. Aliquando etiam apud eosdem rem eo devenisse, ut nefariam sancirent legem, ne cui duxisse uxorem liceret, qui prius uxoriam non implesset functionem, refert Cæl. Rhodoginius, antiqu. lect. lib. xv. cap. x. Hinc Celtas hoc nomine traducunt passim Aristoteles, lib. II. Polit. cap. IX. Diodorus Siculus, Biblioth. lib. v. Strabo, Geogr. lib. IV. A-
17 thenæus, lib. XIII. De majoribus nostris, priscis illis Germanis, Quinctilianus in Declamat. pro Mariano milite, cujus pudicitiam tentaverat Tribunus; *nihil tale*, inquit, *novere Ger-*
18 *mani: & sanctius ad Oceanum vivitur.* De Taciti tamen loco, qui est lib. de German. cui similis est alius apud Sextum Philosophum, Pyrrhon. Hypotypos lib. III. cap. XXIV. qui nostræ nationi à non nemine objici solet, adi I. Lipsium in Comm. ad Tacit. & præ aliis Phil. Cluverium, qui de Gallis id accipiendum, aut Gallorum accolis Germanis, pluribus ostendit, German. antiq. lib. I. cap. XIX. Progressu vero temporis graviter à plerisque, & ut magnitudo
19 sceleris postulabat, in delinquentes animadversum fuit. Divinis sane legibus morti jam olim præstinabantur. Levit.
20 cap. XX. vers. XIII. Athenis capite plecti solitos, Æschines loco laudato ex Solone notat. De Spartanis ait Ælianus, Histor. Var. lib. III. cap. XII. *Sive adolescens ausus sit stuprum pati, aut amator inferre, neutri consultum fuerit Spartæ manere: aut enim è patria discedendum eis, aut, quod gravius, è vita.*
21 Gotthi partem illam, quæ potissimum peccarat, præsecabant, ut est in L. III. Cod. Wisigotthi. de incest. L. III. tit. v. Legem eam à Chindiswaldo, Gotthorum Rege latam, re-
22 citat Petrus Gregorius Syntagm. lib. XXVI. cap. X. Ut ad Romanos transeamus, scribit quidem Clemens Alexandrinus, Pædag. lib. III. cap. III. cum qui contra naturam fæmi-

nis

nis abusus fuisset, vivum defodi censuisse veteres Romanos Legislatores. Quinam vero hi fuerint, me quidem latet. Hoc scio Romanos ab initio cum ἀῤῥενοφθόροις egisse *Lege* 23
Scantinia, cujus mentio apud Ciceronem lib. IIX. Epist. XII. Suetonium in Domitiano cap. IIX. Ausonium Epigramm. LXXXIIX. nomenque obtinuit à C. Scantinio Capitolino, Trib. plebis, apud Valerium Maximum lib. VI. cap. I. & Plutarchum in Marcello: cui dies dictus erat à M. Claudio Marcello, Ædili Curuli, quod hujus filium de stupro compellasset. Ejus tamen pœna non erat capitalis, sed pecuniaria, decem millium, ut habet Quinctilianus, lib. IV. cap. V. sub fin. quod crimen, ut dixi, leviculum censeretur. Atque ita censuisse etiam arbitror Ulpianum, L. I. §. remanet. D. de postul. quando muliebria passum non alia pœna adfici à Prætore notat, quam remotione à subselliis. At post- 24
modum pœna cœpit exasperari, factumque, ut primum C. Marius Imp. Clusum sororis suæ filium, Tribunum militum, à Cælio Plotio manipulario milite, quem Clusus de stupro compellarat, juste cæsum pronunciaret, referente Cicerone, Orat. pro Milone. Valerio Maximo, lib. VI. cap. I. Plutarcho in Mario. Lucullus porro Consul, Romanum, Chæroneæ præfectum, à Damone Peripolta, cujus pudicitiam tentarat, mox recusantem vi cogere conatus fuerat, in foro sacrificantem, juste ob turpem injuriam cæsum judicavit, Damonemque & adolescentes aliquot alios, cædis adjutores absolvit, ut Plutarchus habet in Lucullo. Cajus Latorius item, cognomento Marcus, militum bello Samnitico Tribunus, quod contubernali, libidini ejus morigerari nolenti, vim parasset, apud Pop. Rom. accusatus, capitis damnatus fuit, auctore Suida in Λατώριος. Et C. Fescenninus Triumvir, C. Cornelium militem fortissimum, quod cum adolescente stupri commercium habuisset, vinculis primum oneravit; mox, licet Cornelius prætenderet, quod puerum non-

non primus corrupiſſet, qui pridem vulgo quæſtum corpore feciſſet, atque adhuc faceret, in carcere mori coëgit: nefas illud, quia natura, legibus, & moribus ſit prohibitum, neque in volentem committi oportere cenſens, ut ait Valer. Maximus, loco adducto. Quin etiam, quum Cominius, Tribunus plebis, M. Lectorio Mergo, Tribuno militum, qui Cornicularium ſuum ſtupri cauſſa appellarat, diem ad Populum Rom. dixiſſet, atque hic metu ferendæ ſententiæ ante diem judicii primum fuga ſe ſubtraxiſſet, mox etiam vita privaret: fato tamen functus, poſt mortem adeo univerſæ plebis ſententia crimine impudicitiæ eſt damnatus. *Atque illum*, ut iterum inquit Val. Maximus, *militaria ſigna, ſacratæ aquilæ, & certiſſima Romani Imperii cuſtos, ſevera caſtrorum diſciplina, uſque ad inferos proſequuta eſt. Quoniam cujus virtutis magiſter eſſe debuerat, ſanctitatis corruptor tentavit exi-*
25 *ſtere*. Deinceps id genus ſceleroſos Conſtantius & Conſtans Impp. ultore gladio puniri, peculiari Reſcripto juſſerunt: quos ſequitur Juſtinianus Imp. §. item Lex Julia. Inſt. de publ. judic. & in Novellis laudatis ſubdi præcipit acer-
26 bioribus & ultimis ſuppliciis. Eclogæ etiam Leonis, & Conſtantini Augg. tit xxIIx. L.xxI. de pœnis criminal. delict. Romanas leges ſequutæ, τὸν ἀσελγεῖς, τόν τε ποιοῦντα, καὶ τὸν ὑπομένοντα, ξίφει τιμωρεῖσθαι jubent: niſi ὁ ὑπομένων minor ſit annis xII. hujus enim ætatem indicio eſſe, non ſcire eum quæ pa-
27 titur. Valentino, Theodoſio & Arcadio Imppp. comburi
28 eos placuit, ut eſt in L. vI. Cod. Theodoſ. Immo & Juſtinianus, quod de Gotthis diximus, partem illam, qua ſumus id, quod ſumus, amputari impuris iſtis voluit. Cauſſam rogatus, *annon*, inquit, *ſi ſacrilegium commiſiſſent, manus illis fuiſſent amputandæ?* referente Zonara Annal. Tomo III. & Paullo Diacono lib. xvI. Quumque anno Imperii ejus ſecundo Eſaias Rhodi, & Alexander Dioſpoleos Thraciæ Epiſcopi, aliique multi hoc ſcelere inquinati deprehenderen-
tur,

tur, aliis quidem idem Imperator veretrum præfecari, aliis
calamos acutos in meatus genitalis inferi, ac nudos qua-
si in triumpho produci jussit. Senatorum quoque, civium,
& summorum Pontificum multi, eidem culpæ obnoxii,
castrati & publice nudi in forum producti, miserabiliter pe-
rierunt, suoque exemplo alios pudicitiam colere docuerunt,
inquit Cedrenus. Censura vero Ecclesiastica τ̃ ἀῤῥενοφθόρων, 29
sub Orientis Imperatorum regimine gravissima erat. Do-
mum enim precationis, ut Harmenopulus refert, in Epito-
me SS. Canonum. sect. v. tit. III. num. XLI. non ante
ipsis ingredi licebat, quam à nefario scelere destitissent; &
tunc plorassent triennium (hoc est, ut Philotheus Patriarcha
explicat in schol. stantes extra Ecclesiam, & rogantes eos, qui
ingrediebantur, ut pro se orent) triennium deinde succu-
buissent (hoc est, stantes intra Ecclesiam post suggestum, &
cum cathechumenis ante κοινωνίαν exeuntes) & demum tri-
ennium stetissent (scilicet cum fidelibus orantes, necdum ta-
men sacramenta percipientes, nisi triennio iterum exacto)
atque ita demum rursus admitterentur in sinum Ecclesiæ, &
ad κοινωνίαν, atque ἁγιάσματα, ut vocant Græci, sive *sacro-
rum communionem*. Cæterum Constantini & Constantis Re- 30
scriptum, cujus meminimus, extat Codicis lib. IX. tit. IX.
quod quia elegans est, & quædam in eo minus liquent, non
pigrabor adscribere. Ita autem habet: *Quum vir nubit in fæ-
minam viris porrecturam quid cupiatur ubi sexus perdidit locum?
ubi scelus est, quod non proficit scire? ubi Venus mutatur in aliam
formam? ubi amor quæritur, nec videtur? Iubemus insurgere leges,
armari jura gladio ultore, ut exquisitis pœnis subdantur infames,
qui sunt, vel futuri sunt rei.* Jac. Revardus lib. IV. Variar.
hic legendum censet, *in fæmina viris porrectura*, casu sexto;
alii, *in fæmina viris projectura*; alii, *paritura*: omnes male. Ete-
nim vulgata lectio rectissime habet, liquido manifestoque
sensu. *Nubere* enim *in fæminam* vir dicitur, quando γυναικο- 31

παθεῖ; additurque *viris porrecturam*, ut plenius res exprimatur.
32 *Porrigere* enim in fœminis, & *arrigere* in viris, inter ea ſunt, quæ honeſte apertius dicere non licet. Quod vero dicitur *venerem mutari in alteram formam*, eſt id, quod D. Paullus Epiſt.
33 ad Rom. cap. I. verſ. XXVI. & XXVII. ait: *μετάλλαξαι τὴν φυσικὴν χρῆσιν*; ut non opus ſit hoc interpretari de mutatione habitus, qua *οἱ παθοῦντες* fœminarum in morem veſtiebantur, ut Dionyſ. Gothofredus ad d. L. pluribus ex Lampridio, Dione ac Martiali probare ſatagit. Quod placuiſſe etiam video Ræyardo, loco adducto, & Jac. Menochio arbitrar. Judic. lib. II. centur. III. caſu CCLXXVI. num. XI. Pro *videtur*, rectiſſime ex MSS. reponas, *invenitur*. Volunt enim Impp. *quæri, non inveniri amorem*: quod talis ſit,

—— *qui non utrinque reſolvat*,

ut Ovidius, à flagitio hoc averſus, judicat, lib. II. de arte. qua de re adeat qui volet, & videat Lucianum Dialogo, quem Amores inſcripſit. Mihi plenius iſta non lubet, nec operæ fuerit precium, explicare. Stobæus Charondæ legem
34 oggerit: ΜΗΔΕΙϹ ΑΙϹΧΡΟΡΡΗΜΟΝΕΙΤΩ. Idem Per-
35 ſarum lex volebat, quam commemorat lib. I. Herodotus: *Ὅσα ποιέειν οὐκ ἔξεστι, ταῦτα οὐδὲ λέγειν ἔξεστι*; *quæ facere eſt nefas, ea nec profari licet*: & Iſocrates repetit Paræneſi ad Demonic. *Ἃ ποιεῖν αἰσχρὸν, ταῦτα νόμιζε μηδὲ λέγειν εἶναι καλόν*; *quæ factu turpia, ea nec dictu pulchra arbitrare*. Verum jam pridem ſatis dixi, quum recte, quidquid hujus eſt ſceleris, id eſſe dicant optimi Impp. *quod non proficiat ſcire*. Quod ſi cui tamen ſcire libeat, is una & pœnas diſcat nefandi flagitii; cui fini iſta diximus.

CAPUT

CAPUT DECIMUM NONUM.

Ἃ δ' ἂν ἐν θεραπείῃ ἢ ἴδω, ἢ ἀκούσω, ἢ ϗ ἄνευ θεραπείας κατὰ βίον ἀνθρώπων, ἃ μὴ χρὴ ποτὲ ἐκλαλέεσθαι ἔξω, σιγήσομαι· ἄρρητα ἡγεύμενος τὰ τοιαῦτα.]

SUMMARIA.

1. *Diversa in textu lectio.* 2. *Anacharsis Scytha quo schemate dormierit.* 3. *Hippocratis monitum de silentio servando.* 4. *De silentio consilium Periandri.* 5. *& Siracidis.* 6. *& Agamemnonis.* 7. *Silentii usus.* 8. *Garrulitatis noxæ.* 9. *Ejus abominatio.* 10. *Philosophorum silentii indictio.* 11. ἐχεμυθία. 12. *Pythagoricorum silentium.* 13. *Medico maxime convenit silentium.* 14. *Harpocratis simulacbrum in templis Isidis & Sarapidis.* 15. *Silentium Medicorum fundatur in Iure naturali.* 16. *Medicus à Judice interrogatus an secreta ægrotorum revelare teneatur?* 17. *Scrupulus à Valleriola injectus.* 18. *qui amovetur.* 19. *Virgilii Medicina quur muta dicta.* 20. *Sententia quorundam.* 21. *Sententia propria.* 22. *Hippocratici textus sensus.* 23. *Hippocrates ex D. Hieronymo illustratus.*

Albri alii in textu habent ἐν θεραπίῃ, & ἄνευ θεραπίης, 1
quam vocem Hippocrates etiam in Præception. &
alibi usurpavit; & magis ad Jonicam dialectum. Sed
ad textus explicationem progrediamur. *Anacharsin* 2
Scytham dormientem, Clemens Alexandrinus Strom. lib. v. refert, *sinistra manu continuisse pudenda, os dextera; ut significaret, utrumque oportere quidem, majus tamen esse linguam cobibere, quam voluptatem.* Fallor, an ejusdem fuerit sententiæ Hippocrates? 3
Certe postquam satis de libidine coërcenda egerat, ultimo nunc tandem loco de linguæ continentia discipulos monet, & serio quidem. Agit autem de silentio servando, quod etiam lib. de Medico, ab artis studioso exegerat: agit de linguæ continentia, quam non immerito Plutarchus lib. de cap. ex inim. utilit. οὐ μικρὸν ἀρετῆς μέρος, *non minimam virtutis partem* esse ait. Et profecto rationem habere unumquemque

 decet,

decet, ut dicenda, tacendaque calleat, nec temere ſtatim
4 aliis eloquatur, quod norit. Sequatur potius Periandri
præceptum apud Laërtium lib. I. quo λόγων ἀπορρήτων ἐκφο-
5 ρεῖν ποιεῖν vetat; aut Siracidis qui cap. XLII. verſ. XXIX. & XXX.
quemvis jubet *αἰσχύνεσθαι ἀποκαλύψεως λόγων κρυφίων*, *erubeſcere à revelatione verborum occultorum*: ita enim ἔσεσθαι αἰσχυντηρὸν ἀληθινῶς, καὶ εὑρήσειν χάριν ἔναντι παντὸς ἀνθρώπου, *futurum ſine confuſione, & inventurum gratiam in conſpectu omnium homi-*
6 *num*. Conſilium non diſſimile Agamemnonis umbra Odyſſ.
λ. dat Ulyſſi, conſuadetque

Οὔ μὲν μῦθον ἅπαντα πιφαυσκέμεν, ὅν κ' εὖ εἰδῇ·
Ἀλλὰ τὸ μὲν φάσθαι, τὸ δέ τι κεκρυμμένον εἶναι.
Non temere ore loqui, quod fors ſub pectore condat:
Sed quædam effari, quædam ſecreta tenere.

Siquidem ut Menander olim dicebat,

Οὔτ' ἐκ χερὸς μεθέντα καρτερὸν λίθον
Ῥᾷον κατασχεῖν, οὔτ' ἀπὸ γλώσσης λόγον.
Retineri ut à te non poteſt jactus lapis:
Sic ore emiſſa verba quæ ſemel tuo.

Ex quibus ſuum illud deprompſit Horatius, Epiſt. lib. I. Epiſt. XIIX.

Et ſemel emiſſum volat irrevocabile verbum.

7 *Silentii* contra *tutam eſſe mercedem*, ſeu ἀκίνδυνον γέρας, ait Ariſtides in defenſ. Periclis. & *tacere*, dicente Plutarcho lib. de curioſ. in fin. *non ſitim tantum tollit*, quod volebat Hippocrates VI. Epidem. ſect. III. *ſed moleſtia inſuper & dolore*
8 *liberat*. Contra vero multiloquentia & garrulitas multis obfuit, multoſque perdidit, ut recte Xenocrates apud Valer. Maximum lib. VII. cap. II. aut Simonides apud Stobæum, Serm. XXXIII. reſponderit: *Dixiſſe me aliquando pœnituit, tacuiſſe nunquam*, Recte etiam Ovidius lib. II. de arte amandi:

Eximia eſt virtus præſtare ſilentia rebus:
At contra gravis eſt culpa, tacenda loqui.

Neque

Neque sine ratione eum, qui, ut Terentius loquitur, Eunucho act. I. sc. II. 9

Plenus rimarum est, hac atque illac perfluens,

Horatius *nigrum* vocat, & *caveri* jubet lib. I. Sat. IV.

——— ——— *commissa tacere*
Qui nequit, hic niger est, hunc tu, Romane, caveto.

comitemque in eadem aut navi aut domo habiturum pernegat, lib. III. Carm. Ode II.

——— *Vetabo, qui Cereris sacrum*
Vulgarit arcanæ, sub iisdem
Sit trabibus, fragilemque mecum
Solvat faselum.

Hanc taciturnitatis & silentii utilitatem considerantes Philosophi, quotquot perfectiorem doctrinam profitebantur, discipulis silentium imperabant, usque dum sincero doctrinæ gustu imbutis, id tandem liceret rumpere. 10
Id genus silentii Lucianus in Gallo, vocat ἐχεμυθίαν, quam explicat A. Gellius Lib. I. cap. IX. 11
Cumprimis *Pythagoras* sapientissimus Philosophorum, *nihil prius discipulos suos docuit*, ut verbis utar Apuleji, ex lib. Florid. *quam tacere, primaque apud eum meditatio sapienti futuro, linguam coërcere; verbaque, quæ volantia Poëtæ appellant, detractis pinnis intra murum candentium dentium premere*. Homerus Iliad. ξ. ἕρκος ὀδόντων, seu *vallum dentium* vocat. Atque istis Pythagoræ meditationibus Apuleius addit, *utrumque se didicisse: & cum dicto est opus impigre dicere; & cum tacito opus est, libenter tacere*: quod pridem Menander dixerat brevissime: 12

οὐ δεῖ, σιωπᾷν· καὶ λαλεῖν ὅπου χρεών·
Tacere, quando opus: & quando est opus, loqui.

Cumprimis tamen Medico silentium est servandum, quod multa sæpe in praxi occurrant, quæ omnium auribus instillari non decet: multis ægri morbis graventur, quos curari, non divulgari, studiose cupiunt: multa sæpe Medico com- 13

mittant concredantque ægroti, quæ tacere ipsum prorsus, nullique hominum unquam revelare discupiant, sed ut Poëta ait:

Ἕξειν ἠΰτε περ κρατερὴ δρῦς, ἠὲ σίδηρος·

Tam tacita ut ferrum, vel quercus dura tenere.

Aut ut Herodotus lib. III. de Prexaspe, jurisjurandi religione à Magis constricto, loquitur, ἕξειν παρ' ἑωυτῷ, μηδ' ἐξοίσειν παρὰ μηδενὶ ἀνθρώπων: *intra se habiturum, neque cuiquam mortalium patefacturum.* Hinc est quod Iudæus Medicus, cujus crebra apud Arabes mentio, *Medicum* jubet *esse pium, sepelientem privata, revelata ipsi,* ut habet Rhases, lib. xxv. Cont. cap. IX. Petrus Aponensis conciliat. diff. II. jubet esse *passionum ignominiosarum sibi revelatarum, occultatorem sagacem.* Ludoicus de Avila, lib. IV. delle infermita cortegiane, cap. CXXVII. ait: *Deve il Medico esser diligente, studioso, di buona conscienza, honesto, & secreto, come un confessore*: hoc est; *Diligentem fas est esse Medicum, studiosum, conscientiæ puræ, honestum, & Confessionarii instar taciturnum:* qui

—— quod suæ concreditum est
Taciturnitati clam, fidei & fiduciæ,
Non enunciet cuiquam, neu faciat palam,

14 ut Plauti verbis utar, ex Trin. act. I. sc. II. Atq; hæc fuit caussa, ob quam Ægyptii in Isidis & Sarapidis téplis, Præsidum apud ipsos Medicinæ Deorum, Harpocratem Silentii Deum, labia digito comprimentem, adorarint, ut est apud Augustinum, lib. XIIX. de C. D. cap. V. *Quæ* enim *Medicus in morborum curationibus viderit, quæque retecta, notam sunt ægro allatura, ceu arcanum contineat, nec cuiquam pandat: quod ignominiæ sit plenum, ægri famam prodere, & fidei suæ commissa continere non posse,*
15 inquit Fr. Valleriola Enarrat. Med. lib. IV. enarr. X. Atque hæc, tenore jurisjurandi Hippocratici, silentii exactio & promissio, fundamentum habet in jure naturali, quod obligationem inducit servandi secretum, in cujus revelatione fama ho-
16 norque proximi alioquin periclitaretur. Quamobrem re-

&c Joan. Azorius Inſtit. Moral. part. III. lib. III. cap. XXIIX. dubit. II. ſtatuit Medicos & Chirurgos, interrogatos à Judice, ſive per denunciationem, aut inquiſitionem procedat, non obligari ad teſtificandum de ſecretis, quæ ſecreto ipſis detexerint ægroti, conſilium petentes. Majus enim eſt vinculum Juris naturalis, ſervare ſecretum, quam parere Judici interroganti. Judex enim, ſi legitimo modo interroget, nihil, quod contra jus naturale ſit, quemquam interrogare debet; minime omnium eum, quem jurejurando ad ſilentium ſervandum jam ante norit conſtrictum. Vide etiam Io. Nevizanum, Silvæ Nupt. lib. III. num. XLV. Scrupulum tamen 17
hic nobis injicit Franc. Valleriola, Enarr. Medic. lib. VI. Enarr. V. Ait enim Magiſtratuum eſſe, ne extreme contagioſi, ut ſunt Elephantiaci, à quibus inſici alii poſſunt, in civitate habeantur. Et quærit proinde, ſi quis elephantiaſi laborans conſulat Medicum, auxiliumque poſcat, an non Medicus indicare illum Magiſtratui debeat, atque ita cavere, ne alii per ipſum inficiantur. Diſtinguit autem Valleriola ipſe, inter 18
diſpoſitum atque in Elephantiaſin pronum, & Elephantiacum conſummatum. Quantum ad priorem, abeſſe jubet à ſancta Medicorum fide & probitate flagitium indicinæ. *Impietati enim proximum videri,* ait, *quem conſilio regere, fide tueri, arte ſervare debes ac potes, hunc exilii reum mendacio facere, maximi mali inſimulare, fama ſpoliare, & contemptibilem vulgo facere.* Talis ſecretim potius à Medico admoneatur, ut ſibi ſapiat, Medici dicto audiens ſit, ejuſque præceptis conſiliiſque pareat, & à Deo Opt. Max. auxilium & ſanitatem expectet. Quem vero Medicus perfecte Elephantiacum primo intuitu ex ſignis omnibus deprehenderit, eum citra jurisjurandi violationem Magiſtratui indicare non dubitabit, ſi ſuper veritate fuerit interrogatus. *Nam* inquit porro Valleriola; *ut impietatis eſt, nondum lapſum* (plane infectum) *noxæ dare: ſic certe proditæ fidei, jam inquinatum, jam Elephantiacum factum,*

non-

non ab hominum cætu removere, ne majorem privati hominis, quam Reipub. curam habuisse videri queat. Salus enim Reipub. su-
19 prema lex omnibus esse debet. Cæterum ad silentium Medico servandum respexisse etiam Virgilium autumo, quando Æn. lib. XII. Medicinam *artem mutam* appellavit, ubi de Japide Medico ita fatur:

Ille, ut depositi proferret fata parentis,
Scire potestates herbarum, usumque medendi
Maluit, & mutas agitare inglorius artes.

20 Fulvius quidem Ursinus in Collation. Io. Raph. Moxius lib. I. Meth. med. morb. mul. per venæ sect. cap. XXXVII. Hieron. Mercurialis Variar. lect. lib. III. cap. XIII. Andr. Tiraquellus lib. de Nobil. cap. XXXI. num. CCCXC. Zacutus Lusitanus in Introitu ad praxin, præcepto III. atque alii, Medicinam ideo artem mutam dici putant, quod opere potius quam verbis niti debeat Medicus; quum *morbi non eloquentia*, ut loquitur Celsus, in præfat. lib. I. *sed remediis curentur*, & juxta Menandrum:

Ἰητρὸς ἀδόλεσχος νοσοῦντι πάλιν νόσος:
Medicus loquutor morbus ægro sit novus.

Ac proinde recte dicat Seneca Epist. LXXV. *Non quæri ab ægro Medicum eloquentem, sed sanantem: si vero ita competat, ut idem ille, qui sanare potest, compte de his quæ facienda sunt disserat, boni consulendum: non tamen esse quare æger gratuletur sibi quod inciderit in Medicum etiam disertum; hoc enim tale esse, quale si peritus*
21 *gubernator etiam formosus sit.* At ego quod pace aliorum interpretum dixerim, non ineptum putaverim, si quis artem nostram, etiam hanc ob causam à Poëta mutam vocari censeat, quod taciturnum Medicum esse oporteat, & cum primis silentio ea premere, quæ ab ægris ipsi concreduntur, quæque secreta hi esse cupiunt, & aliis, aut in vulgus esse
22 nota, minus conducit. Hippocrates sane duo à futuro Medico stipulatus, jurejurando eum adigit, ut non minus ea, quæ in com-

in communi vita, quam artem factitando, sive viderit, sive audierit, tacita habeat. Itaque, quod de servo dicebat Plautus Mostellar. act. III. sc. v. de se omnino dictum putet γνήσιος Hippocratis sectator;

Plus oportere scire Medicum, quam loqui.

Concludo autem totum hunc locum elegantibus verbis D. Hieronymi, Epist. III. ad Heliodorum, quem Hippocratis exemplo admonet, hortaturque, ut silentio studeat, & secreta non revelet. *Officii tui est*, inquit, *visitare languentes, nosse domos matronarum, ac liberos earum, & nobilium virorum custodire secreta. Officii tui est, non solum oculos castos servare; sed & linguam. Nunquam de formis mulierum disputes: nec quid agatur in alia, domus alia per te noverit. Hippocrates adjurat discipulos, antequam doceat, & in verba sua jurare compellit; extorquet sacramento silentium; sermonem; incessum; habitum moresque praescribit. Quanto magis nos, quibus animarum cura commissa est, omnium Christianorum domos debemus amare, tanquam proprias.* Haec Hieronymus. 23

CAPUT VICESIMUM.

Ὅρκον ὖν μοι τόνδε ἐπιτελέα ποιέοντι, καὶ μὴ ξυγχέοντι,
εἴη ἐπαύρασθαι βίου καὶ τέχνης.]

SUMMARIA.

1. *Iurisjurandi Hippocratis pars tertia.* 2. Ἐμμένειν ὅρκῳ. 3. ἐυορκεῖν, εὔορκος. 4. *Formula finiendi juramenta.* 5. συγχέειν ὅρκον. 6. *Conturbatores.* 7. παραβαίνειν ὅρκον. 8. *Lectio in textu gemina.* 9. ἐπαύρασθαι. 10. *Votum Hippocratis duplex.* 11. *quod utrumque est consequutus.* 12. *Hippocratis longaevitas.* 13. *& in arte facienda successus.* 14. *An Medicus in artis exercitio peculiari indigeat fortuna.* 15. *Aliorum opinio.* 16. *& Astrologorum.* 17. *Fortuna quid?* 18. *Quaestionis decisio.* 19. *Ubi multum artis, ibi parum fortunae.* 20. *Chilonis Apophthegma.* 21. *Medico non semper res ex*

voto succedit. 22. Ἀκεσίας ἰάσατο. 23. *Medicina ars* στοχαστική. 24. *Finis non est in potestate operantis.* 25. *Aliud officium artificis, aliud finis.* 26. *Medicum ut nonnulli fortunatum putent?* 27. *ut vere fortunatus esse possit?* 28. *Medicina Diis concedit.* 29. *Iapidis Virgiliani exemplum.* 30. *Aliorum de fortuna Medici sententiæ.*

1 ABsolvimus & alteram nunc Hippocratici Jurisjurandi partem: restat ultima, quam absolvit κατάρα, seu imprecatio. Ea juraturi sibi jusjurandum sancte servantibus felicia quævis, pejerantibus contraria imprecantur.
2 Quid vero sit ἐπιτελέα ποιεῖν ὅρκον, supra diximus. Græci aliter id dicunt ἐμπεδόειν ὅρκῳ, ut Euripides Medea. Isocrates ad
3 Demonic. in Paragr. & alibi: & una voce εὐορκεῖν; εὔορκον vero vocant, qui juramentum sancte præstat servatque,

Ἀνδρὸς δ' εὐόρκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.
Posteritas sancte jurantis læta vigebit;

inquit Hesiodus ἐν ἔργοις. atque ut vult Pindarus in Olymp. Ode 11.

——παρὰ τιμίοις
θεῶν, οἵτινες ἔχαιρον εὐορκίαις
ἄδακρυν νέμονται
αἰῶνα:
Apud eos quos honorant
DI, qui felicitate gaudent jurisjurandi,
illachrumabili fruuntur
ævo.

4 Formulæ, ab Hippocratica hac, jusjurandum finiendi, & juramentum servantibus prospera quævis imprecandi, non abludentes, apud Auctores non uno in loco Lectori occurrent. Demosthenes Orat. adv. Cononem: εἰ μὲν εὐορκῶ, πολλά μοι ἀγαθὰ γένοιτο. *Si recte juravero, multa mihi eveniant bona.* Et Orat. adv. Timarch. ἐπαρώμεθα εὐορκοῦσι μὲν ποιεῖν τ' ἀγαθὰ τὸν θεόν;

Θεὺς: *recte juranti ut DIi bona multa faciant, exopto.* In Smyr-
næorum & Magnetum fœdere, apud Joan. Seldenum, in
Marmoribus Arondelianis: Εὐορκοῦντι μὲν μοὶ, εὖ εἴη. *Recte ju-
ranti bene sit mihi.* Polybius lib. III. Εὐορκοῦντι μὲν ποιεῖν τ' ἀγα-
θὰ τοὺς Θεὺς· *sancte juranti DI benefaciant.* In fœdere antiquo
in Creta reperto, apud Gruterum, Inscription. pag. DV. Εὐ-
ορκοῦσι ἦ ἀμῖν τῶς τε Θεῶς ἱλέως ἦμεν, καὶ γίνεσθαι πάντα ἀγαθὰ: *recte
jurantibus nobis DI propitii sint, bonaque eveniant omnia.* Valens
Vettius Antiochenus, Anthologiων lib. IV. Καὶ ταῦτα μὲν διαφυλάσσουσιν,
οἱ προειρημένοι Θεοὶ πάντες εὐμενεῖς ἔσονται, καὶ βίος εὐ-
παθὴς, καὶ καταθύμιος λογισμῶν συντέλεια. *Hæc servantibus DI
nominati benivoli erunt, & vita commoda, ac consiliorum ex animi
sententia consummatio.* Addit vero Hippocrates, μὴ ξυγχέοντι, 5
non confundenti. Hoc modo loquendi Isocrates quoque O-
rat. adv. Callim & Euripides Hippol. Coron. ὅρκους συγχέαι,
vel συγχῦσαι; & Thucydides lib. V. συγχέαι σπονδὰς; *confun-
dere juramenta & fœdera*, dixerunt. Hinc illa lib. Δ. Iliados,
ex ipsa re nata inscriptio: Ὁρκίων σύγχυσις. Hesychius τὸ συγ-
χέαι, explicat per συγκόψαι, συντρῖψαι· quod est, *discindere, dis-
solvere*; item *conterere, confringere*, & quasi *annihilare*, & *irri-
tum facere.* Eleganter autem hoc ita dicitur, & non sine
translatione ab iis, qui numerorum aut calculorum rationes
permiscent, confundunt, perturbant, & inanes reddunt. Qua 6
ratione & *Conturbatores*, dicuntur debitores, qui commiscent
& confundunt rationes omnes & fortunas, ut ea, quæ bonis
plurimis debent, non dissolvantur, nisi universis, aut ne uni-
versis quidem: quique id beneficii ab Impp. impetrare solent,
ut toto quinquennio, aut velut nuper novo exemplo intro-
duci cœpit, etiam octennio, atque ultra, à creditoribus com-
pellari non possint. Hoc sensu loquitur Terentius Eunucho
act. V. sc. II. *Conturbasti mihi rationes omnes.* Martialis lib. IX.
Epigr. IV. *Conturbavit Atlas, &c.* Nisi metaphoram malis de-
sumptam à rebus liquidis, quæ confundi & misceri solent,

idque eo magis, quod juramenta in fœderibus dari ſolebant
7 præviis libationibus. Excerpta Scaligeri τὸ συγχέειν interpretantur παραβαίνειν ὅρκον, quod eſt *tranſgredi jusjurandum.* Sed
8 videamus cætera contextus verba. Baſilenſis editio, pro βίῳ, hic legit βίον, & pro τέχνης, τέχνην, caſu quarto: neutrum male. Licet enim verbum ἐπαυρέσθαι utplurimum cum ſecundo caſu jungatur, eſt tamen, ubi & quartum admittat, ut in hemiſtichio illo Homerico, Odyſſ. σ.

—— *μή πού τι κακὸν, ϗ μεῖζον ἐπαυρῇς·*

—— *ne forte malo majore petaris.*

9 Eſt autem ἐπαυρέσθαι, vel ἐπαυρεῖσθαι; nam utrumque Græcis dicitur, idem quod *frui*, aut, ſi in contrariam partem accipiatur, *luere*, ſive *participem fieri ſeu boni, ſeu mali.* Excerpta laudata, τὸ ἐπαυρέσθαι explicant per ἀπολαῦσαι; Heſychius per ἐπιτυχεῖν, ἐπιψαῦσαι: *fructum capere*, vel *commodum* ex re aliqua, aut etiam *damnum*: item *aſſequi, conſequi.* Βίος vero *vitam* hic ſignificat, non victum, aut ad victum neceſſaria, uti ſupra Hippocrates vocula hac utebatur, & nos eam explicavi-
10 mus. Igitur duo ab DIs optat Auctor, ſi juramentum ſervet; ut & felici vita, & proſpero in arte ſucceſſu utatur. Felicem vitam ſibi optat; ut diu ſuperſtes, & Reipub. civibuſque quibuſcunque ope operaque ſua prodeſſe poſſit: proſperum vero in arte ſucceſſum; tum ſui honoris, tum maxime ægrotorum cauſſa, quorum ſalutem ſibi ſupremam legem dixerat,
11 Deos poſcit. Utrumque in pietatis veræ & non fucatæ mercedem ex voto etiam fuit conſequutus, ut eam ob cauſſam non immerito *beatiſſimus* à Theodoro Priſciano appelletur, lib. IV. de ſcientia Phyſ. part. II. cap. I. Nam & vitam vixit beatam, quantum in his terris licet, & cum primis honoratam, cumulate neceſſariis omnibus fruens, ſine incommodo, æta-
12 tiſque annum attigit CIV. ut vult Suidas, in voce Hippocrates, ſive ut alios velle dixi, CIX. in quo vivere deſiit, facilem exitum ſortitus, & εὐθανασίαν; qualem Divus olim Auguſtus ſibi

ſibi optare ſolebat, & conſequutus fuit, ſi credimus Suetonio, in Aug. cap. XCIX. In arte vero quam proſpero ſucceſſu 13
fuerit uſus, Epidemiorum libri teſtantur, in quibus difficilium morborum felices ſæpius eventus annotavit. Teſtantur Athenienſes, quos à truculentiſſima peſte artis dexteritate defendit. Teſtatur Perdiccas Macedonum Rex, quem ex amore erga Phylen, Alexandri Parentis demortui pellicem, graviter decumbentem, & ab aliis pro tabido derelictum, ſanitati priſtinæ mira reſtituit induſtria, ut in Hipp. vita, prolixius narrat Soranus. Et optime in ipſum quadrat. Nicomedis illud, aut Baſſi diſtichon παλίνδρομον, quod eſt Anthol. Græcæ lib. I. tit. εἰς ἰατρούς.

Ἱπποκράτης φάος ἦν μερόπων, ὃ σώετο λαῶν
Ἔθνεα, καὶ νεκύων ἦν σπάνις εἰν ἀΐδῃ.

Lux hominum Hippocrates, populos tutatus, in orco
Fecit, ut umbrarum copia rara foret.

Quæri autem poſſet, quum εὐορκίας ſuæ præmium depoſcat 14
Hippocrates proſperum in arte ſucceſſum, an Medicus etiam fortuna peculiari in arte factitanda opus habeat? Et ſunt pro- 15
fecto, qui in illa plurimum hic ſitum arbitrentur; nec cum Plauti Pſeudolo, act. II. ſc. III. adſerere dubitent,

Centum doctum hominum conſilia ſolam devincere
Fortunam, ac proinde, ut quiſque ea utitur,
Ita præcellere, atque exinde ſapere eum.

Sunt qui fortunam ab arte abeſſe non oportere, contentioſe adfirmant, & Agathonis illud huc detorquent, quod eſt apud Ariſtotelem, lib. VI. Ethic. cap. IV.

Τέχνη τύχην ἔστερξε, καὶ τύχη τέχνην.
Fortuna ut artem, ita rurſus ars fortunam amat.

Nec deſunt officio ſuo Aſtrologi, qui magnam vim in aſtris 16
poſitam, multumque referre credunt, quæ

Sidera te excipiant modo primos incipientem
Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem,

 ut cum

ut cum Juvenali loquar, Sat. VII. Itaque bonum felicemque & fortunatum Medicum ajunt futurum, *in cujus primo ortu Mars & Venus, aut Venus & Mercurius corporaliter*, ut loquuntur, *aut benivolo aspectu fuerint conjuncti*: aut *cui Mars & Venus affulserint in sexta cæli domo*, seu congressus horum in Arietem incidat, ut ex Ptolomæo, & veteribus, notant Manfredus in Centiloquio, verbo III. Franc. Junctinus tractat. de Judiciis Nativit. doctissimus Casp. Peucerus, lib. de Divinat. cap. de Astrologia, Henr. Rantzovius Tractat. Astrolog.
17 part. II. cap. III. pluresque alii. Verum sciendum est, fortunam, si proprie vocabulo uti velimus, nihil aliud esse, quam *caussam per accidens eorum, quæ in iis, quæ per electionem fiunt, finis alicujus gratia, neque semper, neque ut plurimum, sine ordine, ac ut res forte ceciderit accidunt*; ut definit Aristoteles lib. II. Phys. cap. V. text. LI. & LIII: & Ethic. ad Eudem. lib. II. cap. XIV. Ea ratione, qui, dum terram fodit, thesaurum invenit, fortuito ipsum invenisse dicitur. Recte itaque Philemon Comicus, apud Clementem Alexandrinum, Strom. lib. V.

Οὐκ ἔστιν ἡμῖν οὐδεμία τύχη Θεός;
Οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ ταὐτόματον, ὃ γίγνεται,
Ὡς ἔτυχ' ἑκάστῳ, προσαγορεύεται τύχη.
Fortuna nulla est ullibi nobis Deus?
Non est: sed unicuique si quid obvenit,
Casuque fit, fortuna nobis dicitur.

18 Atque hoc posito, rem totam non nostris, sed elegantibus Hippocratis verbis, quæ lib. de loc. in hom. habet, atque unice huc faciunt, decidemus: *Qui exactam*, inquit, *artis medicæ cognitionem habet, is minimum ex fortuna pendet; sed & citra fortunam & cum fortuna recte operatur. Neque enim ars ipsa, quæ certa est, aut præceptiones ex quibus constat, fortuna opus habent: neque medicamenta, quorum quidem vis & facultas comperta est, fortunam morantur, quo minus agant id, quod agere nata sunt, aut cui*

cui fini destinantur. Si enim à sola fortuna istorum actio dependet, mirum, si non aliæ etiam res, præter medicamenta, cum fortuna adhibitæ, sanitatem non minus procurent. Et paucis interjectis. *Illi enim soli, vel potiuntur successu, vel frustrantur, qui bene vel male agere noverunt. Prospere enim succedere, est recte agere; recte autem agunt qui sciunt. Successu autem frustrari, est quando quis, quod minus novit, non recte facit. Ignaro etenim quid prospere succedat? Quin etsi quid forte succedat, non magni id erit æstimandum. Qui namque non recte agit, ei ex animi sententia succedere nihil potest; quum reliqua, quæ sunt consentanea, non faciat.* Hactenus ille. Atque hinc quidem natum puto vulgatum 19
illud veriverbium, quo *parum fortunæ* esse dicitur, *ubi multum* sit *artis*; sive ut Aristoteles habet, Ethic. ad Eudem. lib. II. cap. IIX. *Vbi plurimum est mentis & rationis, ibi minimum est fortunæ: at ubi plurimum fortunæ, ibi minimum est mentis & rationis.* Et lib. I. Metaph. cap. I. *Experientia artem efficit, imperitia casum:* Immo ante Aristotelem Plato in Gorgia, in princ. *Peritia,* inquit, *efficit, ut vita nostra per artem incedat: imperitia ut per fortunam temere vagetur.* Huc respicit Juvenalis Sat. X.

Nullum numen abest, si sit prudentia: nos te,
Nos facimus fortuna Deam, cæloque locamus.

Lepide vero Chilon, unus ex VII. Græciæ sapientibus, quæ- 20
renti quid esset *fortuna?* respondit; *imperitus Medicus*: quod imperiti, non docti, fortuna opus habeant, fortuitoque sanentur, qui illis sese committunt curandos. Hoc innuit Hippocrates lib. de Arte, quando ait: *Existimo morbis, qui male curantur, ut plurimum infortunium accedere: qui bene, eos bonam fortunam nancisci.* At illud interim hic notandum, sæpius qui- 21
dem, dum è Medicis, etiam doctissimus & experientissimus quisque, omnia ex artis præscripto agit, nihilque prætermittit omnino, quod ad rem faciat, ægrum nihilominus fatis concedere. Non quod fortuna hic Medico minus faverit,

aut

aut adverſata fuerit; ſed quod fatali neceſſitate eo devenerit morbus, ut vi medicamentorum omnium, atque omni artificis ſtudio ac cura, infringi non potuerit. *Adeo in Medicina*, inquit Corn. Celſus, lib. VII. cap. XII. *etiam ubi perpetuum eſt, quod fieri debet, non tamen perpetuum eſt id, quod ſequi con-*
22 *venit*. Itaque nec caſu hoc Medicus infortunatus dici debet, nec vulgatum illud in ipſum torqueri dicterium, quod eſt apud Suidam, Ἀκεσίας ἰάσατο; *Aceſias curavit*: quo in imperitos recte utaris, minime in eos, qui dum omnia dextre agunt, fine tamen ſuo non potiuntur. Ὑγιέας γὰρ ποιέειν ἅπαντας τοὺς ἀσθενέοντας ἀδύνατον, *ægros omnes ſanos facere impoſſibile*, dicebat lib. I. Prognoſt. Hippocrates: & *Medici, ſi quid tale ipſis liceret, Deorum potentiam anteirent*, inquit Aretæus morb. Chron. lib. VII. cap. V. Fatalis enim neceſſitas omnes tan-
23 dem tangit, & *calcanda ſemel via lethi*. Unde optime Medicina in earum diſciplinarum cenſum refertur, quas, ex Platonis Philebo, Galenus lib. ad Thraſyb. cap. IV. & Auctor Introductorii, στοχαστικάς, ſive *conjecturales* vocant: quæ fine ſuo non ſemper potiuntur, ut eſt Oratoria, Logica, Navigatoria. Juriſprudentia, Militaris, ſimileſque aliæ, utcunque etiam harum artifices officio ſuo ſatisfaciant, omniaque ex artium ſi-
24 ve diſciplinarum præſcripto peragant. Officio enim ſuo ſatis facere poteſt artifex bonus, licet finem artis non ſemper conſequatur: Illud enim præſtare in artificis poſitum eſt arbitrio; hoc vero minime eſt in poteſtate operantis, quod quidem putavit Quinctilianus lib. II. Inſtit. Orat. cap. XII. & XIV. ex quo poſtmodum errorem eundem hauſit P. Ramus, & qui hunc ſequuntur, minorum aliquot gentium ſcriptores.
25 Propterea recte Cicero, lib. I. de invent. inter *finem artificis*, & ejuſdem *officium* diſtinguit; & *finem Oratoris* eſſe ait, *perſuadere; officium, bene dicere*. Et parili ſenſu jam ante Ariſtoteles, lib. I. Rhetor. cap. I. dixerat: *Perſuadere non eſt officium Rhetoricæ, ſed videre quid in ſingulis probabile, aut ad perſua-*
dendum

dendum idoneum, ſicut & in aliis artibus. Neque enim, inquit porro Philoſophus, *Medicinæ eſt ſanare, ſed laborare in ſanitate reſtituenda. Licet enim & illos, qui non poſſunt recuperare ſanitatem, bene curare, &c.* Unde Seneca lib. VII. de benef. cap. XIII. *Quædam ejus ſunt conditionis, ut effectum præſtare debeant: quibuſdam pro effectu eſt, omnia attentaſſe, ut proficerent. Si omnia fecit, ut ſanaret, peregit Medicus partes ſuas: etiam damnato reo, Oratori conſtat eloquentiæ officium, ſi omni arte uſus ſit.* Quæ brevius iterum Ariſtoteles lib. I. Topic. cap. II. *Nec Rhetor*, inquit, *omnibus modis perſuadere ſolet, nec Medicus ſanare; ſed ſi nihil eorum, quæ adhiberi poſſunt, omiſerint, recte artem ſuam ſcire dicemus.* Vide eam in rem alia etiam apud Senecam, Epiſt. LXXXV. quæ loco huic ſint illuſtrando. Si quis tamen 26
fortunatum eſſe Medicum contendat, qui ad minus periculoſe adfectos, aut in morbi declinatione ad ægrotum vocetur, aut medicamentum exhibeat fini uni deſtinatum, geminique ad exhibitionem ſequantur effectus. Ut qui febricitanti medicamentum ex amarioribus ad bilem ſubducendam exhibeat, & ſimul febrem eo juguler, ac vermes expellat, quos adeſſe non ſuſpicabatur. Si quis contra infortunatum eſſe aiat, qui ſæpius ad lethaliter decumbentes vocetur, aut medicamentum quidem exhibeat ex artis præſcripto, ac debito tempore; forte tamen, non vi medicamenti, ſed alia ex cauſſa, vel vena rumpatur, vel abſceſſus latens, atque inde res ægri peſſum eant. His ſane adverſari nolim, quum talia caſu plane fiant, nec uni ſoli, aut ſemper, ſed nunc huic, nunc illi, obvenire queant, vere autem felix, aut fortunatus, aut infortunatus ex iis nemo dicatur. Si quis vero proſperum o- 27
mnem in medendo ſucceſſum à Deo Opt. Max. cauſſaque omnium prima dependere, atque hoc modo fortuna opus eſſe ſtatuerit; is vocabuli quidem fortunæ genuino ſignificatu abuſus fuerit, nihil vero falſi, ſed quod fas piumque eſt, dixerit. *A primo* enim *illo omnis medela, is Medicum creavit; is*

Medicinam ex terra produxit, ut est apud Siracidem, Ecclesia-
28 stici cap. XXXIX. vers. II. & IV. Neque aliter, quanquam
Ethnicus, hac in re sensit Hippocrates, quando lib. de Ele-
gantia ait: *Scientia profecto de DIs penitissime Medicinæ animo
implexa est. Cumque in aliis adfectibus & symptomasin Medici-
na erga Deos valde reverenter se habere comperitur: tum vero Me-
dici DIs locum dant, numenque omnia regens, in Medicina minime
superfluum & otiosum esse animadvertunt, & in iis morbis, quos ipsi-
met aggrediuntur, & in iis, quos per se absq; sua opera superari vi-
dent. Quotquot enim Medicina vincit, Deorum ope vincit. Nam &
Medicinæ via secundum sapientiam, est Deorum munus: & remedio-*
29 *rum efficacia ab iisdem pendet.* Neq;aliter se gerit *Iapis Virgilia-
nus*, vivum boni Medici exemplar; qui lib. Æn. XII. quum
Æneæ vulnerato operam suam commodaret, atque omnia,
quæ fieri par erat, ex artis præscripto administraret, prudenti-
que diligentia in gravi casu maxime trepidaret, libere fate-
tur, se omni opera sua vix quidquam proficere. Vulnere
vero consolidato, atque opere perfecto, Numini supremo

Lætus, lubens, laudes agit, & grates gratiasque habet,

ut Comicus loquitur; elegantique & pio epiphonemate cu-
rationem totam divinæ potestati acceptam defert:

Non hæc humanis opibus, non arte magistra
Proveniunt, neque te, AEnea, mea dextera servat:
Major agit Deus, atque opera ad majora remittit.

Quod tanto plus nobis, qui Christiani audimus, faciendum
fuerit, quanto plus Ethnicis vera pietate nos præstare con-
30 veniebat. Si quis plura de prædicta quæstione, quidque alii
statuant, scire haveat, adire poterit CL. Dan. Sennertum
Instit. Medic. lib. v. part. III. sect. III. cap. ult. CL. Joan.
Freitagium Noct. Medicar. cap. IIX. IX. X. Brun. Seide-
lium lib. de morb. incurabilib. Joan. Matthæum quæst. Me-
dic. III. Roder. à Castro, Medico Polit. lib. II. cap. XIV.
Mich. Doringium de Medicina & Med. lib. II. part. III.

sect.

sect. III. cap. II. III. IV. & V. Guil. Ballonium Consil. Medic. lib. I. consf. CVI. Raym. Mindererum Threnod. Med. cap. IV. Zacutum Lusitanum, Histor. Princip. Medic. lib. VI. Hist. I. Quæst. I. &c.

CAPUT VICESIMUM PRIMUM.

Δοξαζόμενοι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον.]

SUMMARIA.

1. Δοξαζόμενοι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις. 2. εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον, *Græcismus.* 3. *Hippocrates gloriæ amans.* 4. *Gloria virtutis præmium.* 5. *Hippocrates gloriosus.* 6. *Atheniensium SC. de Hippocrate.* 7. *Prytaneium Athenis.* 8. *Artaxerxes Rex Hippocratem accersit.* 9. *Coorum responsum masculum pro Hippocrate.* 10. *Abderitanorum Hippocrati habitus honor.* 11. *Hippocrati encomia.* 12. *Cos insula dicta,* θεοῦ φέρειν. 13. *Paracelsici Hippocratis auctoritate se tueri satagunt.* 14. *Sepulchro Hippocratis insidentes apes, mel medicatum stipant.* 15. *Apes insidentes ori Platonis & Stesichori.* 16. *Epigraphe imaginis Hippocratis, Vrbini.* 17. *Inscriptio Tumuli Hippocratis.*

Δοξαζόμενοι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ex Marciano in periegesi vocaveris, 1

—— ὧν ἡ δόξα καὶ τεθνηκότων
Παρὰ πᾶσιν ἡμῖν ζῶσα διὰ παντὸς μένει.
Quorum, licet demortuorum gloria
Vbique gentium perennat perpetim.

Quod vero addit Hippocrates, εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον, id loquutione 2
Græcis familiari protulit, qua Isocrates etiam dixit, διὰ παντὸς ἀεὶ τοῦ χρόνου. His adfinia sunt, quæ alias Græcis in usu, ἐν τοῖς ἐπιλοίποις χρόνοις, ἐν τῷ ἔμπροσθεν, ἢ πρόσθεν χρόνῳ, *præterito tempore;* ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις, *superiori tempore;* ἐν τοῖς πρότερον χρόνοις, *priori tempore:* Multa enim hujusmodi Isocratem & Demosthené perlustranti occurrent, ubi articulus adverbio additus

 vim

3 vim habeat adjectivi. Præter vero prosperitatem in facienda arte, & felicitatem in vita, quas sibi juramentum sancte servanti optat Hippocrates, recte gloriam quoque addit & famam nominis sempiternam, atque ut perpetuo apud omnes bene audiat. Ut enim Pindarus ait, Pyth. Ode I.

Τὸ παθεῖν εὖ, πρῶτον ἀέθλων·
Εὖ δ᾽ ἀκούειν δευτέρα μοι-
ρ᾽· ἀμφοτέροισι δ᾽ ἀνὴρ
ὃς ἂν ἐγκύρσῃ, καὶ ἕλῃ,
στέφανον ὕψιστον δέδεκται.
Fortuna bene frui, primum est inter præmia:
Bene audire autem secunda felici-
tas, in utrumque autem vir
qui inciderit, & obtinuerit,
coronam supremam nactus est.

Itaque non ambitione, aut φιλοτιμίᾳ ductus, hæc sibi optavit Hippocrates, aut animi quadam elatione. Galeni enim testimonio, omnia ista sprevit abs se procul, *non honoris,* ut ait, *aut inanis gloriæ, sed veritatis amator*, lib. de atra bile, cap. VII. ut qui eam ob caussam domi privatim agere maluerit, quam apud Persarum Regem Principis loco censeri, ut mox dicemus. Verum, ut virtutis suæ laborumque testem haberet & mercedem,

Arripuit traxitque Virum fax mentis honestæ
Gloria, & quæ sola animum mentemque perurit,

4 ut Silius Italicus loquitur lib. I. & VI. *Gloria* enim, inquit Cicero, lib. III. Tuscul. quæst. *est solida quædam res, & expressa, non adumbrata. Ea est consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute: ea virtuti resonat, tanquam imago. Quæ quia recte factorum plerumque comes est, non est bonis viris repudianda.*

Ἀνέρι γὰρ πινυτῷ, καὶ ἐπίφρονι, πολλὸν ἄμεινον
Κῦδος καὶ χρυσοῖο, καὶ ὕδεος, ἠδὲ καὶ ἄλλων

Ἐσθλῶν, ὁππόσα ἐστὶ, καὶ ἔσσεται ἀνθρώποισιν.
Namque cato gnaroque viro præstantior auro,
Et fundis, aliisque bonis, est gloria, quotquot
Vel sunt vel poterunt nobis mortalibus esse.

ut versus habent Quinti Calabri lib. XIV. Ac propterea, ut iterum ait Cicero, lib. III. de Finib. *ingenui hominis est, & liberaliter educati, consectari justam gloriam, quæ est vera virtutis fructus honestissimus.* Et, teste eodem, lib. I. de Offic. *vix invenitur qui laboribus susceptis, periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. Hac vero detracta,* ut iterum Orat. pro Archia inquit, *quid est, quod in tam exiguo vitæ curriculo, & tam brevi, tantis nos laboribus exerceamus?* Itaque homini virtuoso ἥδιστον ἄκουσμα εἶναι ἔπαινον, monebat Xenophon in Hierone; *nullamque humanam voluptatem numini propius accedere, quam ea sit, quæ ex honoribus percipiatur, delectatio.* Quam ob caussam etiam Lucillius Satyr. lib. XXIX. unumquemque jubet,

Hunc laborem sumat, laudem sibi qui ac fructus ferat.

Quemadmodum autem sanctissime jusjurandum suum Hippocrates servavit: ita idem voto etiam suo, neque hac in parte excidit, sed summam, si quis unquam, jure merito apud omnes adeptus gloriam, vivus vidensque non Medicos sibi honores haberi gavisus fuit, & κατὰ σύμπασαν ἑλλάδα θεραπεύων ἐθαυμάσθη, ut de ipso ait Soranus in vita. Eademque gloria etiamnum hodie post funera, & bis mille ferme annorum decursus, citra invidiam fruitur: εὐκλεὴς, ut alia in re ait Philo, in explic. Gen. τὸ μὴ κολακείᾳ νοθευόμενον, ἀλλὰ βεβαιούμενον ἀληθείᾳ καρπούμενος ἔπαινον; *clarus nominis, laude non adulterata per blanditias, sed stabilita per veritatem fruens.* Atque ut ex plurimis pauca saltim delibemus, eum S. P. Q. Atheniensis honoribus fere divinis atque ut numen quoddam tutelare sunt prosequuti, ut partim Soranus in Hipp. vita, & Pætus in Epist. ad Artaxerxem Regem, testes sunt, partim Plinius attingit 5

 lib.

lib. VII. cap. XXXVII. plenius vero ex ipso Atheniensium SC^{to} liquet, quod eam ob caussam integrum adscribemus.

6 S.P.Q. ATHENIENSIS

sic censuit.

Quandoque Hippocrates Cous, Medicus ab AEsculapio oriundus, summam benivolentiam in servandis Græcis ostendit, quum peste à Barbaris in Græciam pervadente, dimissis per loca suis discipulis, medelas indicavit, quibus qui uterentur, instantem pestem secure effugere possent, & quonam modo Medicina Græcis tradita eos laborantes tuto servaret. Quin & exacte à se scripta de re medica in publicum emisit, quum multos cuperet esse Medicos, qui servare possent. Persarum etiam Rege ipsum ad honores suis optimatibus æquales, & munera, quæ ipse Hippocrates optaret, accersente, Barbari policitationes, quod hostis & communis Græcorum inimicus esset, contemsit. Ut igitur constet, Populum Atheniensem Græcis semper utiliter consuluisse, utque dignam pro meritis gratiam referat, decrevit Populus, ut is magnis mysteriis, non secus ac Hercules Iovis filius, publice initiaretur, & corona aurea mille aureorum coronaretur, coronam ipsam Quinquatribus magnis, in gymnico certamine, præcone proclamante: & omnibus Coorum liberis liceat, non secus ac Atheniensium Athenis pubertatem agere, quod eorum patria ejusmodi virum procrearit. Hippocrates vero, ut civitatis jure, & victu in Prytaneio, toto vitæ tempore donetur.

7 Erat autem *Prytaneium*, ut hoc obiter notem, locus Athenis, in quo Iudices Reipub. jus dicebant, atque *οἱ εὐεργέται*. ut Demosthenes vocat, Orat. de falsa legat. sive ii, qui de Rep. optime meriti fuerant, alebantur: quem honorem omnium maximum fuisse ex Cicerone lib. de Oratore colli-
8 gere licet. De vocatione vero Hippocratis ad Persarum Regem, cujus mentio in Atheniensium SC^{to}, res ita habet. Artaxerxes Magnus, Persarum Rex, ad Hystanidem Hellesponti Præfectum scripserat, *Hippocratis Coi AEsculapio oriundi gloriam ad se pervenisse; sumeret igitur auri quantum is voluerit, ac qui-*

ac quibus indiguerit effuse, atque ipsum ad se mitteret. Cum optimatibus enim Persarum in pari honore futurum. De Regis hac voluntate, quum certiorem Hippocratem reddidisset Hystanes, rescripsit huic ille; *se victu, vestitu, domo, omnique re ad vitam necessaria cumulate frui, Persarumque opibus non indigere, nec Barbaros, qui Græcorum sint hostes, à morbis liberare velle.* Hoc responsum, licet ægre ferret Rex, & Cois per litteras minaretur, se urbem & insulam ipsam eversurum, & pelagus effecturum, ut sciri non posset, urbs an insula eo loci sita fuisset, nisi confestim Hippocrates sibi traderetur. Responderunt 9
tamen Coi mascule, *se minime id facturos, etiamsi universis pessimo letho esset moriendum; Deos vero sui rationem habituros.* Extant etiamnum hodie, tum Regis, tum Hystanis, tum Hippocratis Epistolæ, lectu quidem jucundæ, sed quas singulas hic describere nimis longum foret. Eidem porro Hippo- 10
crati, Abderam vocato ad Democritum, Philosophum id temporis summum, animi morbo laborantem, ut vulgo putabatur, S. P. Q. Abderitanus extra portas obviam occessit, & *Patrem Patriæ* salutavit. Eidem Coos quotannis, die XXVI. mensis Agriani, ad sua usq; tempora parentasse, auctor est Soranus in Hippocr. vita. Idem vere est Homeri Medicus 11
ille, Iliad. λ. *πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων*; & Odyss. δ. *ἐπιστάμενος περὶ πάντων*. Pætus in Epist. ad Artax. vocat *divina natura ingenioque præditum*, & *ὑγείας πατέρα, σωτῆρα, ἀκεσώδυνον, καὶ ἁπλῶς ἡγεμόνα τῆς θεοπρεποῦς ἐπιστήμης. sanitatis parentem, servatorem, dolorum sopitorem, & summatim dicendo divinæ scientiæ manuductorem*, Corn. Celsus in procem. lib. I. *virum arte & facundia insignem*, lib. VI. cap. I. *omnis Medicinæ parentem*, & lib. IIX. cap. IV. *professorem magnum*, Theodorus Priscianus lib. IV. de scientia Phys. part. II. cap. I. *Medicorum primarium*, Paullus ICtus. L. XII. D. de statu hom. *virum doctissimum*, Seneca lib. de brevit. vitæ. cap. I. & Epist. XCV. *Medicorum maximum, & Medicinæ scientiæ conditorem, & naturæ peri-*

peritiſſimum, Plinius lib. VII. cap. II. *Medicinæ Principem*, Galenus lib. quod an. mores ſeq. temper. corp. cap. VII. & lib. I. de facult. nat. cap. XIII. *Medicorum & Philoſophorum omnium primum*; lib. II. de temperam. cap. II. & lib. de Theriaca ad Piſon. cap. XI. *virum admirabilem*, lib. I. de ſem. cap. IV *ſpeculationis ſubtilitate & verborum, ſuavitate præſtantem*. Trallianus vocat θειότατον lib. VI. cap. ult. Largius Deſignatianus *Medicinæ auctorem peritiſſimum*, Epiſt. ad filios. Garyopontus lib. V. cap. XXX. *ſapientiſſimum*, & lib VI. cap. XI. *omnium peritiſſimum*, D. Auguſtinus *Medicum nobiliſſimum*, lib. V. de Civit. Dei cap. II. Cenſorinus de die natali. cap. VI. *naturæ ſcrutatorem egregium*, Theoph. Protoſpaltiarius lib. V. de fabrica hum. corp. cap. XIX. *Medicinæ Prometheum*, Suidas, in voce Ἱπποκρ. ἀστέρα καὶ φάος τῆς βιωφελεστάτης ἰατρικῆς, *ſidus ac lumen Medicinæ utiliſſimæ*, Galenus lib. II. de nat. fac. cap. IX. *in rerum naturæ ſpeculatione nullo inferiorem*, lib. III. Meth. med. cap. II. & lib. I. de nat. facult. *nec falſi quidquam, nec quod fieri non poſſit, præcipientem*, lib. I. de uſu part. cap. IIX. *nihil falſi ſcribentem*, Oribaſius *in omnibus veracem*, Comm. in Aphor. Hipp. *tam fallere, quam falſi neſcium*, & *experimenti certum*, Macrobius in Somn. Scip. lib. I. cap. VI. *Æſculapii ſucceſſorem*, Plato in Protagora. *maximum Medicinæ auctorem*, Macer. lib. de herb. virtut. cap. XIII. *cujus dogmata recta ſint & vera*, Galenus lib. I. de fac. nat. cap. XIII. *cujus ſententiæ Dei vocibus æquiparentur*, lib. I. de uſu part. cap. IIX. *nec humano ore putentur prolatæ, ſed humanum ingenium excedant*, Suidas in voce Ἱπποκρ. *cujus de natura rationum interpres ſit Ariſtoteles*, Galenus lib. I. Meth. med. cap. II. *qui omnium poſteriorum judicio Æſculapii gloriam ſit indeptus*, lib. de ſubfig. Empirica. cap. XIII. *primus præcepta medendi clariſsime condiderit*, Plinius lib XXVI. cap. II. *primus quæ ad artis officia pertinent prodiderit*, Galenus lib. de atra bile. cap. I. *primus perfectam apud Græcos Medicinam in lucem protulerit*, Auctor. Introductor.

troductor cap. I. *eandemq; ex parvis initiis in magnam artem prevexerit*, Pætus Epist. ad Artaxerx. *primus recta via institerit*, Galenus lib. II. Meth. med. cap. VI. *& firmis certisque usus fuerit demonstrationibus*, lib. quod an. mores seq. temp. corp. cap. IX. *omnium in Medicina bonorum, optimarumque disciplinarum dux nobis & auctor*, lib. de præcogn. ad Posthum. cap. I. lib. III. de Crisib. cap. XI. lib. I. de curat. ad Glauc. cap. I. lib. de venæ sect. adv. Erasist. cap. I. *vir honestus bonusque, non gloriæ aut honoris, sed unius veritatis amator*, lib. de atra bile cap. VII. *cujus diligentiam omnes Medicos, non gloriæ aut lucri studiosos, imitari oporteat*, lib. VI. Epid. comm. II. text. XXIV. *Medicorum omnium* A *&* Ω, *cujus monumentis, sanctis præcipue insudamus*, Theophilus in præf. lib. de urinis.

Cos demum ipsa, urbs & Insula, quod Hippocratem luci 12
dederit, cæterosque Asclepiadas, & Ptolomæum Philadelphum Ægypti Regem, (qui, æterna omnes memoria digni, cœlum veluti virtute sua sibi aperuerunt, ut prisci loquebantur) à Damoxeno Comico apud Athenæum lib. I. dicta est Θεοὺς φέρειν. De recentiorum encomiis, quæ in divinum Senem infinita exstant, ὅση κόνις, nihil dicam. Etenim μᾶλλον, ut de Marco Antonino dicebat Suidas, αὐτὸν ἐκπλήττεσθαι σιωπῇ, ἢ ἐπαινεῖν ῥᾴδιον· οὐδενὸς λόγου τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς ἐξισουμένου· *Facilius multo est, tacite ipsum admirari, quam laudare: quod oratio nulla viri virtutibus exæquari possit.* Nec enim vitio verti cuiquam potest, si minus digne laudet, quem omni laude majorem universus orbis suspicit & veneratur. Hoc addo; 13
Paracelsi sequaces, licet qua principia artis, & medendi methodum, à vera veterique & Hippocratica Medicina divortium ac secessionem fecerint; tamen, quum tantam viri auctoritatem, tot seculorum adsensu stabilitam, videant, ne caussa ob dogmatis novitatem cadant, hoc unum agere, ut Hippocratis nomine se suaque tueri videantur, quæq; somniant deliramenta, eidem minime ignota, aut etiam ad-

ferta, collectis hinc inde, & perversim explicatis sententiolis, imperitioribus persuadeant. Hæc nempe vis est veritatis;
14 hæc Adrasteias pœna. Id vero miraculi instar habet, quod de tumulo Hippocratis Soranus in Hipp. vita prodidit. *Sepulchro ejus*, inquit, *diu post mortem apes insederunt mellificantes, quo melle infantium oris ulcusculis juxta tumulum illito, nutrices ea persanabant.* Ac si natura ex ipso sepulchro quasi clamaret, per Hippocratem hominibus Deum veram Medicinam
15 monstrasse. Quod nemo minus miretur, quam quod de Platone & Pindaro Ælianus, Hist. Var. lib. XII. cap. XLV. de Virgilio Focas Grammaticus, in Virg. vita. de Stesichoro poëta Plinius, lib. x. cap. XXIX. & Anonymus Anthol. Græc. lib. v. narrant, ipsis in lucem editis examen apum in os consedisse, bombisque suis perstrepuisse, aut lusciniam in infantis ore cecinisse, & eloquentiam futuram, & linguæ facun-
16 diam suavitatemque jam tum præsagiisse. Concludo tamen hæc tandem, & Epigraphen subjungo, quæ Urbini in aula, quam Fredericus Dux præstantium Virorum imaginibus exornavit, Hippocratis imagini addita hodie legitur:

HIPPOCRATI. COO.
OB. SALUBRITATEM. HUMANO. GENERI. DATAM. BREVIBUSQUE. DEMONSTRATAM. COMPREHENSIONIBUS. BONA. CORPORIS. VALITUDO. DICAT.

17 Cui Tumuli addo inscriptionem, quæ extat Anthol. Græcæ lib. III. tit. εἰς ἰατρούς.

Θέσσαλος Ἱπποκράτης, Κῷος γένος, ἐνθάδε κεῖται,
Φοίβου ἀπὸ ῥίζης ἀθανάτου γεγαώς.
Πλεῖστα τρόπαια νόσων στήσας ὅπλοις ὑγιείης·
Δόξαν ἑλὼν πολλὴν, οὐ τύχῃ, ἀλλὰ πόνῳ.

Thessa-

Thessalus Hippocrates, Cous genere, hac jacet urna,
Phœbi immortalis germine progenitus.
Crebra trophæa tulit morborum armis Hygieiæ;
Laudem aptus nulla sorte, sed arte suam.

CAPUT VICESIMUM SECUNDUM.

Παραβαίνοντι ἐ ἐπιορκοῦντι τ' ἀναντία πιστέων.]

SUMMARIA.

1. παραβαίνειν ὅρκον. 2. *aut* ἐκλείπειν. 3. ἐπιορκεῖν. 4. *Ius pejeratum.* 5. ἐπίορκον ὀμνύναι. 6. ψευδορκεῖν, *differt ab* ἐπιορκεῖν. 7. *ut mentiri, à mendacium dicere.* 8. *perjurium quid?* 9. *à mendacio facilis descensus ad perjurium.* 10. *Medico aliquando mentiri licet.* 11. *Palladius Sophista notatus.* 12. *In Medicis humanitas laudata.* 13. *Callianactis Medici austeritas.* 14. *Medicus mendacium licitum perjurio non confirmet.* 15. *Medico ægros decipere licet.* 16. ἀρχὴ *in juramentis.* 17. *earum formulæ & exempla.* 18. *Perjurium, scelus gravissimum.* 19. *& omnino puniendum.* 20. *Per genium Principis jurantis pœna.* 21. *In Deum perjuris nulla de jure civili definita pœna.* 22. *Censores tamen apud Romanos de perjurio cognoscebant.* 23. *Et Pontifex Maximus.* 24. *Perjuros qui capite plectebant?* 25. *& quare?* 26. *ratio alia.* 27. *Canones perjurium æquiparant homicidio.* 28. *& perjuros infames pronunciant.* 29. *quod & Carolus V. facit.* 30. *& digitos præcidi jubet.* 31. *ut Indi olim solebant.* 32. *Deorum gentilium pejerantium pœna.* 33. *eam cur finxerit vetustas?* 34. *Hippocratis imprecatio in pejerantes.* 35. *Admonitio ad artis initiatos.* 36. *quos citra juramentum satius erat* τοῦ ὅρκου *præcepta servare.* 37. *quod morum probitas potior sit juramento.* 38. *Operis Conclusio.*

ΠΑραβαίνειν ὅρκον, est *transgredi*, seu *violare jusjurandum.* 1
Utitur eadem phrasi Ælianus, Histor. Var. lib. XIII.
cap. 11. Demosthenes Orat. adv. Timocrat. Thucydides
lib. II. atque alii. Euripides Supplic. & Iphigen. in Taur. 2
dixit ὅρκον ἐκλείπειν. At ἐπιορκεῖν, est *pejerare* Latinis, & ἐπίορ- 3
κος seu ἐπιορκία, *perjurium.* Horatio lib. II. Carm. Ode IIX. 4
jus pejeratum, & Ode XVII. *sacramentum perfidum,* Plauto

5 Pſeud. act. I. ſc. II. *jusiurandum malum*. Diciturque ἐπίορκον ὀμνῦναι, quod Latine eſſet, *perjurium iurare*, Homero Iliad τ. Ariſtophani in Ranis. Heſiodo in Theog. plurimiſque aliis, eodem pleonaſmo, quo ὅρκον ὀμνῦναι dici ab initio docuimus.
6 Cum τῷ ἐπιορκεῖν, ſunt qui idem eſſe putent, quod alias Græci dicunt ψευδορκεῖν. Recte tamen jam olim Chryſippus apud Stobæum ſerm. de perjurio, inter ea diſtinxit, ut Nigi-
7 dius Figulus inter *mentiri* & *mendacium dicere*, apud Agellium lib. XI. cap. XI. Qui enim jurat, duo præſtare debet; primum, ut verba animo congruant, quod ἀληθορκεῖν dicebat Chryſippus: alterum, ut factum congruat verbis, quod idem appellat εὐορκεῖν. Qui in illo peccat, ψευδορκεῖν, qui in hoc, ἐπιορκεῖν Chryſippo dicitur. *Qui* vero *mentitur*, ait Agellius, *non fallitur, ſed alium fallere conatur: at qui mendacium dicit, ipſe fallitur.* De priori Cicero, lib. III. de Offic. *Non falſum jurare*, inquit, *peierare eſt: ſed quod ex animi ſententia iuraveris, ſicut concipitur more noſtro, id non facere periurium eſt.* Quemadmodum igitur, ut porro dicebat Figulus, *vir bonus præſtare debet, ne mentiatur, vir prudens ne mendacium dicat*: ita viciſſim, *vir bonus operam dabit ne peieret, vir prudens ne falſum juret.* Nec tamen tam ſubtiliter aut rigoroſe iſta apud Aucto-
8 res ſemper diſtingui, ſed ſæpe confundi ſolent. Quid vero proprie ſit perjurium, ignorare non poterit, qui conſideret, quæ cap. II. de jurejurando diximus. Oppoſita enim ſive contraria invicem ſunt ὅρκος & ἐπίορκος. Contrariorum autem eadem eſt ratio, eadem ſcientia, ut dicebat Ariſtoteles ſect. XXX. probl. IIX. & XII. atque ea natura, ut cognito uno alterum penitus non ignoretur: quod rectum & ſui ſit index & obliqui. Quemadmodum enim jusjurandum oſtendi eſſe religioſam adfirmationem, Deo adhibito teſte: ita *perjurium* nihil aliud erit, quam *mendacium falſa divini numinis obteſtatione firmatum*. Sive ut P. Lombardus habet, lib. III. ſentent. diſt. XXXIX. *mendacium iureiurando firmatum*; eo

quod

quod insit in omni perjurio mendacium, ut docet Jo. Azo-
rius Instit. Moral. part. I. lib. XI. cap. XII. quæst. II. facilis-
que à mendacio descensus sit in perjurium. *Qui* enim, ut 9
ait Cicero, Orat. pro Roscio Comœdo, *mentiri solet, peierare
consuevit*. Et Orat. pro Rabirio Posthumo: *Quem ego, ut men-
tiatur, inducere possum; ut peieret, exorare facile potero.* Quæ 10
quamvis ita fere se habeant, est tamen, ubi Medico non li-
ceat tantum, sed expediat quoque mentiri, ægri sæpe com-
modo & emolumento. Mendacium interim ejuscemodi
perjurio firmare, minus convenire autumo, quanquam Palla-
dius Sophista citra hæsitantiam id facere suadeat, Comm. ad 11
lib. VI. Epid. Hipp. sect. IV. aph. IX. Recte quidem Palla-
dius hoc docet, officii Medicorum esse, ægrotos perniciose
decumbentes consolari. φιλανθρωπίη enim est, & plenus mi- 12
sericordiæ animus, quem desiderant in Medico tum Hippo-
crates, lib. de Medico, & in præception. tum Scribonius Lar-
gus, Epist. ad C. Julium Callistum. Et bonum factum, si Me-
dici id esse studerent, quod Basilius M. eos esse adfirmat, E-
pist. IIX. ubi ait: Ἔστι πᾶσιν ὑμῖν, τοῖς τὴν ἰατρικὴν μετιοῦσιν, φιλαν-
θρωπία τὸ ἐπιτήδευμα. *Omnibus vobis, qui artem Medicam tracta-
tis, humanitatis est studium.* Sane rationem, quur Medicos ta-
les esse oporteat, reddit Hippocrates lib. de Elegant, *quod
austeritas & sanis & ægris sit inaccessa.* Recte prærerea Callia- 13
nactem, Herophileum Medicum, Palladius carpit, quod æ-
grotanti cuidam desperabundo, ac subinde ingeminanti, se
moriturum, in os dixerit: *Male habes, & moriere*: sive ut Ga-
lenus de eodem refert, Comm. ad eund. Hipp. locum:

Κάτθανε καὶ Πάτροκλος, ὅπερ σέο πολλὸν ἀμείνων·
Et Patroclus obiit, qui te præstantior ipso:

aut, ut græcum versum περιφράζει Lucretius, lib. III.

Lumina sis oculis etiam bonus Ancu' reliquit,
Qui melior multis, quam tu, fuit, improbe, rebus.

Minus vero recte habet, quod addit Palladius: *Quod si te* 14

jurejurando adfirmare, quod dixisti, oporteat, perjurio uti non dubites, nam boni caussa id facies. Etenim mentiri apud ægrum, aut eundem decipere, si ejus bono & salute id fiat, Medico, ut dixi, sæpe licet. Et pluribus id ostendit Franc. Valleriola, Enarrat. Med. lib. VI. enarrat. VI. Salus enim ægri suprema Medici lex est, quacunque etiam ratione præstare eam possit. Nec male hoc sensu Neoptolemo, apud Sophoclem, in Philoctete, quærenti,

> Οὐκ αἰσχρὸν ἡγῇ δῆτα, τὰ ψευδῆ λέγειν·
> *An turpe non videtur, falsa proloqui?*

respondet Ulysses:

> Οὐκ· εἰ τὸ σωθῆναί γε τὸ ψεῦδος φέρει·
> *Non; si saluti conferat mendacium.*

Ut propterea Clemens Alexandrinus Strom. lib. VII. etiam homini Christiano mentiri concedat, si *pro remedio* id fiat, sive ἐν θεραπείας μέρει, atque eo modo, quo ἰατρὸς πρὸς νοσοῦντας ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν καμνόντων ψεύδεται. *ut Medicus mendacio utitur ad ægrotantes, pro salute ipsorum.* In deceptione res consimili modo habet. Ut enim Maximus Tyrius ait, serm. III. Καὶ ἰατρὸς νοσοῦντα ἐξαπατᾷ, καὶ στρατηγὸς στρατόπεδον, καὶ κυβερνήτης ναύτας· καὶ δεινὸν οὐδέν. *Et Medicus ægrotum, & imperator exercitum, & gubernator nautas decipit: nec quidquam in eo est mali.* Utrobique enim, & in mendacio, & in deceptione, τὸ ἀγαθὸν κρεῖττόν ἐστι τῆς ἀληθείας· *id quod bonum est, melius est vero*, inquit Proclus ad Platonem IV. Socr. & ut porro ait Maximus; ἤδη καὶ ψεῦδος ὤνησεν ἀνθρώπους, καὶ τ' ἀληθὲς ἔβλαψεν· *aliquando mendacium juvit mortales; & veritas iisdem obfuit.* Medicus nempe ἀπατᾷ μὲν, ἀπατεὼν δ' οὐκ ἔστιν· *decipit quidem, deceptor tamen non est.* Οὐ γὰρ τέλος ἔχει τὴν ἀπάτην τοῦ νοσοῦντος, ἀλλὰ σωτηρίαν· *Neque enim propositum sibi habet decipere, sed servare ægrotum*, ut optime olim distinguebat Andronicus Rhodius, Aristotelis vetus interpres. At mendacium ejuscemodi, aut deceptionem, licet ægri bono fiant, perjurio confirmare, quod volebat Palladius,

Non

Non mihi tam prudens quisquam persuadeat auctor,
ut sequar, & conscientiam religione obstringam, etiam ibi, ubi nihil ejus rei facere necessum habeam. Sed pergit Hippocrates in contextu, & diras capiti suo, ac τ' ἀναντία seu contraria iis, quæ prius optarat, si pejeret, imprecatur. Simili formula utitur Cambyses, apud Herodotum lib. III, μὴ δ' ἀνασωσαμένοισι, τὰ ἐναντία τούτοισι ἐπεύχομαι ὑμῖν· *non servantibus nobis, contraria his, quæ dixi, imprecor.* Et Valens Vettius, Anthologiων lib. IV. Ἐπιορκοῦσι δὲ τὰ ἐναντία. *Peierantibus contraria eveniant.* Fit autem hoc etiam more solenni, quo execratione jusjurandum veteres finire solebant, quam ἀρὰν & κατάραν dixere, sive *imprecationes* & *diras.* Πᾶν γὰρ ὅρκος εἰς κατάραν τελευτᾷ τῆς ἐπιορκίας. *Iusjurandum omne in diris & execrationibus periurii finit,* inquit Plutarchus Roman. quæst. XXXIX.
Exempla dirarum execrationum, δεινῶν τε καὶ φρικωδῶν, & 17
ut Synesius vocat, παλαμναιοτάτων, passim apud Auctores est invenire. Nos aliquas tantum adducemus, quæ exempli loco sint, & peculiari solemnitati jurijurando præstito subjungi solebant. Demosthenes Orat. adv. Conon. Εἰ δ' ἐπιορκῶ, ἐξώλης ἀπολοίμην, αὐτός τε, καὶ εἴ τί μοί ἐστιν, ἢ μέλλει ἔσεσθαι. *Si peiero, funditus peream & ipse, & si quid mihi est, aut futurum est.*
Homerus Iliad. τ.

Εἰ δέ τι τῶνδ' ἐπίορκον, ἐμοὶ θεοὶ ἄλγεα δοῖεν
Πολλὰ μάλ', ὅσσα διδοῦσιν, ὅτις σφ' ἀλίτηται ὀμόσσας.
At mihi DI superi tribuant, si peiero, quidquid
Ferre solent, quorum superos periuria lædunt.

Euripides Medea:

Med. —— τί δ' ὅρκῳ τῷδε μὴ 'μμένων πάθοις;
Αι. Ἅ τοῖσι δυσσεβοῦσι γίγνεται βροτῶν.
Med. *Sed quid lues, periurium si feceris?*
Ag. *Quod evenire suevit improbis viris.*

Demosthenes iterum, Orat. adv. Timocr. Ἐπαρῶμαι ἐξώλειαν ἐμαυτῷ, καὶ οἰκίᾳ τῇ ἐμαυτοῦ, εἴ τι τούτων παραβαίνομαι. *Exitium mihi ipse*

imprecor, meæque familiæ, si quid horum violavero. In fœdere Smyrnæorum & Magnetum, apud Io. Seldenum, in Marmor. Arondelianis: Ἐφιορκοῦντι δὲ ἐξώλεια καὶ αὐτῷ, καὶ γένει τῷ ἐξ ἐμοῦ. *Peieranti vero exitium sit, & mihimet ipsi, & posteris meis.* Hippolytus apud Euripidem;

Ἦτ' ἂν γ' ὀλοίμην ἀκλεὴς, ἀνώνυμος,
Ἄπολις, ἄοικος, φυγὰς ἀλητεύων χθόνα·
Καὶ μήτε πόντος, μήτε γῆ δέξαιτό μου
Σάρκας θανόντος, εἰ κακὸς πέφυκ' ἀνήρ.
Ita occidam ipse inglorius, expers nominis,
Extorris, exul, sedibus dubiis vagans;
Nec pontus olim, terra nec meos sinu
Recondat artus; si scelus siem viri.

Propertius lib. II. Eleg. XXI.

Ossa tibi iuro per matris, & ossa parentis:
Si fallo, cinis, heu! sit mihi uterque gravis.

Et lib. IV. Eleg. VII.

——— *Si fallo, vipera nostris*
Sibilet in tumulis, & super ossa cubet.

Gravissima est execratio illa apud Æschinem, in Oratione, quam dixerunt Amphictyones & Athenienses, juramento mutuo se obstringentes in bello sacro, quod Solon, ut Plutarchus in ipsius vita habet, suadebat. *Si quis hæc non servaverit, sive civitas, sive privatus, sive gens, piaculum sit Apollini & Dianæ, ne ipsis terra fruges ferat, neque uxores liberos similes parentibus pariant, sed monstrosos, neque pecudes naturales fœtus edant, & succumbant in bellis, iudiciis & foro, & funditus pereant ipsi, & domus ipsorum & nunquam queant sacrificare Apollini*
18 *& Dianæ, neque illi sacrificia eorum respiciant.* Cæterum perjurium gravissimum esse scelus, nemo expectet, ut prolixe ostendam. *Deum* enim, ut ait Philo, lib. de Decal. μάρτυρα καλεῖν ἐπὶ ψεύδει, ἀνοσιώτατον· *testem citare super mendacio, facinus est nefarium;* &, *ni fiat in veritatis favorem. scelus est haut expia-*

expiatu facile, ait idem, lib. de Special. Legib. Et Plato lib. 11. de LL. Ψεῦδος μηδεὶς μηδὲν, μηδ' ἀπάτην, μηδέ τι κίβδηλον, γένος ἐπικαλούμενος Θεῶν, μήτε λόγῳ, μήτε ἔργῳ πράξειεν, ὁ μὴ θεομισέστατος ἔσεσθαι μέλλων, οὗτος δ' ἐστιν ὅς ἂν ὅρκους ὀμνὺς ψεύδεις, μηδὲν φροντίζει Θεῶν. *Nemo quisquam, invocatis DIs, falsum dolosum, depravatumque quidquam, vel verbis vel reipsa admittat, nisi DIs infensissimus esse velit, qualis est, qui sacrosancta numinis auctoritate insuper habita, falsum iuramentum dicit.* Tum Phocylides Nuthethico:

Μήτ' ἐπιορκήσῃς, μήτ' ἀγνὼς, μήτε ἑκόντι·
Ψεύδορκον στυγέει Θεὸς ἄμβροτος, ὅστις ὀμόσσῃ.
Ne iusiurandum violes nolensve, volensve:
Numen enim superum quemvis, qui peierat, odit.

Et præterea, ut Homerus ait Iliad. γ.

—— Χαλεπὸν τὸ λαθεῖν Θεὸν ἄνδρ' ἐπίορκον,
Difficile est hominem periurum fallere Divos.

Unde Agesilaus apud Ælianum Histor. Var. lib. XIV. cap. 11. de Barbaris, perjurio fallentibus, sibi gratulabatur: *Ita enim*, inquiens, *Deos sibi ipsis infestos, mihi vero socios & amicos reddunt*. Quemadmodum vero *contra homines factæ blasphe-* 19
miæ non impunitæ manent: ita multo magis, qui per Deum blasphemant, quod perjuri faciunt, *digni sunt supplicia sua sustinere*, ait Imperator Novella LXXVII. cap. 1. At quæ sint ista supplicia, nullibi quidem leges civiles exprimunt. Licet enim is, qui 20
per Genium Principis pejerasset, fustibus castigaretur, Prætore subinde occentante; προπετῶς μὴ ὄμνυε· *petulanter ne iurato:* ut est in L. si duo. XIII. §. fin. D. de jurejur. tamen 21
in Deum perjuris nulla certa de jure civili decernitur pœna, nulloque ordinario judicio videntur subjici, sed Deo ultori relinqui, L. 11. Cod. de reb. cred. in quam sententiam etiam illa dicuntur apud Homerum Iliad. γ.

Οὐ μέν πως ἅλιον πέλει ὅρκιον, αἷμά τε ἀρνῶν,
Σπονδαί τ' ἄκρητοι, καὶ δεξιαὶ αἷς ἐπέπιθμεν·

Εἴπερ γάρ τε καὶ αὐτίκ' Ὀλύμπιος οὐκ ἐτέλεσσεν,
Ἔκ τε καὶ ὀψὲ τελεῖ· σύν τε μεγάλῳ ἀπέτισαν,
Σὺν σφῇσι κεφαλῇσι, γυναιξί τε, καὶ τεκέεσσιν.
Non fallet jusiurandum, sanguisque profusus
Agnorum, dextræque datæ, & libamina sparsa.
Quod si non subito Saturnius omnia faxit,
Perficiet tamen, & magno perjuria solvent,
In proprio capite, & teneris cum conjuge natis.

Quæ brevius complectitur Tibullus lib. I. El. IX.
Ah miser & si quis primo periuria celat;
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

22 Cicero tamen lib. II. de Leg. *apud Romanos periurii pœnam divinam exitium esse* ait, *humanam dedecus.* Ubi per *dedecus* intelligo *censorias notas*, quibus affici solitos perjuros à Censoribus, idem Cicero testatur lib. III. de Offic. & exemplum censuræ in duos captivos, ad Hannibalem reverti recusantes, habet
23 Agellius lib. VII. cap. XIIX. Pontifex quoque Maximus, rerum divinarum & humanarum apud Romanos, ut Festus vocat, arbiter & judex, controversias de juramentis solebat decidere. Unde illud Lenonis Plautini, Rudente, act. V. sc. III.
Libet iurare. tun' meo pontifex perjurio es?

24 At Indorum lege, ut est apud Strabonem lib. XV. Scytharum, teste Herodoto lib. IV. & Ægyptiorum, apud Diod. Siculum
25 lib. II. cap. LXXVII. perjuri capite plectebantur; additurque à Diodoro ratio, quod *duplici teneantur scelere, ut qui & pietatem in Deos violent, & fidem inter homines tollant, maximum humanæ societatis firmamentum. Perjurus* enim, ut Isidorus inquit, lib. II. sentent. cap. XXII. quæst. V. *dupliciter reus fit, primum quia nomen Dei in vanum adsumit; deinde quia proximum dolo capit.* Contra, qui juramentum rite servare in animo habet, illi, ut ait alicubi Sophocles,

Ὅρκου προσθεθέντος, ἐπιμελεστέρα
Ψυχὴ καθίστη· δισσὰ γὰρ φυλάσσεται,
Φιλῶν τε μέμψιν, κ' εἰς Θεοὺς ἁμαρτάνειν.

Atten-

Attentior mens redditur deiurio
Constricta, cogitet ut duo ista: proximi
Diras cavere, & in Deum delinquere.

Rationem tamen aliam, capitalis in periuris pœnæ, ex Ca- 26
nonum jure colligere liceat, quo *periurium æquiparari* vide- 27
tur *homicidio*, cap. cum non ab hom. de judiciis. *immo supera-*
re homicidium dicitur, XXII. quæst. V. cap. ille qui. *quod plus*
sit perdere animam, ut fit à periuris, quam corpus; uniusque animæ
iactura gravior sit, quam multorum corporum. XXIV. quæst. III.
cap. si habes. Eodem etiam Canonum Jure *periuri infames* 28
habentur, cap. infames VI. quæst. I. & *arceantur à testimonio*
cap. quicunque VI. d. quæst. I. quam infamiam iisdem etiam
inurit Carolus V. Imp. in Ordinat. Criminali, hæc insuper 29
addens verba, art. CVII. & CIIX. **Nach dem im Heiligen Reich ein** 30
gemeiner gebrauch ist/ solchen falschen schwerern die finger damit sie geschwören/
abzuhawen/ dieselbe gemeine gewohnliche leibstraffen wollen wir auch nicht endern.
Sed de hac re plenius agentem vide Jo. Azorium Institut.
Moral. part. I. lib. XI. cap. XII. quæst VI. & VII. Digitorum 31
tamen abscissionem, cujus Imperator mentionem facit, jam
olim apud Indos in usu fuisse, quos manuum extremitates per-
juris amputasse, auctor est Strabo, loco proxime adducto.
Nec malo consilio quidem prisca antiquitas, ex quo Deos 32
suos per Stygem jurare commenta est, eosdem perjurii con-
victos, pœnis etiam subjacere voluit. Nam & per annum
integrum muti & veterno oppressi, sine nectare & ambrosia,
à perjurio commisso decumbere coguntur; novemque to-
tos annos alios à DIs cæteris, eorumque contubernio, ac
conviviis seorsim agere; donec decimo tandem anno in pri-
stinæ primum dignitatis locum recipiantur: si Hesiodo in
Theogon. fides arbitranda est, Deorum secreta revelanti.
Sunt etiam, si recte memini, qui Deos pejerantes novem mil-
libus annorum in Tartaro puniri, ex Orpheo referant. Non 33
alii nempe fini hæc fabulis, quæ seria tamen ducerent, immis-

cuit antiquitas, quam ut eo magis nos à perjurio committendo, homines qui sumus, deterreret. Qui enim animo infixum haberet, nec DIs impune esse perjurium, quid se futurum esset, si idem committeret, conjectari facile posse arbitrabantur.

34 Sed ad nostra revertimur. Divinus Senex, ut jusjurandum tandem finiat, sibi discipulisque suis, si pejerent, contraria iis imprecatur, quæ jusjurandum servantibus ab DIs optarat. Pro vitæ nempe fruitione prospera, vitam miseram atque infelicem, pro successu in artis operibus secundo, infaustum, pro gloria & existimatione, dedecus atque infamiam, Deos perju-

35 rii vindices poscit. Consideret hæc artis tiro, medicinæq; faciendæ animum manumque adplicaturus, ita rem sacram tractet, ita jurisjurandi hujus placita observet, servetq;, ut si vitam beatam, quantam agere quidem in his terris licet, felicemq; in arte successum, & ex hoc gloriam, quæ Ethnicus saltim respicit, tanti non facit; at Deum Opt. Max. spectet, memorem fandi atque nefandi, qui ἔκδικον habet ὄμμα,

Et quæ nos gerimus, auditque & videt;

aut extremas tandem meritasque in extremo judicio delicto-

36 rum exspectet pœnas. Sane qui bonæ mentis est, non tam jurabit, quod nolit is esse non juratus, quem interveniente juramento se futurum spondet: quam ne de ipsius animo ac voluntate illi dubitare habeant, quorum valitudo operam ju-

37 rantis, atque auxilium, aliquando sit imploratura. Alioquin morum probitas juramento quovis firmior habenda: quum ut Philo loco laudato ait, ἤδη ὅγε ὀμνὺς, εἰς ἀπιστίαν ὑπονοεῖται. *Etiam eius, à quo iuramentum exigitur, fides in suspicionem venit.*

38 In qua sententia finio, ac Deum veneror submisse, precorque, ut unicuique gratiam suam, tum jusjurandum hoc recte præstandi, tum vitam artemque ab omni scelere puram conservandi, largiri clemens bonusque dignetur, cui soli laus, honor & gloria sit in omne seculum.

FINIS.

TYPO-

TYPOGRAPHUS LECTORI.

Finem operarum facturus, benivole Lector, non abs re fore, immo ex usu tuo putavi, si Indicem rerum verborumque, quæ notare operæ pretium fuisset, operi subjungerem. Sed & temporis intercessit angustia, & quædam supervenere alia, quo minus præstare id potuerim. Ne tamen plane μείουρος videatur liber, atque ut uno quasi intuitu res præcipuas perlustrare tibi liceret, Indicem Capitum omnium, & quæ in iis continentur singularia, continua serie heic loci subtexere volui, ut adcuratioris Iudicis vicem is quoquo modo præstaret. Tu utere eo, vale & mihi fave.

INDEX CAPITUM COMMENTARII.

CAP. I.

1. *Auctoris intentio.* 2. *De Auctore libri an quærendum.* 3. *Hippocrates multi.* 4. *Cujus Hippocratis filii ut fatui traducantur.* 5. *Cardanus notatus.* 6. *Hippocrates professione Medici.* 7. *Hippocrates Magnus.* 8. *Hujus Genealogia.* 9. *A Reineccio & Henningesio dissensum.* 10. *Hippocratis Magni laus.* 11. *An ejus sit Iusjurandum.* 12. *An idem Galeno notum.* 13. *Galeni commentarius in Iusjurandum supposititius.* 14. *Galenum videri agnovisse Iusjurandum.* 15. *Auctor Commentarii in Aphorismos Hippocratis, Oribasio adscripti.* 16. *Testimonium de Iurejurando Scribonii Largi.* 17. *Sorani Ephesii.* 18. *Erotiani.* 19. *D. Hieronymi, & Gregor. Nazianzeni.* 20. *Theod. Prisciani.* 21. *Suidæ.* 22. *Arabum.* 23. *Hippocrates Iurisjurandi auctor.* 24. *Quibus illud præscriptum?* 25. *& quam ob caussam.*

CAP. II.

1. Ὅρκος, ὅρκιον. 2. Ὅρκου *etymologia diversa.* 3. *Iusjurandum, jurandum.* 4. *Iupiter* ὅρκιος. 5. *Erynnies, perjurii vindices.* 6. *Iupiter* ἐπώμοτος. 7. *Dius Fidius.* 8. *Sacramentum.* 9. *Sacramenti etymon.* 10. *Iuramen.* 11. *Valla notatus, & Panormitanus.* 12. *Dejurium.* 13. *Vocula* De *significatio in compositione diversa.* 14. *Iusjurandum quid?* 15. *Aristoteles explicatus.* 16. *Religio.* 17. *Obstringi & exsolvi religione.* 18. *Mynsingeri scrupulus.* 19. *Sub affirmatione negatio aliquando inclusa.* 20. *Aristoteles illustratus.* 21. *Franc. Philelphus laudatus.* 22. *Iuramentum* ἐπακτὸν, ἐπώμοτον, κατώμοτον, ἀπώμοτον. 23. *Iuramentum abnutivum, adnutivum.* 24. *Iuramentorum apud Iurisconsultos differentia.* 25. Ὅρκος *Hippocratis ad quam differentiam referendus?*

CAP. III.

1. *Iurisjurandi Hippocratici tres partes.* 2. *Τοῦ ὀμνύειν ἔτυμον.* 3. *ὅρκον διδόναι.* 4. *Iusjurandum dare.* 5. *dicere.* 6. *facere.* 7. *patrare.* 8. *ὀμνύειν ὅρκον, pleonasmus.* 9. *ὁρκωμοσία, ὁρκωμοτής.* 10. *Pleonasmi Græcis familiares.* 11. *Attestatio Numinum in jurejurando Hippocratico.* 12. *Caussa multitudinis Deorum apud Gentiles.* 13. *Caussa alia.* 14. *Macrobii sententia de DIS veterum plurimis.* 15. *Item Philippi Cluverii.* 16. *Sententia & propositum Auctoris.*

CAP. IV.

1. *Apollines quattuor, vel sex.* 2. *Tertius inter eos, medicinæ inventor.* 3. *Ab eo medicina ars Apollinea.* 4. *& Phœbea.* 5. *Apollinis nomen unde?* 6. *item Phœbi.* 7. *Apollo Medicus.* 8. *Apollo Paan.* 9 *ars paonia.* 10. *Paan hymnus.* 11. *Apollo ἀκέσιος.* 12. *cognomina & epitheta varia alia.* 13. *ejus in morbis invocatio.* 14. *Apollini sacrum apud Athenienses Gymnasium.* 15. *Eidem sacer numerus septenarius.* 16 *Apollini divinandi munus tributum.* 17. *Prognosis medica.* 18. *Ἀπολλώνια templa Apollinis.* 19. *Apollinis medici simulachrum.* 20. *quur imberbi facie pingatur?* 21. *apud Syros vero barbata?* 22. *quid additi serpentes notent?* 23. *item arcus?* 24. *& lyra?* 25. *quur Gratiis comitatus?* 26. *medicus χαρίεις, seu gratiosus.*

CAP. V.

1. *Æsculapii Ciceroni tres.* 2. *Æsculapius Hippocratis.* 3. *Hujus mater Coronis, Phlegyæ F.* 4. *vel potius Arsinoë Messenia:* 5. *quæ primum Coronis dicta.* 6. *Pater incertus.* 7. *Sed Apollo creditus.* 8. *Sacerdotum Apollinis fraudes.* 9. *Medicina olim Regum Principumque propria.* 10. *Æsculapius recens natus expositus.* 11. *Ejus nominis etymon varium.* 12. *Præceptores.* 13. *In facilitanda medicina solertia.* 14. *laudes & præconia.* 15. *uxor & liberi.* 16. *fulmine ictus creditus.* 17. *de quo dubitatur.* 18. *quando divinis honoribus coli cœptus.* 19. *Ἀσκληπιεῖα.* 20. *Templa Æsculapii plurima.* 21. *Templi Romæ condendi occasio.* 22. *ἐγκοίμησις, seu incubatio.* 23. *AEsculapius quur barbatus?* 24. *& apud Phliasios imberbis?* 25. *ejus baculus nodosus.* 26. *Draco illi quur additus?* 27. *& canis?* 28. *AEsculapio capra immolari solita.* 29. *& gallina nigris rostris & pedibus, digitisque imparibus.* 30. *& gallus.* 31. *AEsculapii simulachrum.* 32. *cur pectore nudum, corpore reliquo tecto.* 33. *Vestitus medicus apud antiquos.* 34. *AEsculapius palliatus.* 35. *Item coronatus, & pileatus.* 36. *In AEsculapium hymnus.* 37. *Quur per Pæonem, Deorum Medicum, jusjurandum non conceperit Hippocrates?*

CAP. VI.

1. *Nominis Hygeia significatio triplex.* 2. *Sanitas apud Romanos.* 3. *in ὅρκῳ Hippocratis legendum ὑγίεια.* 4. *AEsculapii filii* 5. *filia.* 6. *inter has Ῥώμη, seu Valentia.* 7. *Filia unde appellata.* 8 *omnes Medicinam docta, & professa.* 9. *AEsculapius [illegible].* 10 *Fœmina ad Medicinam admissa.* 11. *Hygeia cultus & templa.* 12. *Salus apud Romanos.* 13. *Natalis Salutis, Porta Salutaris, Vicus Salutaris.* 14. *Hygeia cum Pa-*

tre

tre culta. 15. etiam sola. 16. Μιμόνικλος Ὑγείας. 17. Salutis augurium. 18. Simulachrum Hygeia. 19. & habitus matrenalis. 20. In eam hymnus Ariphronis. 21. & Orphei. 22. Meditrina & Meditrinalia. 23. Hygeia cum Minerva culta. 24. Minerva cognomina. 25. Minerva Medica. 26. Minerva in morbis supplicatum. 27. Minerva draco sacer. 28. Guidus Pancirollus notatus. 29. à M. Zuerio Boxhornio dissensum. 30. Hygeia Orpheo AEsculapii uxor. 31. Panacea. 32. Nepenthes Helenæ. 33. Panacea herba. 34. Panacea Paracelsistarum. 35. Panacea cultus. 36. Quur duas tantum in jurejurando nominarit filias AEsculapii Hippocrates? 37. Quur filios ejusdem præterierit?

CAP. VII.

1. *Lectio in textu varia. 2. Hippocratis intentio. 3. Iurandi formula per Deos Deasque συλλήβδην omnes. 4. formula alia, ubi post aliquos primum nominatos deinceps jurabatur per omnes. 5. alia, per Deos Deasque plurimas promiscue testatas. 6. DI ἵστορες invocati. 7. DI μάρτυρες. 8. jurare DIS attendentibus. 9. DIS judicibus. 10. ἐπικαλεῖν & ἐπικαλεῖσθαι Θεούς. 11. D. Paulli jurandi formula.*

CAP. VIII.

1. *Ὅρκος τέλειος, & τελευτᾶν ὅρκον. 2. Sacrificium perfectum. 3. ἐπιτελέα ποιεῖν ὅρκον. 4. ξυγγραφή. 5. συμφωνία. 6. χειρόγραφον. 7. Syngrapha, Syngraphus. 8. Stipulatio. 9. Stipulatio & Syngrapha differunt. 10. Mens Hippocratis. 11. κατὰ δύναμιν καὶ κρίσιν. 12. εἰς δύναμιν, εἰς δυνατόν. 13. pro nosse ac posse. 14. Secundum intelligentiam. 15. Sincero studio. 16.* Trewlich vndt mit bestem fleiß. *17. παντὶ σθένει. 18. Ratio & caussa dictarum formularum.*

CAP. IX.

1. *Iurisjurandi pars secunda. 2. Lectio in textu varia. 3. Ἡγεῖται quid? 4. Parentes honorandi. 5. post illos maxime Præceptores. 6. & merito. 7. Præceptorum honoratorum exempla. 8. Præceptoribus post Deos libandi mos. 9. Discipulorum in Præceptores impietas. 10. Parentes alendi. 11. ἀντιπελαργήρια, ἀντιπελαργήματα. 12. Præceptores alendi. 13. κοινοῦν βίου. 14. Exhibere. 15. P. Memmius notatus. 16 Βίος, πολύτιμον. 17. Τὰ ἐπιτήδεια. 18. Χρεία, ἔνδεια. 19. Siracidis locus à Goldasto explicatus. 20. χρεῶν χρηΐζειν. 21. Μεταδόσιν ποιεῖσθαι. 22. Exempla eorum qui Præceptoribus benefecerint.*

CAP. X.

1. *Ingratitudinis vitium. 2. gratitudo Hippocratis. 3. Aristotelis. 4. Præceptorum liberis quare benefaciendum? 5. Ἀδελφοῖς ἴσον. 6. Ἀδελφοὶ ἄρρενες. 7. Fratrum discordia. 8. ἄρρην Græcis quid? 9. quid masculum Latinis? 10. Hippocratis verborum sensus. 11. Diversa in textu lectio 12. Præceptorum liberi à discipulis docendi sine mercede. 13. Salariatus ut doceat, an διδάκτρον exigere queat? 14. μισθὸς & διδάκτρον differunt. 15. Gratis docentium præceptorum exempla. 16. Præceptoris pauperioris, etiam salariati, ratio habenda. 17. Præceptori & Medico non rei meritum,*

sed

sed opera locata solvitur. 18. Sponte oblata à discipulis recipere Praeceptoribus licet. 19 Moderatio in acceptandis praemiis. 20. Iacobi Silvii avaritia. 21. Andr. Alciati error.

CAP. XI.

1. Lectio Hippocratis vulgatior adserta. 2. παραγγελίαι. 3. ἀκρόασις. 4. Priscorum mos excerpendi & colligendi. 5. ἐκλογαί, παρεκβολαί, excerpta. 6. Scriptorum genus prisci duplex. 7. Aristotelis exoterica & acroamatica. 8. ἐξωτερικά unde dicta? 9. ἐγκύκλια. 10. Vatablus, Montecatinus, Ramus, notati. 11. Sermones Pythagoricorum μυστικοί. 12. Democriti χειρόκμητα. 13. Heracliti opus περὶ φύσεως. 14. Darii ad Heraclitum Epistola. 15. Platonis scriptorum differentia. 16. & Pythagoraeorum 17. & Hippocratis. 18. Epidemiorum & Aphorismorum Hippocratis collatio. 19. quid παραγγελίαι & ἀκρόασις Hippocrati. 20. quid per λοιπὴν ἅπασαν μάθησιν velit. 21. Hippocrates ex Aristotele explicatus. 22. & Galeno. 23. Sensus verborum Hippocratis

CAP. XII.

1. Discipulorum Hippocratis differentia. 2. Medicina per Asclepiadas propagatio. 3. ἰατρῶν παῖδες. 4. Medicus ex Paonis familia. 5. Discipuli συγγεγραμμένοι. 6. ὡρκισμένοι. 7. Νόμος vocabulum πολύσημον. 8. Vocabuli Legis acceptio apud Plautum. 9. Discipulorum Hippocratis duplex juramentum. 10. Hippocrates non quosvis docere voluit. 11. Invidia è Medicina furcillanda. 12. Hippocrates invidia expers. 13. Res sacrae profanis non revelanda. 14. Orgia & mysteria quid? 15. Artium solis initiatis tradendarum mos. 16. Mos Armeniorum. 17. Chaldaeorum. 18. Hebraeorum. 19. Druidarum. 20. Pythagoraeorum & Platonicorum. 21. Brachmanum. 22. Liber clausus & apertus Doctorandorum. 23. Initiati, non initiati. 24. Hippocrati Lux à Villanovano. 25. Tralliano. 26. Medicinae praecepta & remedia male vulgo revelantur. 27. & cum aegrotorum periculo. 28. Iuris Civilis translatio Germanica improbata. 29. Hippocrates vernacula sibi scripsit lingua, nec tamen omnibus, sed doctis. 30. Nec intelligitur nisi ex se ipso, & à Lectore in arte exercitato. 31. Caussa erroris Commentatorum in Hippocratem. 32. Etiam Galeni ipsius. 33. Cratonis sententia. 34. Medicorum quorundam supinitas, & hinc poenitentia aut poena. 35. Nec Galenus omnibus scripsit, quae edidit. 36. Nec ex Arabibus quidam, ut Haly Abbas. 37. & Averrhoes. 38. Rhasis sententia de aptis ad Medicinam.

CAP. XIII.

1. Lectio in textu diversa. 2. ἐπ' ὠφελείῃ καμνόντων. 3. διαίτημα quid? 4. διαίτης vocabulum aequivocum. 5. ejus originatio. 6. Diaeta in ὅρκῳ quid notet? 7. ejus utilitas. 8. Dea Victa & Potua. 9. Paracelsi error, aut inscitia. 10. qui paucis refellitur. 11. & se ipsum refellit. 12. Hippocratis aetas. 13. κατ' δύναμιν καὶ κρίσιν. 14. AEgrorum in diaetis peccata. 15. Impostorum latebra sub verbis illis, κατ' δύναμιν καὶ κρίσιν. 16. Magistratus in hoc passu officium. 17. Veneficia in cibis. 18. δήλησις quid. 19. ἀδικία & ἁμάρτημα differunt. 20. εἴργειν quid. 21. Hippocratis verborum sensus. 22. Fabius Calvus notatus.

CAP. XIV.

1. Tres negationes apud Graecos summe negant. 2. φαρμάκα etymon duplex. 3. & significatio

ficatio duplex. 4. ut & medicamenti. 5. & veneni. 6. & virus. 7. φάρμακον θανάσιμον. 8. Medicus nec hosti det venenum. 9. Iul. Alexandrinus notatus. 10. & Iustus Velsius. 11. sed dubitanter. 12. Hippocrates an in hoc passu aliquando peccarit? 13. Romani venenorum fraudes nec in hostes probarunt. 14. Fabricii Cos. Romani memorabile exemplum. 15. M. Aquilii factum improbatum. 16. Eudemi & Xenophontis Medicorum scelera, 17. & Fridanci. 18. & Zedechiæ Iudæi. 19. & aliorum. 20. Servi pius dolus in Domitium. 21. & Medici apud Apuleium 22. Consimilis Cleophanti pietas. 23. Medici occidentis pœna. 24. συμβουλίην ἡγήσομαι, & ὑφηγήσασθαι. 25. in conscientiam adhibere, aut sumi. 26. De venenis ut agendum Medico. 27. Veneficus quis? 28. Etiam venditio veneni prohibita. 29. Statii Annæi Medici factum improbatum. 30. An differant exhibere venenum, & dare ut exhibeatur. 31. Archigenes Medicus an peccarit in jusjurandum Hippocratis? 32. An liceat Medicis veneni vim & alexipharmaci in morti damnatis experiri? 33. Herophili carnificina. 34. & Carpi. 35. & Fioravanti.

CAP. XV.

1. Πεσσοὶ & πεσσὰ communiter. 2. Pessi & pessaria Medicis. 3. φθόρια. 4. ἐγχλ-πισμοὶ à pessariis differunt. 5. πριαπίσκος, βάλανος. 6. πεσσὸς φθόριος. 7. φάρμακα φθόρια. 8. Ejicere. 9. ἀμβλωτικά. 10. ἄμβλωμα. 11. Poculum abortionis. 12. abortus. 13. ἐκτρωσμὸς, ἔκρυσις, ἄμβλωσις. 14. ἔκρυσις differt à cæteris. 15. abortus & aborsus differunt. 16. Fœminarum maximum munus, accipere & tueri conceptum. 17. Abortum provocare, summum scelus. 18. Hippocratis religiositas. 19. Sub pesso corruptorio etiam alia φθόρια comprehenduntur. 20. Hippocrates ex Scribonio explicatus. 21. Galenus Hippocrati ὁμόψηφος. 22. Excussi fœtus pœna in sacris litteris, 23. Ex Canonum jure. 24. Sixti V. Bulla. 25. Solonis & Lycurgi in abortienum auctores animadversio. 26. Iuris Civilis sanctiones variæ. 27. Valentiniani, Valentis, & Gratiani decretum. 28. Supponere pessum φθόριον, & dare ut suppenatur, an differant? 29. Canonum sententia. 30. Conscientia ut consulendum? 31. Abortum quando procurandum nonnulli putaverint? 32. Et quidem Hippocratis exemplo muniti. 33. & Exodi loco super distinctione fœtus formati à non formato. 34. quam Canones etiam recipiunt. 35. & Constitutiones Imperii. 36. Non sunt facienda mala, ut eveniant bona. 37. Parvitas uteri non est caussa, ob quam excuti debeat fœtus. 38. Fœminæ etiam parvæ sæpe sine periculo pariunt. 39. Uteri parvitatis an certa sint signa? 40. Angustia colli uteri non indicat fœtus corruptionem. 41. Fœmina ἄτρητος, imperforata. 42. Sectionis Cæsariæ in gravidis administratio. 43. Ob vesicam imbecillem non provocandus abortus. 44. nec ob morbum matris acutum. 45. Abortus per se periculosi. 46. & magis accedente morbo acuto. 47. ἔκρυσις in gravida non solicitanda. 48. Tertulliani de hoc sententia. 49. Historiam Hippocratis de Psaltria, ut quidam excusent? 50. liber de natura pueri an Hippocratis? 51. Exodi locus sub trutinam vocatus. 52. Græci interpretis sententia. 53. & Latini. 54. Græca translatio non authentica. 55. Textus Hebræus ad verbum redditus. 56. Rabbi Avenezra & Salomon notati. 57. Hebraici textus sensus. 58. Dionysii Richel, & aliorum sententia. 59. Fœtus quo tempore animetur. 60. an circa xxx. vel xxxv. diem? 61. Probabilius esse, citius fœtum animari. 62. Et quidem in ipsa statim conceptione. 63. Sixti V. Bulla laudata. 64. Disputationis conclusio. 65. Hippocratis sententia aurea. 66. à Zuingero explicata. 67. Zenonis Alexandrini laus, 68. & Daphni Ephesii. 69. & Iamblichi.

CAP. XVI.

1. Calculi in quavis corporis parte generantur. 2. Calculus in gena generatus. 3. in lingua ligamento. 4. λίθος & λιθίασις. 5. λιθιῶντες, & λιθιῶντες, an differant? 6. Quos Hippocrates hic intelligat per λιθιῶντας. 7. Renum sectio. 8. An remedium calculo infringendo noverit Hippocrates? 9. An λιθίασις citra sectionem curabilis? 10. An Chirurgia, seu manuum operatio ad Medicinam pertineat? 11. Avenzoaris sententia, & Oribasii. 12. sententia vera. 13. Chirurgia pars Medicinæ. 14. Chirurgiæ auctores. 15. Machaonis & Podalirii studium diversum. 16. Apollo ἠπιόχειρ. 17. Medici Clinici & Chirurgi. 18. Operationes Chirurgicæ Medicis adscriptæ. 19. & instrumenta Chirurgica. 20. Hippocratis scripta Chirurgica. 21. Galenus Chirurgiam exercuit. 22. Medicus etiam Chirurgus. 23. Minister Medici & Chirurgi. 24. Hujus requisita. 25. Barbatores hodierni, an mereantur nomen Chirurgi? 26. Medici carnifex. 27. Medicus quo respectu manibus operetur? 28. Medici certarum partium. 29. Medici Ocularii, Dentarii, Auriculares. 30. Ex horum censu lithotomi. 31. ἐργάται qui? 32. Medicus ἐγχειρήσεως sit peritus. 33. An Hippocrates intuitu crudelitatis calculi sectionem abs se removerit? 34. Caussa verior. 35. Duplex verborum Hippocratis sensus.

CAP. XVII.

1. Pleonasmi Græcis familiares. 2. Malorum Medicorum mos. 3. Plinio Secundo adscripta Epistola. 4. Præmii inter morbi cruciatus extorsio. 5. Martialis jocus. 6. & Philippi Macedonis. 7. Medicis prohibitum durante morbo cum ægroto pacisci. 8. Medicorum infamia summa, opus quærere. 9. Ægri salus, suprema Medici Lex. 10. Medicus etiam doctus leviter aliquando errare potest. 11. præsertim in morbi principio. 12. Hippocratis exemplum. 13. Galeni. 14. Avenzoaris, & Matthæi à Gradis. 15. Nec tamen qui ita errant imperitiæ tenentur. 16. Ægyptiorum Lex, à Bocchoride lata. 17. Austrigildis facinus. 18 & Alexandri M. 19. Et Antonini Imp. 20. Medico imputatur, quod per imperitiam peccat. 21. & punitur, sed pœna extraordinaria. 22. Sensus verborum Hippocratis. 23. Varia in contextu lectio. 24. Gorrhæus notatus, item Glossæ Scaligeri. 25. φθορὴ, corruptela. 26. Vlterior Hippocratis verborum sensus. 27. Gorrhæus iterum notatus. 28. ἄλλη quid? 29. quid planus. 30. ἔργα ἀφροδίσια. 31. ἐργάζεσθαι, ἐργασία. 32. opus, opera. 33. ὀχεύειν. 34. ἐπ' αὐτοφώρῳ. 35. Castitas Medico servanda. 36. Æsculapius Agnites. 37. κνίζα apud Scholiasten Theocriti. 38. Zona Lumbaris Medicorum quid notet? 39. Medici luxuriosi & adulteri. 40. Didymon. 41. Apollonides Cous, & ejus pœna. 42. Vectius Valens. 43. Eudemus.

CAP. XVIII.

1. Lectiones in textu diversæ. 2. Lex ὕβρεως Solonis. 3. σώματα οἰκετικά. 4. Servorum conditio apud veteres. 5 Quur Hippocrates etiam servis noluerit contumeliam fieri? 6. Iuris Consultorum opinio. 7. quæ in dubium vocatur. 8. Sententia propria. 9. Sensus verborum Hippocratis. 10 Quibus masculam venerem damnat. 11. Hujus impuritas, & crimen nefandum. 12. Sodomitis olim familiare. 13. & Græcis. 14. Persis. 15. Romanis. 16. Gallis. 17. Germanis priscis incognita. 18. Dubium de his, dilutum. 19. Pœna sceleris in sacris litteris. 20. Apud Græcos. 21. Gothos. 22. Romanos.

manos. 23. *Lex Scantinia.* 24. *Exempla à Romanis punitorum.* 25. *Rescriptum Constantii & Constantis, & Iustiniani Imp.* 26. *Leonis & Constantini.* 27. *Valentini, Theodosii & Valentiniani.* 28. *Iustiniani alia sententia.* 29. *Censura Ecclesiastica in scelus illud.* 30. *Constantini & Constantis rescriptum explicatum.* 31. *Nubere in fœminam.* 32. *Porrigere, arrigere, ἀφροδίσια.* 33. *A Dionysio Gothofredo dissensum.* 34. *Charonda Lex.* 35. *& Persarum.*

CAP. XIX.

1. *Diversa in textu lectio.* 2. *Anacharsis Scytha quo schemate dormierit.* 3. *Hippocratis monitum de silentio servando.* 4. *De silentio consilium Periandri.* 5. *& Siracidis.* 6. *& Agamemnonis.* 7. *Silentii usus.* 8. *Garrulitatis noxa.* 9 *Eius abominatio.* 10. *Philosophorum silentii indictio.* 11. ἐχεμυθία. 12. *Pythagoricorum silentium.* 13. *Medico maxime convenit silentium.* 14. *Harpocratis simulachrum in templis Isidis & Sarapidis.* 15. *Silentium Medicorum fundatur in Iure naturali.* 16. *Medicus à Iudice interrogatus an secreta ægrotorum revelare teneatur?* 17. *Scrupulus à Valleriola iniectus.* 18. *qui amovetur.* 19. *Virgilii Medicina quur muta dicta.* 20. *Sententia quorundam.* 21. *Sententia propria.* 22. *Hippocratici textus sensus.* 23. *Hippocrates ex D. Hieronymo illustratus.*

CAP. XX.

1. *Iurisiurandi Hippocratis pars tertia.* 2. Ἐμμένειν ὅρκῳ. 3. ὀρκεῖν, ὅρκος. 4. *Formula finiendi iuramenta.* 5. συγχέειν ὅρκον. 6. *Conturbatores.* 7. παραβαίνειν ὅρκον. 8. *Lectio in textu gemina.* 9. ἐπιορκεῖν. 10. *Votum Hippocratis duplex.* 11. *quod utrumque est consequutus.* 12. *Hippocratis longævitas.* 13. *& in arte facienda successus.* 14. *An Medicus in artis exercitio peculiari indigeat fortuna.* 15. *Aliorum opinio.* 16. *& Astrologorum.* 17. *Fortuna quid?* 18. *Quæstionis decisio.* 19. *Ubi multum artis, ibi parum fortunæ.* 20. *Chilonis Apophthegma.* 21 *Medico non semper res ex voto succedit.* 22. Ἀκτίας ἰδέαι. 23. *Medicina ars στοχαστική.* 24. *Finis non est in potestate operantis.* 25. *Aliud officium artificis, aliud finis* 26. *Medicum ut nonnulli fortunatum putent?* 27. *ut vere fortunatus esse possit?* 28. *Medicina Diis concedit.* 29. *Iapidis Virgiliani exemplum.* 30. *Aliorum de fortuna Medici sententia.*

CAP. XXI.

1. Δοξαζόμενος παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις. 2. εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον, *Græcismus.* 3. *Hippocrates gloriæ amans.* 4. *Gloria virtutis præmium.* 5. *Hippocrates gloriosus.* 6. *Atheniensium SC. de Hippocrate.* 7. *Prytaneium Athenis.* 8. *Artaxerxes Rex Hippocratem accersit.* 9. *Coorum responsum masculum pro Hippocrate.* 10. *Abderitanorum Hippocrati habitus honor.* 11. *Hippocratis encomia* 12. *Cos insula dicta, Θεὸς φέρειν.* 13. *Paracelsici Hippocratis auctoritate se tueri satagunt.* 14. *Sepulchro Hippocratis insidentes apes, mel medicatum stipant.* 15. *Apes insidentes ori Platonis & Stesichori.* 16. *Epigraphe imaginis Hippocratis, Urbini.* 17. *Inscriptio Tumuli Hippocratis.*

Cap. XXII.

1. *παραβαίνειν ὅρκον.* 2. *aut ἐκλείπειν.* 3. *ἐπιορκεῖν.* 4. *Ius pejeratum.* 5. *ἐπίορκον ὀμνύναι* 6. *ψευδορκεῖν, differt ab ἐπιορκεῖν.* 7. *ut mentiri, à mendacium dicere.* 8. *perjurium quid?* 9. *à mendacio facilis descensus ad perjurium.* 10. *Medico aliquando mentiri licet.* 11. *Palladius Sophista notatus.* 12. *In Medicis humanitas laudata.* 13. *Callianactis Medici austeritas.* 14. *Medicus mendacium licitum perjurio non confirmet.* 15. *Medico ægros decipere licet.* 16. *ἀραὶ in juramentis.* 17. *earum formula & exempla.* 18. *Perjurium, scelus gravissimum.* 19. *& omnino puniendum.* 20. *Per genium Principis jurantis pœna.* 21. *In Deum perjuris nulla de jure civili definita pœna.* 22. *Censores tamen apud Romanos de perjurio cognoscebant.* 23. *Et Pontifex Maximus.* 24. *Perjuros qui capite plectebant?* 25. *& quare?* 26. *ratio alia.* 27. *Canones perjurium æquiparant homicidio.* 28. *& perjuros infames pronunciant.* 29. *quod & Carolus V. facit.* 30. *& digitos præcidi jubet.* 31. *ut Indi olim solebant.* 32. *Deorum gentilium pejerantium pœna.* 33. *eam cur finxerit vetustas?* 34. *Hippocratis imprecatio in pejerantes.* 35. *Admonitio ad artis initiatos.* 36. *quos citra juramentum satius erat τῶ ὅρκω præcepta servare.* 37. *quod morum probitas potior sit juramento.* 38. *Operis Conclusio.*

INDEX

INDEX AVCTORVM

quorum testimonio auctor operis usus fuit.

A.
ADrianus Turnebus
Ælianus
Ælius Spartianus
Æmylius Portus
Æschines
Aëtius
Agellius
Aimoinus
Albericus de Rosate
Albertus Crantzius
Albricus Philosophus
Alexander ab Alexandro
Alexander Benedictus
Alexander Trallianus
Alexius Comnenus
Aloysius Cadamustus
D. Ambrosius
Ambrosius Paræus
Ammianus Marcellinus
Ammonius Philosophus
Andreas Aleiatus
Andreas Berchroldus
Andreas Cæsalpinus
Andreas Dudithius
Andreas Matthiolus
Andreas Tiraquellus
Andronicus Rhodius
Angelus Abbatius
Antoninus
Antonius Benivenius
Antonius Guainerius
Antonius Niger
Anutius Foësius
Apollonius
Appianus
Apulejus Medicus
Aretæus
Arias Montanus
Ariphron Sicyonius
Aristides
Aristophanes
Aristoteles
Arnaldus Villanovanus
Arnobius
Arrianus
Artemidorus Daldianus
Athenæus
Atheniensium SC.
Auctor Carminis Liberi
Auctor Commentarii Arabici in Jusjurandum Hippocr.
Auctor Commentarii Græci in Aphorismos Hippocr.
Auctor Epitomes in Athenæum
Auctor Etymologici
Auctor Introductorii
Avenzoar
Averrhoës
Avicenna
Augerius Busbequius
Augustinus
Aurelius Cassiodorus
Aurelius Victor
Ausonius
Ausonius Popma.
B.
Balbus Glossographus
Balduinus Ronsseus
Balsamon
Barnabas Brissonius
Bartholomæus Brizianus
Berosus
Biblia sacra
Boëthius
Bruno Seidelius.
C.
Cælius Aurelianus
Cælius Rhodiginius
Cæsar Cremoninus
Callimachus
Caspar Barthius
Caspar Bauhinus
Caspar Peucerus
Cedrenus
Censorinus
Christianus Beemannus
Chrysostomus
Cicero
Claudius Salmasius
Clemens Alexandrinus
Clemens Romanus
Columella
Concilium Lateranense
Constitutiones Imperiales
Corn. Celsus
Cornelius à Lapide
Cyprianus
Cyrillus.
D.
Daniel Heinsius
Daniel Sennertus
Democritus
Demosthenes
Diodorus Siculus
Dion Cassius
Dionysius Gothofredus
Dionysius Halicarnassæus
Dionysius Lambinus
Dionysius Richel
Dioscorides
Dominicus à Soto.
E.
Emanuel Tremellius
Empedocles
Ennius
Epigrammata Græca
Epiphanius Cyprius
Eratosthenes
Erotianus

Euripides
Eusebius
Eustathius
Eutropius.
F.
Fabius Calvus
Ferdinandus Mena
Festus Pompejus
Florus
Focas Grammaticus
Franciscus Connanus
Franciscus Iunctinus
Franciscus Iunius
Franciscus Patricius
Franciscus Philelphus
Franciscus Piccolhomineus
Franciscus Ranchinus
Franciscus Ripa
Franciscus Roussetus
Franciscus Valeriola
Franciscus Vatablus
Franciscus Xaverius
Frid. Taubmannus
Fulvius Ursinus.
G.
Gabriel Fallopius
Galenus
Garsias Carterus
Garyopontus
Gregorius Nazianzenus
Gregorius Turonensis
Guidus Pancirollus
Guilielmus Ballionius
Guilielmus Budæus
Guntherus Poëta.
H.
Halyabbas
Harmenopulus
Harpocration
Henningus Arnisæus
Heraclides
Herodianus
Hesiodus
Hesychius
D. Hieronymus
Hieronymus Cardanus
Hieronymus Henningesius
Hieronymus Mercurialis
Hippocrates
Homerus
Horatius
Horatius Augenius
Hostiensis.
I.
Jacobus Nicolaus Loënsis
Jacobus Menochius
Jacobus Rævardus
Jacobus Silvius
Janus Gruterus
Joachimus Camerarius
Joachimus Mynsingerus
Joachimus Perionius
Joannes Aloysius Catelanus
Ioannes Andreæ
Ioannes Azorius
Ioannes Baptista Silvaticus
Ioannes Bernartius
Ioannes Bodinus
Ioannes Casus
Ioannes Crato
Ioannes Cuspinianus
Ioannes Elichmannus
Ioannes Freitagius
Ioannes Gorthæus
Ioannes Grammaticus
Ioannes Guilielmus Stuckius
Ioannes Matthæus
Ioannes Meursius
Ioannes Oporinus
Ioannes Obsopœus
Ioannes Owenus
Ioannes Raphaël Mozius
Ioannes Riolanus
Ioannes Schenckius
Ioannes Seldenus
Ioannes Sepulveda
Ioannes Setzerus
Ioannes Srobæus
Ioannes Tritthemius
Ioannes Tzetzes
Ioannitius
Iosephus
Iosephus Scaliger
Isaacus Casaubonus
Isidorus
Isocrates
Iudæus Medicus antiquus
Julianus Imp.
Iulius Alexandrinus
Iulius Cæsar
Iulius Cæsar Claudinus
Iulius Cæsar Scaliger
Iulius Capitolinus
Iulius Clarus
Iulius Hyginus
Ius Canonicum
Ius Civile
Iustinus
Iustus Lipsius
Iustus Velsius
Iuvenalis.
L.
Lactantius
Laërtius
Largius Designatianus
Leonardus Fioravantus
Leonis Imp. Eclogæ
Lexicon Græcolatinum Cyrilli
Livius
Longus Sophista
Lucanus
Lucianus
Lucillius
Lucius Apulejus
Lucretius
Ludovicus Ariostus
Ludovicus de Avila
Ludovicus Duretus
Lycophron.
M.
Macrobius
Mamfredus
Marcellus
Marcianus Geographus
Marcianus IC.
Marcus Zuerius Boxhornius
Marcus Sabellicus

Mari-

Marinus, sive Marianus
Marsilius Cagnatus
Martialis
Martinus Akakia
Martinus Rulandus
Matthæus Gradis
Matthæus Wesembecius
Matthias Martinius
Mauritius Cordæus
Maximus Tyrius
Melchior Goldastus
Menologium Græcorum
Mesue
Michael Doringius
Mimnermus
Minucius Felix
Musæus,

N.

Nicephorus Callistus
Nicetas Choniatas
Nicolaus Damascenus
Nicolaus Monardes
Nicolaus Myrepsus
Nonius Marcellus
Nonnus.

O.

Obertus Giphanius
Octavianus Ferrarius
Octavius Horatianus
Onkelos, seu Chaldaicus interpres Bibliorum
Onomacritus
Onuphrius Panvinius
Oppianus
Oribasius
Orosius
Orpheus
Ovidius.

P.

Pætus
Palladius
Panormitanus
Paullinus
D. Paullus
Paullus Ægineta
Paullus Cypræus
Paullus Diaconus
Paullus Leopardus
Paullus Warnefridus
Pausanias
Persius
Petronius
Petrus Aponensis
Petrus Galatinus
Petrus Gregorius
Petrus Heigius
Petrus Laurembergius
Petrus Lombardus
Petrus Memmius
Petrus Mosellanus
Petrus Ramus
Petrus Victorius
Phavorinus
Pherecydes
Philemon
Philippus Cluverius
Philippus Scherbius
Philo Judæus
Philoponus
Philostratus
Philotheus Medicus
Philotheus Patriarcha
Pierius Valerianus
Pindarus
Phlegon Trallianus
Phocylides
Photius Patriarcha
Phurnutus
Plato
Plautus
Plinius
Plinius Secundus
Plinius Valerianus
Plutarchus
Polybius
Pollux
Pomponius Mela
Pomponius Lætus
Proclus
Procopius
Propertius
Prosper Martianus
Prudentius
Ptolomæus
Publius Mimus
Publius Victor
Pythagoras.

Q.

Quinctilianus
Quinctus Calaber
Quinctus Serenus.

R.

Rabbi Avenezra
Rabbi Salomon
Raymundus Mindererus
Regino
Reinerus Reineccius
Rhases
Ritius Neapolitanus
Rodericus à Castro.

S.

Samuel Dresemius
Sanctorius Sanctorius
Scævola Sammatthanus
Scholia Græca in Iusjur. Hipp.
Scholiastes Æschyli
Scholiastes Aristophanis
Scholiastes Oppiani
Scholiastes Pindari
Scholiastes Theocriti
Scholiastes Thucydidis
Scribonius Largus
Sebastianus Castalio
Seneca Philosophus
Seneca Rhetor
Serapio
Servius Donatus
Sextus Philosophus
Sigebertus Gemblacensis
Sigismundus Baro ab Herberstein
Silius Italicus
Silvester Prieras
Simplicius
Sixti V. Bulla
Sixtinus Amama
Solinus
Sophocles
Soranus
Statius Papinius
Stephanus Cous
Stephanus Forcatulus
Stephanus Zamosçius

Stra-

Strabo
Suetonius
Synodus Constantinopolitana.

T.

Tacitus
Terentius
Tertullianus
Themistius
Theocritus
Theodoretus
Theodorus Priscianus
Theodorus Zuingerus
Theognis
Theophilus
Theophilus Protospatharius
Theophrastus Eresius
Theophrastus Paracelsus
Thessalus Medicus
Thomas Cornacchinus
Thomas Erastus
Thomas Fienus
Thomas Reinesius
Thomas de Vio Cajetanus
Thucydides.

V.

Valens Vettius
Valerius Maximus
Valla
Varro
Udalricus Zasius
Victruvius
Virgilius
Ulpianus Rhetor.

W.

Wolffgangus Lazius.

X.

Xenocrates
Xenophon
Xiphilinus.

Z.

Zacutus
Zonaras.

F I N I S.

LUGDUNI BATAVORUM,

Typis WILHELMI CHRISTIANI.

ANNO CIϽ IϽ C XLIII.

